

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 08953

TSEBROKHENE TSOYMEN

Minnie Smaller

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

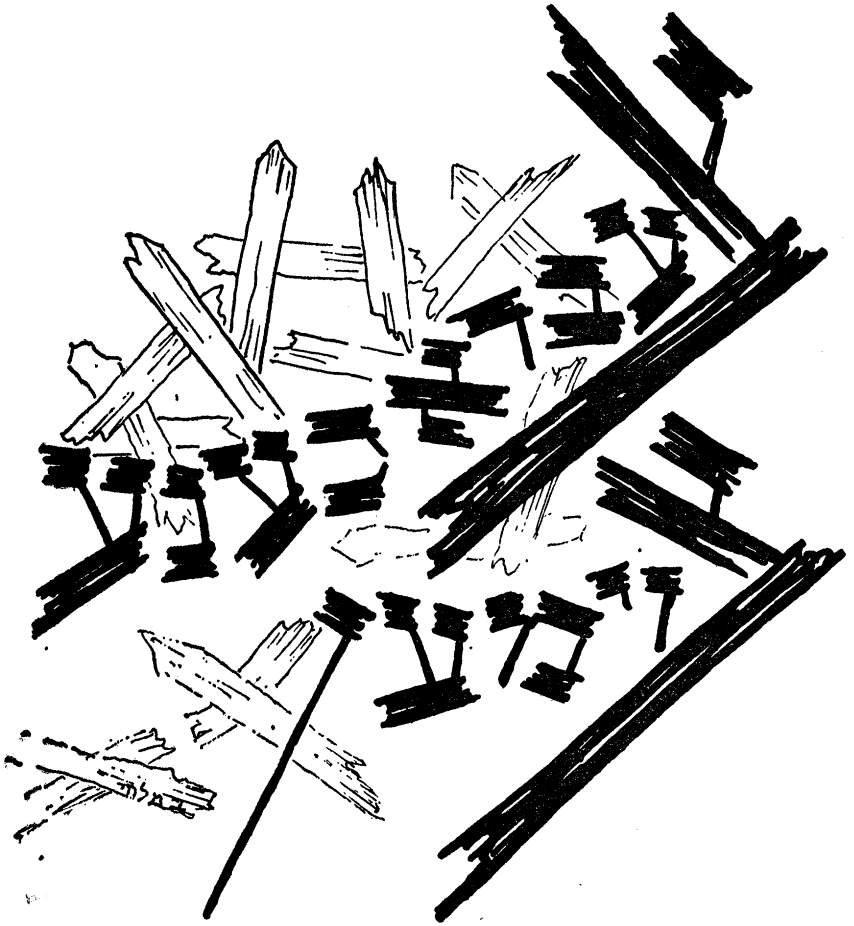

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

1955年10月

1955年10月

TZUBROCHENE TZOIMEN
(Broken Fences)

Selected Stories
by
MINNIE SMALLER

LOS ANGELES, CALIF.

1962

א הארציקן דאנק מיין ליבער משפחה: . . .

מיין שוועסטער ראָז, וועלכע האָט אַממערסטן בייגעשטייערט
אַרויסצוגעבן מיין בוך; ווי אויך מייע שוועסטער: לאה, יעטאַ
און דזשעני; מייע פלימעניקעס און פלימעניצעס: די
פעלדשטייניס, גאַרדניס, פאַרמאַניס, לעוויניס און
שלייפערס, מיט וועמעס הילף דער בוך איז דערשינען.

מינע סמאלער

מינע סמאלער

א י נ ה א ל ט :

7	הינטער פארשלאסענע מירן . . . . .
21	קינדער פון שמורעם . . . . .
32	אין וואַגל . . . . .
44	פאָמער און מאַכמער . . . . .
57	אייביקע זעקס חדשים . . . . .
62	שלמה האָט געעפנט די אויגן . . . . .
80	אונטער אַ כמאָרע . . . . .
90	ענדזשי'ס דערפאַרונג . . . . .
101	אין געראַנגל . . . . .
111	אַ פאַרשמערטער סדר . . . . .
119	זי האָט געוואָנט . . . . .
125	זי געפעלט אים . . . . .

אין ליכטיקן אַנדענק:

מיין זון אלישע

מיין מאן יודל

דאָס בוך געווידמעט

הינטער פארשלאסענע טירן

ווען דער הויכער, קרעפטיקער פאליצימאן האט מערין איבערגעגעבן צו דער וועכטערין פון דער פרויען-אפטיילונג אין דער מאסיווער תפיסה, איז מערי נאך אלץ געווען ווי אין א טראנס, פארכאפט מיט גע-שפאנטקייט, ווי פון אן אומגעוויינלעכער אנטפלעקונג... אפילו די וועכטערין האט איר אייסגעקוקט אנדערש ווי די געוויינלעכע מענטשן; א הויכע, א רונדע, מיט א לענגלעך-שטייף פנים פון אונטער די אויגן-גלעזלעך האבן ארויסגעקוקט א פאר שארפע, גרויע, אייזקאלטע, אומ-היימלעכע אויגן. נאך עטלעכע שטילע ווערטער מיטן פאליצימאן האט זי אפגעמאסטן מערין מיט א בייסיק-פיינטלעכן בליק.

ביים אונטערזוכן אירע קליידער און דעם האנט-בייטל, האט די וועכטערין געפרעגט מיט תיזוק און בייזויליקייט: — האסט געגעבן א פאטש א פאליצימאן?

מערי האט איר דרייסט געענטפערט, אז זי האט אים בלויז געוואלט אַוועקרייסן פון די שוואַכע מיידלעך אין דער „פיקעט-ליין“, וועלכע ער האט ברוטאל געשטויסן און געוואָרפן. האט ער איר געגעבן אזא ברוטאלן שטויס, אז זי איז אומגעפאלן. זי האט זיך געמיזט פארטיידיקן... — פארטיידיקן? — האט די וועווכטערין אויסגערופן מיט רציחה און איר פול שטייף פנים האט זיך באַגאַסן מיט פלאַמיקן צאָרן. ווען מערי האט זיך שוין געפונען אין איר צעל, אן איבערגעטאַנענע אין דעם העל-בלויען סיצענעם תפיסה-קלייד, האט זי נאך אלץ מיט ניגיר באַ-טראַכט דאָס אייזערנע קעמערל, אַזוי גרויס ווי איר קליידער-שאַפע אינ-דערהיים. צוויי הענגענדיקע אייזערנע בעטלעך, צוגעקייטלטע צו די אייזערנע ווענט.

עס שטעלט זיך אַריין אין צעל אַ וואַקסיקע, פולבלעכע יונגע פרוי, אין די פריע דרייסיקער יאָרן. זי שטעלט זיך פאַר פאַר מערין, ווי איר צעל-שכנה. איר נאָמען איז ראַזלין. מערי זאָגט איר איר נאָמען, און זי פרעגט ביי איר, וואָס עס מיינען די ווייסע טאַוולען אויף דער וואַנט איבער די בעטלעך; איבער מערים בעטל אינגאַנצן אַ ליידיקער טאַוול און איבער ראַזלינס — שורות מיט קליינע פאַסיקלעך. ראַזלין דערקלערט איר, אז אין תפיסה ציילט מען ניט אין טערמינען פון וואַכן אָדער חדשים; דאָ

ציילט מען טעג. זי, ראזלין, האָט געקראָגן דריי הונדערט מיט פינף-און-זעכציק טעג, איז יעדן טאָג מעקט מען אָפּ אַ פּאַסיקל, און מען פריידט זיך מיט אַ טאָג ווייניקער. איר ברייטלעך גוטמוטיק פנים מיט צוויי טיפע חן-גריבעלעך צעשמייכלט זיך פריידיק—זי האָט נאָך אינגאַנצן הונדערט מיט עלף טעג.

ראזלין וויל שוין וויסן וואָס האָט מערין געבראַכט אָהער? — אָבער מערי וויל זיין פאַרזיכטיק, זי וויל פריער וויסן מיט וועמען זי האָט דאָ צו טאָן. זי ענטפערט איר, אַז איר געשיכטע איז אַ לאַנגע, און זי איז איצט מיד. זי קאָן אָבער אויסהערן די אַנדערע. איר געשיכטע איז זיכער אַנדערש פון זייערע.

אין „שטייג“ אויף אַ לאַנגער באַנק, האָרט לעבן די גראַטעס, זיינען געזעסן עטלעכע פרויען, מערסטנס יונגע; די בליקן געווענדעט צו מערין — דעם נייעם „פויגל“— ווי עס ווערן גערופן די נייע אַרעסטירטע. מען רינגלט אַרום די נייע מיט זשענדעם ניגיר, ווי מען זאָל וועלן אַריינגאַטעמען אין זיך דעם פרישן אַראַמאַט פֿון פרייען באַוועגלעכן אינדרויסן. ראַזלין שטעלט פֿאַר פֿאַר מערין איר אַפּגעקליבענע גרופּע פריינד-דינס, וועלכע זי קרוינט מיט אַ צונאַמען, צוגעפאַסט לויט דעם, ווי יעדע איינע רעאַגירט אויף איר תּפּיסה-לעבן. זי ווייזט אָן אויף אַ יונגיטשקער, קוים אַכצן יאָר אַלט, אַ דינע, אַ צאַרטע, פּלאַקסענע האָר, טיף-בליוע אויגן, אַ קינדערש פּנימל מיט אַ קורץ פּאַרריסן נעזל. — דאָס איז דזשיני! — דאָס וויינענדיקע קינד (״קראַי-בייבי״). די צווייטע איז אַרים עטלעכע און צוואַנציק יאָר אַלט, אַ מיטל-זוואַקסיקע, אַ שטאַלטנע, מיט אַ חנ'עוודיק מאַטאַווע פּנים, מיט שיינענדיקן גלאַנץ אין אירע שוואַרצע קיילעכדיקע אויגן. — דאָס איז נעלי. זי איז „שטורעם און כּמאַרע“... גראַד איצט איז זי אין פּאַרכמאַרעטן געמיט, פּאַרוואַקען אין אומעט, מיט אַ פּאַרהוילענעם בליק. — דזשעני און נעלי האָבן אויך לאַנגע געשיכטעס פון זייער פּאַרברעכן, זיי וועלן שוין אַליין דערציילן. עטל און עלסי, ביידע צו עטלעכע און צוואַנציק יאָר אַלט, האָבן זיך דאָ שטאַרק באַפּריינדעט; זיי טרעטן ניט אָפּ איינע פֿון דער אַנדערער. בלויז צווישן זיך ריידן זיי אַ סך; מיט די אַנדערע האַלטן זיי זיך געהיימ-ניספּול מיט האַלבן שווייגן. — עטל זיצט דאָ פּאַר „פּייפּער הענגינג“ — דאָס איז דער תּפּיסה-אויסדרוק פּאַר פעלשן טשעקס. זי, ראזלין אַליין, איז דאָ אויך פּאַר „פּייפּער הענגינג“, זי האָט געפּעלשט עטלעכע טשעקס. דאָס האָט איר מאַן, דער טויגעניכץ, געבראַכט זי צו דעם. אירע צוויי

קינדערלעך ליידן דערוויל. אירע שמייכלדיקע קארע אויגן מיט לאנגע וויעס ווערן באצויגן מיט פיינלעכער בענקשאפט. עלסי איז אַ „שאַפֿ-ליפּטער“—געגנבעט אין קראַמען. אַביסל ווייטער אָפּגעזונדערט אַליין אויף אַ באַנק, זיצט אַ פּרוי, שאַקלט זיך אַהין־און־צוריק, ווי אַן אַבל. ראַזלין ווייזט אַן אויף איר: — אַט יענע איז פּרענסיס — זי האָט זיך אויסגעגליטשט... און איצט גליטשט זי זיך צו איר אייביקער רו... אין צווייטן עק פון לאַנג „שטייג“ זיצט אַן אָפּגעטיילטע גרופּע, אויך מערסטנס יונגע פּרויען; מיט באַשמיקטע פּנימער, פּאַרקעמטע קעפּ, מיט פּאַרשיידענע פּרויערן. אייניקע שלייפּן זיך די נעגל, עטלעכע שפּילן אין קאַרטן, אַנדערע שטודירן איין אַ ניי ליבע־לידל. ראַזלין ווייזט אַן מיט אַ וואַנק, מיט ביטול — אַט יענע, געזונקענע... זייער פּאַך איז „מען־טשעיס“—גאַסן־פּרויען, פּאַרטייטשט זי דאָס תּפּיסה־לשון. זי רעדט אַרויס די ווערטער מיט אַ פּאַרקרימטער גרימאַסע און מיט עקל.

מערי האָט שפּעטער אויסגעפונען אַן צווישן די אַרעסטאַנטקעס ביל־דעט זיך אַמין יחוס־גראַד... אַלע אַנדערע פּאַרברעכנס שטייען העכער פון פּראַסטיטוציע. מען האַלט זיך אָפּגעטיילט מיט מער וויורדיקן אַנ־שטעל, ווי ריינערע וועזנס.. יענע, פּון זייער זייט, ווענדן אַן אַ קעגן־שטעלונג, מיט אָפּענער שנאה און צינישקייט צו די אַנדערע.

דער האַלבער טאַג איז פאַר מערין אַוועק מיט אַ ניט־געשטילטן נייגיר... ערשט ווען זי האָט דערהערט דעם גרילצנדיקן געדריי פון די טיר־שליסלען, האָט זי דערפּילט, ווי אויפגעוועקט פון אַ פּאַרפּלאַנטערטן חלום.

דער עס־צימער—אַ גרויסער שאַלאַש, געדיכט באַשטעלט מיט טישן, געדיכט באַזעצט אַרום די טישן. די בלעכענע טעלער זיינען מיט ברוינע פּלאַמעס, קענטיק פון אָפּגעוואַשענעם זשאַווער. אַזוי אויך די לעפל און גאַפלען. מערי האָט דערפּילט אַ דערווידער זיך צירירן צום געקעכטס. די געדיכטקייט איז געווען געל און גליטשיק, מיט שטיקלעך קאַרטאַפּל, בעבלעך, און צו די דריי פּיצלעך פּלייש, באַוואַקסן מערסטנס מיט פעטס. נאָך דעם אָונט־מאַלצייט זיינען אינגאַנצן געווען אַ פאַר שעה פאַר נאַכט־לעגער. דער נאַכטיקער אומעט האָט שווערער געגאַנגט ווי דורכן טאַג. מערי האָט מער דערפּילט ווי געזען, ווי דער אומעט שפּרייט זיך אין חלל מיט אומרו און נאַגנדיקע בענקשאַפטן.

ראַזלין האָט ליב געהאַט פּריילעכקייט. זי לעכצט נאָך צעשטרייאַונג, ווי זי זאָל וועלן אַנטלויפּן פון איר אייגענעם גרויען שאַטן. זי ווייסט שרין

ווי אזוי אַנצורעגן, כדי צו פאַרטרייבן די מאַנאַטאַנישקייט. — אַט וועט מערי זען, ווי נעלי קאַן אימיטירן פילם־סטאַרס. נעלי האָט אַ וועלט מיט וויצן, וואָס זי האָט אַנגעזאַמלט פון אירע קונדן אין דעם שיינ־הייט־סאַלאַן, וואו זי האָט געאַרבעט. אויך אירע איטאַליענישע פּאַלקס־לידלעך ווערט מען ניט מיד צו הערן. דאָס האָט די באַבע אירע זי אויסגעלערנט. דאָס אַלץ גיט זי מיט אַ פולער מאַס, ווען זי טשוּכעט זיך אויס פון איר אומעט. נעלי איז שוין אין איר געהויבענער שטימונג... זי שפּאַנט אַרום מיט אימפעט, מיט פיבערדיקן גלאַנץ אין אירע קיילעכדיקע שוואַרצע אוגן. זי ברומט אַ ניגון פון אַ פּאַפּולערן לידל. ראַזלין, אַ "קאָך־לעפל" פון דער נאַטור, מוז וויסן אַלע פּאַרבאַרגענע סודות. זי איז שוין נייגעריק צו וויסן מערים "פּאַרברעכן־געשיכטע", וואָס איז זי אַנדערש פון די אַלע אַנדערע. זי זעצט אויס איר גרופע פריינדיגס אויסצוהערן מערין.

מערי מאַכט אַ לענגערן אַרײַנפיר—וועגן אַרעמקייט, עקספּלאַג־טאַציע, אומגערעכטיקייט — און פּאַרענדיקט וועגן דעם סטרייק אין שניידער־שאַפּ אין וועגן איר צוזאַמענשטויס מיטן פּאַליציי־מאַן. שוין באַלד ביים אָנהויב פון איר דערציילונג האָט מערי באַמערקט ווי ראַזלינס פנים פּאַרכמאַרעט זיך מיט פּאַרדריסלעכער גרימאַסע... וואָס מער ראַזלין הערט, אַלץ מער וואַקסט אין איר די אויפֿרעגונג. זי האַלט דעם קאַפּ אַראַפּגעלאָזט, ווי זי קאַן שוין מער אויף מערין ניט קוקן. ביים סוף האָט זי געוואַרפן אַ באַדייטונגספולן בליק אויף די אַנדערע. עטל און עלסי האָבן מיט אַ צוריקבליק זיך פּאַרשטאַנען... זיי האָבן זיך ראַפּטאַם אויפֿגעהויבן און צוגעוואַרפן מערין אַ בליק מיט שטומען כּעס. דזשיני און נעלי האָבן די גאַנצע צייט געשלונגען יעדעס וואָרט, אינסטינקט־טיוו צוגעשאַקלט מיטן קאַפּ ווי אַלץ זאָל זיין אמת. נעלי האָט געבעטן מערין אָז זי זאָל נאָך עפעס דערציילן — זי ווייסט אָז אַלץ איז אמת... עטל און נעלסי האָבן אַרומגעשפּאַנט איבערן "שטייג", גערעדט צווישן זיך מיט בייזקייט, הויך גענוג, אָז מערי זאָל הערן; "אויב מערין געפעלט דאָ ניט, זאָל זי גיין צוריק אין איר אַלטן לאַנד. ראַזלין איז געבליבן זיצן אַ פּאַרשטומטע. מערי איז איר באַלד געפעלן געוואָרן; זי האָט זיך באַלד דערפילט מיט איר נאַענט און היימיש. זי האָט איצט ווי ניט געוואָגט אַרויסצושפּרינגען אָפּן.

אינדערפרי איז מערי צו פרישטיק ניט געגאַנגען. ס'האָט זיך איר אַפּגעשטעלט אַ דערווידער צו אַלע דאָרטיקע שפּייזן, ראַזלין האָט מיט

קאלטער העפלעכקייט זי געפרעגט, ווי זי פילט און שנעל זיך ארויסגע-
רוקט פון צעל. ערשט איצט, ווען זי איז שוין געווען אויסגעניכטערט
פון איר נייגיר-„טראנס“, האָבן מיט ווייטאג זיך געקנוילט אין איר נייע
טראַכטינגען — וועגן אַזעלכע שווערע קראַנקע פראַבלעמען, וואָס זי
זעט איצט פנים-אל-פנים... לאַנג טראַכטן האָט זי ניט געקענט. עס
האַט זיך דערהערט דער טעמפער קלאַנג פון שליסל אין טיר. מען איז שוין
געקומען צוריק פון פרישטיק, אויסער ראזלין, וועלכע האָט געאַרבעט
געוויסע טעג אין שניידער-שאַפּ פון דער תּפּיסה.

די וועכטערין האָט אַרויסגערוּפּן מערין פון צעל. פון יענער זייט
„שטייג“ זיינען געשטאַנען דריי יונגע פרויען. די וועכטערין האָט גע-
הייסן דאָ וואַרטן; זי איז געגאַנגען צו די שכנישע קאַמערן אַרויסצורופּן
די „נייע“, וועלכע מען האָט געבראַכט דורך דער נאַכט. מערי האָט
געפרעגט די מיידלעך, וואוהין מען פירט זיי? איינע מיט תּפּיסה-דערפאַ-
רונג האָט דערקלערט, אַז יעדע נייע אַרעסטירטע פירט מען צום דאַקטאר
פאַר אַן אונטערזוכונג וועגן ווענערישע קראַנקהייטן.

מערי האָט דערפילט ווי מען זאַל איר דערלאַנגען מיט אַ האַמער
איבערן קאַפּ. ס'איז איר אַריין אַ היץ אין מוח. זי האָט זיך שנעל אַ לאַז
געטאַן צו איר „שטייג“. זי האָט איינגעקלאַמערט די הענט אין די גראַטעס.
זי וועט ניט גיין צו דער דאָזיקער אונטערזוכונג.

די וועכטערין איז געקומען מיט נאָך צוויי יונגע מיידלעך. זי איז
געבליבן שטיין געפּלעפט, ווען זי האָט דערזען מערין אַן איינגעקלאַ-
מערטע אין די גראַטעס. מיט אַ דרייטן אַרויסרוף-בליק קעגן איר.
זי האָט געגעבן אַ טראַט נעענטער. מערי האָט אַרויסגעלאַזט אַ געשריי,
אַז זי וועט ניט גיין צום דאַקטאר. זי, די וועכטערין, ווייסט דאָך ווער
זי איז... זי וויל זען איר אַדוואַקאַט. זאַל זי זיך ניט צורירן צו איר —
האַט זי גלאַרעמט אויף אַ הויכן טאַן. דער וועכטעריןס אייז-קאַלטע
אויגעלעך האָבן זיך צעצונדן ווי צוויי שטורקאַצן. זי איז אַ וויילע גע-
שטאַנען ווי פאַרלוירן. זי האָט זיך האַסטיק געגעבן אַ קער אין דער
ריכטונג פון אָפּיס. עס האָט לאַנג ניט גענומען, אָבער פאַר מערין האָט
זיך עס געצויגן ווי אַן אייביקייט... די פינגער האָבן איר אַנגעהויבן
קראַמפּן. ענדלעך איז די וועכטערין צוריקגעקומען. זי האָט צוגעוואַרפּן
מערין אַ רציחהדיקן בליק, און גענומען אויפּשליסן די אייזערנע טיר.
זי האָט באַמערקט ווי דורך די גראַטעס פון די אַנדערע „שטייגן“ קוקן
אַרויס פּנימער מיט נייגעריקע בליקן, ווי פאַר אַן אויסטערלישער שפּיל...

זי האט בייסיק א זאג געטאן, ווי אין דער לופט: — מיר וועלן זיך נאך אפרעכענען מיט דעם רויטן טייוול. . .

אין „שטיג“ איז מערי געווארן איבערראשט, טרעפנדיק ביידע באזונדערע גרופן צוזאמענגעטילייעט, מיט צעשראקענע פנימער. ס'האט איר אויסגעקוקט ווי א צוזאמענלויף פאר אן אַנקום פון א געעפרלעכן שטורעם, ווען אין אַנזיכט פון געפאר ווערט אַפגעווישט שטאַנד און יחוס. ווי גלייכע טילייעט מען זיך צוזאַמען.

אַן אויסגעשעפטע האָט זיך מערי אויסגעצויגן אויפן בעטל אין איר צעל. דזשיני מיט נעלין זיינען באַלד געווען לעבן איר. נעלי האָט אַרײַנגענומען מעריס ביידיע הענט אין אירע; זי האָט זיי צוגעטראָגן צו אירע ליפן און שטיל געשעפטשעט: — גאָט זאָל דיך בענטשן, גאָט זאָל דיך בענטשן. . .

דזשיני איז געשטאַנען ווי אַלעמאַל מיט פאַרבענקטע פייכטע אויגן. ווי פון אַן אַפענעם קוואַל האָבן זיך געקייקלט די טרערן אויף איר בלייכן קינדערשן פנים. מערי האָט איר געזאָגט אַ פאַר טרייסט־ווערטער. דזשיני, נאָך מער גערירט, האָט זיך געריסן אַראָפּצורײַדן זיך פון האַרצן פאַר מערין, אויך זיך אַן עצה האַלטן מיט איר.

דזשיני האָט זיך געוואַלט אַפרעכענען מיט איר ערשטער אַנטויש־טער ליבע, אויף אַן אופן, ווי איר קינדערשע פאַנטאַזיע האָט פאַרטראַכט. זי קומט פון אַ ווייט שטעטל. איר חברטע, אויך אַ דינסט־מידל, וועלכע האָט שוין אַ חתן אַ מאַטראַס, האָט צוליב איר אויך מיטגעבראַכט זיינעם אַ פריינט. זיי האָבן זיך פאַרליבט ביי דער ערשטער באַגעגעניש, איבערהויפט דער בחור; ער האָט געפלאַטערט איבער איר! — מיין ווייס מאַכל! — האָט ער זי גערופן. זי איז געווען די גליקלעכסטע אין דער גאַנצער וועלט. די צוויי וואָכן וואָס זיין שיף איז דאָ געשטאַנען זיינען שנעל אַוועק, ווי אַ שיינער קורצער חלום. מען האָט אַפּגערעדט, אַן שפעטער מיט זעקס חדשים, ווען די שיף וועט דאָ נאָכאַמאַל קומען, וועלן זיי חתונה האָבן און ווערן לעגאַלע מאַן און ווייב. זי האָט באַלד געשריבן צו איר קראַנקער מאַמען, אַן אַלמנה מיט נאָך פיר קינדער, וואָס פאַר אַ גליק איר האָט געטראָפּן!

נו, די וואָכן האָבן זיך געצויגן מיט אַגסטן פאַר איר... און זי האָט מער ניט געהערט פון אים. פאַר איר חברטע פלעגט זי אויסגיסן טייכן טרערן, אַז זי זאָל איר העלפן דורך איר חתן אויסצוגעפינען וואָס מיט אים איז געשען. ביז איר חברטע האָט איר געלאָזט וויסן, אַז איר חתן

האָט איר געשריבן, אַז דזשיני זאָל פאַרגעסן אין אים; זי וועט אים שוין מער ניט זען — אזוי האָט ער באַשלאָסן.

צוויי וואָכן איז זי געווען קראַנק אין בעט, זי האָט געוואַלט שטאַרבן. אָבער זי האָט זיך דערטראַכט צו אַ געוויסן נקמה-טאַט, וואָס האָט איר צוריק געזונט געמאַכט. זי האָט אויסגערעכנט, אַז זי מוז עפעס אָפטאָן, אזעלכעס וואָס זאָל אויפוועקן זיין געוויסן און זאָל חרטה האָבן וואָס ער האָט פון איר געמאַכט... און אַז עס זאָל צו אים דערגרייכן וועט איר בילד דאַרפן זיין אין די צייטונגען מיט אַ באַשרייבונג וועגן איר...

עס האָט איר ניט געלאָזט רוען. זי האָט דאָס געמוזט שנעל דורכ-פירן, האָט זי אַרויסגענומען איר באַלעבאַס' רעוואָלווער. זי האָט געוואוסט וואו ער ליגט, און אין שפעטן אָונט איז זי אַרויס אין אַ פינצטער געסל, און דער ערשטער, גראד אַ הויכער געזונטער מאַן, איז אָנגעקומען, האָט זי אָנגעשטעלט דעם רעוואָלווער: — הענט אַרויף! — האָט זי אַ געשריי געטאָן. וואָס עס האָט ווייטער פאַסירט איז אַלץ דורכגעגאַנגען ווי זי האָט געוואַלט. קרעפטיקע אַרעמס האָבן זי געהאַלטן, ביז עס איז אָנגע-קומען דער וואָגן מיט פּאַליציי, און נאָכדעם גענומען פון איר בילדער, זי באַשריבן אין די צייטונגען. זי האָט ניט אויסגעזאָגט דעם אמת פאַרוואָס זי האָט דאָס געטאָן... אַז דזשאַן, זאָל דאָס ניט וויסן...

און אַט איז שוין אַוועק דריי חדשים — פון דזשאַנען הערט זי נאָך אַלץ ניט. איר מאַמע איז נאָך מער קראַנק געוואָרן. זי וואַלט שוין איצט דערציילט דעם אמת, אָבער מען זאָגט איר, אַז עס וועט שוין סייזוי ניט העלפן. זי גראַבט איין דעם קאַפּ אויף מעריס פּיס און וויינט יאַמערלעך... ווען מערי איז שפעטער אַרויס פון צעל, זיינען איר אַנטקעגן גע-קומען עטל מיט עלסין. זיי האָבן געשפּאַנט איבער דער לענג פון „שטייג". ביידע האָבן איר צוגעוואָרפן אַ פּריינטלעכן שמייכל, ווי אַן אַנדייט זיך איבערצובעטן. פון דער גרופּע גאַסן-מיידלעך האָבן אויגן זיך געגעבן אַ קער צו איר... ווער מיט ניט-דרייסטע שמייכלען און ווער מיט חידוש-בליקן, ווי אויף אַ וואַנדער-זאָך... איינע פון די עלטסטע צווישן זיי, אין די שפעטע דרייסיקער יאָרן, האָט איר צוגעשיקט אַ לופט-קוש.

מערי איז צוגעקומען צו זיי. זי האָט זיך פאַר זיי פאַרגעשטעלט מיט איר נאָמען. די עלטסטע פון זיי האָט איר דרייסט געדריקט די האַנט, איר נאָמען איז סאַנדרי. זי האָט צוגעגעבן מיט טאָן פון זעלבסט-ווירדע; האָסט גוט געטאָן, מערי... נישטאָ פאַר וואָס מורא צו האָבן. די רשעית האָט קיין גרעניץ ניט . . .

מערי האָט זיך געפילט געפלעפט פון דעם דאָזיקן זאָג... זי האָט זי אינסטינקטיוו אַ צי געטאָן ביי דער האַנט, זיך אַוועקצוועצן אַביסל ווייטער אויף אַ באַנק, אַ מידקייט האָט זיך געזען אויף סאַנדריס קנאַ-כיקו, פאַרגעלטן, ניט צו־שיינעם פנים. פון אירע מאַנדל־אויגן האָט אַרויסגעקוקט אַ מעלאַנכאָליע. סאַנדרי האָט פאַרשטאַנען, אַז מערי איז געוואָרן איבערראַשט פון איר דרייסטן אַרויסזאָג... זי האָט אָנגעהויבן איבערראַשן מערין מיט נאָך טיפּזיניקע, פּסיכאָלאָגיש פאַרטראַכטע אויס־דרוקן וועגן מענטשן און זאַכן. מערי האָט געזען אַז סאַנדרי פאַרמאָגט ביט נאָר אַ געוויסע בילדונג, נאָר אויך אַ באַקאַנטשאַפט מיט געוויסע לערער און פּילאָזאָפּישע דענקער, צו וועלכע זי האָט איצט אַ ציינישע באַצייאונג. זי רעדט טרוקן, אַפּאַטיש, אַז דאָס לעבן באַשטייט בלויז פון נסיונות, פון אוממענטשלעכע רשעות, אַז די שטאַרקע פּילן זיך באַרעכ־טיקט צו צעטרעטן די שוואַכערע.

מערי האָט אַ טראַכט געטאָן; יא, זי האָט פּיינט דאָס לעבן, אָבער זי וויל אויך ניט קיין פּרימיויליקן טויט. זי איז דערווייל געבליבן ווי אַ פרעמדער צושויער ביי אַ נישטיקער טעאַטער־שפּיל, וואָס געפעלט טאַקע ניט, נאָר אַז מען איז שוין דאָ, וועט מען שוין אויסזיצן ביזן סוף... מערי איז איצט בלויז געהער...

נעלי איז צוריקגעקומען צי מערין מיט צעפלאַמטער צעטראַגנקייט. מיט ציטער אין קול האָט זי געבעטן, אַז זי זאָל גיין מיט איר טאַנצן, זי וועט איר אויסלערנען אַ נייעם טאַנץ פון פינף טראַט. — ראַזעלין איז נישטאָ — האָט זי געזאָגט — און די צוויי אָנגעבלאָזענע אינדיטשקעס — געמיינט עטלען מיט עלסין — זיי וועלן זיך ניט אַריר טאָן פון אַרט. מערי האָט פאַרשטאַנען, אַז דאָס זיינען נעליס עקסטערעמע איבער־גאַנגען פון פאַרזונקענקייט אין יאוש און פּיין צו ווילדער פּריילעכקייט, ווי זי זאָל זיך וועלן ראַטעווען פּיין היסטערישע אויסברוכן. מערי האָט איר אַ וואוונג געטאָן, אַז זי זאָל איינלאָדן איינע פון יענע מיידלעך. זי איז געבליבן אַ ווייל אין אַ פאַרלעגנהייט און שנעל אַ זאָג געטאָן. — טאַקע פאַרוואָס ניט? זי האָט אַ כאַפּ געטאָן איינער פון דער גרופּע און האָט זיך אָנגעהויבן מיט איר דרייען ווי אַ ווירבל־ווינט. באַלד האָבן די אַנדערע זיך אויסגעפאַרט און אונטערן טאַקט פון ריטמישן ציילן פון איינס ביז פינף האָבן גראַציעזע פּיס זיך אַוועקגעלאָזט אין טאַנץ מיט עקסטאַז.

עס האָט זיך מיטאַמאַל דערהערט אַ שטילער געיאַמער פון דער

אפגעזונדעטער, פארגליווערטער פרענסיס. מערי מיט סאנדרין זיינען צוגעקומען צו איר. סאנדרי האט א זאג געטאן מערי, אז אפשר זאל מען זי אזוי לאזן, ווייל ס'איז דאס ערשטע מאל וואס דער פארפרוירענער צער האט אין איר נאכגעלאזט: ביז איצט האט זי קיין טרער ניט געלאזט. זיי זיינען ביידע געשטאנען איבער איר געבויענעם רוקן מיט שטילן טרויער, ווי איבער א טויטן ארון. דער געוויין איז אריבער אין א שטילן כליפען. זי האט אויפגעהויבן דאס פנים; די טרערן האבן זיך געגאסן איבער אירע בלייכע באקן. ס'האט זיך נאך דורכגעזען א מעלאנכאלישע שיינקייט.

מערי האט אנגעהויבן ריידן צו איר אויף איר שטייגער: — זי דארף זיך ניט ראנגלען צווישן „זיין און ניט זיין“... פאר א מענטשן בלייבט נאך אלעמאל פאר וואס צו לעבן און זיך נוצלעך מאכן: פאראן קראנקע, הילפלאזע, וואס נויטיקן זיך אין הילף. די גאנצע צייט וואס מערי האט גערעדט, האט זי געפילט אויף זיך סאנדריס צעפינקלטע אויגן מיט א ציינישן גלאנץ. סאנדרי האט געשמייכלט מיט ביטערער איראניע. מערי האט אויף איר א שטומען קוק געטאן מיט פארדרוס און מיט פארשטענדעניש אריינגעקוקט אין דעם יסורימדיקן פנים דעם פארשעמטן... סאנדרי'ן איז געווארן שווער דאס פיינלעכע שווייגן פון זיין ביידן. זי האט זיך אנגערופן מיט א טעמפ אויסגעלאשן קול: — איך, מערי, צווייפל אין אייער ליבשאפט צום לעבן... קיין סענט גיב איך ניט פאר אזא קאלט, איינזאם לעבן... א פרוי אליין איז ווי א פלאנץ אן זון, אן וואסער; דארט וואו ס'איז נישטא קיין ליבע, איז אויך נישטא קיין גרויס לוסט צום לעבן; קיין פרייד, קיין דערווארטונג.

זי האט א קער געטאן איר צעווייטאגט פנים צו פרענסיסן און מיט א טאן פון ווארונג געזאגט: — הער פרענסיס, פריער פון אלץ דארף מען שאנעווען דאס אייגענע לעבן. וועלן אנדערע אויך שאנעווען... פון צופיל גוטסקייט גראבט מען זיך אליין א קבר.

מערי האט געקוקט אויף איר מיט השד און זיך געטראכט: סאנדרי'ס זומפיק לעבן איז אפשר ניט מער ווי א נקמה-אקט קעגן אן איינ-צעלנעם אדער קעגן א סביבה; זי איז קענטיק ניט צוגעגרייט געווען אריבערצוטערען די שטעכיקע דערנער. מיט פארשטייפטע ציטערדיקע ליפן, ווי זי זאל פארהאלטן א כליפ, איז זי אוועק צו זיך אין צעל. די צעטאנצטע פרויען האבן נאך אלץ געשוועבט מיט זארגלאזיקייט אין ריטמישן פיס-געפלעכט.

נעלי האָט זיך אַרויסגעריסן פון טאַנץ. זי האָט געכאַפט מערין אונטערן אַרעם. איר שטייפער בוים האָט זיך געהויבן מיט פאַרסאַפּעטן אַטעם; דאָס פנים צעקרימט, ווי פון דערשטיקטן ווייטאג; אין אירע שוואַר-צע אַייגן און אומהיימלעך פייערל, מיט בענקשאַפט און טרויער. זי האָט צוזאַמענגעפלאַכטן די פינגער, זיי געבראַכן, ווי זי זאל וועלן מיט פיזישן ווייטאג אַיינשטילן און אַנגסטלעכע האַרץ-רייסעניש...

זי ווייזט און אויף אויף פרענסיסן, און זי טענהט אויך צו איר, און קיין מאָן האָט ניט די ווערט מען זאל צוליב אים זיך אַליין פאַרניכטן... ווייניק האָט דער מאָן אירער געזינדיקט מיט אַנדערע פרויען... מערי האָט דערפילט און נעלי מוז זיך אַיצט אויסריידן; דער טאַנץ האָט ניט אַיינגע-שטילט דעם בריוונדן צער אין איר. זיי האָבן זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ באַנק.

נעלי האָט פאַרגעזעצט: אין שיינהייט סאַלאָן, וואו זי האָט געאַרבעט, פלעגן פרויען, אירע קינדן, דערציילן איר גאָר ניט קיין שיינע זאַכן, וועגן גאַנץ בכבודיקע פאַרהייראַטע מענער... זי האָט זיי ניט געגלויבט, זי האָט פאַרדעכטיקט און דאָס ווילן זיי באַרעכטיקן זייערע אַייגענע זינן דיקייטן, ווייל מיט איר דזשימין איז זי, נעלי, זיכער; ער איז איר געטריי, איבערגעגעבן, טוט ניט קיין טריט און איר. אין די אַוונטן, ווען זי האָט געאַרבעט שפעט, פלעגט ער וואַרטן אויף איר אויפן ראָג. ער איז געווען צו איר איידל, צערטלעך — האָט זיך אונטערגעכאַפט יענע שלאַנג — אַ יונגע פרוי מיט אַ שיינן מיידעלע, און אַ מאָן. שכנים האָבן איר אַנגעהויבן אונטערזאָגן, און די אַוונטן, ווען זי אַרבעט שפעט, איז ער דאָרטן ביי יענער; זיי זעען דורך די פענצטער. ס'איז איר געווען שווער צו גלויבן, ווייל גראַד איז ער געוואָרן נאָך מער צערטלעך און האָט מער געפלאַטערט אַרום איר... ביז זי האָט אין מאָל אַליין דערזען, און די שכנים טראַכטן ניט אויס. זי האָט באַשלאָסן זיך דורכצוריידן מיט יענער אין גוטן מוט, פון האַרץ צו האַרץ, און זי זאל זיך ניט אַיינרייסן אין איר גליקלעך לעבן. — נו, איז יענע איר פאַרלאָפן דעם וועג, און איר דזשימי האָט זי גאָר ליב נאָך אפשר מער ווי נעלין, אויב ניט, וואָלט ער אַזוי ניט געצאַפלט זיך איבער איר. זי, נעלי, איז געוואָרן אַזוי ווילד. זי האָט געפילט און עפעס מוז זי טאָן. זי האָט אַ כאַפּ געטאָן דעם זודיקן טאַפּ וואַווסער פון אַוויאָן און איר אַ גאַס געטאָן אין פנים.

יענע איז געווען אין גרויס געפאַר, שוין זעקס וואַכן, און זי איז אין שפּיטאַל מיט אַ פאַרלאַטעטן פנים; אויף איין אויג וועט זי שוין מער ניט

זען, אָבער עס טוט אַר נײַט באַנג וואָס זײַ האָט דאָס געטאָן. עס פײַניקט זײַ יאָ, וואָס דזשימי טרעט נײַט אָפּ פּון אײַר בעט, און פּײַן אײַר, נעלײ, ווײַל ער מער נײַט ווײַסן. זײַ האָסט אײַם און אײַן דערזעלבער צײַט בענקט זײַ נאָך אײַם אַזױ שטאַרק! דאָס האָרץ גײַט אײַר אײַם אײַם צו זען, צו פּײַלן דעם צערטלעכען גלעט פּון זײַן האָנט. נײַן, זײַ דערוואָרט שױן נײַט מער קײַן פּרײַד אײַן לעבן... אפּשר אײַז פּרענסײַס טאַקע גערעכט? צו וואָס זײַך ווײַקן אײַן יסורים? ...

נעלײ האָט נאָך אַלץ געבראַכן דײַ פּײַנגער, מערײַ האָט זײַ געוואָלט טרײַסטן טײַף אײַן זײַך האָט זײַ געזוכט עפעס שטאַרקע ווערטער... און זײַ זאָגט — מען טאַר נײַט אײַפּהערן צו האָפּן און צו גלױבן... מערײַ האָט זײַך מיטאַמאָל אָפּגעהאַקט. זײַ האָט דערפּײַלט, אָן דײַ ווערטער קומען אַרויס ווײַ פּון אַ פּרעמד קול, ווײַ ס'אײַז עמײַצנס אײַבערגערעדטע רײַד... דער גרײַצענדיקער קלאַנג פּון שלײַסל האָט געלאָזט ווײַסן, אָן ס'אײַז שױן מיטאַנג-צײַט. ער האָט אײַבערגעריסן בײַדנס פּאַרטיפּטן שױוײַגן. מערײַ האָט בעלײַן אַ וואַרעמען זאָג געטאָן, אָן זײַ וועט זײַך מיט אײַר נאָך דורכרײַדן, ווײַ אַזױ צו האַרמאָניזירן שכל מיט געפּײַל... .

בײַם אַרײַנקומען אײַן עס-צײַמער האָט מערײַ אײַפּגעכאַפט ראַזליב'ס צופּרײַדענע בליקן. יענע האָט אָנגעוויזן מיט דער האָנט, אָן זײַ האָלט פּאַר אײַר אַ פּלאַץ לעבן זײַך. זײַ האָט אײַר וואַרעם געדריקט דײַ האָנט, און אײַר שטײַל דערצײַלט, אָן אײַן שניידער-שאַפּ האָבן אַ סך מײַדלעך זײַ געבענטשט פּאַר אײַר אַרײַסטריט קעגן דער דאָזיקער שענדלעכער אונט-טערוזכונג, וואָס מען פּירט דורך פּאַר אַלע אַרעסטירטע פּרױען, אָן אונט-טערשייד פּון פּאַרברעכן... זײַ אַלײַן פּײַלט אײַצט יענע באַלײַדיקונג... זײַ וואָלט שױן אײַצט אײַך געוואוסט וואָס צו טאָן. .

מיט אַ שולדיקער מינע האָט זײַ צוגעגעבן, אָן זײַ האָט זײַך אַלײַן שױן אײַסגעזײַדלט, וואָס זײַ האָט נעכטן אײַר אַרויסגעוויזן אַזאַ פּײַנטלעכקײַט; זײַ האָט זײַך אָנגעהערט אַזױפּײַל שלעכטע זאַכן וועגן אַזעלכע ווײַ זײַ, מערײַ, אָבער דאַרטן אײַן שאַפּ האָבן אײַניקע זײַ בעסער פּאַרשטאַנען... זײַ וועט שױן אײַצט מיט אײַר רײַדן וועגן אַ סך זאַכן, וועלכע מערײַ וועט אײַר דאַרפן קלאַר מאַכן. צו דײַ ברוינע בעבלעך מיט דײַ שטיקלעך חזיר-שמאַלץ האָט זײַך מערײַ נײַט צוגערירט. זײַ האָט זײַך געזעטיקט מיט אַ פּאַר שטיקלעך טרוקן ברויט. דײַ קאַווע האָט גאַר געהאַט אַ מאַדנעם רײַח. אָבער זײַ האָט זײַך געפּײַלט אָנגענעם אײַבערראַשט פּון צענדליקער וואַרע-מע בליקן צו אײַר, מיט צײַפּרײַדענע שמײַכלעך... .

קעגנאיבער מער'ס "שטייג" אריינגערוקט אין א ווינקל, שטייט אן איינצעלנע צעל. ראזלין האָט איר דערקלערט, אַז אַהין ״וואַרפט מען אַרײַן״ נאַרקאָטיקער, שיכורטעס און סתם ווילד־געוואָרענע.

אין איינער אַ נאַכט האָט זיך דערהערט אַ געוויין, וואָס איז גע־שטיגן העכער און העכער, ווי דאָס וואָיען פון אַ געשלאָגענעם הונט. — דאָס איז אַ נאַרקאָטיקערין — האָט ראזלין שוין דערקענט. — מיר וועלן היינט האָבן אַ ״פּריילעכע״ נאַכט... קעפּ האָבן אָנגעהויבן אַרויסשטעקן פון די צעל־טירן. ביי די גראַטעס איז געשטאַנען אַ יונגע פּרוי, אַ קליין־געוואַיקסיקע, מיט בלאַנדע צעשויבערטע האָר, מיט אַ צעקרימט פּנים. זי האַלט זיך אָן ביי די גראַטעס. מאַמענטנווייז וויינט זי מיט אַ ווייך מענטשלעך קול און בעט זיך: ״האַט רחמנות! איך שטאַרב!״ מיטאַמאָל רייסט זיך ביי איר אַרויס אַ ווילד געשריי. מערי דערמאַנט זיך אין אַ קינדער־מעשה פון אַ פאַרשאַלטענער בת־מלכה אין אַ פאַרשאַסענעם פּאַלאַץ, וואו זי פּלעגט וויינען מיט אַלערליי חיהשע קולות. זי דער־קענט איצט די דאָזיקע קולות. די נאַכט־וועכטערין, אַ הויכע, אַ פּולבלעכע, מיט אַ שווערן טראַט, מיט אַ גלאַטן זאַרגלאַזן פּנים, קומט צו און שרייט אויף יענער מיט געמאַכטער שטרענגקייט, אַז זי וועט גאַרניט קריגן, זי מוז אַנטשוויגן ווערן. פון נאַענטע צעלן הערט זיך אַ באַלעכטער געזושום.

טעג זיינען געקראַכן: פאַר וועמען — מאַנאַטן, און פאַר אַנדערע — זאַרגלאַזן גלייכגילט. מערי ווייסט שוין אַז לאַנג וועט זי דאַרט ניט זיין. זי האָט שטיל הנאה פון דער וועכטעריןס גיפטיקע בליקן צו איר... די טעג קריגן ביי איר אַ געוויסן אינהאַלט: דורך די ברייטע שמועסן מיט ראזלינען און די אַנדערע, האָבן יענע נאַכגעלאָזט די שטרענגע פאַר־אורטיילן געגן די גאַסן־מיידלעך. מען זיצט שוין צוזאַמען אין אַ קרייז און צוזאַמען לאַכט מען געשמאַק פון די דערציילטע וויצן.

בלויז סאַנדרי, אַן אַפּגעזונדערטע, פאַר פאַרשאַסענע אין זיך, האָט מיט אָנגעשטעלטער גאווה ניט געוואַלט באַגעגענען מער'ס בליק. ביי יעדער צופעליקער נאַענטקייט האָט סאַנדרי איר צוגעוואַרפן בליקן, פון אַפּטער קנאה און שנאה... מערי האָט געפּילט, אַז מסתמא האָט אין יענער אויפגעוואַכט אַן אַמאָליקע יחוסדיקע גאווה, און זי קען ניט פאַר־טראַגן וואָס אַזעלכע ווי מערי ווייסט פֿין איר געפאַלנקייט. אַלע אַנדערע האָבן זיך צו מערין געקלעפט און זיינען געווען גערן צו דערציילן איר זייערע ״טיפּע סודות״, וואָס האָבן זיי געבראַכט צו דעם דאָזיקן אַפּגורנט...

ס'איז געווען פאַר מערין גרינג צו באַנעמען די אמתע אַנגעגעבענע סודות און די צוגעטראַכטע, וועלכע האָבן מיט אַ כיוון געוואַלט אַרויסרויפן אַ געוויסע באַרעכטיקונג פאַר דעם דאָזיקן לעבן.

ווידער אַ מיטן-נאַכט; ס'הערן זיך פון דער איינצעלנער צעל שיכורע קולות, קללות, טאַרלונגען. פון צעלן האָבן זיך געהערט פאַרשטיקטע פריילעכע געלעכטערס... די קילות האָבן אַנגעהויבן שוואַכער ווערן ביז זיי זיינען אינגאַנצן פאַרשטילט געוואָרן מיט שווערן אַטעמען.

נענסי, דער „נייער פויגל“, נאָך דעם איינגעשטעלטן נאָמען פאַר די נייע אַרעסטאַנטקעס, איז אַלעמען באַלד געפעלן געוואָרן צוליב איר באַל-דיקער צוגעלאָזנקייט, און פרייע האַלטונג מיט אַלעמען, איבערהויפט מיט ראולינס גרופע. אַ שלאַנקע, אַ שטאַלטנע, מיט זשוואַווע, קרעפטיקע, ברייט-ביינערדיקע מוסקולן, אַ לענגלעך פנים מיט אַ פאַרשפיצטער גאַמבע, אַ דינע גלייכע נאָז און שמאַל געשניטענע, בלויע, בלישטשענ-דיקע אויגעלעך, וועלכע האָבן מיט אַ ווייכן גלאַנץ דורכגענומען יעדער איינער מיט אַן אויסדריק, ווי עמיצער זאָל זוכן אַ באַשטימטן באַקאַנטן. וועגן איר פאַרברעכן, וואָס האָט איר געבראַכט אַהער, האָט אפילו די צודרינגלעכע ראולין ניט געקענט ביי איר אינגאַנצן אַרויסקריגן. זי האָט געלאָזט פאַלן איינצעלנע אַפּגעהאַקטע ווערטער: — אַט עפעס אַ נאַרישער בלבול פון אירע אַ פריינדין מיט וועמען זי האָט געוואווינט צוזאַמען, אַז זי האָט אירע קליידער צעשניטן, ווייל יענע גייט חתונה האָבן. זי ווייסט אַבער, אַז יענע וועט אַליין אַפלייקענען, זי וועט נאָך ווערן מיט איר צוריק פריינט.

מער פון אַלעמען האָט נענסי זיך צוגעלאָזט צו דזשינין. מיט אירע שטאַרקע מוסקולירטע הענט האָט זי איר געטוליעט צו זיך, צערטלעך געגעלט אירע פלאַקסענע זיידענע האָר, איר מילך-ווייסן קינדערש פנימל. פון געריטקייט פלעגט זיך פון דזשינין אַ לאַז טאָן נייע קוואַלן טרערן. עס איז שוין געווען שפעט אין דער נאַכט. אין דער נאַכטיקער תפיסה-שטילקייט האָט ווי אַפּגעהילכט אין די מאַסיווע ווענט, צעצויגענע און קורצע אַפּגעהאַקטע אַטעמען פון די שלאַפנדיקע, יסורימדיקע קרעכצן און טיפע זיפצן פון די שלאַפלאָזע, ווי אַפּקלאַנגען פון פיינלעכע טראַכ-טונגען. פון דזשיניס צעל, אין וועלכן זי איז געווען אַליין שוין עטלעכע טעג, האָט זיך דערהערט אַ פאַרשטיקטער כליפנדיקער געוויין. קעפּ האָבן אַנגעהויבן אַרויסשטעקן פון די צעל-בעטלעך, מיט פחד אין די אויגן, און אַנגעשטרענגטן געהער. ראולין איז די ערשטע אַראַפּגעלאַפּן

און נאך איר מערי. מען האט געטראפן נענסי אין דושיניס בעטל... ראזלין, ווי א דערפארענע, האט א כאפ געטאן נענסי פאר די האר, זי האט באלד נאכגעלאזן און זיך אראפגעקייקלט אויף דעם דיל. עס איז אנגעלאפן די נאכט־וועכטערין. זי האט באלד באגריפן וואס דא איז פאר־געקומען. דורך א האסטיקן פייף פון איר פייפל אויפן האלדז ווינען אנגעלאפן צוויי מענער־וועכטערס, מיט פארביילטע הענט אויפן רוקן האבן זיי נענסי ארויסגעפירט.

א ווילד פייערל האט געברענגט אין אירע שמאלע אויגן; אירע נאז־לעכער האבן געציטערט; ארום איר מויל האט געצוקט א פאראכטנדיקער, וואנזיניקער שמייכל. דושיני האט זיך געווארפן ווי אין קאנוואולסן, מיט ווילדע היסטערישע קולות! די וועכטערין האט אלעמען צעטריבן אין די צעלן אריין, מיט אן אנוואג, און עס זאל זיין שטיל. אין דער באלדיקער שטילקייט האט מען מיט איינגעהאלטענעם אטעם זיך איינגעהערט צו דער וועכטעריןס כמעט צארטע רייד, וועלכע האבן מיט פיינלעכער בענקשאפט ארויסגערופן אייגענע קוואלן טרערן. דושיני איז איינגע־שטילט געווארן מיט שטילן כליפען. א וועכטער האט צוגעבראכט א גלאז וואסער מיט א שאכטעלע פילן. דושיני איז אינגאנצן שטיל געווארן. מיט שטילע קאצישע טריט האט די וועכטערין זיך ארויסגעשלייכט פון דעם לאנגן אייזערנעם טאנק.

א גרויער פחד, אן איינגעוועכטע און ביינאכטיקע שטילקייט האט נאך שווערער געדריקט. די פיינלעכע שרעק האט וויברירט אין דער לופטן, זיך געוויגט איבער די קעפ... מען האט געלעכצט נאך עפעס אן איבעררייס... נעלי האט פארצויגן אן אומעטיק לידל — שטיל, ווי א תפילה... האט געוויקט ווי א ווארעמער אטעם אויף פארפרויענע גליד־דער. עס האבן זיך צעטראגן זיפצן פון עלנט און יאוש...

א גרויע ליכטיקייט האט זיך אנגעהויבן שפרייטן פון די ווייטלעכע רייען פענצטער. ווי אן אנגעפרעסענער מאנסטער, וואס לאזט איבער רעשטלעך אנגסטן, האט די נאכט דערווייל אפגעטראטן. ס'איז אנגעקומען דער טאג.

קינדער פון שטורעם

פאַרזיכטיק, אויסגעצויגן אויפן בויך, פלאך ווי אַ ברעט, דעם קאַפּ איינגעראַבן אין דעם אַרויסגעשאַרטן זאַמד, איז דער קליינער דודל אַרויסגעקראַכן פון אונטער דעם פאַרושאַווערטן דראַטן-פּלויט. דער „קליינער דודל“— אזוי האָבן אים אַלע גערופן אין דעם יוגנט-לאַגער אין ישראל. קיינער האָט אים ניט געגלויבט, אַז ער גייט שוין אויף דעם פּופּצנטן יאַר. אַלע האָבן פאַרדעכטיקט, אַז ער האָט זיך צוגעגעבן וויי-ניקסטנס אַ דריי יאַר, ווייל ער וויל זיין צווישן די עלטערע קינדער. אַבער די אויפּווערס האָבן פאַרקוקט זיינע יאַרן, צוליב זיין רייפן שכל און זשוואַוער רירעוודיקייט.

דודל איז געבליבן ליגן אַ פאַר מינוט, ווי ער זאַל זיך צוהערן צום שטאַרקן קלאַפּ פון זיין האַרצן. ער האָט מיט די אויגן אָפּגעמאַסטן דעם קורצן שטח און גענומען קריכן אויפן בויך ביז אַ גינדעריקן פּלאַך. ווען ער האָט זיך אויפגעשטעלט, האָט ער ערשט דערזען, אַז ער האָלט נאָך אין די הענט די מעסער און לעפל, מיט וועלכע ער האָט געגריבלט די פאַרהאַרטעוועטע ערד. ער האָט זיי האַסטיק אַוועקגעוואַרפן. ער האָט באַקוקט זיין רעקל— בלויז אויף די אַקסלען זיינען געווען צוויי אויפ-געריסענע לעכלעך. ער האָט צופרידן אַ טראַכט געטאַן, אַז ער האָט גוט אויסגעזעענט צו אַנטאַן דאָס רעקל, אַז די דראַטענע שפיצן זאַלן זיך ניט אַריינשטעכן אין דעם נאַקעטן לייב. ער האָט אַבער געפילט אַ שטאַרקערן ווייטיק אויף דער פלייצע פון די צוויי אויפגעלאַפּענע, לאַנגע, בלויז פאַסן, וואו דער לעדערנער רימען האָט זיך אַזוי טיף איינגעביסן.

אַ צעטומלטער פון שרעק האָט ער זיך אַוועקגעלאָזן צווישן די שמאַלע זיגזאַגיקע סטעזשקעס צווישן די טיפּע שטיינערדיקע בערג-פאַלדן. עס איז שוין געווען ווייט נאָך האַלבן טאַג, אַבער די רויט-צעגליטע מדבר-זון האָט נאָך געשרפּעט איבער די בערג און געשטאַכן מיט הייסע זון-פיילן. עס איז געווען אַ כאַמסין-טאַג. הייסע זאַמדיקע ווינטן האָבן זיך געהויבן און געשמיסן זיין לייב, אויפּגעהויבן די שוואַרצע האַר אויף זיין קאַפּ און געברייט זיין שאַרבן. ריטשקעלעך שווייס האָבן געריזלט איבער זיין פנים, די וואונדן האָבן געברענט ווי מיט נאַדלען געשטאַכן. ער האָט דערפילט אַ טרוקנקייט אין האַלדז. דער צונג אין מויל איז ווי פאַר-שטייפט געוואָרן.

— וואסער! — האט זיך ביי אים ארויסגעריסן דאס ווארט אינדער-
 הויך. ער האט זיך דערשראקן פאר זיין פלוצלינגן אויסגעשריי. ער האט
 זיך אָנגעהויבן אַרומקוקן: די דורכגעאַנגענע סטעזשקעס זיינען אים
 געווען גוט באַקאַנט פון די וועכנטלעכע מאַנעוורעס, וואָס דער מיליטע-
 רישער לערער פירט מיט זיי דורך, ווי אַ טייל פון די אַלע אַנדערע
 איבונגען. ער האט אויך געוואוסט וועגן די שמאַלע פאַרדרייטע שטעגלעך
 וואָס דער לערער פלעגט זיי מיט וואַרנונג אַנווייזן, אַז זיי פירן אַרויס פון
 יענער זייט בערג צו דער ירדן-גרענעץ, וואו עס שפרייטן זיך די אַראַבי-
 שע דערפער. ער מוז אָבער געפינען אַ שאַטנדיקן ווינקל, האט ער אויף
 שנעל באַשלאָסן. קיין וואָסער וועט ער דאָ סיי ווי ניט געפינען.
 מיט אַ נייעם שרעק האט ער זיך אַליין אָנגעהויבן אונטעריאָגן. עס
 האט אים שוין ניט געאַרט אין וועלכער ריכטונג ער וועט גיין, אָבי ער
 זאָל זיך ראַטעווען פון דער היץ. ער האט אין געדאַנק נאָכאַמאַל דורכ-
 געקלערט זיין פלאַן, אַז דורך די בערג וועט ער אַרויסקומען צום הויפט-
 שליאַך, וועלכער פירט אין דער נאָענטסטער שטאָט, און וואו עס איז שוין
 גאַנץ ווייט פון דעם לאַגער. ער האט געהערט, אַז דער שליאַך איז שטענ-
 דיק פול מיט מענטשן, מען וועט אים ניט פאַרדעכטיקן. — יא, דער חשבון
 איז געווען אַ גוטער — האט ער זיך אין געדאַנק באַראַויקט. ער האט
 אַרויפגעלייגט דאָס רעקל אויפן קאַפ און מיט ביידע הענט געפּרעסט דעם
 מוח: „איך וועל נאָך אומקומען“, האט ער מיט אַנגסט אַ טראַכט געטאַן.
 מיט אַנגעשטרענגטע בליקן האט ער געקערעוועט זיינע אויגן אין
 אַלע זייטן וואו צו געפינען אַ פאַרדעקטן ווינקל. עס האט אים אַ לאַק
 געטאַן אַ שמאַלער טיפער שפאַלט צווישן צוויי בערגלעך. ער האט דער-
 פילט, ווי אַ קילקייט ווייעט פון דאַרטן. די פיס זיינען אים מיטאַמאַל
 גרינגער געוואָרן. ער האט אַליין ניט געוואוסט ווי לאַנג ער שפרייזט
 דאַרטן און ווי פאַרגעסן וואוהין ער גייט. די מידיקייט האט אים געצויגן
 צו דער ערד. ענדלעך איז ער געבליבן שטיין לעבן אַן אויסגעוהילטער
 עפענונג אין בערגל, ווי פון מענטשלעכע הענט געמאַכט. ער האט זיך
 אַרונטערגערוקט, דעם קאַפ אַנגעשפאַרט אויף אַ קופע אַראַפּעשטאַטענע
 שטיינדלעך, און זיך דערפילט אַביסל רואיקער. אָבער דער דאַרשט האט
 אים ניט אַפּגעלאָזט. ער האט געפילט ווי יעדער אבר טריקט אין אים.
 ער האט זיך מיטאַמאַל דערמאַנט, אַז ער האט שוין אַמאַל געפילט
 אַזאַ מין דאַרשט. און דאָן האט ער די פינגער געצויגן, און עס האט אים
 אַביסל געשטילט דעם דאַרשט. ער פירט דורך די אויגן איבער דער

אויסגעהילטער נאָרע, און ער דערזעט פאַר זיינע אויגן אַזוי בולט די גרוב ביי דעם פּוילישן פּויער, קאַוואַלסקין אין שטאַל, וואו ער איז געווען באַהאַלטן פון די דייטשן קנאַפע צוויי יאָר. עס גיט אים מיטאַמאַל אַ זעץ אין מוח די שבועה, וואָס ער האָט געגעבן זיין מאַמען, ווען זי האָט אים געבראַכט צו די קאַוואַלסקיס אין שטיבל אויסצובאַהאַלטן אים פון די נאַציס. נאָך איצט קלינגט אַזוי פּריש אין זכרון זיין מאַמעס ציטערדיקער קול, ווען זי האָט גערעדט צו דער קאַוואַלסקיע :

— מײן דוד איז טאַקע ניט מער ווי ניין יאָר אַלט, אָבער איר קענט זיין זיכער מיט אים ווי מיט אַ דערוואַקסענעם. ער פאַרשטייט זאַכן, ווי ער זאָל שוין זיין אַכצן יאָר, און ער גיט שוין מיר עצות ווי צו זיין פאַר-זיכטיק. די קאַוואַלסקיע האָט געקוקט אויף אים מיט פאַרטערטע אויגן און געשאַקלט מיטן קאַפּ :

— יאָ, ער קוקט אויס צו זיין אַ קלוגער יינגל, אָבער אין שטוב וועל איך אים ניט קאָנען האַלטן, ווייל ער קוקט אויס צופיל יידיש. — און זי האָט דאָן דערציילט דער מאַמען וועגן דער גראַמער, טיפּער גרוב אין שטאַל, וואו זיי פּלעגן ווינטער האַלטן בוריקעס, מערן, ברוקוועס. איצט האָבן זיי ניט וואָס צו באַהאַלטן פאַרן פּראַסט; מען נעמט אַלץ אַוועק. די גרוב איז אויסגעבעט מיט שטרוי; ער וועט זיך דאַרטן צוגעוואוינען, אויב ער וועט בלייבן לעבן.

— ער וועט לעבן, ער וועט לעבן, ער מוז לעבן! ער וועט דאַרפן נעמען נקמה פאַר אונדז און פאַר אייך.

טרערן האָבן אַ שפאַר געטאַן פון זיינע אויגן. ער דערזעט פאַר זיך זיין מאַמעס אָפּגעצערטן פנים, אירע גרויסע צעשראַקענע אויגן. בלויז אַזוי, מיט אַט-דעם דערשראַקענעם פנים וועט ער זי שטענדיק געדענקען. זי האָט דאָן אַריינגענומען זיין קאַפּ אין אירע אויסגעדאַרטע הענט, און טיף אין אים אַריינגערעדט:

— זאָג מיר צו, דודל, אַז דו וועסט זיך פאַר קיין זאַך ניט אָפּשרעקן; זאָלסט ניט פאַרלירן קיין מוט. דו מוזט לעבן, דודל! דו וועסט מוזן נעמען נקמה . . .

ער הערט נאָך, דאַכט זיך, איצט זיין אייגן קול, ווען ער האָט איר נאָכגעשריען:

— מאַמע, איך גיב דיר אַ שבועה, איך וועל זיך ניט שרעקן, איך וועל לעבן, איך וועל נעמען נקמה. די טרערן רינען אים אין מויל אַריין. עס איז אַ געזאַלצענער טעם, אָבער ער פאַרהאַלט די נאַסקייט. — די פינג-

גער—דערמאנט ער זיך נאכאמאל. ער רוקט אריין פיר פינגער אין מויל און הייבט זיי אן זויגן.

דאס זויגן איצט די פינגער האלט אים פייכט דאס מויל. עס ווילט זיך אים נאך טראכטן פון דער גוטער קאוואלסקיכע, וויפיל טעג און נעכט זי איז ארוםגעלאפן נאך דער באפרייאונג, צו געפינען ערגעץ א לעבעדיקן שפור פון זיינע אייגענע. זי האט אים אלץ געטרייסט, אלץ אפגעצויגן דעם שרעקלעכן סוד, אז ער איז געבליבן דער איינציקער לעבעדיקער פון דער גאנצער משפחה. און ווען זי האט שוין מער ניט געקענט אפ-ציען, האט זי אים געקושט און געדריקט צו זיך:

— איך וועל בלייבן דיינע און אייגענע, דאווידקע. מיין לעבן איז דאך אויך געווען אין געפאר צוליב דיר.

ער האט געוואוסט אז זי זאגט דעם אמת. ער האט געפילט איר געטריישאפט. אט דערזעט ער פאר זיך איר פארזארגטן פנים, ביים גע-זעגענען זיך, ווען מען נעמט אים צו „אין אן אייגן לאנד צווישן אייגענע מענטשן.“ און אזוי ווי זיין מאמע, האט אים אלענקא אויך אנגעזאגט :

— וואקס אויס, דאווידקע, א שטארקער, א מוטיקער, און פארגעס ניט די שבעה צו דיין מאמען...

א טיפע בענקשאפט נעמט אים ארום צו דער גוטער פוילישער פרוי. אבער ער וואלט ניט געוואלט אז זי זאל זען אז ער וויינט גאר. ער דארף דאך זיין שטארק און מוטיק... ער גלעט צו מיט דער האנט די אויפגע-לאפענע וואונדן אויף דער פלייצע. א גייער שטראם טרערן הויבט אן פליסן פון זיינע אויגן.

ער גיט זיך מיט אימפעט א רוק ארויס פון דער הייל. די זון איז שוין געווען אויף יענער זייט בארג. ער האט זיך ארוםגעקוקט; ער האט ניט געוואוסט וואו ער איז. וועגן גיין צוריק האט ער ניט געוואלט אפילו טראכטן. אבער ער מוז שטילן זיין דארשט, אויב ניט, וועט ער דא אויסגיין. ער האט זיך געלאזט גיין פאראויס. ער האט געוואוסט אז עס קאן אים ארויספירן צו אן אראבישן דארף. ער האט זיך אבער איצט ניט געשראקן פאר די אלע ווארונגען און גרויל-מעשיות, וואס ער האט זיך אנגעהערט אין לאגער. ער האט אנגעהויבן אונטערלויפן, געטריבן פון א פארלאנג, וואס גיכער צו דערזען א מענטשלעכן ישוב.

די זון איז שוין געשטאנען ביים ווייטן נידעריקן ראנד פון הימל ווען ער איז ארויסגעקומען פון דעם לעצטן בארג-שפאלט. נאך איידער ער האט זיך ארוםגעקוקט, איז פון דער זייט צו אים צוגעקומען אן ארא-

בער אויף אן אייזל. א מאַמענט האָבן זיי זיך אָנגעקוקט מיט אַ פּרעגנדיקן בליק. דוד האָט געגעבן אַ ברייטן שפּאַן צו אים.

— מיים ! — האָט ער צו אים אויסגעשריען מיט אַ וויינענדיקן קול, ווייזנדיק מיט אַ צוזאַמענגעדריקטער זשמעניע אויפן מויל. דער אַראַבער איז אַראַפּגעשפרונגען פון אייזל, האָט אָפּגעבונדן אַ ליימענעם קריגל פון דעם אייזלס רוקן און דאָס צוגעטראָגן צו דודס מויל. אָבער בלויז דריי זופּ האָט ער אים געלאָזט אַראַפּשלינגען מיטאַמאַל. לויט דעם פּריינטלעכען טאָן פון דעם אַראַבערס רייד און ווי ער האָט געהאַלטן דאָס קריגל אַנט־קעגן אים, האָט דוד פּאַרשטאַנען, אַז עס איז ניט גוט פאַר אים מיט אַמאַל זיך אַנצוטרינקען, און אַז דער אַראַבער וועט אים באַלד געבן נאָך וואַסער. דער אַראַבער האָט צוגעבונדן דעם אייזל צו אַ שטיין; האָט אָנגע־נומען דודן פאַר דער האַנט, האַלטנדיק אין דער אַנדער האַנט דאָס קריגל וואַסער, און זיך געלאָזט גיין מיט אים. דוד האָט באַלד דערווען אַ ברייטן שטח, אָנגעפיקעוועט מיט געדיכטע ליימענע שטיבלעך, מיט הויכע און נידעריקע גאַסן. גייענדיק האָט אים דער אַראַבער אַלעמאַל געגעבן עטלעכע זופּ וואַסער.

זיי זיינען אַריינגעקומען אין אַ געביידע מיט אַ גרויסער שילד איבער דער טיר. אין אַ גרויסן צימער זיינען עלטרעע און יינגערע אַראַבער מיט ווייסע טיכער אויף די קעפּ געזעסן ביים טיש און געשריבן. אַלעמענס אויגן האָבן זיך אַ קער געטאָן צו אים. נאָך אַ קורצן געשפרעך האָט איינער אַ יינגערער זיך געווענדעט צו אים אין העברעאיש, אַז ער זאָל אים דערציילן ווי אַזוי ער קומט אַהער, און ער האָט אים גלייך אויך גע־פּרעגט, צי קומט ער ניט פון דעם יוגנט־לאַגער. דאָס האַרץ האָט ביי דודלען אָנגעהויבן האַסטיק קלאַפּן — זיי וועלן געוויס אַהין לאָזן וויסן — האָט ער געטראַכט אַ דערשראָקענער און ניט געענטפּערט.

— רעד, האָב ניט קיין מורא — האָט אים דער יונגער אַראַבער צוגעגעבן מוט. — יא, ער איז פון דאַרטן — האָט ער געענטפּערט מיט אַ ציטערדיקן קול. — ער האָט קרובים אין שטאָט, האָט מען אים געגעבן עטלעכע טעג פריי, ער זאָל זיך זען מיט זיי. ער האָט אָבער געוואַלט מאַכן אַ קורצערן וועג דורך די בערג, איז ער פאַרבאַלאַנדזשעט געוואָרן. — דו ביזט נאָך ניט באַקענט מיט די בערג דאָ ? — האָט אים דער אַראַבער געפּרעגט.

— ניין, איך בין ערשט אַ יאָר אין לאַנד — האָט דודל שטיל גע־ענטפּערט.

די אראבער האָבן זיך דורכגערעדט און אַלע וויילע געוואָרפן אַ בליק אויף אים.

— מיר וועלן דיך אָפּפירן אין שטאָט, וועסט צוואוואַרטן אַביסל. עמיצער וועט גיין מיט דיר — האָט אים דער יונגער אַראָבער געזאָגט מיט אַ פריינטלעכן טאָן. איינער פון אַ טיש איז אַרויסגעגאַנגען צוזאַמען מיט דעם, וואָס האָט דודלען געבראַכט. אַלע האָבן זיך צוריק גענומען צו זייער אַרבעט.

דודל איז געזעסן מיט אַ קלאַפּעדיק האַרץ. דער קאַפּ האָט אים געברענגט. ער האָט פאַרדעכטיקט, אַז עפעס שפינט מען דאָ פאַר אים אַ געפאַר. אפשר איז טאַקע אמת וואָס מען זאָגט וועגן זיי? ער האָט ניט געדאַרפט איינשטעלן דאָס לעבן. האָט ער געטראַכט מיט שרעק. ער האָט אַלעמאַל געקוקט צו דער טיר פון וואַנעט עס דאַרף קומען אויף אים אַ נייע צרה, אָדער אפשר גוטס? ער האָט זיך אָבער ניט געוואַלט נאָרן און איז געווען גרייט צום ערגסטן.

ענדלעך האָט זיך די טיר געעפנט. עס איז אַריינגעקומען צוריק יענער פון דעם שרייב־טיש מיט אַ דאַרן באַרוועסן יינגל מיט אַן אומע־טיק פנים, אַנגעטאָן אין אַ צעריסענער העמד מיט אַ געפלאַכטענער טאַרבע אונטערן אַרעם.

— ער וועט דיך ברענגען אין שטאָט — האָט דער אַראָבער אים אַנגעוויזן אויפן יינגל — וועסט אָבער נאָך דאַרפן גיין אַ פיר אָדער פינף שעה. האָסטו כוח צו דעם?

— יא, איך האָב כוח! איך קאָן גיין! — האָט דודל מיט אימפעט זיך אויפגעשטעלט.

— דו קענסט דאָך ריידן העברעאיש, רייד צו אים — האָט יענער זיך געווענדעט צום אַראַבישן יינגל. דאָס יינגל איז צוגעקומען צו דודן: — מיין נאָמען איז טאַאַבי, איך בין עלף יאָר אַלט.

דוד האָט אים געזאָגט זיין נאָמען און אויך זיינע יאָרן. איינער האָט פון אַנאַדער צימער אַרויסגעטראָגן אַ גלאַז מילך און אַ פרישע „פיטאַ“ (אַ ווייכע מצחא): — עס, וועסטו האָבן מער כוח. עס איז אַ שווערער וועג.

דוד האָט מורא געהאַט אַז ער וועט זיך נאָך וואַרגן מיטן עסן, ווייל יעדער אבר האָט אין אים געציטערט. ער האָט אָבער מורא געהאַט אַפּצו־זאָגן זיך. ער האָט אויסגעטרונקען די מילך און די פיטאַ האָט ער צוזאַמען־געלייגט אין האַנט:

— איך וועל דאָס עסן אופֿין וועג — האָט ער שוין געלאָזט וויסן זיין אומגעדורלד זיך צו לאָזן אין וועג.

אינדרויסן איז שוין געווען טונקל. אַ לאַנגער פייערדיקער זייל האָט נאָך העל געלויכטן אין מערבֿ־זייט. שטיקער ראָזעווע וואַלקנס האָבן זיך אַרומגעבלאנקעט אין די בלויע הויכן. ביידע יינגלעך זיינען אַ שטיק וועג געגאַנגען און געשוויגן. ווען עס איז געוואָרן טונקלער האָט טאַאָבי פאַרגעשלאָגן דודן, אַז זיי זאָלן זיך אַוועקזעצן רוען. דוד האָט זיך ערשט געכאַפּט, אַז ער טראַגט נאָך די פּיטאַ אין האַנט.

טאַאָבי האָט אַרויסגענומען פון דער טאַרבעלע צוויי פּיטעס, גרינע אַליוון און אַ פּלעשל וואַסער. דוד האָט זשעדינקייט געקוקט אויפֿן פּלעשל.

— מיר וועלן ביידע האָבן גענוג וואַסער? — האָט ער געפרעגט מיט אַן אייגענעסענער מורא.

— וועסט טרניקען וויפּיל דו וועסט וועלן. איך וועל קאַנען אויס־וואַרטן ביז איך וועל קומען אין שטאַט — האָט אים טאַאָבי באַרויאַקט.

— ניין, מיר וועלן זיך טיילן — איז דוד באַשטאַנען.

זיי זיינען ווידער אָפּגעגאַנגען אַ שטיק וועג און געשוויגן.

— עס וועט מאַרגן אויך זיין כאַמסין (אַ הייסער זאַמדיקער ווינט) —

האָט טאַאָבי פּלוצלינג איבערגעריסן דאָס שווייגן.

— און אַדי בין שוין ווידער דאָשטיק. איז דאָס פון דעם כאַמסין?

— האָט דוד געפרעגט.

— אַביסל פון די זאַמדיקע ווינטן, און צווישן די שטייבערנע בערג

איז די לופט צו טרוקן — האָט טאַאָבי געענטפּערט, דערלאַנגענדיק אים דאָס פּלעשל מיטן ביסל וואַסער. עס איז זיי ביידן געוואָרן לאַנגווייליק פון דעם שווייגן. דוד האָט אים געפרעגט, צי זיי זיינען נאָך ווייט פון שטאַט.

— אויב דו האַסט כוח, וואַלטן מיר געדאַרפּט גיין שנעלער, ווייל

מיר מוזן אַריינקומע אין שטאַט פאַר צען אַזייגער, ווען עס גייען נאָך אַרום אַ סך מענטשן אין גאַס, מיר זאָלן זיך ניט וואַרפן אין די אויגן — האָט

טאַאָבי געענטפּערט מיט אומרו אין קול.

— איך קאָן גיין שנעלער, אפּילו לויפֿן, אויב דו ווילסט — האָט דוד

צוגעשטימט.

— דו האַסט אייגענע אין שטאַט? — האָט דוד געפרעגט טאַאָבי.

— יא, אַ סך אייגענע — האָט טאַאָבי ווי ניט גערן געענטפּערט.

— וואו וואוינען דייע אייגענע? — האָט אים טאַאָבי געפרעגט

נאָך אַ וויילע שווייגן. דוד האָט געשוויגן. טאַאָבי האָט אים נאָכאַמאָל

געפרעגט, ער האָט אים געזאָגט אַז ער איז אַ דאָרטיקער, ער קען די גאַנצע שטאָט, ער וועט אים צופירן וואו ער דאָרף. יוד האָט נאָך אַלץ ניט געענטפערט. קענטיק געווען ווי ער טראַכט עפעס דורך. — טאָאָבי, דו ביזט אַ דאָרטיקער? דו קענסט דאָרטן יידן אויך? — האָט אים יוד געפרעגט.

— יא, איך קען אַ סך יידן. איך האָב געהאַט יידישע חברים. מיין מאַמע האָט דאָרט יידישע פריינט — האָט ער אים געענטפערט מיט אויפגעלעבטקייט.

— דיין מאַמע וואוינט אין שטאָט? — האָט דוד אונטערגעכאַפט מיט איבערראַשונג, אָבער איצט האָט שוין טאָאָבי ניט געענטפערט. אין דער טונקלקייט האָ דוד דערזען ווי זיין פנים איז באַצויגן געוואָרן מיט אַ טיפן טרויער. דוד האָט מיטאַמאָל דערפילט אַ זיכערקייט, אַז ער דאָרף פאַר טאָאָבין ניט מורא האָבן. ביז איצט האָט ער נאָך אַלץ געמיינט אַז טאָאָבי קאָן אים נאָך פאַרפירן אין אַ פלאַץ וואו מען וועט שלעכטס טאָן... איצט פילט ער, אַז מיט טאָאָבין האָט אויךעפעס פאַסירט. ער האָט זיך צוגערוקט נענטער צו אים, האָט אים אָנגענומען כּי ידער האָנט, און אָנגעהויבן מיט אַ ציטערדיקער שטימע:

— טאָאָבי, איך דאָרף איצט האָבן אַ פריינט. דו ביזט אַ דאָרטיקער, דו קענסט יידן, אפשר קענסטו אַזעלכע וואָס וועלן מיר קענען העלפן, געפינען אַרבעט... — ער האָט אים דערציילט דעם אמת וועגן זיין אַנט-לויפן, און אַז ער האָט ניט קיינעם אין שטאָט, ער האָט ניט צו וועמען צו גיין.

— איך וועל דיך ברענגען צו מיינע עלטערן אַהיים. מיין טאָטע אַדער מיין מאַמע וועט דיך אַוועקפירן צו גוטע מענטשן, אויב מיר וועלן קומען בשלום און מען וועט מיך ניט פאַקן אויפן וועג — האָט טאָאָבי צוגעגעבן נאָך אַ קורצן שווייגן.

דוד האָט אויף אים אָנגעשטעלט זיינע גרויסע שוואַרצע אויגן.

— דיך פאַקן, פאַרוואָס?

טאָאָבי האָט פאַרלאַנגזאַמט דעם גאַנג, ווייל דאָס שנעלע שפּרייזן און דאָס רייזן האָט זיי ביידע אויסגעשפּט:

— איך וועל דיר אויסזאָגן דעם אמת — האָט ער זיך אָנגערופן.

ער האָט דערציילט דודן, אַז אין צייט פון קריג איז ער געווען כּי אַן אַלטער מומע אין דאָרף. נאָכן קריג איז ער געגאַנגען צוריק אַהיים, אָבער פאַר דעם אַריינגאַנג אין שטאָט האָבן די וואָך-סאַלדאַטן אים צוריק-

געקערט, מיט דער דערקלערונג, אז ער באלאנגט ניט מער צום לאַנד און ער דאַרף בלייבן אין דעם דאַרף פון דער אַנדער זייט גרענעץ, וואו ער איז געווען פאַרן קריג. עס האָט ניט געהאַלפן זיין וויינען, זיין בעטן, אַז ער וויל צו זיינע עלטערן. דאָס צווייטע מאָל האָט ער זיך שוין אַרייַנגעגנבעט דורך דעם זעלבן וועג וואו זיי גייען איצט. די פּאַליציי האָט זיך דערוואוסט און מען האָט פון זיין מאַמעס הענט אַרויסגערסין און אים אַוועקגעשיקט צוריק איבער דער גרענעץ. אין דער צייט איז זיין מומע געשטאַרבן און ער וואָלגערט זיך דאַרטן אַרום צווישן פרעמדע מענטשן. איצט האָט מען אים נאָכאַמאָל געשיקט אַהיים און ער האָפט, אַז ווען ער גייט מיט אַ יידיש יינגל וועט מען אים אפשר פאַרזען. זיין מאַמע האָט אים געלאָזט וויסן, אַז אירע יידישע פריינט האָבן געשיקט בקשות פאַר אים, אפשר וועט ער איצט קאָנען בלייבן ביי די עלטערן. . .

* * *

די געסלעך, דורך וועלכע טאַאָבי האָט אים געפירט, זיינען שוין געווען שטיל און לידיק, וואו ניט וואו האָט פון די פאַרמאָכטע לאַדן אַרויסגעציטערט אַ העלערע שיין. די קינדער האָבן געשפּרייזט שטיל מיט פאַרהאַלטענע אַטעמס. פּלוצלינג האָט טאַאָבי אָנגעכאַפט דודס האַנט. ער האָט אים מיט די אויגן אָנגעוויזן אַביסל ווייטער אין דער זעלבער גאַס אויפן טראַטאַראַ, וואו לעבן אַ געביידע שטייען עטלעכע מענטשן און קוקן. דאָכט זיך גלייך צו זיי.

— לאַמיר אָפּציען — האָט דוד שטיל אַרויסגעשעפטשעט.

— ניין, מען וועט אונדז נאָכלויפן. עס איז פאַרפאַלן, מיר זיינען געפאַקט — האָט טאַאָבי געמורמלט מיט אַ פאַרשטיקט קול.

— זיי קומען צו אונדז! — האָט דוד אַרויסגעקרעכט מיט פאַר-צווייפלונג. דריי פאַרלעך האָבן זיך געלאָזט צו זיי, צוויי פון ביידע זייטן גאַס, און איין פאַרל אינמיטן אין זייער ריכטונג. צוויי בחורים זיינען צוגעקומען צו זיי און נאָך איידער זיי האָבן זיי עפעס געפרעגט, האָבן זיי, פון אויבן ביז אַרונטער, באַטאַפט זערע לייבער. דודן האָבן זיי אפילו אַראַפּגענומען די שיד. ערשט דערנאָך האָבן זיי אַריינגעקוקט אין די פּנימער פון די קינדער און געבליבן ווי געפּלעפט.

— ווער זענט איר? וואוהין גייט איר? — האָט איינער פון די בחורים געפרעגט.

— מים — האָט דוד אַרויסגעזאָגט מיט ציטער און אויסגעשטרעקט זיין האַנט. די בחורים האָבן זיך איבערגעקוקט מיט פרעגנדיקע בליקן.

— קומט — האָבן ביידע זיי אָנגענומען פאַר די הענט. די אַנדערע צוויי פאַרלעך זיינען אָנגעקומען אַנטקעגן. — נו, וואָס? — האָבן זיי געפרעגט.

— מיר האָבן איבערגעשראַקן קינדער — האָט איינער פון די בחורים, אַ קלייענדיקער מיט רויטע האַר, געענטפערט מיט אַ שולדיקער מינע. — זיי זיינען דאַרשטיק. מען דאַרף זיי פריער אַנטרינקען, דערנאָך וועלן מיר זיי אויספרעגן.

ווען מען האָט די קינדער אַריינגעפירט אין אַ גרויסן צימער זיינען זיי גאָר צעטומלט געוואָרן. דער צימער איז געווען פול מיט מענטשן; פרויען, מענער, מערסטנס יונגע. מען איז געזעסן אַרום טישן. אייניקע האָבן אַריינגעקוקט אין צייטונגען אָדער ביכער; אַנדערע האָבן געשפילט שאַך, און אויפן דיל, אַרום די ווענט, אונטערגעשפרייט מיט צייטונגען, קאַלדרעס, זיינען געלעגן מענטשלעכע פיגורן, שלאָפנדיקע און וואַכנדיקע. אַלעמענס אויגן האָבן זיך געגעבן אַ קער צו זיי.

— צפורה, גיב זיי עפעס צו עסן — האָט דער רויטער זיך געווענדט צו אַ מיטליאַריקער פרוי מיט אַ פריינטלעכן אָפענעם פנים, וועלכע האָט מיט רחמנות געקוקט אויף זיי. ביים טיש, לעבן די טעלער זופ און אַנ-געשניטענע שטיקער ברויט, האָט מען דערקענט, אַז זיי עסן מיט ניט קיין צו גרויסן הונגער.

— איצט דערציילט וואָס האָט פאַסירט מיט אייך? — האָט זיך צו זיי געווענדט דער הויכער קלייענדיקער, ווען זיי זיינען פאַרטיק גע-וואָרן מיט דעם עסן.

דוד מיט טאַאָבין האָבן זיך איבערגעקוקט, ווער עס זאָל פריער אָנהויבן.

— נו, זאָל זיין איך פריער — האָט דוד ווי מיט טאַאָביס צושטימונג שטיל געזאָגט.

ער האָט דערציילט דעם אמת. און כדי זיי איבערצייגן, אַז ער נאַרט זיי ניט אָפּ, האָט ער אויפגעהויבן דאָס העמדל און זיי געוויזן די וואונדן אויף זיין פלייצע. אַלע האָבן זיך געגעבן אַ כאַפּ אויף פון זייערע פלעצער. צפורה האָט געקוקט אויף אים מיט צער און פאַרבאַכענע הענט.

פאַרוואָס האָבן זיי דאָס דיר געטאַן? — האָט איר צאַרנדיקער קול מיטאַמאָל איבערגעבראַכן די פיינלעכע שטילקייט.

דודל האָט דערציילט, אַז אַ לערערין האָט שטאַרק געשלאָגן זיינעם אַ חבר. ער האָט אים געוואָלט אַרויסרייסן פון אירע הענט, האָט זי אים

אויך אָנגעהויבן שלאָגן, און שפּעטער האָט ער געגעבן אַ הויב אויף זיין האַנט אויף איר. קיין פּאַטש האָט ער שוין נישט געקאַנט אַראָפּלאָזן. מען האָט אים באַלד פּאַרדרייט די הענט און אַוועקגעשלעפּט אין שטראַף־ ציימער.

נאָכן אויסהערן טאַאָכיס געשיכטע, האָבן זיך די מענטשן דורכ־ גערעדט צווישן זיך. צפּורה האָט דערווייל אויסגעבעט צוויי געלעגערס אין אַ ווינקל אויף דעם היל. זי האָט אַלעמאַל געכאַפּט אַ קוק אויף דודן מיט אַ פּאַרטראַכטן בליק, ווי זי האָט נישט געקאַנט באַנעמען די קאַנ־ טראַסטן אין דעם יינגל. אַ שמאַלע פּלאַכע פּלייצע, אָן איינגעפּאַלענע ברוסט, אַ קינדערשער פּנים, מיט אַ געעלטערטן געקייניטשטן שטערן און אַ זקנישן אויסדרוק אין זיינע גרויסע שוואַרצע אויגן: — און דאָס איז שוין אַלט פּערצן יאָר! ...

— גייט דערווייל שלאָפּן — האָט איינער זיך געווענדעט צו זיי — מאַרגן וועט איר זיין אין זיכערערע פּלעצער.

אַבער ווי מיד דודל איז געווען, האָט אָבער זיין רייפּער שכל נישט געלאָזט אים אַזוי רואיק איינשלאָפּן. ער האָט געמוזט וויסן וואו ער גע־ פינט זיך, צווישן וועלכע מענטשן? עפּעס איז אים געווען קשה פון די שלאָפּנדיקע אויפן היל... — וואו בין איר? ווער זיינט איר? — האָט זיך מיטאַמאַל אָן זיין באַוואוסטזיין זיך אַרויסגעכאַפּט די דאָזיקע ווערטער, מיט אומרואיקע בליקן אין דעם אַרום.

דער הויכער רויטער בחור האָט זיך אַרונטערגעלאָזט צו אים אויפן היל, און זאָכלעך, ווי מען רעדט צו אַ גלייכן, האָט ער אים דערקלערט: אַז דאָס האַלטן זיי וואָך טאַג און נאַכט צו באַשיצן זייער לאַקאַל קעגן די ברוטאַלע אַנפּאַלן פון געגנערישע כאַנדעס פון אַנאַנדער ריכטונג, וועלכע וואַרפן אַריין אין זייערע לאַקאַלן באַמבעס, שטיינער, מען פּאַגראַמירט אינעווייניק ווען זיי קאָנען זיך נאָר אַריינכאַפּן... — האָב נישט מורא, דו ביזט צווישן פּריינט — האָט ער מיט אַ צאַרטן טאָן צוגעגעבן...

דודלס מידע אויגן האָבן מיטאַמאַל אויפגעשיינט! און ווידער, נישט טראַכטנדיק, האָט זיך ביי אים אַרויסגעכאַפּט, ווי אַ פּריידיקער אויסרוף: — מיר וועלן אויך גיין אויף וואָך ווען מיר וועלן זיך אַביסל דורכשלאָפּן — האָט ער זיך אַ קער געטאָן צו דעם האַלב־שלאָפּנדיקן טאַאָכי. אַ באַ־ הויכטער צייטער האָט מיטאַמאַל דורכגעשוועבט אין דעם שטילן נאַכטיקן חלל... די אַראָפּגעלאָזטע אויגן אין צייטונגען און ביכער האָבן מיטאַמאַל זיך אויפגעריסן און מיט געריכטע בליקן זיך איבערגעקוקט...

צפורה האָט שוין מער ניט געקענט איינהאַלטן איר שטילן צער! און האָט זיך הויך צעכליפּעט... מיט צעווייטיקטער מאַמעשער צערטלעכ- קייט האָט זי געגלעט דודלס צעשוּיבערטן קאַפּ, און ווייך מאַמעדיק גע- רעדט צו אים: — שלאָף רואיק, דוד, מיר וועלן זיך איצט באַגייזן אָן דיר. הלוואי זאָל כאַטש שפּעטער אַזעלכעס ניט קומען צו דיין רייע... דודלען האָט דאָס איצט דערמאַנט אין דער גוטער קאַוואַלטישכע. עס האָט זיך אים געוואַלט אַריינלייגן זיין קאַפּ אין איר שוּיס און אַרויס- לאַזן דעם אַנגעקליבענעם קוואַל אין זיך. ער האָט דאָס אַבער ניט געטאַן. ער האָט ראַפּטאַם אַריינגעוואַרפּן דעם פּנים אין קישן און מיט פאַרציפּעטע ציין איינגעהאַלטן אין זיך דעם באַפאַלענעם ציטער פּון זיין גאַנצן וועזן...

אין וואַגל

„דער שיינער גרינער בחור“ — אזוי האָבן דעם צוואַנציק-יאַריקן דודן באַטיטלט זיין קרובס דערוואַקסענע קינדער. אַ הייכער, אַ שטאַלטנער און אַ פעסט-געבוּיטער, אַ גיבור; אויגן טיף-בלויע, ווייכע, פאַרחלומטע; לאַנגע טונקעלע וויעס; אַ וואַלדיקער קאַפּ טונקל-ברוינע האַר, אויס- געלייגט אין געלאַקטע פאַלדן. דאָס לענגלעכע קרעפטיקע פנים — אַ ליכטיקס, אַ שמייכלדיקס.

מיט עטלעכע אַוונטן שפּעטער, נאָך אַלע אויספרעגענישן וועגן משפּחה, פּריינט און שכנים, האָט דער קרוב אים אַנגעזאָגט די בשורה, אַז אין דעם שאַפּ וואו ער אַרבעט וואַרט שוין אויף אים אַ ניי-מאַשין — טאַקע לעבן אים. ער וועט אים אויסלערנען צו ווערן אַן אַפּערייטאר ביי פּרויען-מאַנטלען. דוד, ווי זיין טבע איז געווען, האָט גוטמוטיק צוגע- שמייכלט, אַבער אין האַרצן האָט אים אַ מאַדנער אומעט אַ נאָג געטאַן... ער האָט שוין מער קיין וואַרט ניט געקענט אַרוסריידן. מיט אַ תירוץ אַז עס שלעפּערט אים, איז ער אַוועק צו זיך אין צימער.

ער האָט אפילו ניט פּרובירט זיך צו ישובן. ס'איז אים געווען שוין זייער קלאַר אַז ער דאַרף איצט אַליין אַנהויבן זוכן זיין אייגענעם וועג אין לעבן... ס'איז אים געווען שווער זיך פאַרצושטעלן, אַז ער, מיט זיין הויכן רירעוודיקן קערפּער, מיט זיינע ברייטע, פעסטע פלייצעס, זאָל זיך אַוועקזעצן אַן איינגעבוּיגענער, מיט צוזאַמענגעדרייטע הענט און פיס.

צווישן פאַרשטיקטע ווענט, דערביי האָט זיך אים דערמאָנט זיין גאָר פריע קינדהייט אין דאָרף, וואו אַלס פינף יאָריקער יינגל, האָט ער מיט קינדער-שער פרייד שוין געאַרבעט פולע טעג אין פעלד. ווי אַ וועווערקע פלעגט ער קריכן אויף די הויכע סטויגן, אַ פאַרדעקטער אונטער די סנאַפעס. אַזוי פון קליינערהייט אָן האָט ער ליב געקראָגן די דרויסנדיקע אַרבעט. פרעסט און שנייען האָבן אים ביט אָפגעשראַקן. זיין טאַטע פלעגט מיט שטילער פרייד אַריינשמייכלען אין זיין געדיכטער באַרד אַריין און ביט איינמאַל זייטיק אַ ווייז טאַן אויף אים און אַ זאָג טאַן צו זיין מאַמען—אונדזער קליינער צעוואַקסט זיך הויך און קרעפטיק ווי אַ דעמב אין וואַלד.

אינדערפרי האָט ער עס מיטן קרוב געמאַכט קורץ: ער גייט ביט מיט אים אין שאַפ. ער וועט גיין זוכן אַן אַרבעט אונטער דעם פרייען הימל, אַן אַרבעט וואָס איז צוגעפאַסט פאַר אים, פאַר זיין הויכן וואוקס און קרעפטיקן גוף...

דער קרוב האָט אַ וויילע אים אָנגעקוקט געפלעפט... און באַלד אַן אויפגערודערטער געוואָרפן אים טענות אין פנים אַריין: — אַ חוצפה פון אַ גרינען יונגאַטש, צוריקצווייזן די געטריישאַפט פון אַן אויסגע-גרינען עלטערן קרוב.

עס איז אים ביט אַזוי גרינג אָנגעקומען צו קריגן דעם „דזשאַב“ פאַר אים; זיך קוים איינגעבעטן ביי זיין „באַס“ אַז ער זאָל אים געבן די מאַשין לעבן אים. ווען ער האָט אַבער געזען אַז ער וועט מיט דודן גאָר-ביט מאַכן, האָט ער מיט צאָרן אויסגעשריגן: — מער האָב איך מיט דיר ביט וואָס צו טאַן, קענסט זיך גיין !

מיט אַ שווערן געמיט האָט דוד אַרומגעבלאַנקעט אין די שמאַלע קויטיקע גאַסן פון דער ניו-יאָרקער „איסט-סייד“. ער האָט געוואוסט אַז דער וועג צום קרוב איז שוין אַן אָפגעהאַקטער... זיין האַנט האָט אַ צערטל געטאַן זיין בוועם-קעשענע, וואו עס איז געלעגן דאָס בייטל מיט די עטלעכע אויסגעביטענע דאָלאָרן וואָס ער האָט געבראַכט פון דער היים. עס איז אים אויך געווען אַ שטיקל טרייסט דער אַדרעס פון דעם מאַן, מיט וועלכן ער האָט זיך באַפריינדעט אויפן שיף. אפשר וועט ער לעבן אים געפינען אַ צימער און עס וועט אים זיין היימלעכער. האָט ער זיך באַלד אַוועקגעלאָזן אויפצוזוכן אים.

זיין שיף-ברודערס שוועסטער, אַ פרוי אין די פריע מיטל-יאָרן, האָט אים אויפגענומען גאָר פריינטלעך. — יא, איר ברודער האָט איר

דערציילט פון זיין נייעם פריינט. ער האָט די טעג שוין געוואָלט אים באַזוכן, אָבער ער אַרבעט שוין אין אַ שאַפּ; איר מאַן לערנט אים צו זיין אַן „אָפּערייטער“ ביי מענער־קליידער. אפשר וואָלט ער דאָ געוואָרט ביז ער וועט פאַרנאָכט קומען פון דער אַרבעט; אין „פּראַנט־רום“ זיינען פאַראַן ביכער. דאָס האָט זי אים געלאָזט וויסן, אַז זי ווייסט שוין עפעס וועגן אים.

איר סימפּאַטיש פנים האָט אָפּן אויסגעדריקט איר אַנטציקונג פון דעם יונגן שטאַלטנעם בחור מיטן אנגענעמען שמייכלדיקן פנים. אין דעם מאַמענט האָט אין איר אַ צאָפּל געטאָן אַ מאַמעס טיפּער וואונטש; זי האָט דאָך אַ דערוואַקסענע טאַכטער, אפשר...

דוד האָט אַ טראַכט געטאָן וועגן זיין שיף־ברודער... אָט וועט מישע, דער פלייסיקער „עקסטערניק“ מיט דער שמאלער איינגעפאַלענער ברוסט, שוין באַגראָבן דאָרט אין שאַפּ זיינע צעפליגלטע פאַנטאַזיע... דער פרוי האָט ער דערקלערט, אַז ער זוכט אַ צימער און אפשר ווייסט זי אַ פּלאַץ וואו מען קאָן קריגן דרויסנדיקע אַרבעט. די פרוי האָט זיך דערפרייט וואָס זי האָט שוין וואָס צו טאָן פאַר אים. — יאָ, זי האָט שוין פאַר אים אַ צימער, טאַקע אַט־דאָ איבער איר קאַרידאָר. איר שכנה זוכט אַ „באַר־דער“, אַ פיינע פאַמיליע, און אָט וועט זי שוין אַרויפטראַגן אַן ענגלישע צייטונג, וואו מען קאָן זיך אויסקלייבן וועלכן „דזשאַב מען וויל נאָר.“ די פרוי איז געוואָרן איבערראַשט וואָס דוד האָט אליין אַרויסגעלייענט די דריבענע ווערטער, וואו מען פאַרלאַנגט אַרבעטער. — איר קענט דאָך ענגליש — האָט זי מיט וואונדער אויסגערופן — איר וועט שוין דאָ אייער שטעטל באַשטיין.

דוד האָט געפונען וואָס ער האָט געזוכט: מען פאַרלאַנגט אַרבעטער צו גראָבן קאַנאַוועס און צעלייגן וואַסער־רערן; גוט באַצאָלט אין דעם שטעטל בראַנזווויק. די פרוי האָט זיך ווידער דערפרייט. זי קען דאָס שטעטל. זי האָט דאָרטן אַ לאַנדספּרוי, וואָס קומט צו איר אָפט. עס איז אינגאַנצן איין שעה רייזע אַהין מיט דער באַן. דוד האָט זיך מער ניט געלאָזט פאַרהאַלטן און געבעטן זי זאָל באַשטעלן פאַר אים דאָס צימער. ער וועט היינט נאָך אפשר קומען צוריק.

אַ דערמונטערטער, מיטן שטיקל צייטונג אין האַנט, האָט ער זיך שנעל דערפרעגט צו דער אַרבעטס־בויראַ. עס איז צוגעגאַנגען שנעלער און גרינגער ווי ער האָט דערוואָרט. דער מאַן פון יענער זייט פענצטערל האָט אים דערלאַנגט אַ באַשריבענעם בויגן פאַפּיר צו אונטערשרייבן זיין

נאָמען און האָט אַרײַנגעלייגט אין דעם לאַנגן קאַנווערט אַ באַן־בילעט. דוד האָט זיך געכאַפט צו דער קעשענע צו באַצאָלן. — מען דאַרף ניט — האָט דער מאַן מיט אַ שמיכל אים געזאָגט — מען וועט שוין דאַרטן אַראַפּרעכענען פון זײַנ עשכירות. ער האָ אים אונטערגעאַיילט, ווייל די באַן פאַרלאָזט אין אַ האַלבער שעה די סטאַנציע.

אין וואַגאָן האָט ער אײַנגעגראָבן דאָס פנים אין פענצטער, כדי ניט צו פאַרפעלן צו ווען די געגענטן אויסער ניו־יאָרק. עס זײַנען פאַרבייגע־פּלויגן שטעטלעך, דערפּער, רײזיקע פאַבריקן; ער האָט אַלץ נאָכגעפאַלגט מיט פאַרכאַפטן אַטעם. שפּעטער, ווען עס האָבן זיך צעפּראַלט ברייטע גרינע פעלדער, איז ער מיט זײַן גאַנצן וועזן פאַרשולונגען געוואָרן אין דעם אַרום. אַט דערקענט ער די זעלבע צעבליטע גערשטן, קאַרן, רעטש־קע; די זעלבע ווי אויף די אוקראַינער סטעפּעס; די זעלבע ווינטעלעך בײַגן די הויכע געדיכטע זאַנגען, וועלכע זעען אויס פון ווייטן ווי שטילע עלאַסטישע כוואַליעלעך. די באַן יאָגט, און זײַנע ניט געזעטיקטע בליקן יאָגן נאָך איבער די אומענדלעכע פעלדער, און ער ווערט פאַרגאַפט פון דער רײכער גערעטעניש.

אַ ריר אויפן אַקסל האָט אים אויפגעוועקט. דער קאַנדוקטאָר האָט אים געפּרעגט נאָכאַמאָל צו ווייזן זײַן בילעט, און דערביי האָט ער אים שוין געלאָזט וויסן, אַז ביי דער קומענדיקער סטאַנציע וועט די באַן שטיין צוואַנציק מינוט. אויב ער האָט ניט קיין שפּײז מיט זיך, קאָן ער דאַרטן עסן מיטאַג. דוד האָט זיך געגעבן אַ שטעל אויף מיט אימפעט! — וואו איז ער? ווי לאַנג פאַרט ער שוין? ער האָט דאָך אינגאַנצן געדאַרפט פאַרן אײן שעה און אַראַפּשטייגן אין שטעטל בראַנזוויק — האָט ער געשטאַמלט מיט שרעק אין די אויגן! נאָך זײַן צעקאַליעטשעטן ענגליש האָט דער קאַנדוקטאָר שוין געזען אַז ער האָט צו טאָן מיט אַ „גרינעם“. ער האָט נאָכאַמאָל דורכגעקוקט דעם לאַנגן בילעט און דערביי שוין אַרײַנגעקוקט אין דעם בויגן באַשריבענעם פאַפּיר. מיט אַ ברייטן רחמנות בליק האָט ער געקוקט אויף דודס פאַרצווייפלטן פנים: — האָסט געמאַכט אַ טעות, ברודערקע, יענע שטעטל לעבן ניו־יאָרק רופט זיך ניו־בראַנזוויק; דיין בילעט איז קיין בראַנזוויק, אין ווייטן דרום. וועסט דאַרפן פאַרן צוויי טעג מיט צוויי נעכט. ביזט שוין אַרײַנגעפאַרן באלד דריי שעה. אויב דו האָסט גענוג געלט פאַר אַ בילעט. קאָן מען דיר שיקן צוריק. דוד האָט געקוקט אויף אים עטוואַס צעטומלט, ווי ער וואַלט ניט באַנומען וואָס ער רעדט צו אים... דער קאַנדוקטאָר האָט פאַרשטאַנען

זיין פארלאַנגקייט: מסתמא האָט ער ניט קיין געלט אויף צוריק. ער האָט גערעדט צו אים מיט ווייכע טאַטעשע רייד: — אייגנטלעך דאַרף דאָך זיין פאַר אים אַלץ איינס וואו ער וועט אַרבעטן; ער פאַרט דאָך צו אַ „דזשאַב“, אין יענעם שטעטל וועט ער קיין אַרבעט ניט קריגן; עס איז איצט אַ קרייז זיס אין לאַנד. ער וועט ניר-יאַרק ניט פאַרשפּעטיקן מיט זעקס חדשים שפּעטער.

דודס פאַרצווייפּלונג האָט אַנגעהויבן נאַכלאַזן: אפשר איז דער קאַנ-דוקטאָר גערעכט; ער קאָן דאָך פאַרן צוריק ווען ער וועט וועלן.

אויפן דריטן טאָג, אין אַ פּריען באַגינען, האָט דער קאַנדוקטאָר אַראַפּגעפירט דודן פון וואַגאַן, וואו עס האָט געוואַרט אויף אים אַ פאַר-שוין מיט אַ צעקנייטשטן פאַרברוינטן פנים, מיט אומרויאיקע וואַסערדיקע אויגעלעך. ער האָט זיך פאַר אים פאַרגעשטעלט, אַז ער איז דער פאַרמאַן פון יענעם פּראַיעקט. זיין נאַמען איז ביל. מיט אַ טשיקאַוון בליק האָט ער דודן אַפּגעמאַסטן אין דער לענג און אין דער ברייט. מיט אַן אויס-דרוק פון צופרידנקייט האָט ער אים אַ גלעט געטאַן איבערן פלייצע. דודן האָט דאָס אויפגערודערט מיט אַ פּריקרען דערווידער... ער האָט זיך אויפן מאַמענט דערמאַנט, ווי ביי אַנטאַנען, דעם פּערד-הענדלער פון זייער דאַרף, פּלעגן די סוחרים אויך אַזוי גלעטן די גלאַנציקע פעל פון דעם פּערדס רוקן און אַריינקוקן אין די ציין. עס האָט זיך אים געוואַלט מיט סאַרקאַזם עפענען דאָס מויל און זאָגן דעם פאַרמאַן: נאַ, קוק מיר אַריין אין די ציין אויך.... ער האָט זיך קוים אַפּגעהאַלטן אַז ער זאָל אים ניט אַ דריגע טאַן מיטן פּוס, ווי יענע פּערדלעך פּלעגן טאַן.

ווי זיין טבע איז געווען, פּלעגט זיין שנעלער אויפברויזן באַלד זיך אויסלעשן, און מיט אַנגערעגטן נייגיר געדולדיק וואַרטן, צו זען וואָס ווייטער וועט זיין... אָבער די דאָזיקע באַגעגעניש איז אים גלייך ניט גע-פּעלן געוואָרן... ער איז אַפּאַטיש נאַכגעגאַנגען דעם פאַרמאַן צו אַ נאַענטן רעסטאָראַנדל, וואו עס האָבן געוואַרט נאָך צוויי אַרבעטער, תושבים פון אַן אַרומיקן שטעטל. ער האָט באַשטעלט פאַר אים גרייך-קאַשע מיט ווייסן ברויט און קאַווע; ניט געפּרעגט אים צי ער וויל אַזעלכעס. פון דאָרט האָט ער אים געפירט אין דער איינציקער קראַם אויף דער איינציקער געשעפּט-גאַס אין שטעטל. פון דאָרטן איז ער אַרויסגעקומען אַן איבער-געטאַנענער, אין טיפּע שייך מיט גראַבע זוילן, בלויז אַרבעטס-הויזן און אַ בלויז אויבער-העמד. מיט געהיימען חשד האָט דוד אַלץ געטראַכט פאַרוואָס דער פאַרמאַן האָט פאַר אַלץ באַצאָלט.

א קליינער טיפער וואָגן, ווי אַ קאַסטן, מיט איין פּערד, האָט געוואָרט אויף זיי אין אַ זייטיק געסל.

דער וועג איז געווען אַ שטויביקער, צווישן געקייטלטע בערג און נאַקעטן מדבר. פון איין זייט האָט זיך געוויזן אַ שיטער וועלדל; פון דער צווייטער זייט האָט זיך געשפּרייט אַ וויסטעניש פּול מיט שטיינער און ווילדע שאַרפע גראָזן.

ביי אַ מייל ווייטער אין דער וויסטעניש האָט ער שוין געטראָפּן עטלעכע אַרבעטער לעבן אַ באַרג אייזערנע רערן מיט ברייטע מיילער און העק מיט שאַרפע שפיצן פון ביידע זייטן. דוד האָט זיך געשטעלט צו דער שווערער אַרבעט. די אַרבעט האָט אים ניט געשראַקן. ער האָט געוואוסט אַז ער וועט זיך צוגעוואוינען. יעדע נייע אַרבעט פּאַלט אין אַנהויב שווער.

* * *

עס איז שוין געווען סוף וואָך. די הענט האָבן די אַרבעט שוין געטאָן מעכאַניש. אָבער אין האַרצן האָט געזאָגן אַ שטומער פּראָטעסט... אין מוח האָבן זיך געפּלאַנטערט געדאַנקען, ווי צו געפינען אַן אויסוועג אַרויסצורייסן זיך פון דעם דאָזיקן זומפּ. די שפּייזן האָט ער ניט געקענט פּאַרדייען. יעדן טאָג דיזעלבע געווירצטע בעבלעך מיט די געזאַלצענע חזיר-פלייש, צו וועלכעס ער האָט זיך ניט צוגערירט. דאָס קוויטיקע געלע-גער, אַנגעזאַפט מיט שמוציקע שווייסן, האָט אים געשטיקט מיט איבל...

ביל, דער פּאַרמאַן, ווי אַ געניטער שפּיר-הונט, האָט דערשמעקט ירוס אומצופּרידנקייט... ער האָט אים גלייך געוואָרנט, אַז ער זאָל ניט וואָגן באַגייזן קיין נאַרישקייטן ביז ער וועט ניט אַפּאַרבעטן די סולע סומע, וואָס די קאַמפּאַניע האָ אויף אים אויסגעגעבן.

פון די אַרבעט פון די אַרומיקע שטעטלעך, וועלכע האָבן געאַרבעט בלויז די זומערס, האָט ער צוביסלעך אויסגעפונען, אַז אַ סך פון די, וועלכע ווערן בלויז געבראַכט פון די ווייטע שטאַטן, אַנטלויפן פאַר דער צייט און די וועלכע ווערן געבאַפט, ווערן אַוועקגעפירט אין די „שטיין-גענגס.“ דאָרטן נעמט שוין יאָרן ביז מען לייזט זיי אויס... אויב מען בלייבט נאָר לעבן..

עס איז געווען אַ צעגליטער יולי-טאָג. די זון האָט געשרפּהט מיט טויזנטער שאַרפע זון-פּיילן, זיך אַריינגעשטאַכן אין די האַלב-נאַקעטע לייבער פון די אַרבעטער, און די ריטשקעס שווייס האָבן נאָך מער געברייט דאָס צעהיצטע לייב. דוד האָט מיטאַמאַל זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דער

ערד אַ צוזאַמענגעדרייטער, ווי אַ קנול. ביל איז באַלד צוגעלאָפּן, ווי אַ געניטער דאַקטאר אים באַטאַפּט דעם קאַפּ, דעם האַלדז, און מיט פּרייד אויסגערופּן: — ניין, דאָס איז ניט קיין זון־שטורץ! דודס פנים איז געווען פאַרקרימט פון ווייטאג! ער האָט שוואַך אַרויסגעשטאַמלט, אַז ער האָט שטאַרקע בויך־קראַמפּן. — אפשר אַ לייכטער זון־ברוך. — האָט דער פאַרמאַן שטיל אַרויסגעזיפּט צווישן די ציין.

דוד איז געבראַכט געוואָרן צוריק אין באַראַק. ביל האָט אים אַרייַנגעגעבן צוויי לעפעלעך ביטערע פליסיקייט פון אַ פלעשל און האָט עפעס אַרייַנגעזאַגט דזשאַנען דעם קוכער, וועלכער איז געווען דער איינציקער קיך־אַרבעטער. דזשאַן האָט געהאַט זיין אייגנס אַ „שעפּערד־הונט, וואָס איז ניט אַפּגעטראָטן פון אים; געווען מיט אים אַ גאַנצן טאַג אין קיך, אים נאַכגעגאַנגען הין און צוריק, ווען ער האָט געטראָגן דאָס עסן צום טיש. די נעכט איז ער געלעגן אינדורסין ביים טיר פון דזשאַנס שלאָף־קעמערל און אויב עמיצער איז ביינאַכט אַרויסגעגאַנגען, פלעגט ער מאַכן אַזעלכע ביזע געוואַלדן, אַז דזשאַן פלעגט אַ פאַרשלאָפענער אַרויסלויפּן און איבערוואַרטן ביז יענער איז צוריק אַרייַן אין באַראַק. דוד איז אַלע־מאַל געלאָפּן אינדורסין אַרויס. ער האָט געזאַגט דזשאַנען, אַז זיין מאַגן טרייבט אים.

דזשאַן איז געווען פאַרנומען מיט צוגרייטן דעם אָונט־מאַלצייט. מיטאַמאַל האָט ער זיך געכאַפּט, אַז ער דאַרף אַ קוק טאָן צו דודן. דאָס בעטל איז געווען ליידיק. ער איז געלאָפּן אים זוכן אין אַפּטריטי און ניט געפונען. דזשאַן האָט באַלד פאַרשטאַנען וואָס דוד האָט אַפּגעטאַן.

דזשאַן איז באַלד אַרויף אויף בילס פּערד. פון דער קורצער מעל־דונג פונם דערשראַקענעם פאַרסאַפּעטן קוכער האָבן בילס מוטנע אויגע־לעך זיך צעצונדן, ווי פונקען וואַלטן שפּריצן. ער האָט זיך אַרויפּגעכאַפּט אויפן פּערד. דזשאַנען האָט ער באַפוילן נאַכפאַרן מיט דעם וואָגן; — פון דאַנעט וועלן מיר נאָך טרעפּן דעם כּיטרען הונט אינמיטן וועלדל — האָט זיין קול געציטערט פון צאַרן!

ביל האָט ניט געמאַכט קיין טעות. דוד איז שוין געווען אַפּגעלאָפּן האַלב וועג. ער האָט אויך אויסגערעכנט, אַז ער וועט זיך פאַרשטעקן ערגעץ ביז פינצטער און דורך דער נאַכט וועט ער ערגעץ דערגרייכן. אפשר טאַקע צו אַ באַן־סטאַנציע, האָט אים אַ טיפּער וואונטש געטרייסט. דוד האָט שוין קוים געכאַפּט דעם אַטעם, ער האָט שוין אַנגעהויבן גיין געלאַסענער. זיין האַרץ האָט מיטאַמאַל אַ צאַפּל געטאַן. אַ קאַלטער

סקרוך איז אריבער איבערן לייב. ער האָט דערהערס אַ געלויף פון פּער־
דישע פּיס. ער האָט זיך אָנגעהויבן אַרומקוקן וואו צו אַנטריינען.
— שטיי! אויב ניט שייס איך! — האָט ווי אַ דונער אָפּגעהילכט
אַ ווילד דראַענדיק קול! דוד האָט שוין סייזוי ניט געקאָנט זיך רירן פון
אַרט. ווי מיט אונטערגעהאַקטע פּיס איז ער געבליבן שטיין ווי אַ
געליימטער...

זיצנדיק אויפן פּערד, מיטן רעוואָלוער אויסגעשטרעקט קעגן דודן,
האַט ביל נאָך אונטערגעוואַרט ביז דזשאַן איז אונטערגעקומען מיטן וואָגן.
מיט אַרונטערגעדרייטע, געבויענע הענט אויפן רוקן האָבן זיי אים, ווי
אַ געבונדענעם שפּעס, אַריינגעוואַרפן אין וואָגן. דער קוכער האָט אויפן
פּערד זיך אַזעקגעלאָזט צוריק צום באַראַק, און ביל מיטן וואָגן — טיפּער
אין וועלדל.

עס איז שוין געווען שפּעט אין אָונט, ווען ביל האָט זיך אָפּגעשטעלט
לעבן אַ מאַסיווער געביידע. מיט אַ פּאַרשטיינערטער גלייכגילטיקייט
האַט ער געקוקט ווי דער קייטן־שלאַסער פּאַרעט זיך מיט קייטן אַרום
זיינע פּיס, פּאַרשליסט די רינגען אַרום זיינע קנעכלען. ער האָט שוין
אפילו ניט געדענקט ווי אַזוי ער איז אַריין אין דעם געשטרעפטן אנצוג.
ער האָט בלויז דערפילט דעם קאַלטן גרויל, ווען ער האָט דערזען די
געשלענגלטע גרינע שטרייפן.

עס האָט אים דערמאָנט אין די גרינע שלענג אין זיין דאַרף, פון
וועלכע עס איז אים געבליבן אַ גרוילנדיקע מורא. זינט זייער שכנס
יינגעלע, זיין חבר מיטקע, איז געביסן געוואָרן פון אַ שלאַנג. זיי זיינען
דאָן ביידע זיבן יאָר אַלט געווען. ער האָט אים מיטאַמאָל נאָכאַמאָל דער־
זען ווי ער ליגט אַן אויסגעבלאָזענער, אַ געשוואַלענער, מיט איבערגע־
קערטע אויגן, מיט אַן אָפּן מויל, און ציט אַזוי שטאַרק דעם אַטעם. זיין
מאַמע האָט אים מיט אַ געוויין אַזעקגעריסן פון בעט. ער האָט געוואַלט
אים צוהעלפן אַטעמען.

ער איז שוין געשטאַנען פאַר דעם „וואַרהען“ אַ הויכער, אַ קנאַ־
כיקער, מיט שטרענגע קאַרע אויגן, וועלכע האָבן אַ ווילע זיך פאַרקוקט
און דודן, ווי ער זאָל זיין עפּעס אין ספּקות... נאָך אַ ווילע נאָכטראַכטן
האַט ער אַ זאַג געטאַן צום וועכטער: — אינדערפרי וועסטו אים אַריינפירן
אין קיך. ער וועט דאַרטן אַרבעטן און אויך באַדינען די קראַנקע.

אין צווייטן עק פון דעם לאַנגן באַראַק האָט דער וועכטער אים אַריינ־
געפירט אין אַ קליינער אַפּטיילונג, אָפּגעצאַמט מיט אַ נידעריק ווענטל,

וואו עס זיינען געשלאָפֿן עטלעכע ווייס־הויטיקע אַרעסטאַנטן אויף שמאַלע אייזערנע בעטלעך מיט שטרוי־זעק אונטערגעבעט. ער איז אַריינגעפאלן אין בעטל אַ מידער, אָן אויסגעשפּטער, מיט די קייטן אויף די פּיס.

ער האָט ניט געוואוסט ווי לאַנג ער איז געשלאָפֿן. אים האָט זיך געדאַכט אַז ער האָט בלויז געדרימלט, ווייל ער האָט געהערט דאָס היל־כּיקע טרוקענע הוסטן און ווייטיקדיקע קרעכצן, וועלכע זיינען געקומען פון דער צווייטער גרויסער אָפּטיילונג פון די טונקל־הויטיקע. אָן אומ־באַגרעניצטער באַגער האָט אים מיטאַמאַל באַהערשט, זיך אַראַפּצוכאַפּן פון בעטל און צוטראַגן די הוסטנדיקע אַביסל וואַסער צום טרינקען. ער האָט זיך אויפגעזעצט, נאָר פון צווייטן בעטל האָט זיך דערהערט אַ בייזער בורטשען: — ליג רואיק, נייער, וועסט זיך צוגעוואוינען צו דער דאָזיקער נאַכטיקער „מוזיק“. לאַז שלאָפֿן, מיר וועלן שוין באלד דאַרפֿן אויפשטיין. איז ער שוין שטיל געבליבן ליגן אַזוי די גאַנצע נאַכט. ווי אין אַ קאַשמאַר.

אינדערפרי, אין קיך, האָבן דודן אַ שווינדל געטאַן אין די אויגן עטלעכע פאַר פּיס מיט נאַכשלעפּנדיקע קייטן. דער פאַרמאַן, אַ יונגער, אַ שלאַנקער, מיט שמאַלע פלייצעס, אויך אין קייטן, האָט אָנגעוויזן דודן ווי צו פאַרמישן די געלע טייגלעך ברויט און ווי אָנצופילן די טיפע שטאַלענע קעסלען. אַ שוידער האָט דודן אָנגעכאַפּט, ווען ער האָט דערזען ווערים ביים שיטן די קוקורוזע־מעל. די ברוינע בעבלעך זיינען געווען געמישט מיט זאַמד. זיין גאַנצער אינגעווייד האָט זיך אין אים איבער־געדרייט.. ער האָט דערפילט אַן איבל צום ברעכן. — ניין, ער וועט זיך צו די דאָזיקע שפּייזן ניט צורירן. ער וועט דאָ בעסער אויסגיין פון הונגער. שוין אין די ערשטע טעג האָט דוד אָנגעהויבן נאַכטראַכטן וועגן זוכן ערגעץ הילף פאַר זיין באַפרייאונג. ער האָט אַבער ניט געקענט באַששליסן צו וועמען. — ניין, זיין קרוב זאָל אפילו ניט וועסן. ער וועט האָבן נקמה אין אים... ער וועט ערשט וועלן הערשן איבער אים, וועט אים האַלטן פאַר אַ טויגעניכטס... צו מישען, זיין שיף־ברודער, ווייסט ער איז אַרעם און עס וועט נאָך אַריינברענגען אַ צעריסענעם געפּיל צווישן אים און זיין שוועסטער, וועלכע איז שולדיק אין זיין איצטיקן אומגליק.

די טעג זיינען שווער געקראַכן. די עטלעכע הוסטנדיקע, פיבער־דיקע קראַנקע, וועלכע ער האָט באַדינט, האָט אים באלד צוגעצויגן דער יונגישטקער יינגל טאם, מיט דעם צאַרטן אָפּגעצערטן קינדערשן פנים, מיט זיינע גרויסע, שוואַרצע, פון פיבער־גלאַנציקע אויגן. צוליב זיין

העל-ברויגע הויט האט זיך נאך מער אָנגעזען די רויטע ברענענדיקע רעדעלעך אויף די אויפגעשפיצטע באַקן. ביי יעדן הוסט איז אַרויסגע-פאלן פאַרקוילטע שטיקער בלוט. דוד האָט אַוועקגעגעבן טאמען יעדן שטיקל פרייע צייט וואָס ער האָט געהאַט; געזעסן לעבן אים, געצערטלט זיינע פאַרגעלטע אָפגעצערטע הענט. דוד האָט זיך אָפגעהאַלטן פון פרעגן טאמען, וואָס פאַר אַ פאַרברעכן האָט אים געבראַכט אין דעם דאָזיקן גיהנום. ווייל טאָמער איז זיין פאַרברעכן געווען אזאָ געפערלעכער און ער וועט זיך פאַרשמען פאַר אים... אָבער טאם האָט אַליין פאַר אים געעפנט זיין האַרץ:

ער איז פון אַ ווייט שטעטל. ער איז דער איינציקער ביי זיין מאָמען. זיין קראַנקער טאטע איז געשטאַרבן פון האַרץ-קראַנקייט. ער האָט דאָרט געאַרבעט אין אַ קראָם פון פאַרמערשע אייזן-מכשירים און מעטאַלענע קיך-פראָדוקטן. זעכצן יאָר איז ער דאָן אַלט געווען, נאָר וואָס פון מיטל-שול. זיין אַרבעט איז געווען אין דעם אונטערשטן טייל פון קראָם, צו אויספאַקן די קאַסטנס סחורה, צושטעלן אויפן ריכטיקן פלאַץ, רייניקן, אָפּטראַגן אַרדערס. דער ווייסער „באַס“ האָט גאָר אָנגעקוואַלן פון אים. די אַרבעט האָט געברענט אונטער זיינע הענט. ער האָט אויך אַריינגע-בראַכט ענדערונגען אין דער אויסשטאַטונג פון די סחורות. דער באַס פלעגט דאָס איבערריידן פאַר זיין זעכצן יאָריקן זינדל, אַ צעלאָזענער יונג; געווען אַ שלעכטער שילער אין סקול; האָט שטענדיק געהוילעט מיט מיידלעך און מיט יינגלעך אַזעלכע ווי ער אַליין. דער באַס פלעגט יענעם שטענדיק שטראַפן מיט רייד, און אים, טאמען, לויבן, ווי אַ ביישפּיל:

עס איז געווען אַ שבת פאַרנאַכט. ער איז געגאַנגען פון דער אַרבעט אַזאָ גליקלעכער! מיט זיינע שכירות אין קעשענע, און דער באַס האָט אים געגעבן אַ מתנה פאַר זיין קראַנקער מאָמען, אַזאָ שטיינערנעם טעפּל, וואו דאָס געקעכץ האַלט זיך לענגער וואַרעם. ער איז געגאַנגען אַ טאַג-צנדיקער, זיך אונטרגעפייפט אַ פריילעך לידל. דער וועג איז געווען אַ ווייסער. ער האָט געדאַרפט אַריבער אַ פאַרמיסטיקטן ליידיקן שטח אַריינצוקומען אין דעם טונקעלן „פאַס“. מיטאַמאַל האָט ער דערפילט אַ זאַק איבערן קאַפּ, און האכטע פויסטן האָבן געזעצט איבערן קאַפּ, איבערן פנים. ער האָט זיך אָנגעהויבן ראַנגלען מיט די הענט און מיט די פיס. ער האָט מיטאַמאַל דערהערט אַן אויסגעשריי און אַ פאַל אויף דער ערד. אויפן מאָמענט האָט מען אים אָפגעלאָזט. ער האָט אַראַפּ-

געכאפט דעם זאק פון קאפ. ער האט דערווען זיין באַסעס זינדל מיט נאָך איינעם זיינען געשטאַנען איבער אַ דריטן, וועלכער איז געלעגן און זיך געוואָרפן אין קראַמפן מיט אַ קרעכנדיקן געוויין. ער האָט שוין פאַרשטאַנען, אַז זיין פּוס האָט אים אַוועקגעלייגט... ער האָט אָנגעהויבן לויפן, אָבער אַ זעץ מיט אַ שטעקן אין נאַקן — איז ער אומגעפאַלן באַ-וואוסטלאַז, עפעס האָט ער נאָך געפילט טעמפע קלעפּ. אָבער ער איז געזונקען אַליץ טיפער און טיפער...

ווען ער האָט געעפנט די אויגן האָט ער זיך שוין געפונען אַ געבונד-דענער אין אַ פאַליצי-וואַגן. מען האָט אים געבראַכט גלייך אַהער. ער איז שוין דאָ זעקס חדשים. זיין מאַמע ווייסט ניט וואו ער איז אַהינגע-קומען, און אפשר לעבט זי שוין ניט. הייסע ריטשקעלעך טרערן האָבן גערזילט איבער זיין איינגעפאַלן קינדערש פנים. — און איך — האָט ער שוואַך פאַרגעזעצט — וועל שוין אויך לאַנג ניט לעבן. נאָך צוויי וואַכן ווערט אים זיבעצן יאָר. זיין מאַמע פלעגט יעדן יאָר פייערן זיין געבורטס-טאָג. אין הויז איז אַזוי פריילעך געווען! אויב זי לעבט, זאל זי כאַטש וויסן וואו זיין קבר איז.

זיי האָבן ביידע פאַרקלערטע געשוויגן. דוד האָט ניט געהאַט וואָס אים צו זאָגן. ער האָט זיך געראַנגלט מיט פינצטערע געדאַנקען וועגן דער וועלט, און מענטשן, מיט אַזויפיל רשעות... ווי אַ טרייסט, האָט ער אים געפרעגט זיין מאַמעס אַדרעס. פאַרשרייב ניט — האָט ער אים גע-וואָרנט — טאַמער געפינט מען עס ביי דיר, וועט מען דיך נאָך שמייסן! געדענק דאָס אויסנווייניק. דוד האָט דאָס עטלעכע מאַל איבערגעזאָגט, ער זאל זיין זיכער אַז ער וועט געדענקען. דוד האָט שוין געוואוסט, ווי מען פאַרשמייסט דאָרט צום טויט. אַט האָט מען אַריינגעבראַכט איינעם מיט אַ פאַרבלוטיקטן הינטן. ער וואָרפט זיך, ווי אין קאַנוואַלסיעס, פון היץ... אַזוי זיינען אַריבער גאַנצע דריי וואַכן. דוד האָט זיך געשפייזט מיט אויסגעקליבענע בעבלעך און פאַרטרונקען אַ סך וואַסער; ער האָט פאַרלאָרן אַ סך וואָג.

אין אַ פרימאַרגן איז אים אַנטקעגן געקומען דער וואָרדן. ער האָט אים אָפגעמאַסטן מיט אַ בליק פון שטרענגקייט און באַדויערונג: נו, דו קוקסט דאָך שוין אויס ווי אַ ברעט! פאַרוואָס עסטו ניט? דוד האָט אויף אים אַ קוק געטאָן מיט אַ פרעגנדיקן בליק. דער וואָרדן האָט גלייך אָפגעצויגן. דוד האָט אָן כוחות זיך געפאַרעט אין קיך ביים אָונט-מאַלצייט.

ווען דער וועכטער איז אריינגעקומען און מיט אַ ניט-נאָטירלעכער העפֿ-
לעכקייט אַרויסגערופן דודן צום וואָרדן אין אַפּיס. ער האָט דאָרט גע-
טראָפֿן דריי געפאַקטע יידן, רייך געקליידעט. איינער אַ הויכער, אַ בייכל-
דיקער, מיט אַ בערדל און אַ שוואַרצן קאַפּעלוש, ווי אַ היימישער שול-
גבאי. זיי האָבן אַ קוק געטאָן אויף זיינע פּיס מיט די קייטן, און אַלע דריי
האָבן זיך איבערגעקוקט מיט צעשראַקענע בליקן. דאָס האַרץ האָט זיך
אין אים פּלוצלינג אַ צאַפּל געטאָן...

אַלץ איז פאַרגעקומען אַזוי פּלוצלינג, אַזוי שנעל. מיטאַמאָל האָט
ער זיך דערזען צוריק מיט פּרייע פּיס אין זיינע אייגענע שייך און זיין
אייגענעם אַנצוג. מיט וואַקלדיקע טריט האָבן די דריי יידן אים אַרויס-
געפּירט פּון דער מאַסיווער גרויער געביידע. ערשט אינדרויסן האָט ער
זיך געכאַפּט, אָז ער מוז זיך געזעגענען מיט טאַמען, ער מוז אים זען...
אַלע דריי האָבן, ווי מיט שטאַלענע פּינגער, אים אַ צי געטאָן צוריק: —
וואָס איז מיט דעם יונג? איז ער משוגע??... — האָבן זיי אַרויסגערעדט
צווישן זיך און אים געהאַלטן פּעסט אונטער די אַרעמס.

אויף דער ברייטשקע האָבן זיי זיך געווענדעט צו אים מיט טענות: —
פאַרוואָס ער האָט אַליין ניט געלאָזט וויסן דער יידישער געמיינדע אין
שטעטל, אָז ער איז דורך אַ נאַרישן טעות אַריינגעפאַלן אין דער „טשיין-
גענג“? האָט ער ניט קיין אייגענע דאָ אין לאַנד? האָט ער געדאַרפּט
וואַרטן ביז דער וואַרדן זאָל זיי לאָזן וויסן, אָז אַ יידישער בחור איז אַריינג-
געפאַלן אין דער „טשיין-גענג“ און מען זאָל קומען אים אויסלייזן?

— עס זיינען דאָרטן דאָ נאָך מענטשן... האָט דוד מיד אַרויסגערעדט.
— דו פאַרגלייכסט זיך צו יענע ווילדע ברואים — האָט דער ייד
מיטן בערדל ווי אויסגעשריען! דוד האָט ניט געהאַט דעם מינדסטן פאַר-
לאַנג זיך אַריינלאָזן מיט זיי אין אַ געשפרעך. ער איז געזעסן אַ פאַר-
שטומטער, מיט אַ פאַרשיינערט האַרץ און אַ פינצטער פנים. — ער איז
דאָך איצט פּריי! — האָט ער מיטן געדאַנק געזוכט טיף אין זיך אַט יענע
פּרייד, ווי אַזעלכער ווי ער דאַרף איצט פּילן. ער האָט אָבער יענע פּרייד
אין זיך ניט געפונען... צער און יאוש האָבן געריזלט אין זיין האַרצן, ווי
ביי אַזעלכן וואָס האָט שוין דורכגעשוועבט אַלע אַפּגורנטן... וועלכער האָט
שוין געוואָגלט איבער אַ לאַנגן פּינלעכן וועג...

דער ייד מיטן בערדל האָט אים פאַרגעשלאָגן אַז ער, דוד, זאָל זיך אַפֿ-
שטעלן אין שטעטל און זיי וועלן אים געבן אַ גרינגע אַרבעט אין אַ קראַם.
— ניי, ניי! פּירט מיך גלייך צו דער באַן. איך וויל פאַרן צוריק

קיין ניו־יאָרק. איך וועל אייך אָפשיקן די פולע סומע וואָס איר האָט אויסגעגעבן אויף מיר. די יידן האָבן געזען אַז זיי וועלן ביי אים גאַרניט אויספירן.

ניו־יאָרק, ניו־יאָרק... ער האָט אַרנגעלייגט דאָס פנים אין ביידע הענט און צום ערשטן מאל פאַר די גאַנצע דריי וואָכן האָט דער גליווער אין אים נאָכגעלאָזט און טרערן האָבן זיך געשטעלט אין זיינע אויגן. די דריי יידן האָבן שווייגנדיק געקוקט אויף אים. זיי האָבן געוואָלט אים טרייסטן, נאָר באַשלאָסן האָבן זיי צו לאָזן אים זיך אויסווינען, וועט אים ווערן גרינגער.

אך דוד האָט אין אַ נייעם קוואַל פון טרערן געלייטערט אַ נייע האַפּע־נונג, אַז אַנדערש וועט שוין זיין פון איצטער אָן. און מיט דערפרישטן מוט האָט ער זיך פאַרטראַכט וועגן דער גרויסער שטאַט ניו־יאָרק...

פאַטער און טאָכטער

אייב, כאַטש נאָך אין זיינע יונגע יאָרן, האָט שוין באַנומען זאָכן אין לעבן, ווי אַן אַלטער, מיט אַנגעזאַמלטע דערפאַרונג. זיין טאַג־טעגלעכער קאַמף פאַר עקזיסטענץ פון זיין פריסטער קינד־הייט אָן, האָט אים געגעבן פראַקטישע חכמה. אין זיין קורץ לעבן האָט ער שוין געזען מער רשעות ווי גוטסקייט, און שוין קיין גרויסע גליקן ניט דערוואָרט. אָבער איצט האָט ער דערפילט אַן איבערפלוס פון אַזויפיל פרייד! ס'טייטש אַזאַ פאַרמעגן ווי ס'ווי. זי איז דאָך אים אַראָפּגעפאַלן ווי פון הימל; אַזאַ פשוטע, ליכטיקע נשמה, אַזוי פיל חן און גוטסקייט און ליבשאַפט! די גאַנצע וועלט האָט זיך פאַר אים אָפּגעשפיגלט אין איר וועזן. אַזאַ גליק האָט זיך דאָך אים אפילו נישט געחלומט.

אָבער ווי שנעל דאָס גליק האָט זיך געענדיקט... זאָל ער אָנהויבן גלויבן אין באַשערט זיין? ...

אַ יאָר נאָך זייער חתונה האָט סױ געבוירן אַ מיידעלע. זיי האָבן דאָס אַ נאָמען געגעבן רות (רות). אָבער סױ איז שוין זעלטן אַרויס פון בעט. ביים געבורט איז עפעס צעשעדיקט געוואָרן אין איר אינגעווייד. דער געשוואַלענער מוסקול האָט זי געמוטשעט מיט די שאַרפסטע וויי־טאַגן. פיר יאָר האָט זי זיך געמאַטערט. אַן אויסגעצערטע, אַן איינגע־

שרומפענע, ווי אַ ניט־דערוואַקסן קינד, האָט זי אויסגעקוקט אין איר טויטן אַרונד...

אייב איז צום צווייטן מאל געבליבן אַ יתום. מיט נאָך טיפערן פייני־לעכן צער, ווי ווען ער איז געווען אַ קינד, האָט ער נאָך אַזוי ניט געפילט די דאָזיקע אַנגסטלעכע פייניקונג. זיין לעבן איז איצט געוואָרן אַן אויס־געלאָשענע וועלט אַרום אים. זיין איינציקער אַנשפּאַר איז געבליבן זיין טעכטערל רות — זיין טרייסט און האַפענונג!

אין וועלכער ריכטונג זיין זכרון האָט זיך נישט פאַרוואָרפן, האָט ער זיך אַלץ דערקליבן צו אַ לעבנס־וועג פול מיט שפיציקע שטיינער און דערנער. אין זיין היים־שטעטל, וואו ער איז פאַר'יתומ'ט געוואָרן — אַרעמקייט, נויט, הונגער, באַרוועסקייט. און אַז דער פעטער האָט אים שוין אַראָפּגעבראַכט קיין אַמעריקע און עס האָט האָט אויסגעקוקט ווי אַ ניי לעבן, איז אָבער די נייקייט בלויז באַשטאַנען פון די ניי־ע־שווע־ריקייטן און צרות.

זיין מומע, די מרשעת... ער וועט איר קיינמאל נישט מוחל זיין! — די דערנידערונגען, אירע אינסיוואַציעס, אירע שטענדיקע פליכטן, וואָס זי האָט אויף אים אַוועקגעלייגט, און די פעק מיט סחורות, מיט וועלכע דער פעטער האָט אים באַזאַטלט צום שלעפן. ווי גוט ער האָט געטאַן, וואָס ער איז אַוועק פון זיי — און אַפּגעהאַקט דאָס פיינלעך קאַפּיטל.

דערנאָך, אַז אים האָט שוין אַפּגעגליקט און דער שיקזאַל האָט אים פאַרפירט צום פאַרמער געלסאַן, אַ גוטער, פשוטער אַמעריקאַנער פאַר־מער, וועלכער האָט אים מענטשלעך באַהאַנדלט כל־זמן ער האָט געלעבט, און זיין פרוי, נאָך פשוטער, אָבער אַזאַ האַרציקע, האָט ער שוין געקראָגן דאָס געפיל, אַז אין ערגיץ שיינט די זון שטענדיק און ווען זיין יונגע טאָכטער סוזי, האָט מיט אירע ליבע בליקן זיך אַריינגעכאַפט אין זיין גאַנצן וועזן און ער האָט פאַר זיך דערזען ערשט וויפיל גליק און פרייד עס איז נאָך פאַראַן אויף דער וועלט, נישט געקוקט אויף איר רשעות און אומגערעכטיקייטן, איז ער ווי ניי־געבאָרן געוואָרן.

סו'י... אפּשר איז גאָר בעסער געווען וואָס ער איז געווען אַ יתום... און וואָס ער האָט געמוזט אַנטלויפן פון זיין פעטער... זיי וואַלטן דאָך אים קיינמאל אין לעבן נישט לאָזן חתונה האָבן מיט אַ קריסטלעך מיידל. אַך, וואָס פאַר אַ גליקלעכע מאַנאַטן זי האָט אים גע־געבן... און דאָס אַלץ איז איצט אַוועק ווי אַ חלום...

רות איז געוואָקסן אַ שיינהייט. זי האָט פאַרמאַגט איר טאַטנס שוואַר־

צע געלאקטע האָר, מאַמעס טיף־בלויע פאַרטרוימטע אויגן, און איר רונד חנעווידיק נעזל. אייב האָט זיך אינגאַנצן אָפּגעגעבן מיט איר גייסטי־קער דערציאונג. אַלץ וואָס ער האָט פאַרמאַגט אין זיך, דאָס וואָס ער האָט איינגעזאָפּט אין זיך פון זיין יידישן אָפּשטאַם, און דאָס ביסל סאַציי־אַלן באַוואוסטזיין, האָט ער אַלץ אין איר אַריינגעוועבט.

די אַלטע מרס. נעלסאָן האָט די דערציאונג געלאָזט צום יידישן איידעם, וועמען איר איינציק קינד איז געווען איבערגעגעבן מיט איר הייליקסטער ליבע. די אַלטע האָט בלויז דורכגעפירט איר מיסיע, וואָס זי האָט זיך אַ גדר געטאָן ביי איר מאַנס טויטן אַרון, ווען אין טאַג פון סווי'ס ערשטן יאַרצייט האָט זיין קראַנק האַרץ זיך אָפּגעשטעלט. די אַלטע האָט דאָן אַריינגערעדט אין אַרון: — זאַלסט וויסן מיין מאַן, אַז איך וועל אויס־האַלטן... ווייל אייב מיט רותן דאַרפן מיך האָבן. — זי האָט אויסגעהאַלטן, די אַלטימסקע; זי האָט זיך בלויז אָפּגעגעבן מיט זייער ביידינס באַקוועמ־לעכקייטן.

אייב'ס פאַרשלאָסענער שווייגן פלעגט זיך אויפלייזן ביי די פולע מעשהלעך, וואָס ער פלעגט דערציילן רותן, פון וועלכע זי פלעגט זיי אַ פאַרכישופטע וועלן נאָך און נאָך. יעדע מעשהלע פלעגט ער צוטראַכטן מיט אַ מוסר־השכל פון גוטס און שלעכטס. ווען זי איז עלטער געוואָרן פלעגט ער איר דערציילן ניט סתם מעשהלעך, נאָר עפיואָדן פון זיין אייגענעם לעבן. סיי פון זיין טרויעריקער קינדהייט און לעבנס־שטייגער פון זיין אַלטער היים, און סיי פון זיין קורצן גליק מיט איר מוטער.

אייב פלעגט זיך אַליין שטיל אויסזידלען, וואָס ער וועבט אַריין זיין רותן ווי אַ שותף אין זיינע טרויעריקע דעראינערונגען. עס איז אים אָבער געווען שווער זיך צוריקצוהאַלטן. דאָס איז געווען פאַר אים אומ־באַוואוסטע טרייב־קראַפֿט זיך אַראַפּצורעדן פון האַרצן. אָבער ווי אַ קינד, און נאָך ווייניקער שפעטער, האָט זי לאַנג ניט געקענט ווערן מיטגערײסן מיט איר פאַטערס צער. אירע געלעכטערס פלעגן זיך צעקלינגען איבערן גאַנצן פאַרמערשן הויף. אָבער דאָך מיט רות'ס וואַקסן, איז אויך גע־וואַקסן אַ גייסטיקע חברשאַפֿט צווישן פאַטער און טאכטער. זי האָט געפילט, אַז לעבן איר טאַטן ווערט זי פרי קלוגער, אויסגעוואַקסענער. אויף אירע פראַגן, וועגן רעכט און אומרעכט, ווי זי פלעגט נאָכטראַכטן פון זיינע אייגענע דערציילונגען, פלעגט ער איר דערקלערן, אויף וויפיל ער האָט געדענקט פון זיינע פאַרבאַטענע ביכלעך, אין דער אַלטער היים. ווען רות האָט געענדיקט די מיטלשולע, האָט אייב אויסגעפאַלגט

די עצות פון אירע לערער, אז ער זאל זי שיקן אין דער גרויסער שטאט אין א שולע פון פלאסטישער קונסט. שוין אין דער ערשטער שולע אין אַנדעקט געוואָרן איר טאַלאַנט צו מאַלעריי. אירע פינגערלעך האָבן קיינמאָל נישט גערוט. יעדן שטיקל פּאַפּיר, יעדן שטיין און העלצל, אין שול-הויף און אויף די פּאַרמערשע פּלויטן, האָט זי באַמאַלט מיט ביימער און בלומען און מיט בילדער פון דער פּאַרמערשער לעבעדיקער באַלע-באַטישקייט. אייב'ס פּאַרם, די ירושה פון די נעלסאַנ'ס, איז בכלל געווען אַ מוסטער פון פּראַגרעסיווער אַגריקולטור מיט מאַדערנע מאַשינעריע און געצייג.

יעדן שבת פלעגט רות קומען פון שטאט אַהיים. און ביידע טעג זיך געהאַלטן בלויז לעבן פּאַטער. סיי ביי זיינע אַרבעטן און סיי ביי זיין פּרייער צייט. זי האָט זיך געטיילט מיט אים, מיט אַלע קלייניקייטן, פון די שטאַטישע איינדרוקן און פון שול-לעבן. די אַלטע מרס. נעלסאָן פלעגט מיט אַ באַהאַלטענער אייפּערזיכט זיי נאַכקוקן, ווי מען צעשניידט זיך נישט די מערסטע צייט פון די צוויי טעג, בעת איר, דער באַבען, גיט זי אַזוי ווייניק אויפּמערקזאַמקייט. זי פלעגט זיך דאַן אַוועקשטעלן פאַר איר טאַכטערס בילד און שטיל שעפּטשען: — זיי געטרייסט מין קינד, דיין קינד קריגט ליבשאַפט פון טאַטן, שוין פאַר דיר אויך... און באַלד האָט די אַלטע זיי אַליץ מוחל געווען, און איינגעאַטעמט אין זיך באַנייטע טרייסט.

* * *

עס איז געווען אין אַ שפּעטן שבת נאַכמיטאָג. די האַרבסטיקע האַלב-טראַפּישע זון האָט נאָך אַליץ געבלענדט און געלאַשטשעט מיט וואַרעמע שטראַלן. ליכטיקע, וואַרעמע טעג זיינען נאָך געשטאַנען און מיט גאַלד באַגאַסן דעם פּאַרגעלטן סטעפּ און רויט-געוואַרענע וועלדער. די פעלדער זיינען געלעגן אויסגעליידיקטע. די איבערגעבליבענע פּאַרשניטענע שטאַ-מען האָבן ווי געדיכט-האַריקע טעפּיכער צוגעדעקט דעם פּרוכטבאַרן אינגעווייד. וואויניט-וואו זיינען געלעגן אויסגעגראַבענע בערגלעך קאַר-טאַפּל, בוריקעס, רונדע גאַלדענע אַרביזן. אַליץ האָט זיך געמינעט אונטער דער זון. פון ווייטן האָבן אַרויסגעהויכט שפיציקע סטויגן היי, מיט פּרישן זאַפּטיקן ריח. הינער, מיט צעשפּרייטע פּליגלען האָבן זיך גענו-רעט אין די אויסגעשאַרטע זאַמדיקע גריבלעך, און מיט האַלב-פּאַרמאַכטע אויגעלעך געדרימלט אונטער דער מילדער וואַרעמקייט. דער גאַנצער פּאַרמערשער אַרום איז געווען איינגעהילט אין שטילער רו. אויף אַ באַנק אונטער אַ דעמבן-בוים, איז געזעסן אייב מיט זיין

טאכטער רות. ביידע האָבן געשוויגן, ווי ניט וועלן שטערן אַ הייליקע שטילקייט. אייב איז געווען טיף פאַרטראַכט, די אויגן געווענדעט צום זייטיקן רויט-געוואָרענעם וועלדל. רות האָט אים באַטראַכט פון דער זייט מיט שטילער הנאה, האָט זי צום וויפילטן מאָל באַוואַונדערט זיין שיינ געשטאַלט. זיינע פעסטע ברייטע פלייצעס, זיין מוסקולירטן פון זון-פאַרברוינטן פנים, זיינע גרויסע טונקל-ברוינע אויגן, וועלכע האָבן אָפגעשפיגלט אַ צאַרטן, טיפן טרויער. זיין געדיכטער געלאַקטער קאַפּ האָר האָט זיך שוין געגרויט ביי די שלייפן, אָבער דאָס האָט אים צוגעגעבן מער חשיבות. „ער איז אַ שיינער מאַנסביל“, האָט זי אין געדאַנק זיך געגרויסט מיט אים. מיט אַן איבערפלוס פון ליבשאַפט צו אים.

רות פלעגט זיך היטן ניט איבערצושלאָגן זיינע געדאַנקען. זי האָט געוואוסט, אַז אין זיין פאַרקלערטקייט, טראַכט ער אַלץ פון איר פאַר-שטאַרבענער מוטער. ווען עס פלעגט איר ווערן אומהיימלעך פון אַ לאַנגן שווייגן, פלעגט זי ביי אים אָנהויבן צו מאַנען אַ מעשהלע. זי האָט איצט אויך מיט אַ צאַרטן באַרייר אים אַ טאַרע געטאַן, ווי מען וועקט אויף אַ באַליבטן מענטשן פון שלאָף.

— פאַ, האָסט נאָך עפעס אַ מעשהלע פאַר מיר, אַט טאַקע פון דיינע אייגענע?... — אייב האָט געקוקט אויף איר מיט אַן אומעטיקן שמייכל. — יא, ער וועט איר דערציילן, אַן וואָס דאָס דאָזיקע רויט-געוואָרענע וועלדל האָט אים איצט דערמאַנט :

— ער איז דאָן אַלט געווען 12 יאָר. ער האָט געאַרבעט ביי חיימקע דעם דאַרפס-שניידער. מען האָט אים גערופן חיימקע, ווייל ער איז געווען אַ קורצער, אַן איינגעבויענער, פון שטענדיקן שלעפן שווערע פעק. ער איז געווען דער איינציקער באַלעבאַס זיינער, וואָס האָט ניט געהויבן קיין האַנט אויף אים. און אַט, אין אַ האַרבסטיקן בינ-השמשות האָבן זיי ביידע געשפרייזט דורך אַ וועלדל צוריק פון אַ דאַרף, מיט שווערע אַלטע פעלצן אויף די פלייצעס. מיטאַמאָל האָט חיימקע זיך אָפגעשטעלט און האָט צו אים אַ זאַג געטאַן שטיל, מיט התפעלות: — אברהמל, דו זעסט ווי דער וואַלד שטייט שוין שמונה-עשרה, לאַמיר אויך שטיל דאווענען מנחה. רות האָט קנאַפּ געקענט האָבן אַ וויזיע וועגן „שטיין שמונה-עשרה“, אָבער דאָס בילד פונם 12 יאָריקן בחור, ווי ער מאַרשירט מיטן אַלטיטשקן דאַרפס-שניידער, מיט דער לאַנגער באַרד און איינגעבויענעם רוקן מיט די פעלצן, האָט שוין אין איר קינסטלעריש-אויפגענומענער וויזיע זיך גענומען ריסעווען די קאַנווע פאַר אַ פאַרטראַכט בילד.

מיטאמאל האָט די שטילקייט זיך איבערגעבראַכן. ביידע האָבן זיך אַ וויג געטאָן מיט די פנימער צום הויף-טויער. אַ טראַסקעדיקער גערויש ווי פון שווערע לויזע רעדער אויף פאַרהאַרטעוועטע הרודעס. אין הויף איז אַרויפגעפאַרן אַן אַלטער קרעכצנדיקער לאַסט-וואַגן, אַביסל אַנגעפילט מיט קלומקעס און קעסטלעך. פיר מענטשלעכע פיגורן זיינען אַראָפּגעשפרונגען. אייב און רות זיינען זיי אַנטקעגן געקומען מיט ברייטע פּרעגנדיקע בליקן. זייער איבערראַשונג האָט זיך נאָך מער פאַרטיפּט, ווען זיי האָבן דערווען פנימער פון פאַרשיידענע ראַסן. אַ ברייטלעכער טונקל-הויטיקער מעקסיקאַנער; דער צווייטער, מיט אויפֿ-געשפיצטע קינבאַקן און טיפע מאַנדל-אויגן, ווי ביי אַ פּיליפינער, און צוויי עכטע אַמעריקאַנער, אַ מאַן און אַ פּרוי, אַלע נאָך יונגע ביי די דרייסיקער.

די פּרוי האָט זיך, און די אַנדערע פאַרגעשטעלט און פאַרן פּאָטער מיט זיין טאָכטער האָט זיך פאַנאַנדערגעוויקלט אַ באַקאַנטע קאַליפּאָרניער געשיכטע — אַז זיי זיינען פּעלד-אַרבעטער, פון דעם נאַענטן טאַל, וואו עס ווערט געזייט בלויז „לעטוס“, אַז זיי אַרבעטן לאַנגע שטונדן פאַר אַ הונגער-לויז, אונטער דער ברענענדקעיר זון, נישט זעלטן פון הונדערט און דרייסיק גראַד היץ, אַז מען וואוינט אין צוואַמענגעקלעפטע כאַלופּעס פון אַלטע ברעטלעך, פאַרזשאַווערטע שטיקלעך בלעך, אַז די אַרבעטער פאַלן דאַרט, ווי פליגן אונטער דעם העלישן פייער פון דער זון. איצט זיינען זיי אַלע אַרויס אין סטרייק, די באַלעבאַטיס האָבן געבראַכט סקעבס. זיי ווילן זיי אויך אַרויסוואַרפן פון זייערע אייגענע צוואַמענ-געקלאַפטע ביידלעך. איצט פאַרן זיי אַרום צו זאַמלען שפייז און קליידער, איבערהויפט פאַר די קינדער, וואָס זיינען אויסגעצערט פון הונגער.

די פּרוי האָט גערעדט שנעל, ווי אַפּצוכאַפן אין איין אַטעם, אַז מען זאַל זי אויסהערן... רות האָט געקוקט אויף איר מיט ברייט-צעפענטע אוגין און אַפּן מויל, ווי זי וואַלט שלינגען איר יעדן וואָרט. זי האָט האַס־טיק אַ כאַפּ געטאָן איר פּאָטערס האַנט און מיט אַ צאַפּל אין איר שטיס אויסגעשריען:

— פּאָ, קום, לאַמיר זיי העלפן אַנפילן דעם וואַגן — און מיט אימ־פעט, ווי מען ראַטעוועט זיך פון אַ שריפה, האָט זי אין איילעניש אַנגע־פילט קעסטלעך מיט גרינסן, פּרוכטן און מילכיקס. דערנאָך האָט זי זיך גענומען צו די קליידער-שאַפעס. אַ צעפלאַמטע מיט אַ ווייכן גלאַנץ אין אירע אויגן, האָט זי געהאַוועט, וואָס מער זאָכן אַרויסצוטראַגן פון הויז.

זי האָט זיך באַמיט אויסצומיידן איר באַבעס ביזע בליקן, און האָט מיט געשלעפט אירע זאַכן. אייב איז איר נאָכגעגאַנגען, ווי אַ געהאַרזאָמער שיקיינגל, האָט ער איר אַלעס אַרויסגעהאַלפן. די פרוי האָט אָנגעוויזן רותן, אַז זי זאל אַריינקוקן אין די פלוגבלעטלעך, וואָס זי האָט פאַר איר אַוועקגעלייגט. רות האָט זיך צו זיי נישט צוגעכאַפט, נאָר ווי זי האָט גענומען לייענען זיינען אירע אויגן פייכט געוואָרן. איר פנים האָט אויסגעדריקט צער און צאַרן! . . .

זי האָט זיי געפרעגט, צי מען העלפט זיי אומעטום וואו זיי קומען? זיי האָבן זיך אַלע איבערגעקוקט מיט אַן איראַנישן שמייכל. . .
— אייניקע — האָט זי צוגעגעבן — רייצן נאָך אַן די הינט אויף אונז. דאָס אַמעריקאַנער פאַרפאַלק האָבן צוגעשאַקלט די קעפּ מיט פאַרביטערטקייט. רות'ס פנים האָט זיך צעקרימט מיט אַ צאַרדינקער גרימאַסע . . .

— זעט, גייט ניט צו אונזערע אַרומיקע שכנים. איך וועל מאַרגן זיי אַליין באַזוכן. — קומט מאַרגן מיט אַ ליידיקן וואָגן — האָט זי געזאָגט מיט אַ ציטערדיקן קול. רות האָט אַ גאַנצן אַוונט געשוויגן אין פאַר-קלערטקייט. זי האָט געהאַט איצט פון וואָס צו טראַכטן; איר טאַטנס מעשהלעך פון „גוטס און שלעכטס“, זעט זי איצט אין דער ווירקלעכקייט. אויף מאַרגן האָט זי שוין מער באַגריפן די פאַרביטערטקייט פון די סטרייקערס... ווען אַ גרויסע צאַל פאַרמערס האָבן זי אויפגענומען מיט חזוק און איר געוואָרנט, אַז זי זאל ניט שטופן איר קאַפּ וואו מען דאַרף ניט... אָבער רות האָט נאָך מער געברויזט מיט דרייסטקייט... זי האָט זיי געשטופט מיט פלוגבלעטלעך. — נאָט זעט — האָט זי גערעדט מיט האַסט; — ווי מענטשן אַרבעטן שווער און הונגערן און פאַלן ביי דער אַרבעט. די שילדערונגען פון די פלוקבלעטלעך האָט זי שוין געקענט אויף אויסווייניק. די פאַרמערס האָבן געקוקט אויף איר און געפלעפט פון איר אַראַטאַרישן טאַלאַנט. זי איז צוריקגעפאַרן מיט אַ פולן וואָגן שפיז. אַ צופרידענער שמייכל האָט זיך צעווייערט אַרום אירע פולע, רונדע ליפן. זי האָט דערפילט, ווי אַ וואולקאַנישע לאַווע האָט דורכגעבראַכן אַ עפענונג און זי דערלייזט פון אַ דריקנדיקן קלעם... סוף וואָך האָט רות געלאָזט וויסן איר טאַטן, אַז שבת און זונטאָג וועט זי זיין אין טאַל ביי די סטרייקערס; אַז זי וויל זיך מער באַקענען מיט זייער לעבן. און זי וועט אויך דאַרט אָנהויבן מאַלן בילדער פון דער לאַנדשאַפט און זייער אַרעמקייט.

אייב איז געווארן א געפלעפטער... זי איז נאך אלץ א קינד, זיין רוטעלע. זי האט זיך אפילו ניט אנגעפרעגט ביי אים, אליין אוועק אין אזא געפערלעכן פלאץ. פשוט דעם טויט אנטקעגן... ער ווייסט ווי נקמה דיק די באלעבאים קענען זיין... ניין, רות איז זיין איינציקער אַנשפאַר איצט אין זיין לעבן... ער טאָר דאָס ניט דערלאָזן! אַ שרעק איז אים באַפאַלן. ער האָט באַשלאָסן, אַז גאַנץ פּרי וועט ער אוועק אין טאָל, און אפילו מיט גוואַלד זי אוועקנעמען.

נאָך אַ קורצן שלאָף האָט אייב אויפגעוואַכט. אַרום איז געווען נאַכטיק שטיל. ער האָט געוואוסט אַז עס איז נאָך פּרי. אַ פּינלעכער פאַרדרוס האָט אים אַרומגענומען אויף דער לאַנגקייט פון דער נאַכט... אַן אינערלעכער אומרויאיקער געאיל האָט געפּיכערט אין אים, ווי ער זאָל חלילה עפעס ניט פאַרשפּעטיקן. ער האָט אומגעדולדיק געוואַכט אויפן באַגינען.

רות האָט זיך זייער דערפּרייט ווען זי האָט דערזען איר טאָטן שפּרייזן צום ביידל, וואו זי איז געשטאַנען מיט אַ גרופּע דאַרטיקע איינ-וואוינער. — אַט איז ער אויך געקומען זיי העלפן זאַמלען שפּיזן — איז איר דורכגעלאָפּן אַ פּריידיקער געדאַנק. דערפאַר איז איר אנטווישונג געווען נאָך גרעסער ווען ער איז איר באַפאַלן מיט אויפגעברויזטן צאַרן! זי האָט זיך קיינמאַל ניט געקענט פאַרשטעלן אַז זי וועט אים אַמאַל זען אַזעלכן.

— פּאָ, דו, דו? — האָט זי מיט שטוינונג געשטאַמלט. איר גאַמבע האָט זיך געטרייסלט. זי האָט מער ניט דערקענט איר ליבן גוטמוטיקן פּאָטער. זיינע אויגן צעפינקלט מיט אַן אומהיימלעכן פּייער; זיינע רייד ציטערנדיקע, זיינען געפאַלן ווי שטעכיקע שפּיזן...

— האָסט גאַרניט אַ טראַכט געטאַן, ווי ברוטאַל דו ביסט פּלוצים געוואָרן צו מיר און צו דיין געטרייסטער גוטהאַרציקער באַבען? צו פאַרוויסטן אונזערע לעבנס מיט דעם איינשטעלן דיין אייגן לעבן. וואָס טרייבט דיר צו אַזעלכע געפאַרן? דיר פעלט דאָך קיין זאַך ניט!

רות האָט מיט ביידע הענט פאַרדעקט דאָס פנים. — גענוג, מיין קלוגער, גוטער טאָטע, האָסט מיך אַנדערש געלערנט... די סטרייקער און זייערע פּרויען האָבן פּרובירט אים איינשטילן, אים טרייסטן, אַז זי וועט זיין באַשיצט; אַז זי וועט האָבן אַ שטענדיקע וואָך אַרום זיך.

אייב האָט דערזען, אַז ער פאַרלירט זיין איינציקן אַנשפאַר אין זיין לעבן... רות איז איצט געשטאַנען פאַר אים, ווי אַ פּלאַם פּייער... אירע

בלויע פארטרוימטע אויגן האבן געקוקט אויף אים ערנסט און דרייסט...
 ער האט זיך געפילט, אז קיין שום כוח וועט ניט ברעכן איר ווילן...
 אייב האט ניט געדענקט ווען ער איז געקומען אהיים, און ווען ער
 האט זיך אריינגעווארפן אין בעט. מיט קראַנקהאַפטער מידיקייט איז ער
 פאַרזונקען אין אַ שווערן פאַרטראַגענעם שלאָף. ער האָט אויפגעוואַכט
 פון אַ צאַרטן באַריר אויף זיין אַקסל. ווען ער האָט געעפנט די אויגן,
 האָט ער דערזען פאַר זיך זיין אַלטעטשקער שוויגער, מיט צעשראַקענעם
 בליק אין אירע אויסגעלאָשענע מידע אויגן.

— וואָס איז מיט דיר, אייב? ביסט קראַנק? ביסט אַריינגעפאַלן
 אין בעט מיטן אַנטאָן, און נישט געגעסן. פון איר צאַרטער באַזאָרגטער
 שטים האָט אים אַ ריס געטאַן אין האַרצן. — זאָל זי כאַטש ניט דערוויסן,
 די גוטע אַלטיטשקע, אַז זייער קינד, זייער איינציקער אָנהאַלט איז אין
 טייט-געפאַר — האָט ער מיט שרעק אַ טראַכט געטאַן. — איך בין בלויז
 מיד, מוטערל — האָט ער קוים אַרויסגעזיפצט די ווערטער.

— דאָס עסן שטייט אויפן טיש, איך האָב דיר ניט געוואַלט וועקן.
 איך האָב אַליין אָפגעגעסן און בין שוין ביים טיש איינגעשלאָפן. איך גיי
 איצט אין בעט אַריין. זי האָט גערעדט צו אים אין אַ באַזאָרגטן מאַמעשן
 טאָן.

אייב איז געבליבן ליגן מיט טעמפן געפיל, ווי אַפגעריסן פון
 אַלע פעדים פון לעבן. ער האָט זיך צוגעהערט צו דעם גרויען נאַכטיקן
 אומעט אין שטוב. מיטאַמאָל האָט אים אַרומגעכאַפט אַ מוראדיקע אומ-
 היימלעכקייט. ער איז אַראַפגעשפרונגען פון בעט און אַרויס אין דרויסן.
 אַ טריבע פינצטערניש מיט אַ פייכטן נעפל האָט אויף אים אַן אַטעם
 געטאַן. ער האָט דורכגעשפאַנט דעם הויף. אַ קאַלטע עלנדע פרעמדקייט
 האָט געלויפערט אויף אים פון די נאַענטע געביידעס, און פון די ליידיקע
 פעלדער. — אַט ערשט נעכטן איז יעדער שטעגעלע, ביז דעם קלענסטן
 צווייגעלע. געווען פאַר אים אַזוי פאַראייגענט, היימיש. אַלע יאָרן איז
 פאַר אים געווען אַ וואונדער, ווי מיט וואָס פאַר אַ ליבשאַפט ער איז
 געוואָרן צוגעבונדן צו ערד-אַרבעט און פאַרמערשן אינווענטאַר. איצט
 האָט ער זיין אייגענע נחלה ניט דערקענט. ער האָט זיך דערפילט ענג,
 ווי אין אַ שטייג. עס ווילט זיך אים בלויז ערגעץ לויפן, אַנטלויפן ווי פון
 אַ נאַכגעיאַגטער איינזאַמקייט... אַנטלויפן פון זיינע נייע גריזשענדיקע
 געדאַנקען, וואָס מאַנען ביי אים חשבון. און זיין טאַכטערס רייד, וואָס
 האָבן געשמיסן זיין גשמה ווי פייערדיקע בייטשן... ווי ביינע שאַטנס

וויל ער פארטרייבן די דאזיקע גרויזאמע מאמענטן... סיי זיינע אייגענע, און זיין טאכטערס... א מין ווייטאגדיקע שאנד און שולד האט אים גע- פייניקט. וואכנדיק און אין שלאף, האבן קליינע אויסטערלישע מאנס- טערלעך געטאנצט קעגן אים מיט חוזק און געלעכטער...

די אלטע מרס. נעלסאן איז געווארן באזארגט פון אייב'ס קרענק- לעכן אויסזען. די עטלעכע פיינלעכע טעג האבן אים געמאכט פאר א זקן. ער פלעגט איר אלץ ענטפערן, אז עס איז א שטימונג, עס וועט איבערגיין. די אלטע האט דאס באנומען, אז דאס איז א באנייטע שטארקע בענקשאפט נאך זיין געליבטער סווען.

רות איז צופיל פארשונגען אין איר ניי וועלט, אז זי זאל זיך אפגעבן א רעכענונג, אדער באגרייפן איר פאטערס פייניקונגען. צווישן אירע נייע פריינט פון פארשיידענע אפשטאמען, וועלכע האבן געהאט א סך צו דערציילן פון פארשיידענע לעבנס-דערפארונגען, איז געווען פאר איר א ניי אנטדעקטער קוואל. ניט נאר פון ברוטאלע טאטן, נאר אויך פון געוואלטע העראיאשיקייטן, וואו זי האט געשעפט נייעם מוט און אייגענע דערהויבונג. צום פאטער האט זי איצט געפילט מער רחמנות ווי פארדרוס, ווי צו א ליבן קראנקן ברודערל, וואס שפינט צעפליגלטע פאנטאזיעס און האט קיין כוח ניט זיך אויפצוהויבן...

* * *

טעג זיינען געלאפן און פארשונגען געווארן אין וואכן. רות פלעגט שרייבן אפטע פריוועלעך צו איר פאטער און צו איר באבען. צו איר האט זי געשריבן, אז זי איז שטארק פארנומען מיט איר שול-ארבעט פאר אן עקזאמען; אז זי וועט שנעל קומען זיך זען מיט זיי ביידן.

יעדן שבת אדער זונטאג פלעגט אייב זיך באווייזן אין טאל, אויף א געהיימען אופן. ווי אן אויסשפירער פלעגט ער שוין געפינען די פלע- צער וואו רות מאלט אירע בילדער. און פון באהעלטענישן פלעגט ער לאנג וואכן איבער איר. רות האט אינסטינקטיוו געפילט, אז די טעג ווען זי איז אין טאל, וועט איר פאטער קומען איר זען אפילו פון דערווייטן. איר וואנדערנדיקער בליק פלעגט אים אלע מאל דערווען פארשטעקט צווישן בייער אדער פעלזן. א ווייטאגדיקע פרייד פלעגט זי ארומנעמען. זי האט אויך געוואוסט, אז איר טאטע וועט זיך ניט אזוי גרינג אונטער- געבן. זי האט שוין געהאט א באגריף פון זיין שווייגנדיקער עקשנות. דאס האט זי זיך נאך דערוואוסט פון א פאר שכנים-פריינט, וועלכע האבן

געהאלטן אז איר טאטע איז נאך צו יונג זיך צו פייניקן מיט א נזירישן לעבן. זיי האבן געדענקט, אז דאס וואס ער וויל ניט הערן וועגן נאכאמאל חתונה האבן, איז ווייל רות וועט ניט צושטימען צו טיילן זיין ליבע מיט נאך א פרוי. זיי פלעגן גאר אפט איר ווארענען, אז איר טאטן דער-ווארטעט אן עלנדער, איינזאמער לעבן, ווען די אלטע וועט צומאכן אן אויג, ווי עס איז שוין געענטער ווי ווייטער, און זי וועט חתונה האבן.

נאך אזעלכע רייד פון איר שכן פלעגט איר אנכאפן א רהמנות אויף איר טאטן. זי פלעגט שוין בעטן דעם שכן, אז ער זאל אים איבער-געבן איר צושטימונג. זי פלעגט אבער פיל מאל באמערקן ביי געוויסע שטילע שמועסן פון דעם שכן מיט איר טאטן, ווי זיינע צוויי טיפע קנייטשן צווישן די ברעמען ווערן נאך טיפער איינגעשניטן, די אויגן באקומען אן אומהיימלעכן גלאַנץ, און ער לאזט זיך אוועק שפרייזן מיט שנעלע טריט, ווי נאכגעיאגט פון בייזע שאַטנס. דער שכן פלעגט איר דערנאך זאגן: — דיין טאטע איז א שוויגנדיקער עקשן.

* * *

דער שפעט-גאלדענער האַרבסט האָט אָנגעהויבן פאַרשלונגען ווערן אין כּוּמּוּרנע רעגנדיקע טעג און קילע ווינטן. אין איינעם אַזאָ שפּעטן נאַכמיטאָג האָט אייב נאַכאַמאַל דערהערט דעם באַקאַנטן גערויש פון לויזע וואַקלדיקע רעדער אויף אַ רודעסדיקן באַדן. ער איז אַרויסגעלאָפּן פון הויז און געבליבן שטיין פאַר די צוויי באַקאַנטע פּנימער ווי ער וואַלט זיי געזען דאָס ערשטע מאַל: דער בלאַנדער אַמעריקאַנער און דער פּיליפּינער. זיי זיינען אַראָפּגעשפּרונגען פון לאַסט-וואַגן און זיינער פאַרזיכטיק אַרויסגעוויקלט פון שמאַטעס אַ גרויסע בילד.

דאָס האָט רות געשיקט צו דיר איר ערשט פאַרענדיקט בילד, זאַלסט דאָס אַנקוקן איידער. זי נעמט דאָס צו „ראַפּלען“ אין סקול פאַר אונז סטרייקערס. זיי האָבן זיך געווענדט צו אייבן מיט אַ טאָן פון שולדיקע געגן אים. זיין פנים האָט זיך פאַרקרימט אין אַ ווייטאַגדיקן שמיכל. אַ שאַרפע קנאה האָט אים אַ שטאַך געטאָן, ווי אַ דינע שפיז. אַ שווייגנ-דיקער האָט ער גענומען קוקן אויפן בילד. ער האָט אויפגעהויבן די אויגן פון בילד און זיך פאַרטראַכט מיט אַ ווייט-פאַרטראַגענעם בליק. דער פּיליפּינער האָט זיך געוועונדט צו אים מיט אַ ווייכן שמיכל פון זיינע קלוגע מאַנדל-אויגן:

— אַט-דאָס וואָס דו זעסט אויפן בילד, אייב, דאָס איז די אמתע

שילדערונג פון אונדזער לעבן. אָט אַזוי לעבן מיר, און אַזוי שטאַרבן מיר. דאָס בילד האָט פאַרגעשטעלט: אַ ברייט פעלד מיט געדיכטע גרינע קעפלעך לעטוס, אָפּגעטיילט מיט סעמעטרישע ברוינע, זאַמדיקע סטעזש-קעס, פון אויבן אַ העל-בלויער הימל מיט אַ צעגליטער ברענענדיקער זון מיט צעצווייגטע פייערדיקע פעדים. וואו-ניט-וואו זיינען אויף די ברוינע סטעזשקעס געלעגן האַלב-נאַקעטע מענטשלעכע קערפערס אויסגעצויגן מיטן פנים אַראָפּ און צעשפרייטע הענט. אינצווישן זעט זיך ווי צוויי מענער טראָגן אויף אַ טראַג-בעטל אָן אויסגעצויגענעם טויטן קערפער מיט אָן אָפּן מויל, פאַרגלאַצטע אויגן, מיט צוזאַמענגעלייגטע הענט אויפן ברוסט. אין פאַדערגרונט האָט זיך געזען אַ שטיק ברוינער שטח. מיט נידעריקע צעבראַכענע חורבות. פרויען און קינדער מיט פאַרבראַכענע הענט און צעשטאַקענע אויגן, קוקן אין דער ריכטונג צו דעם געטראַגע-נעם טויטן.

אייב איז נאָך אַלץ געשטאַנען ווי אַ פאַרטראַגענער, געביסן די נעגל פון זיינע לאַנגע פאַרהאַרעוועטע פינגער. די צוויי מענער האָבן גערעדט צו אים וואַרעמע פריינטלעכע רייד, אָז זיין טאָכטער איז באַשיצט, אָז ער דאַרף זיין שטאַלץ מיט איר טיפער מענטשלעכער נשמה און גרויסע באַגאַבטקייט, אָז זי וועט נאָך ווערן ברייט באַרימט. אייב האָט מער געפילט ווי געהערט, אָז די רייד פון די פרעמדע האַרעפאַשנע מענטשן גלעטן און טרייסטן, ווי עס וואַלט זיך צעגאַנגען אַ געדיכטער נעפל. אַזוי האָט זיך ווידער אָנגעהויבן אַרויסשיילן פאַר אים שטיקער פאַרלאַפן לעבן פון זיין פאַריתומטער קינדהייט. אָט זעט ער פאַר זיך לייזער דעם קצב, ווען ער האָט אים אויסגעבאַרגט ביי בערקע דעם שניי-דער, אויף אַ נאַכט צו פליקן גענדו פאַר דעם מאַרגנדיקן מאַרק-טאַג. דערפאַר וועט בערקע קריגן אַביסל גענדזענע שמאַלץ אויף פּסט. לייזער מיט דער רויטער בייזער באַרד, האָט אים אַלעמאַל געטרייסלט מיט רשעות ווען זיין קאַפּ פלעגט אַראָפּזינקען פון באַפאַלענעם שלאָף. ביז ער איז אַריין אין דער רציחה און דערלאַנגט מיט אַ ווידל פון אַ קו אין זיין נאַקן. ער איז באַלד באַגאַסן געוואָרן מיט בלוט פון נאָז און מויל. לאה, זיין ווייב, האָט אים געוואָשן דאָס בלוט און שטיל געוויינט איבער אים. אָט זעט ער שמעון דעם שמש, ער האָט אים דערלאַנגט מיט אַ גראָבן מחזור איבערן מוח. ער איז אַ פריטשמעלעטער געפאַלן אויף דער ערד, ווייל עס איז אים ניט געפֿעלן געוואָרן ווי ער האָט אויפגעראַמט די שול, ער האָט געפונען אַביסעלע שטויב אויף אַ שטענדער.

ווי אין א פארפלאגנטערטן חלום איז ער נאך אלץ געשטאנען אין פארקלעמטן שווייגן. די צוויי מענער האבן צוריקגענומען דאס בילד און ארויף מיט דעם אויף דעם לאסטוואגן און זיך געלאזט צום ארויספארן. אייב האט זיך א וויג געטאן, מיטאמאל איז אים אלעס קלאר געווארן, און ער טאר ניט פארלירן די דאזיקע מענטשן. א הייסער שטראם פון נאענט קייט האט זיך א הויב געטאן אין אים, אן אומרו ווי ער האט שוין עטוואס פארשפעטיקט... ער האט זיך א לאז געטאן נאכן לאסטוואגן. זיי זיינען שוין געווען ארונטער דעם בארג פון זיין נחלה. ער האט געשריען און געפאכעט צו זיי מיט די הענט. זיי האבן אים דערזען און זיך אפגעשטעלט. ווען ער איז צוגעקומען, האבן זיי געשטוינט פון אזא שנעלער פארוואנדלונג פון אים. די אויגן, דאס גאנצע פנים אויפגעלויכטן..

— זאגט מיין רותן, אז דעם שבת און זונטיק וועל איך קומען צו אייך, מיט וואס איך וועל קענען וועל איך העלפן. ער האט אויפן מאמענט אליין ניט דערקענט זיין פריש מונטער קול. זיי האבן אים קרעפטק געדריקט די הענט.

— גוט אזוי! גוט-ברודער, אייב, מיר וועלן זיך פרייען מיט דיר. זיי האבן געפאכעט מיט די הענט איינע צו די אנדערע, ביז דער לאסט-וואגן האט זיך פארלארן אין דעם געדיכטן וועלדל.

אייב האט געשפאנט צוריק מיט אן אינערלעכער באנייאונג, ווי ער וואלט אראפגעווארפן פון זיך א לאנג-יאריקע מידקייט פון אייגענער רע-זיגנאציע. דא סערשטע מאל פאר לאנגע יארן האט אין אים אויפגעלויכט א ניי געפיל, אז ער האט איצט געוואונען א ווייטערדיק באנייט לעבן.

— סווי, וועסט מיר פארגעבן, איך מוז וואכן איבער אונדזער קינד. — האט ער אין געדאנק גערעדט צו איר. און ערשט איצט זיך אפגע-זעגנט מיט זיין פארשטארבענער פרוי, און מיט אלץ ווי עס איז געווען ביז איצט.

פאר אייביקע זעקס חדשים

אין דער צייט ווען עס זיינען נאך אנגעגאנגען ביטערע קאמפן אין דער סאָוועטישער רוסלאַנד מיט די ווייס-גוואַרדייאישע אַרמיען, האָבן שיפן אין סאַן פראַנציסקעו האָפן אַריינגעברכט יעדן טאָג הונדערטער פון דעם רוסישן אַדל, פון אַלערליי הויכע מיליטערישע ראַנגען, אַנטלאָפֿענע דורכן פּאַסיפיק. גאַנצע משפּחות פלעגן אַרויסקומען פון די שיפן מיט גרויסע שווערע קאַסטנס.

ס'איז פרימאַרגן. איך קום אַריין אין אַ ניי-געעפֿנטן שאַפּ פון „קאַטן-דרעסעס, ערשט דער פאַרמאַן פירט מיך צו דער לעצטער מאַשין אין ווינקל, און ווענדט זיך צו מיינע נאַענטסטע שכנים אין רוסיש: — אַט-די פרוי קען די אַרבעט. איר וועט נאַכקוקן ווי זי אַרבעט וועט איך זיין גרינגער.

זעקס פאַר אויגן, צוויי ברוינע און פיר בלויע, האָבן צוגעוואַרפֿן פאַרשנדיקע בליקן אויף מיר, און שוויגנדיק זיך איבערגעקוקט מיט אַ פּרעגנדיקן בליק. ביי דער צווייטער מאַשין לעבן מיר איז געזעסן אַ יונגע שלאַנקע בלאַנדינקע מיט אַ רונדן, ווייסן, צאַרטן פנים, מיט גרויסע, טיפע, בלויע אויגן — אַזעלכע פלעגט מען ביי אונז באַצייכענען אַלס אַ פּריציש פּנימל... די אַנטקעגנדיקע האָט אויסגעקוקט אין די דריי-סיקער. זי האָט געהאַט אַ מאַטאָווע הויט מיט סעמיטישע געזיכט-שטריכן. אירע גרויסע ברוינע אויגן האָבן אַרויסגעגעבן אַ פאַרדעכטיקטן שאַרפֿן גלאַנץ. די צווייטע פון איר, אַ מיטליעריקע, אַ דיקע, מיט פלאַקסענע האַר, האָט געהאַט שמאַלע העל-בלויע אויגעלעך. אירע הויכע קינבאַקן און אַ קירץ פאַרריסענע נאָז האָט איר צוגעגעבן אַ מאַנגאַלישן אויסדרוק. מיט אַ געדריקטן שוויגן האָבן אַלע דריי געהאַלטן אַנגעשטרענגט זייערע בליקן אונטער דער נאָדל פון מיינ מאַשין, און אויף די אַרויס-גערוקטע אָפּגעשטעפטע טיילן. — איר קענט נעמען אַט-די טיילן און זיי באַקוקן — ווענדע איך זיך צו זיי אין רוסיש. זיי האָבן אַ קוק געטאָן אויף מיר מיט ברייט-צעפֿנטע אויגן און האָבן זיך אַלע דריי איבערגעקוקט שמייכלענדיק. די אַנטקעגנדיקע האָט אַרונטערגעלאָזט דעם קאַפּ און גאַרנישט געענטפערט. די עלטערע לעבן איר האָט מיר צוגעוואַרפֿן אַ קורצן שמייכל. די בלאַנדע לעבן מיינ זייט האָט מיט אַ ווייכן קול אַרויס-

גערעדט: — א דאנק — און האָט צוגערוקט די אָפגענייטע שטיקלעך צו זיך און אַביסל צוגעוואָרפן צו די אַנדערע. דער טאָג איז אַוועק ווי אַ ברייגוטאַנץ. נאָך אַלע מיינע אַנווייזונגען ווי צו מאַכן די אַרבעט, האָבן זיי מיר פון צייט-צורייט שטיל געענטפערט מיט אַ קורצן אָפגעכאַפּטן דאַנק.

מיט קנאה-בליקן האָבן זיי זיך איבערגעקוקט, ווען איך האָב מיין „באַנדל“ אַרויסגעענדיקט, און זיי האָבן געשטעקט נאָך ווייט פון האַלב, ווען איך בין צוגעקומען מיט דעם צווייטן „באַנדל“ אַרבעט, האָבן זיי אָפגעהאַקט די רייך צווישן זיך, אויף זייערע פנימער איז געווען אויסגעדריקט אַ קריגערישע שטימונג.

די בלאַנדע פֿין מיין זייט האָט מיר באַלד אַ פרעג געטאָן, מיט אַ טאָן מער פון אַ באַשטימונג ווי אַ פּראָגע, צי איך בין אַ יידישע? מיט אַ צעשפּילטער פאַרב אויף איר פנים און מיט אַ טאָן פון אונטערגעדריקטער אויפּרעגונג האָט זי זיך געווענדט צו מיר מיט אַ פּראָגע, ווי לאַנג איך קען שוין די אַרבעט, און ווי לאַנג וועט דאָס איר נעמען זיך אויסצולערנען.

די וועלכע איך לערן די אַרבעט, וואָס ס'האָט טאַקע אָנגעהויבן גיין ביי איר שנעלער און בעסער פון די אַנדערע צוויי, האָט אין אַ שטילן טאָן מיר אָנגעהויבן דערציילן וועגן אירע פּריינדיגס: די, אַנטקעגן מיר, איז דאָס ווייב פון אַ מיליטערישן דאָקטאר, די „באַלשעוויקעס“ האָבן אים געהרגעט, ווייל ער האָט נישט געוואָלט העלפן די פאַרוואַנדעטע „רויטע“. אַבער יענע פאַרדעכטיקט אַז די יידן האָבן אים געהרגעט, ווייל ער האָט נישט געוואָלט העלפן די יידישע פאַרוואַנדעטע. די צווייטע, די עלטערע, איז דאָס ווייב פון אַ גענעראַל, וועלכער האָט היפּשלעך אונטערגעטרונקען אין דער היים, און איצט איז ער קיינמאַל ניט נישטער. און איר מאַן איז אַ פאַלקאָוויק, איז געוואָרן זייער מעלאַנכאָליש און קען זיך נישט ציפּאַסן צו קיין אַרבעט. זיי האָבן צוויי קינדער, פון צוועלף און אַכט יאָר. זי האָט אויך מיטגעבראַכט איר אַלטע מאַמע, און פאַר זיי אַלע דאַרף זי איצט מאַכן אַ לעבן.

איך שטעל איר אָפּ מיט אַן אומשולדיקע מינע: איר מיינט צו זאָגן, אַז אייער מאַן איז געווען אַ פאַלקאָוויק? — ניין — כאַפּט זי אונטער מיט פעסטער זיכערקייט אין טאָן — ער איז נאָך אַ יצט אויך אַ פאַלקאָוויק און ער וועט נאָך זיין אַ לאַנגע, לאַנגע צייט. — עס צעשפּילט זיך אין איר ווידער אַ טיפּע ראַזעווע פאַרב אין פנים. זי רעדט מיט האַסט: — מער ווי נאָך זעקס חדשים וועלן

די באַלשעוויקעס זיך נישט האַלטן. ניין, נישט מעגלעך! — רעדט זי ווי פאַר זיך אליין און זי גיט זיך צו מיר אַ שאַרפן קער — איר וויסט. — רעדט זי אַרויס ווי מיט אַזיגערישן אויסרוף — עס זיינען דאָך דאָרט פאַרבליבן בלויז „בעזגראַמאַטנע“. מיר וועלן זיך שנעל אומקערן צו אונזער הייליקער רוסישער ערד! — זי האָט געטראַכט אַ וויילע און געשטעלט אויף מיר אַ פאַרשנדיקן בליק — ניין, דו ביזט צו גיט צו זיין אַ באַלשעוויק. אויף דיר וועל איך אַזעלכעס גיט גלויבן. . . נאָך זעקס חדשים און נישט מער! — באַטאַנט זי מיט נייעם עקסאַז! וועלנדיק מיך טאַקע איבערצייגן. כאַפט זי אַרויס אַ בילעט פון איר בייטל און דערלאַנגט אים מיר מיט אַ דערקלערונג. דעם יערלעכן מיליטערישן באַל אין פעטראַגראַד און אין מאַסקווע פירן זיי דערווייל דורך אין סאַן פראַנצ-ציקסאָ אין דעם רייכסטן האַטעל אין שטאַט אין אַ בילעט גיט זי מיר אַלס מתנה. דערפאַר וואָס איך לערן איר די אַרבעט. „דער בילעט קאַסט אַ סך געלט.“ נאָר איר מאַן האָט די אויפזיכט איבער די בילעטן. האָט זי אַראַפגענומען עטלעכע.

זי האָט מיך אַפגעוואַרט אין דער באַשטימטער צייט, ווי עס איז אַפגערעדט געוואָרן. אַז זי זאָל מיך גלייך אַרויפפירן אויף דער גאַלעריע. וואו איך זאָל אַלץ קענען זען און זיך נישט וואַרפן אין די אויגן מיט מיין פשוטער קליידונג.

אין אַ לאַזשע אויף דער גאַלעריע האָט זי מיך פאַרגעשטעלט פאַר צוויי פרויען. איר מאַמע און אַ מומע. איר מאַמעס מאַסיווער שמאַלציקער קערפער איז געווען אַריבערגעפאַלן פֿין ביידע זייטן שטול, ווי אַריבער-געפלאַסטענע ראַשטשינע פון אַ דייזשע. די מומע איז געווען פונקט דער היפּך: אַ דינע, אַ ביינערדיקע, מיט אַ לאַנגן האַלדז, אַ צעקניטשט פנימל, ווי אַ שמאַל ברעטלדיקע טשוטשעלע אין אַ גאַרטן. זי איז געזעסן אומבאוועגלעך מיט אַראַפגעלאַזטע שטעקלדיקע הענט. ביידע האָבן צו מיר געשמייכלט, קאַלט און העפלעך.

אין דער גאַנצער פאַנאַראַמע פון דעם גרויסן בלענדענדיקן זאָל האָב איך באַלד דערקענט דעם קייזערלעכן באַל פון טאַלסטאַי'ס בוך „קריג און פּרידן“. מענער פון פאַרשיידענעם עלטער, אין אַלערליי מיליטערישע קאַסטימען, וואָס האָבן באַצייכנט יעדן ראַנג. עס האָבן זיך געמינעט פאַרשיידענע קאַלירן: בלוי, גרין, געל און ווייס. די מער-סטע מיט שמאַלע געפאַסטע הויזן, מיט זילבערנע און גאַלדענע טאַשמעס אין די זייטיקע נאַטן און גאַנצע פלאַכטעס גאַלדענע מעדאַלן אויף דער

ברוסט און עפאלעטן. די גלאַנצנדיקע שפּאַרן אַרום די קנאַפּל פון די לאַנגע שוואַרצע שטייול האָבן אַרויסגעגעבן אַ שאַרפּן גרילצנדיקן קלאַנג. יעדן מאָל האָט אַ קלענערער ראַנג סאַלוטירט אַ העכערן מיט אַ גלייכער אייסגעצויגנדיקייט. מיט אַן אויפּגעהויבענער האַנט ביי אַ זייט שטערן, מיט אַ קונציקן קלאַפּ פון די שפּאַרן איינעם אין דעם אַנדערן. אין דער לופט האָט זיך געטראָגן דעם געזשום פון איינע און די זעלבע ווערטער: „אייער איידל געבוירנדיקייט.“ „אייער הויכע געזאַלכטיקייט.“ די פּערל און די מענטשן פון די פּרויאישע קעפּ, הענט און העלדזער, האָבן געבלענדט ווי מיט בליצנדיקע רעגנבויגן-קאַלירן. צווישן דעם געדיכטן העל-קאַלירטן עולם האָבן זיך דורכגעפלאַנטערט פיגורן אין ציווילע שוואַרצע קאַסטיוו-מען, און מיט געבויענע רוקנס הכנעהדיק זיך געגריסט מיט די מיליטערישע ראַנגען. אייניקע האָבן אויסגעקוקט ווי נעבענדיקע קאַרליקעס קעגן די הויכע מאַסיווע קערפּערס מיט הויכע שטאַלצע לייבן-קעפּ. זיי האָבן נאָך נידעריקער זיך געבויגן פאַר די דאַמען, געקישט זייערע אויסגעשטרעקטע פינגער מיט טיפּער ווירדיקייט.

ווען איך האָב אַוועקגעקערט דעם קאַפּ פון זאַל, האָט די פּעטע גע-קוקט אויף מיר מיט אַן אַרויסרוף-בליק... ווי פון אַ זיכערן זיגער. עס האָט מיר געשטשיפעט ביים צונג זיך אַ רייך צו טאָן מיט איר: — הייסט עס, ווי אַלע יאָר, וועט איר דורכפירן אַזאַ מיליטערישן באַל אין סאַן פּראַנציסקאַ — ווענד איך זיך צו איר אין אַ טאָן פון באַשטעטיקונג. — גאַט באַהיט — כאַפּט זי באַלד אונטער מיט אויפּרעגונג אין קול — דעם קומענדיקן ווינטער וועלן מיר אַט-דעם באַל פּראַווען אין פּעטער-גראַד און אין מאַסקווע. אונדזער הייליקע רוסלאַנד וועט צוריק געבענטשט ווערן מיט דער הייליקייט פון אַ נייעם קייסער.

אירע צעפּנטע שמאַלע ליפּן האָט געציטערט מיט בלויקייט, ווי נאַקעטע פּליגעלעך פּין אַ פּריש-אויסגעביקט פּייגעלע. די צווייטע דינינקע איז געזעסן אַן איינגעשרומפּענע, ווי אַן איינגעצויגענער יאָזשיק, און פּרום געשעפטשעט: — גאַט באַהיט! גאַט באַהיט אונז!

* * *

פיל וואַסערן זיינען אַריבערגעלאָפּן זינט יענער צייט. איינמאַל בין איך אַנגעקומען אין אַ נייעם דרעס-שאַפּ אין ברוקלין. מיטאַג-צייט, צווישן די אַרומגעזעצטע, ביי אַ ספּעציעלן עס-טיש, מערסטע דינע יונגע איטאַליענישע מיידלעך, האָט זיך אויסגעטיילט אַ דיקע רונדע פיגור. איר מאַסיווער, שווערער קערפּער אייף דעם הויכן רונדן בענקל, האָט

מיר אן אימיצן דערמאָנט. ווען זי האָט אויפגעהויבן די אייגן האָבן אונ-
זערע בליקן זיך באַגעגנט און זיך אַפגעשטעלט איינע אויף דער אַנדערע..
מיט אַ פּרעגנדיקן אויסדרוק:

— האָסטו געוואוינט אַמאָל אין סאַן פּראַנציסקאַ? — פּרעגט זי
מיר מיט אַ שאַרפן ריזן־שיקן אַקצענט. מיר האָבן זיך גלייך דערקענט
און זיך אַנגערופן ביי אונזערע נעמען. זי האָט אַרויסגעוויזן אַ פּריידיקע
איבערראַשונג וואָס זי האָט מיך נאָכאַמאָל באַגעגנט. אויף מיין פּראַגע,
ווי זי קומט אַהער? האָט זי מיר גלייך אַנגעהויבן דערציילן מיט אינטימען
צוטרוי ווי צו אַן אַלטן פּריינט:

אַ סך אומגליקן האָט איר געטראָפן. איר מאַמע און איר מאַן זיינען
געשטאַרבן, און זי זיפצט דערביי אַרויס שטיל צווישן די צייך; פאַר צרות
געוואָרן אַן אַלקאהאָליקער און איז פאַרברענט געוואָרן פון דעם שטאַרקן
געטראַנק. די טאַכטער האָט חתונה געהאַט מיט אַ זון פון דעם רוסישן
אַדל, אַ לאַיער. ער האָט זיך אָבער ריינגעלאָזט אין געוויסע טונקעלע
געשעפטן מיט געפערלעכע פּערזאָנען און איז נישט געבליבן. זיי ווייסן
אפילו ניט צי ער לעבט צי ער איז טויט. די טאַכטער איז געבליבן מיט
צוויי קינדער, זיינען זיי געקומען קיין ניו־יאָרק צום זון. ער איז געהאַט
אַוועקגעפאַרן נאָכן סקאַנדאַל מיט איר טאַכטערס מאַן, און אנשטאַט צו
לערנען ווייטער פאַר אַן אינוושעניר, איז ער גאַר געוואָרן אַ טראַק־
דרייווער. אָבער דאָס וואָלט נישט געווען אַזוי שלעכט, ער פאַרדינט
גוטע געלט און העלפט אַרויס.

אָבער דער גרעסטער אומגליק האָט איר געטראָפן מיטן זון! ער
האַט זיך דאָ אַנגעשטעקט מיט דער „רויטער פּעסט.“ ער איז געוואָרן
אַ באַלשעוויק — רעדט זי אַרויס אין אַ פיינלעכן טאָן... „ער לאַכט אָפּ
און שילט זיין אייגענעם שטאַם“, דערציילט זי ווייטער מיט אַן אַראַפ־
געלאָזטן אין צעווייטיקטן קול — אַז ער האָט אַנגעהויבן צו באַווירקן
דער טאַכטער אויך. און ווען די היגע „באַלשעוויקעס“ האָבן געפייערט
דעם סאָוועטישן יוביליי, האָט ער געבראַכט אַ פלעשל רוסישן בראַנפן און
געטרונקען מיט דער שוועסטער אַ טאַוסט פאַר דער אייביקער סאָוועטן־
רוסלאַנד! זי איז געווען אַזוי אויפגעבראַכט, אַז זי האָט אים דערלאָנגט
אַ פאַטש. איז ער אַרויסגעלאָפן פון הויז, אין עס איז שוין אַ וואַך צייט
אַז ער ווייזט זיך נישט, און די טאַכטער שפילט איר אויך אַ ברוגז..

זי האָט אויפגעהויבן אירע קלענער־געוואָרענע טיפע בלויע אויגן.
אויף אירע פולע רונדע באַקן האָבן זיך געקייקלט טרערן אין אונטער

דעם שייך פון לעמפל האָבן זיי אָפגעגלאַנצט ווי זילבער־טראַפּנס.
 כאַפּט זיך ביי מיר אַרויס אַ שטיקל חוּק... — און איך האָב געמיינט
 אַז איר זייט שוין לאַנג צוריק אין רוסלאַנד. זי כאַפּט אויף מיר אַ דורכ־
 דרינגענדיקן בליק. דער פאַר־צער־טער אויסדרוק אויף איר אויסגעפולטן
 פנים ווערט מיטאַמאַל פאַרשוואַנדן. מיט אַ בייזער גרימאַסע רעדט זי
 אַרויס האַרט און טרוקן: „ווען נישט אייער רוזוועלט, „דאַבל קראַסער“,
 וואַלטן אַלע אונדזערע שוין געווען דאַרטן צוריק, אָבער מיר וועלן נאָך
 דאַרטן זיין. דער איצטיקער פרעזידענט איז אַן אונדזעריקער... מיר'ן נאָך
 זיין!“ רעדט זי אַרויס שנעל מיט האַסט, פונקט ווי דעמאַלט מיט
 עטלעכע אין צוואַנציק יאָר צוריק ביי אונזער ערשטער באַגעגעניש אין
 סאַן פראַנציסקאָ.

איידער זי הויבט אויף איר שווערן מאַסיוון קערפער, גיס איך אָן
 צוויי גלעזער קאָקאָ־קאָלאַ פון דעם פלעשל מיט וועלכן זי האָט מיר גע־
 וואַלט טראַקטירן. „איך שליס זיך אָן אין דעם סאַלוט פון דיין זון און
 טאַכטער!“ — הייב איך אויף מיין אַנגעפילטע גלאַז — פאַר די אייביקע
 זעקס חדשים. זי האָט מיר צוגעוואָרפן אַ פיינטלעכן בליק און ווי אַ שיף
 צווישן כוואַליעס האָט זיך איר שווערער קערפער אַוועקגעוויגט איבער
 דעם לאַנגן, טונקעלן שאַפּ.

ווען שלמה האָט געעפנט די אויגן

(גשוידמעט 300 יאָר יידיש לעבן אין אַמעריקע)

עס האָט שוין גענומען טונקלען, ווען דער סקריפּנדיקער פולער לאַסט־
 וואָגן מיט וועג־אַרבעטער האָט זיך אָפגעשטעלט לעבן אַ לאַנגער, שמאַ־
 לער געביידע, צוזאַמענגעקלאַפּט פון רויע ברעטר—די איינציקע געביידע
 אין דעם וואַלדיקן ישוב. אַ געמיטלעכע שטילקייט האָט זיך איינגע־
 שטעלט צווישן וואַלד און פעלד. איינס נאָכן אַנדערן האָבן זיך אויסגעלאָשן
 די בלאַסע פלעמעלעך פון די לעמפלעך אין דעם לאַנגן נידעריקן באַראַק.
 שטיל פון מידקייט פון די צוויי מעת־לעת רייזע, פון ניט דערעסן
 און ניט דערשלאַפּן, זיינען די ניי געבראַכטע וועג־אַרבעטער אַוועק־
 געפאַלן אויף די שמאַלע אייזערנע בעטלעך. בלויז דער פאַרמאַן, אַ
 הויכער, אַ דינער, מיט אַ שאַרפן טרוקן פנים, איז געבליבן שטיין אויף
 דעם אויסגעטראַטענעם שמאַלן שטעגל און מיט אַ קליינעם ליכט־

ווארפער זיך אַרומגעקוקט אויף אַלע זייטן. מיט אַן אַנגעשפיצטן געהער האָט ער אויפגעכאַפּט אַן אָפהילך פון לאַנגזאַמע טריט, און האָט זיך געלאָזט די טריט אַנטקעגן.

— העי, שלמה לעווין! — האָט ער מיט בייזקייט אויסגערופן — וואָס וואַנדערסטו אַרום איינער אַליין? אַלע שלאָפן שוין.
 ער איז צוגעקומען געענטער צו שלמהן, האָט מיט אַ שטרענגן בליק אים טיף אַריינגעקוקט אין פנים און איראַניש אים צוגעוואָרפן:
 — דו מיינסט, אַז מען האָט דיך דאָ געבראַכט צו ציילן שטערן?
 מאַרגן וועסטו האָבן צו טאָן מיט שטיינער.

דער בחור האָט געגעבן אַ שפּאַן פאַראויס און טראַציק, מיט אַ פעסטער שטימע אים געענטפערט:
 — איך האָב ניט קיין מורא.

מיט אַ שטאַלצן גאַנג האָט ער זיך געלאָזט גיין צום באַראַק.
 די נייע אויפרודערונג האָט אים אַרויסגעשלאָגן פון זיין מידיקייט. קיין שלאָף האָט אים ניט גענומען. ער איז געלעגן מיט פאַרמאַכטע אויגן און וואַכע חושים. ערשט צוויי טעג פון זיין נייעם קער אין זיין יונגן לעבן און שוין אַנגעטראַטן אויף שטעכיקע דערנער... נאַכאַמאָל האָט זיך אַ שטעל געטאָן פאַר זיינע אויגן יענער פרימאַרגן מיט צוויי טעג צוריק, ווען ער האָט זיך אַרויסגעלאָזט אין אַ פריען באַגינען איבער דער געדיכט באַוואוינטער אַרעמשאַפט פון ניו־יאָרקער „איסט־סייד.“ די געגנט איז נאָך געווען איינגעהילט אין נאַכטיקער שטילקייט. שנעל, ווי מורא האַבנדיק אַז עמיצער זאָל דאָס פון אים גיט אויסכאַפן, האָט ער זיך אַוועקגעטראָגן צום וואַסער־ברעג, צו די פאַראַנקערטע אַנגעלאַדענע באַרזשעס, צו די לאַנגע רייען לאַסט־וואַגאַנען, דאָרט וואו עס וויברירט די ערלעכע מענטשלעכע מי פון קרעפטיקע אַרעמס און פעסטע פלייצעס. עס געדענקט זיך אים יענער אומבאַשטימטער צאַפּל, ווען ער האָט דערזען דאָס הילצערנע שילדל אוין זוים פונם פאַרמאַכטן טויער: „שטאַרקע מענער פאַרלאַנגט.“ קיין רגע ניט טראַכנטיק איז ער אינסטינקטיוו אַריינגעצויגן געוואָרן אינעווייניק. ער איז געווען זיכער, אַז ער ווערט זיין דער ערשטער, אָבער ער איז געבליבן געפלעפט ווען ער האָט דערזען די לאַנגע ריי יונגע מענער. ערשט שפעטער, ווען ער איז שוין געשטאַנען אינמיטן, און נאָך אים האָט זיך געצויגן אַ לאַנג ריי אַזש ביז דעם אַרויסגאַנג, האָט ער פון דער זייט זיך אַנגעהויבן אַרומקוקן און אויפגעכאַפּט פאַרשיידענע נאַציאָנאַלע געזיכט־שטריכן, דאָ נעמט

ער ערשט באַמערקן, אז ביי פיל זיינען די אַרבל אַרויפגעקאָשטעט, ווי זיי וואָלטן וועלן באַווייזן זייערע שטאַרקע מוסקולן. מיט נייגעריקייט האָבן זיינע אויגן געמאַסטן זיינע אייגענע נאָקעטע אַרעמס. אַ געפיל פון זיכערקייט האָט אים אַרומגענומען, ווען ער האָט באַטראַכט זיין פון זון פאַרברוינטע הויט און האַרטן מוסקולן. אַ נייער שטאַלץ האָט זיך אין אים דעמאָלט צעהעלט. איצט פראַוויט ער זיך אָנהאַלטן אין יענעם געפיל, ווי ער וואָלט אינגאַנצן פאַרגעסן די שפעטערדיקע עדרפאַרונגען. ער פרוּבירט איינצושלאָפן, אָבער עס טראַכט זיך פאַרט.

אַט דערזעט ער זיך אין באַן-וואַגאָן צווישן דער אויסגעקליבענער גרופע „שטאַרקע מענער“. אַלע אַכצן זעצן זיך צוזאַמען. אַ פריידיקע באַריושונג באַהערשט אים, וואָס ער, אַ ייד, איז אויסגעקליבן געוואָרן צו שווערע אַרבעט. ער וויל אויסדריקן זיין געהויבענע שטימונג צו די אַנדערע, אָבער זיין בליק האָט גראַד אָנגעטראָפן אויף צוויי, וועלכע האָבן געקוקט אויף אים מיט חזק... איינער, מיט אַ ברייטן געשוטפלטן פנים, און דער צווייטער, מיט הויכע צעוואַקסענע אַקסלען. אַ מאַדנע קעלט איז אים דורכגעגאַנגען. ער האָט דורכגעפירט די בליקן צו די אַנדערע, אייניקע זיינען געזעסן פאַרטראַכט און געקוקט אין דער לופטן אַריין. אַנדערע האָבן אים געענטפערט מיט אַ שמייכל. די צוויי מיט די חזק-בליקן האָבן זיך צערעדט אין דער רוסישער שפראַך, מיט בליציקע וויצן און אַלע מאַל אויסגעשאָסן אין אַ הילכיקן געלעכטער. ער האָט אַוועק-געדרייט דעם קאַפּ, ווי ער זאָל ניט הערן... אָבער מיטאַמאַל האָט דער געשוטפלטער זיך געווענדעט צו אים אין פּויליש:

— ווי קומט אַ ייד זיך צו נעמען צו אַזאַ שווערע אַרבעט, ווי ברוי-קירן גאַסן? פאַרוואָס עפנסטו ניט אַ געשעפט? אַ באַנק? דו ביזט נאָך אַזוי יונג, דו קענסט דאָך שנעל רייך ווערן?

— דו האָסט טאַקע שטאַרקע אַרעמס? — האָט דער צווייטער מיט לאַטווישן אַקצענט, אַרויסגעפלאַצט מיט אַ געלעכטער און געפרוואוּט אַ טאַפּ טאָן זיינע מוסקולן.

אַ גליק וואָס דער ערנסט-פאַרטראַכטער פינלענדער מיט אַ ברייטן רויטן שראַם אויפן שטערן, האָט מיט אַ שאַרפן דראַענדיקן בליק אַוועק-געריסן יענעם האַנט. ער דערמאַנט זיך, אַז ער האָט דאָן געפילט, ווי זיין אַרויפגעצויגענע גלייכגילטיקייט ווערט אַנטרונען; ער וואָלט געוויס איופגעהויבן די האַנט אויפן אַנטיסעמיטישן לאַטיש. ער האָט אפילו איצט מורא אַ טראַכט צו טאָן, וואָס עס וואָלט אַרויסגעקומען פון אַזאַ

געשלעג... א געשלעג צווישן ארבעטער... דער טיטול זאל עס נעמען!
 און היינט ביים אונט-מאלייט האט זיך ווידער געהויבן זיין האנט אראפ־
 צולאזן א פליאסק דעם געשטופלטן פאליאק מיט די כירע אויגעלעך,
 ווען ער האט אלעמאל אריינגעקוקט אין זיין טלער און געשטוכעט זיין
 שכן ער זאל זען ווי ער טיילט אויס די שטיקלעך חזיר-שמאלץ פון די
 פרעזערווירטע בעבלעך. דער פארשוין האט אויסגעשאסן מיט א גע-
 לעכטער אים אין פנים אריין. און ווידער איז דער פינלענדער מיט
 דעם שראם געווען אויף דער וואך און האט אויף דעם געשטופלטן
 פאליאק א געשריי געטאן: — פארמאך שוין אמאל דיין פיסק! און מיט
 דעם פינגער אים א סטראשע געטאן... און כדי אינצוהאלטן זיין אויפ-
 געברויזטן כעס, האט ער זיך ארויסגעשלייכט פון דעם באראק און ארומ-
 געבלאנקעט אין וואלד און פעלד, וואו ער האט געוואלט פאנאנדער-
 פלאנטערן זיינע צעטומלענישן און קומען צו א טאלק, ווי אזוי ער זאל
 פארט האנדלען קעגן אזעלכע אנטיסעמיטישע באנעמונגען.

ער דערמאנט זיך מיטאמאל זיין קרוב'ס איינטענהן מיט אים:
 פאלג מיך, שלמה, איין שוואלב ברענגט ניט קיין פריילינג; נעם זיך
 בעסער צו ביזנעס, זיי נישט קיין עקשן...

און ער האט באגריפן אז זיין קרוב וועט שוין קיינמאל נישט
 פארשטיין זיין עקשנות. נאך אין דער ישיבה, ווען ער האט געקראגן
 די ערשטע „געהיימע ביכלעך“ האט ער שוין אנגעהויבן טראכטן, אז
 בלויז דורך שווערער ארבעט וועלן יידן איבערצייגן די שונאים, אז זיי
 זיינען נישט קיין פאראזיטן... וואס ווייטער איז ער מער געקומען צו דער
 איבערצייגונג, אז די גאנצע יידישע יוגנט דארף זיך אריינארפן אין
 אלגעמיינער פיזישער ארבעט. עס איז ביי אים געווארן ווי א מין לעבנס-
 אויפגאבע צו איבערצייגן זיינע אייגענע פארטיי-חברים, אז דאס וועט
 זיין דער בעסטער מיטל צו באקעמפן דעם אנטיסעמיטישן סם אין די
 ארבעטער רייען.

— פון „טעאריע צו פראקטיק“ איז געווען זיין לאזונג ווען ער האט
 זיך געזעגנט מיט זיינע חברים און אוועק אין דארף צו זיין פעטער צו
 לערנען זיך ערד-ארבעט אויף זיין ארענדע. ניט אזוי גרינג איז עס אים
 אנגעקומען. די מאמע האט געמאכט געוואלדן, אז אין אלע דורות זיינען
 אין איר משפחה געווען בלויז רבנים און סוחרים. און ער, איר בכור,
 מיטן רבנישן קאפ, וויל גאר פארשעמען די גאנצע משפחה...
 דער טאטע, דער פרומער שוחט, האט מיט פארביסענע ליפן שטיל

געשעפטשעס: — איידער זיך שמדן, זאל ער שוין בעסער גראבן די ערד. ער האט שנעל דערלערנט ווי אומצוגיין מיטן אקער. די פויערים פלעגן אים מאכן קאמפלימענטן, אז זיין ארבעט איז ניט ווי פון א יידן. „און אפשר האט זיין מאמע געזינדיקט“... פלעגן זיי זיך וויצלען. אבער די מאמע האט זיך שפעטער געבעטן ביי אים: זאל ער שוין בעסער פארן קיין אמעריקע צו טאן דארטן וואס ער וויל, אבי די שאנדע זאל ניט זיין אזוי נאענט.

א נייע זארג באפאלט אים מיט אמאל: אויב ער וועט זיך ניט אויס- שלאפן, וועט ער נאך דורכפאלן אין אט דער נייער ארבעט... מארגן איז דאך זיין יום הדין. מער ניט טראכטן, מאכט ער אפ ביי זיך אין געדאנק. אין פענצטער לעבן זיין בעטל האט אריינגעשיינט א בלאע לבנה-ליכט... גאנץ פרי נאך מיט שלאף אויף די וויעס, איז שלמה דער ערשטער ארויס פון באראק. ער איז ארויס מיט אימפעט, ווי ער זאל עפעס ניט פארשפעטיקן. ארום איז נאך געווען האלב טונקל. בלויז שטיקער וואלקנס זיינען געהאנגען איבער די בערג. אין דעם גרויען טאג-ליכט האט ער דערזען אנטקעגן לעבן אן אויסגעטראטענעם וועג. הורבעס זאמד, שטיינדלעך, שווערע זעק צעמענט. אויף ליידיקע טאטשקעס זיינען גע- לעגן אלערליי גראב מכשירים מיט שארפע שפיצן... מיט קינדערשער ניגערדיקייט האט ער יעדן שטיקל באטאפט מיט דער האנט.

אין באראק האט זיך אָנגעהויבן רודערן. א טעמפער קלאַנג פון גלעקל האט גערופן צו פרישטיק. א מאַדנער געפיל האט זיך אויסגע- דריקט אויף שלמהס פנים ווען דער פינלענדער האט זיך אַוועקגעזעצט לעבן אים. — ער האלט מיך פאַר אַ „צוציק“ — האט ער ווייטאַגדיק אַ טראַכט געטאַן. ער האט אויפגעכאַפט אַ פאַר חוּזק-בליקן פון אַנדערע אין דער ריכטונג צום פאַלאַק און דעם לאַטיש, וועלכע האָבן ביים טיש אויך זיך געהאַלטן צוזאַמען:

אַ רוף פון אַ פּאַליציי-פּיפּל, אַלע האָבן זיך אַרויסגעלאָזט אינ- דרויסן און זיך אויסגעשטעלט לעבן דעם פאַרמאַן. ער האט אָנגעהויבן אויסטיילן די מכשירים צו געוויסער אַרבעט, אַ פאַר ביי דעם פּלאַכן ברייטן קאַסטן צו צעמישן די געדיכטע ליימענע לאַווע, אַ פאַר ביי דעם קעסל צו צעשמעלצן די סמאַלע. עטלעכע האָט ער געגעבן שפיציקע גראַבאייזנס אויף אויפצורייסן די ערד; אַ פאַר האָט ער אָנגעוויזן צו נעמען די ליידיקע טאַטשקעס און זיי אָנפילן מיט זאַמד און שטיינער. ווען דעם פאַרמאַנס בליק האָט זיך אָנגעשטויסן אויף שלמהן, האָט ער אים גע-

געבן אַ מעסט אָפּ פון קאַפּ ביז די פיס, ווי ער זאָל ערשט דערזען זיין ברוין ענערגישן פנים, זיין געדיכטע שוואַרצע טשופרינע און זיינע ברייטע פעסטע פלייצעס. שלמה האָט אים צוגעוואָרפן אַן אַרויסרוף־בליק. מיט אַ זויערע מינע האָט דער פאַרמאַן לאַנגזאַם אַוועקגענומען פון אים די אויגן און אים אַנגעוויזן צו נעמע אַ טאַטשקע.

— וועסט פירן די שטיינדלעך — האָט ער אַ מורמל געטאַן אין זיין דרומדיקן אַקצענט.

אַלעמענס אויגן האָבן נאַכגעפאַלגט שלמהס אַנגעפילטע טאַטשקע. מען האָט זיך איבערגעקוקט מיט וואונדער, ווי דאָס פאַדערשטע רעדל דרייט זיך ביי אים אין אַ גלייכער ליניע, און ווי ער אַליין שפאַנט אַזאַ גלייכער, און ווי פעסט זיינע אַרעמס זיינען איינגעשטייפט אויף די הענטלעך פון דער טאַטשקע.

— דער יונג אַרבעט, ניט נאָר מיט כוח, נאָר אויך מיט שכל — האָט דער פינלענדער זיך געווענדעט צום בלאַנדן שוועד, זיין מיטאַרבעטער. — איז ער טאַקע אַ ייד? — האָט דער שוועד ווי זיך אַליין געפרעגט, קוקנדיק אויף שלמהס רואיקן פנים.

פינף שעה שפעטער האָט זיך דערהערט דאָס גלעקל צום מיטאג. מיט הונגעריקער געאילטקייט האָט מען זיך געלאָזט צום באַראַק. שלמה איז נאַכגעאַנגען מיט לאַנגזאַמע טריט און מיט אַ אַפּרטראַכן שטערן, ווי זיין טבע איז געווען.

מיטאַמאַל האָט די גאַנצע גרופע זיך אַפגעשטעלט צו וואַרטן אויף אים, בלויז דער געשטופלטער פאַליאַק און דער ברייט־פלייציקער לאַטיש האָבן אַנגעהאַלטן דעם גאַנג.

טאַג, אַ פריילעכער איטאַליענער האָט שלמהן אַ גלעט געטאַן איבער דער פלייצע און אים אַריינגענומען אין מיטן. אַבער דער פאַרמאַן האָט כסדר אויסגעמיטן אַ קוק צו טאַן שלמהן אין פנים אַריין. ווען ער האָט אים געדאַרפט בייטן די אַרבעט, האָט ער מיט אַ ברוגזן פנים אים אַנגעוויזן וואָס צו טאַן.

טעג זיינען פאַראַיבער, אַבער אונטער דער לאַסט פון שווערער פראַצע האָבן זיי זיך לאַנגזאַם געצויגן. איידער מען איז נאָך פאַרטיק געוואָרן מיט דעם אַוונט־מאַלצייט, איז די זון שוין געווען טיף אונטער די וואַלדיקע בערג. שלמה פלעגט נאָך פאַרכאַפן אַרויפצוקוקן אויף די גאַלד־באַגאַסענע שפיצן פון די בערג־בוימער. מידע, אויסגעשעפטע, פון אַ לאַנג טאַג אַרבעט, פלעגט מען זיך אַרונטערלאָזן אויף דעם פייכטן

גראז לעבן באַראַק, אַבער נאָך דעם ערשטן אויסטויש פון ווערטער, זיינען קעפּ אַרונטערגעזונקען אין אַ שווערן פאַרמאָטערטן שלאָף, אויף די שמאַלע האַרטע געלעגערס. שלמהן האָט זיך גראַד געוואַלט שפּאַצירן אַבער די מידיקייט האָט אים אויך גובר געווען און מיט אַ נאָגנדיקן געפיל פלעגט ער זיך איבערגעבן דעם האַרטן שלאָף.

יעדן טאָג אין אַן אומבאַשטימטער צייט פלעגט צופאַרן אַ גרויער אויטאָמאַביל, וועלכן מר. עדן, דער פאַרמאַן, פלעגט לויפן אַנטקעגן. עס פלעגט אַרויסשטייגן דער קאָנטראַקטאַר, אַ מיטל-וואַוקסיקער מיט אַן איבערגעלייגטן רויטן קאַרק, אַ שמאַלציקן פנים און קליינע פאַרגאַ-סענע אויגעלעך. דער פאַרמאַן פלעגט מיט אונטערטעניקייט אַרומ-שפּרייזן ביים זויס פון יעדן נייעם אויסגעפלאַסטערטן שטח, און דערנאָך געבליבן שטיין און מיט אַנגעשטעלטע בליקן מעסטן יעדן איינעמס באַ-וועגונג ביי דער אַרבעט. די אַרבעטער פלעגן זיך דאַן פילן דענעוורירט, ווי פון אַרומגעפאַדעטע גיפטיקע בינען.

אין אַ שבת נאָכמיטאָג איז מיט מר. קראַסבין, דעם קאָנטראַקטאַר, אַרויסגעשטיגן אַ יונגעראַמאַן, אַ הויכער, אַ דינער, מיט אַ בלאַסן פנים און איינגעפאַלענער ברוסט. דער פאַרמאַן האָט אים צוגעפירט צו שממחן און פאַרגעשטעלט:

— דאָס איז דער יונגער מר. שעפּ, דער זון פון דעם יידישן שותף פון מר. קראַסבי. ער וויל זיך באַקענען מיט דיר. שלמה האָט אים אַנגעקוקט מיט צעטומלטקייט און אַנגעהאַלטן דאָס מישן די געדיכטע לאַזע מיט אַן אייזערנער קאַטשערע.

— דו מעגסט אָפּשטעלן די אַרבעט און זיך דורכריידן מיט מר. שעפּן — האָט דער פאַרמאַן פּלוצלונג אַרויסגעוויזן אַ ניט באַקאַנטע איידלקייט, און זיי געלאַזט אַליין. אַ וויילע האָבן זיי ביידע געשוויגן. שלמה האָט זיך דערפילט אומבאַקוועוּם פון מר. שעפּס איינגעשטאַכענע אויגן אויף אים.

— איר ווילט עפעס פרעגן?— האָט שלמה דער ערשטער אַנגעהויבן. דער יונגעראַמאַן האָט זיך אַ כאַפּ געטאַן ווי פון טיפּער פאַרטראַכטקייט. — אַ, יא, מר. קראַסבי, און מר. עדן, האָט אונדז דערציילט פון אייך. בין איך געקומען אייך איינלאַזן. עס איז מאַדנע: אַ יידישער בחור אַליין אין דער פרעמד צווישן ניט-יידין, און איר קומט ניט זיך באַקענען מיט די עטלעכע יידן אין שטעטל. אין דעם מאַמענט האָט קאַזימיר, דער געשטופלטער פּאַליאַק, דורכגעפירט אַ פּולע טאַטשקע מיט צעפּירטער

לאווע. ער האט ווי אומגען זיך אַ בייג געטאָן און פלאַכטעס ליים זיינען אַרויסגעפאלן אויף דעם יונגמאַנס ווייסע שייך און העלע הויזן. מר. שעפּ האָט געגעבן אַ שפרונג אָפּ מיט אַ בייזן אויסדריק. זיי זיינען ביידע אָפּגעגאַנגען אין אַ זייט. ביידע אַנטיסעמיטן, קאַזמיר מיטן לאַטיש, האָבן זיך איבערגעוואונקען און זיך געשטיקט פון געלעכטער.

— ווי קומט איר אַהער צווישן אַט־דעם כאַמולישן עלעמענט? — האָט מר. שעפּ אַ פרעג געטאָן מיט פאַראַכטונג, און דערביי געכאַפּט אַ קוק אויף זיינע באַשפּריצטע שייך און אנצוג. שלמה האָט אים באַטראַכט און בייסקי אַרויסגערעדט:

— אַט־דער „כאַמולישער“ עלעמענט פלאַסערט אויס ברייטע, גלאַטע וועגן פאַר אייער אויטאָמאָביל... שלמה איז גלייך געבליבן שטיל, ווען ער האָט דערזען ווי שעפּס פנים באַגיסט זיך מיט אַ קרענקלעכער רויטקייט, ווי ער האָט אָפּגעצויגן דעם אַטעם און שטיל גערעדט, ווי צו זיך אַליין:

— ניין, איר קוקט ניט אויס צו באַלאַנגען אין דער סביבה און ניט צו דער דאָזיקער אַרבעט. איר קוקט דאָך אויס צו זיין אַ געבילדעטער בחור.

אַבער שאַרף און בייסיק האָט שלמה אים גלייך באַצאַלט:

— איך בין שטאַלץ מיט מיין אַרבעט; איך האָב דאָס אַליין אויס־געקליבן. אַנטשולדיקט, איך דאַרף צוריקגיין צו מיין אַרבעט. ער האָט געמאַכט אַ פאַר שפאַן פאַראויס, אַבער גלייך דערפילט ווי צו געבן אים אַ שפילקע. ער האָט זיך צוריק אַ קער געטאָן צו אים און געפרעגט איראַניש אין יידיש:

— מר. שעפּ, קומט אייער טאַטע ניט אַרויס פון די סלאַוויטער

שאַפּיראַס?

— איך ווייס ניט וואָס איר מיינט.

— איך מיין, אַז אייער נאַמען „שעפּ“ איז מסתמא פאַרקירצט פון שאַפּיראַס... ער האָט אים צוגעוואַרפן אַ חזק־שמיכל און אַוועקגעשפּרייזט. ביים טיש האָבן אַלע באַמערקט שלמהס פאַרוואַלקנדיקן פנים און אַ ווייטע פאַרטראַגנדיקייט. די באַגעגעניש מיט דעם מר. שעפּ האָט אים אַנגערירט נאָך גאַר אַ פרישע וואונד... אַבער גלייך האָט ער זיך פאַר־געוואַרפן וואָס ער איז דעם דאָזיקן יונגן מענטשן, וואָס האָט גראַד געוואַלט זיין צו אים פריינטלעך, אַזוי אומגעלומפערט באַפאַלן... פאַרן שלאַפן האָט שלמה, ווי יעדן, אַוונט, זיך צוגעזעצט אַ וויילע

לעבן דעם אלטן שומר סטיוו. אין דער קורצער צייט האָבן זיי זיך נאָענט באַפריינדעט און אָפט געשמועסט.

סטיוו איז געווען אַן אלטער תושב אין שטעטל. ער האָט גוט גע-קענט די קליינע יידישע געמיינדע, און ווען שלמה האָט אים געפרעגט וועגן דער משפחה שעפ, ווייל ער האָט פאַר יאָרן לאַנג געדינט ביי שעפן ווי אַ גערטנער און אַן אַלגעמיינער משרת, האָט ער אים איבערגעגעבן, אַז דער אלטער מר. שעפ פאַרמאָגט די גרעסטע קראַם, די איינציקע אין שטעטל, פון פאַרם- און וועג-בוי מכשירים, און ער האָט שוין אָפגע-שפּאַרט עטלעכע גאַסן הייזער און אַ גאַנצע רייע קראַמען. אָבער קיין מול אין זיין פּאַמיליע-לעבן האָט ער ניט, האָט סטיוו ווי מיטגעפילט — זיין ווייב איז פאַראַליזירט אויף ביידע פיס. זי רוקט זיך אין הייז אין אַ רעדל-שטול, און דער איינציקער זון, וועמען זיין אלטע מוטער האָט אויפגעצויגן, האָט זיך אונטער איר איינפלוס גענומען לערנען פאַר ראַבינער אין אַ ווייטער גרויסער שטאַט. אָבער עס האָט זיך אין אים אָפגערופן שווערע קינדערשע אַסטמע. איצט דרייט ער זיך אַרום אין זיין פּאַטערס געשעפט, כאַטש ער איז צו קראַנק עפעס צו טאָן. מען דערציילט אויך וועגן אים, אַז ער האָט זיך איינגעשאַפט אַ פולן צימער מיט ביכער און שטענדיק ליענט ער.

סטיוו האָט אים אויך איבערגעגעבן, אַז די אַנדערע צוועלף יידישע פּאַמיליעס אין שטעטל פאַרמאָגן קראַמען און זיינען זייער רייך. און כאַטש זיי גיבן צדקה פאַרן קלויסטער און אַלע אַנדערע קריסטלעכע אינסטיטוציעס, און באַטייליקן זיך אפילו אין די קריסטלעכע לויות, האָט מען זיי דאָרטן ניט ליב...

סטיוו איז מיטאַמאָל אַנטשוויגן געוואָרן, ווי ער וואָלט זיך געכאַפט אַז ער האָט שוין צופיל דערציילט. נאָך אַ וויילע שווייגן, קענטיק אַז ער האָט וועגן עפעס דורכגעטראַכט, האָט ער אַרויפגעלייגט די האַנט אויף שלמהס אַקסל און שטיל אַרויסגעשעפטשעט: — יא, איך בין זיכער אַז דו ביזט אַן ערלעכער, גוטער בחור און איך מעג עס דיר דערציילן, טאָ ווייס-זשע: מר. עדן, דער פאַרמאַן, האָט דיך אויך פיינט, ווי אַלע יידן אין שטעטל. ער וואָלט דיך באַלד געווען אַוועקגעשיקט פון דאַנען מיט דעם תירוץ, אַז דו טויגסט ניט צו דער אַרבעט. האָט אָבער מר. קראַסבי, דער קאַנטראַקטאַר, באַמערקט דיין אַרבעט און יעדעס מאָל וואָס ער קומט, האַלט ער דיך אין איין לויבן; און קראַסבי איז אויך אַ גוטער ברודער מיט שעפן, זיי טוען צוזאַמען ביזנעס. אויך אונזער

פארמאן האט א סך טובות פון מר. שעפן. דו פארשטייסט? ער ווארגט זיך איצט מיט דיר.

סטיוו האט געווארפן א גלעטנדיקן בליק אויף שלמהן און צעגע- געבן: — איך דענק אז ער האט דיך נאך מער פיינט פאר דעם וואס דו האלסט זיך שטאלץ קעגן אים. דו לעקסט זיך ניט אונטער. אבער גוט אזוי, מיין יינגל, איך האב דיך ליב דערפאר. מיין מאמע — האט ער אין א ווייכן טאן גערעדט ווי צו זיך אליין — איז געווען פון צפון, מיט ליבעראלע אידייען. דאָרט האט מען שטארק פיינט געהאט די דרומדיקע גרויסהאלטונג און זייער ברוטאלער חוצפה, איבערהויפט צו די נעגערן. זי האט מיך געלערנט צו זיין מענטשלעך. איך בין גענוג צרות אויס- געשטאנען. „רעבעל“ האט מען מיך גערופן. איצט בין איך שוין צו אַלט. איך קוק און שווייג. — עס האט זיך געפילט א טיפער טרויער אין זיין קול.

* * *

יעדן זונטיק נאכמיטאָג פלעגט סטיוו דער שומר אין דעם לאַסט- וואַגן זיי אַוועקפירן אונטערן וואַלד צום טייכל, וואו זיי פלעגן זיך אויס- באַדן און רוען דעם צווייטן האַלבן טאָג. מען איז שוין צוגעוואוינט געוואָרן צו אַן איינגעטשעלטער רוטין; זיך אויסציען אויפן גראַז אין אַ קרייז און זיך דערציילן מעשיות און וויצן פון אייגענעם נאַציאָנאַלן לעבנס-שטייגער. שלמה האט אַלעמאַל געדאַרפט זיין דער וואָס האט געדאַרפט אָנהויבן. ער איז געווען דער ערשטער, וואָס האט איינגעפירט די דאָזיקע גייסטיקע אונטערהאַלטונג. וועגן קיין ערנסטעס, ווי די פאַר- ביטערונג וואָס האט זיך אָנגעקליבן יעדן טאָג אַלץ מער, האט מען ניט געקענט רעדן, ווייל סטיוו דער שומר האט ניט געטאַרט אַפטרעטן פון זיי אויף אַ מינוט. שלמה פלעגט פאַר זיי לייענען וואַלט ווהיטמאַנס לידער. די וועלכע האָבן שוין געקענט אַ בעסערן ענגליש, האָבן איבערגעגעבן דעם אינהאַלט צו די אַנדערע אויף זייער אייגענעם לשון. איברהויפט איז מען געווען גערן צו הערן שלמהס מעשהלעך וועגן די נבאים און ביבלישן פאַלקלאַר.

דעם זונטיק האט זיך שלמה אַרויסגעדרייט, ווי אונטער דער האַנט ניט געבליבן. שלמה האט איצט געוואַלט זיין מיט זיך אליין צו מאַכן אַ טאַק אין זיינע נייע פאַרפלאַנטערטע געדאַנקען. ער האט געשפּרייט ביים ווים פון וואַלד. די רואיקע געמיטלעכקייט פון דעם וואַלדיקן אַרום האט אים אינגאַנצן פאַרשלונגען. ס'איז אים מיטאַמאַל געבליבן אַן אויסגעליידיקטער מוח. בלויז איין שטיקל אַפגעריסענער געדאַנק האט

זיך געפלאַנטערט אין אים ווי אַן עכאַ: די רייד פון זיין קרוב — פּאַלב
 מיך, שלמה, טרייסל זיך אַפּ פון דיינע פּאַנטאַזיעס; איין שוואַלב ברענגט
 ניט קיין פּרילינג.

ער איז אַריין אַביסל טיפּער אין וואַלד, זיך אַוועקגעזעצט אויף
 אַ ליגנדיקן שטאַם פון אַ בוים. אַ מילדער, זומער-ווינטל האָט געלעקט
 זיינע געדיכטע האָר אויפן קאַפּ. די שמעקנדיקע ריחות פון די וואַלד-
 רויוז, די זאַפטיקע ליכטלעך אויף די שפיצן פון די נאַדל-ביימער האָבן
 אים ווי פּאַרשיכורט. דער נאַגנדיקער אומעט און צווייפל איז מיטאַמאַל
 אַנטרווען. אַן אנגענעמע מידקייט האָט אים אַרומגענומען. עס האָט זיך
 אים געוואַלט איינדריםלען. פּלוצים האָט אַ שאַרפּן פון ברעכנדיקע
 צווייגלעך פון אונטער שווערע טריט אים אויפגעוועקט. ער האָט אויפ-
 געהויבן די אויגן; ערשט עס איז קאַרזאַן, דער פינלענדער. זיי האָבן זיך
 אַנגעקוקט מיט שמייכלענדיקע בליקן.

— זיי זיינען אַלע אַוועק צום טיכל און מיך האָט מען באַשטימט
 צו בלייבן מיט דיר, האָט קאַרזאַן אים געגעבן די דערקלערונג, ווי אַן
 אַנטשולדיקונג וואָס ער איז אים נאַכגעגאַנגען. אַ וויילע זיינען זיי געזעסן
 פּאַרטראַכט און געשוויגן. קענטיק אַז יעדער האָט געוואַרט אַז דער
 צווייטער זאַל אַנפּאַנגען רעדן. קאַרזאַן, וועלכער איז שוין געווען אַריבער
 די דרייסיקער און אַ היבש דורכגעמאַכטער און דערפאַרנער מענטש,
 האָט אַ קער געטאַן זיין פנים צו שלמהן און אַרויסגעזאַגט אין אַ ווייכן קול:
 — הער זיך אייך, ברודערל! איך האָב דיך די גאַנצע צייט ניט
 געפרעגט וואָס עס האָט דיך געבראַכט אַהער צו אַט-דער אַרבעט. איך
 האָב באַלד פּאַרשטאַנען אַז דאָס איז ביי דיר אַן אידיע-זאַך, אַ געוויסע
 מיסיע. ווייל מיט דיין אינטעליגענץ קענסטו קריגן אַ גרינגערע און
 אינטערעסאַנטערע אַרבעט. דו ביסט אַבער נאָך יונג און נאַאיז און
 דאַרפסט זיין אויף דער וואַך, אַז דו זאַלסט זיך ניט לאָזן צעברעכן און
 ניט פּאַרלירן קיין מוט. מיט אידייען דאַרף מען זיך לאָזן פּאַרזאַרטעווען
 ער האָט דערזען אַ טרויעריקן וואַלקן, וואָס האָט זיך פּאַרשפּרייט
 אויף שלמהס פנים און זיך געפילט גערירט. נאָך אַ קורצן שוויגן האָט
 ער זיך אַפּגערופּן מיט אַ פעסטן טאָן:

שלמה, איך פיל אַז איך קען זיך פאַר דיר פּאַרטרויען. איך וועל
 דיר דערציילן ווער איך בין. דו זעסט אַט דעם שראָם אויף מיין שטערן?
 דאָס איז געבליבן פון פּאַליצייאישע קלאַבס, פון סטרייקן נאָך פון דער
 אַלטער היים. אַ פּאַרבלוטיקטן האָט מען מיך אַריינגעוואַרפּן אין אַ טורמע-

קעמערל. איך האב געמוזט זיין אַ גיבור, אַז איך בין לעבעדיק געבליבן. אַ גאַנצע נאַכט האָט געשטראַמט פון מיר דאָס בלוט, ביז דאָס צענומענע ריטשקעלע איז פאַרגליווערט געוואָרן. דאָס איז שוין געבליבן אויף מיין גאַנץ לעבן אַ „קלאַסן־פאַרטרעט.“ און אַזוי פאַר פילע יאָרן פון ביטערע קאַמפן, טורמע, קלעפּ. מיין קאַפּ איז שוין געווען געפרייזט אין די הונדערטער. מיינע חברים האָבן מיך געצוואונגען אַפצוטרעטן, איידער איך פאַרליר אים. און אַט בין איך דאָ, אפּשר אויך מיט אַ מיסיע און געטריבן דורך אייגענער נויט.

די דאָזיקע ווערטער האָבן שלמהן אינגאַנצן צענומען. ער האָט מיטאַמאַל דערפילט אַ טיפע חרטה וואָס ער האָט זיך איינגערעדט אַז קאַרזאָן האָלט אים נאַר בלויז פאַר אַן עמאַציאָנעלן יינגל און זיך דערפאַר געהאַלטן פון פון אים פּונווייטן. כאָטש איז געוויסע מאָמענטן האָט ער געאַרט נאָך אַ נאַענטן מענטשן מיט וועמען ער זאָל זיך קענען טיילן מיט נייע פריידן, און אַלטע צווייפלען. . . ער האָט מיטאַמאַל דערפילט אַ טיפע נאַענטקייט צו קאַרזאָנען. ער האָט אויך פאַר אים געעפנט זיין האַרץ; וועגן זיינע זוכענישן, צו לייונג, אַראַפצונעמען דעם בלבול אַז יידן זיינען אַ פאַלק בלויז פון האַנדל און וואַנדל. דאָרט אין דער אַלטער היים האָט מען ניט צוגעלאָזט, אָבער דאָ אין פרייען לאַנד דאָרף מען באַווייזן דעם כוח, אַז יידן זיינען ניט קיין פּוילענצער. ער האָט אים אויך דערציילט פון די טראַדיציאָנעלע שטערונגען, וואָס ער האָט געהאַט אין דער היים, און די אַנטווישונג פון דער באַגעגעניש מיט דעם יידן פון שטעטל.

קאַרזאָן האָט די גאַנצע צייט געקוקט אויף שלמהן מיט אַ פריידיקן גלאַנץ אין די אויגן און געשלונגען יעדן וואָרט זיינעם. ער האָט זיך צוגערוקט צו אים נעענטער, האָט אַרויפגעלייגט זיין האַנט אויף זיין אַקסל; — ברודער שלמה — האָט זיך קאַרזאָן אַנגערופן אין אַ צאַרטן טאָן; — דיר אויפקלערן וועגן דייע אַנטווישונגען און צווייפלען איז ניט אַזוי פשוט. דו וועסט דאָס שוין דאַרפן דערלערנען אויף דעם שייד־וועג, צווישן קלאַס און פאַלק. און אין גאַנג פון יאָרן און דערפאַרונג וועסטו זיך אויך אויסלערנען וואו צו זיין געדולדיק און וואו צו ווערן אויפגע־ברויזט מיט האַס און צאַרן. אָבער ווי עס זעט אויס, שלמה, וועסטו ניט די ווירקלעכקייט וואָס עס טוט זיך דאָ ביי אונז אונטערן נאָז. דו וועסט ניט אַז מיר זיינען דאָ אַרעסטאַנטן. מיר אַרבעטן צוועלף שעה אַ טאָג בלויז פאַר דעם עסן און פאַר דעם געלעגער, און פון דעם דאָזיקן עסן

קוקן מיר שוין אויס ווי האַלבע מתים. דריי מאָל אַ טאָג קאָנסערווירטע בעבלעך, איינגעזאַלצענע חזיר־שמאַלץ, מאַגערע געטרוקנטע פּיש. אונז־זערע קליידער זיינען אויף אונז לויז געוואָרן. די אַרבעט ווערט יעדן טאָג שווערער. פשוט די כוחות רונען אויס. דו פרעגסט זיך אפילו גיט ווארום דו אליין ביזט אויסגעמאָגערט געוואָרן. מיר קריגן בלויז אַ דאַלער אַ וואָך, אויף אַ טרויבן אין שטעטל און טאַבאַק פאַר אַ גאַנצער וואָך. דער פאַרמאַן זאָגט אונז צו יעדן שבת אַז מען וועט אונז אויסצאָלן די שכירות מיטאַמאַל. איך ווייס אַבער, אַז דאָס איז גענאַרט... די אַלע אַנדערע האָבן דאָס שוין איינגעזען, די פאַרביטערונג וואַקסט... עס ווייזט אויס, טוען די קאַמפאַניס שטענדיק אַזוי. זיי קלייבן אויף די גרינע אין די מזרח־שטאַטן און מען שיקט זיי אַוועק אין דעם ווייטן דרום; ווייט פון אייגענע און לאַנדלייט, פון אַלע פרעמד־שפּראַכיקע צייטונגען, אין וועל־כע ס'איז באַשריבן גאַנצע פּלאַכטעס וועגן די גליקן וואָס די גרינע וועלן אַריינכאַפּן ביי ברוקירן די וועגן. מיר זיינען דאָ אַריינגעכאַפטע שקלאַפּן... שלמה, איך טראַכט יעדן טאָג, אַז איך זאָל זיך מיט דיר דורכריידן וועגן דעם. עפּעס דאַרף געטאָן ווערן, און דאָס מוז פאַלן אויף אונז ביידע.

שלמה האָט זיך אַריינגעטאַן אין קאַרזאַנס רייד מיט זיין גאַנצן וועזן. ערשט איצט האָט ער דערפּילט, ווי פאַרכאַפט ער איז געווען די גאַנצע צייט, פון דעם דערפּאָלג פון זיין אַרבעט. און ווי טיף עס האָט אים געפּרייט יעדער צוגעקומענער געפּלאַסטערטער שטיק שטח. ווי שטאַלץ ער איז געווען, וואָס זיינע הענט האָבן אויך אַ חלק אין דעם. ווי ער פּלעגט מיט די אויגן צערטלען יעדן נייעם שטיקל גאַנצנדיקע גלאַטקייט, ווי עס וואָלט בלייבן זיין אייגנס. זיי זיינען לאַנג געזעסן און אַרומגערעדט די גאַנצע לאַגע.

דורך דער וואָך האָט קאַרוואָן און שלמה אויסגענוצט יעדן גינסטיקן מאַמענט און זיך דורכגערעדט מיט יעדן איינציקן, מיטן אויסנאַם פון די צוויי פאַרקאַרענירטע אַנטיסעמיטן, קאַזימיר און דער לאַטיש. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן אַז די אַלע אַנדערע היטן זיך אויך פאַר די דאָזיקע צוויי, און מען האָט זיי היבשלעך פּיינט. יעדער איינער האָט זיך אַראַפּ־גערעדט פון האַרצן, וועגן דער פאַרביטערונג וואָס זיי טראַגן אין זיך, פון די האַרץ־רייסנדיקע בריוו פון זייערע אייגענע, ווי זיי וואַרטן און קוקן אַרויס אויף זייער הילף.

זונטאג איז מען ווי אַלעמאַל אַרויסגעפאַרן צום טיכל. סטיוו האָט שוין געוואוסט צו וואָס מען גרייט זיך, און אַפּגערעדט מיט שלמה, אַז

ער זאל אים רופן אויף א שפאציר, און עס זאל ארויסקומען, און ער, סטיוו, איז ניט געווען דערביי ווען קארזאן וועט אויפקלערן די ארבעטער וועגן זייער לאגע אין פלאן.

שלמה מיט סטיוו האבן לאנג ארומגעוואנדערט צווישן די בערג. ווען מען איז געקומען צוריק אין באראק, האט זיך שלמה דער-וואוסט, און יעדער איינער האט געגעבן א שבועה ניט צו פארראטן איינעם דעם אנדערן, און קאזימירן מיט קוטינען, דעם פאליאק און לאטיש, איז געגעבן געווארן א שטרענגע אנטווערעניש, און מען וועט זיך מיט זיי אפרעכענען אויב זיי וועלן עפעס ארויסגעבן.

מאנטאג אינדערפרי, נאכן פרישטיק, האט זיך דעהערט דער קור-צער שארפער פיף פון דעם פארמאנס פאליציי-פיפל, ווי יעדן אינדער-פרי האבן אלע זיך ארויסגעלאזט אין דרויסן. שלמה האט דער ערשטער זיך אוועקגעזעצט אויף א שטאם פון אן אפגעשניטענעם בוים. די איבעריקע האבן זיך ארומגעזעצט, ווער אויף שטאמען און ווער אויפן גראז. קארזאן האט מיט צוויי שטיפטן צוגעגעלט צו א בוים א בא-שריבענעם ווייסן בויגן פאפיר און זיך אוועקגעזעצט צווישן די אנדערע. אלעמענס אויגן זיינען געווען אנגעשטרענגט צום פלאץ, וואו דער פאר-מאן איז געשטאנען מיט דעם קאפ פארריסן צום באראק צו. עס האט זיך דעהערט א צווייטער פיף, עס זיינען אוועק א פאר מינוטן, מען האט דערזען דעם פארמאן לויפן ווי א חיה. ער איז געבליבן שטיין קעגן דעם פאפיר אויפן בוים. ער האט עס שנעל דורכגעקוקט און דאס אראפגעריסן. ער האט זיך א קער געטאן צו די זיצנדיקע און מיט א ריטשנדיק קול א געשריי געטאן:

— איר הינטישע זין! צו דער ארבעט שנעל! איידער איך שיש

איך אויס איינציקווייז.

מיט אראפגעלאזטע אויגן זיינען אלע געזעסן, ווי פארגליווערטע מומיעס. ער האט א רגע געווארט. מיט פארשטומטן צאָרן האט ער זיך געלאזט לויפן צום באראק. ער איז ארויסגעקומען מיט צוויי ביקסן, און איינעם אריינגערוקט צו סטיוו אין די הענט אריין.

— נו, צו דער ארבעט, איידער איך לייג אייך דא אלע אוועק! —

האט זיין קול גערעוועט מיט א הייזעריקן געוואץ. אינסטינקטיוו האבן אלעמענס אויפגעבליצטע אויגן זיך א קער געטאן צו אים. די ביקס האט א לייכטן ציטער געטאן ביי אים. ער האט זי ארונטערגעלאזט אויף דער ערד. ער איז אריינגעגאנגען אין קאנטארל פון באראק וואו דער

טעלעפאן איז געהאנגען. מינוטן האבן זיך געצויגן ווי אייביקייטן. מען איז אלץ געזעסן באוועגלאז אין פחד'דיקער שטילקייט. דער פארמאן האט זיך מער ניט געוויזן ביז עס איז צוגעפארן דער גראַער אויטאָמאָביל. עס זיינען אַרויסגעשטיגן דריי מענער: דער קאַנטראַקטאַר, אַ שעריף מיט הענט-קייטן אין די הענט, און דער אַלטער מר. שעפּ. זיי זיינען מיט דעם פאַרמאן אַריין אין קאַנטאַרל לעבן באַראַק. אין אַ וויילע אַרום זיינען זיי אַלע פיר אַרויסגעקומען. דער קאַנטראַקטאַר האָט געהאַלטן אַ פעקל פאַרשריבענע פאַפירן אין די הענט. מיט אַן אַנשטעל פון גע-לאַסנקייט האָט דער קאַנטראַקטאַר זיך געווענדעט צו די אַרבעטער:

— באַיעס, עמיצער האָט אייך דאָ פאַרפירט, אייך אַנגערעדט צו געפערלעכע זאַכן. איר וויסט אַבער ניט אַז איר שפילט זיך מיט פיער. אַט וועל איך פאַר אייך ליענען די קאַנטראַקטן, וואָס יעדער איינער פון אייך האָט אונטערגעשריבן; אַז איר וועט דאַרפן אַפאַרבעטן פאַר די ריזע-קאַסטן, אַהער און צוריק קיין גיוריאַרק; אַרונטער פאַר עסן, פאַר שלאַפן, און פון אייערע שכירות גייט אויך פאַר וואַשן אייערע זאַכן. קיין געשולטע אַרבעטער זענט איר קיינער ניט, אַבער איך צאַל אייך אַ גוטן פרייז, דריי דאָלער אַ טאַג. אַבער פאַר פינף וואָכן אַרבעט האָט איר אפילו קיין האַלב ניט אַפגעצאַלט אויף אייער חוב. איך וועל אַבער זיין מיט אייך ישרדיק: איך וועל אַראַפנעמען ווייניקער אויף אייער חוב און איר וועט קריגן אַ פאַר דאָלער מזומן. איר וועט אויך קריגן דריי מאָל אַ וואַך פרישע פלייש.

ער האָט גענישטערט אין דעם פאַפיר מיט די אַנגעשריבענע פאַדע-רונגען, ער האָט אַ פיר געטאַן מיט די אויגן איבער אַלעמענס פנימער. מיט אַ שטעכעדיקן בליק האָבן זיינע אויגן זיך אַפגעשטעלט אויף שלמהן. ער האָט פאַרגעזעצט:

— די טעג הייבן שוין אָן צו ווערן קלענער. וועט איר שוין סיווי אַרבעטן מיט אַ שעה ווייניקער. און איצט שטעלט מיר פאַר אייער אַנ-פירער, צי ער איז מסכים. זיין קול האָט שוין געקלונגען איראַניש און מיט דראַאונג. ער האָט אַ רגע געוואַרט. קיינער האָט זיך ניט קיין ריר געטאַן. — איך ווייס אַז איר האָט מורא אַרויסצוגעבן — האָט זיין קול געדונערט.

— איך וועל אייך פרעגן איינציקווייז. — זיין בליק איז באַלד געפאַלן אויף קאָזימיר, דעם געשטופלטן פאַליאַק. — קום מיט מיר — האָט ער אים שטרענג מיטגערופן. מיט אַן

אַראַפגעלאָזטן קאַפּ האָט זיך קאַזימיר אויפגעהויבן און אים נאַכגעגאַנגען. אויגן האָבן זיך שטיל איבערגעקוקט, ווערטער האָבן זיך געפלאַכטן דורך שווייגן... עס האָט לאַנג ניט גענומען, דער קאַנטראַקטאַר איז אַרויסגע- קומען מיט אַ פאַרפלאַמטן דערצאַרנטן פנים.

— איך וואָרף זיך שוין מער ניט פּרעגן — האָט ער זיך געווענדט צום שעריף. — נעם אַט-די צוויי. — אַנווייזנדיק אויף קאַרזאַנען און שלמהן... — זיי ביידע וועלן שוין אַפאַרבעטן זייער חוב אין די „שטיין-גענג“, עס וועט זיי נעמען אַביסל לענגער... — האָט ער מיט גערייצטן געלעכטער זיך געווענדט צו דעם אַלטן מר. שעפּ, וועלכער האָט די גאַנצע צייט ניט אַראַפגענומען זיינען אויגן פון שלמהן. דער שעריף האָט אַ פאַק געטאַן קאַרזאַנען, און דער פאַרמאַן שלמהן. דער שעריף האָט זיי צוואַמענ- געקייטלט. די צעשראַקענע, דערשטוינטע בליקן פון די איבעריקע זיינען געווען אַנגעשטעלט אויף די צוויי מיט די קייטן אויף די הענט. דער שעריף האָט זיי ביידן אַ שלעפּ געטאַן. אַלע זיצנדיקע האָבן מיטאַמאַל זיך געגעבן אַ שטעל אויף.

— האַלט, איך וועל באַצאַלן דעם חוב פאַר דעם בחור לעווין, לאַז אים פריי — האָט דער אַלטער מר. שעפּ אַ געשריי געטאַן מיט אַ בייזן באַסאַוון קול. דער שעריף האָט אַפגעשלאָסן זיין האַנט. שלמה איז גע- בליבן שטיין פאַרוואַנדערט. ער האָט זיך ניט גערירט פון אַרט. אַן אַנגעשטרענגטע מאַמענטאַלע שטילקייט, מיט אַלעמענס בליקן אויף שלמהן. שלמה האָט אַנגעכאַפט קאַרזאַנס האַנט.

— איך וועל גיין וואו ער וועט גיין — האָט שלמה געענטפערט מיט אַ רואיקער און פעסטער שטימע. דער פאַרמאַן האָט אים אַנגענומען פאַר די לאַצן פון העמדל.

— וואַרט! — האָט דער קאַנטראַקטאַר אַ געשריי געטאַן. זיי האָבן אַלע דריי שטיל גערעדט צווישן זיך. דער שעריף איז צוגעגאַנגען צו קאַרזאַנען און גענומען אַפּשליסן זיינע הענט.

— פיר זיי אַרויס, אַט-די ממזרים! זאַלן זיין אויף די וועגן הונגערן, די שמוציקע וואַגאַבונדן — האָט דער קאַנטראַקטאַר מיט אַ צעקרימטן פנים באַפוילן דעם פאַרמאַן. דער פאַרמאַן האָט זיי אַ רוף געטאַן זי זאָלן אים נאַכגיין. מיט אויפגעשטראַלטע פנימער האָבן די אַלע איבעריקע געשמייכלט צו זיי. טאַני, דער גוטמוטיקער איטאַליענער, האָט מיט פריידיקן עקסטאַז אַנגעחאַפט שלמהס האַנט: — ביזט אַ גוטער זינגל, שלמה, מיר האָבן דיך ליב! — האָט ער אַרויסגערעדט מיט באַגייסטע-

רונג. טאדעאוש, דער שלאנקער וויצלידיקער פאליאק, האט א שפאן געטאן נעענטער צו זיי. ער האט שוין אבער ניט באוויזן אַנצוכאפן זייערס אַ האַנט, ער האַט צוזאַמענגעדריקט זיינע ביידע הענט און זיי נאַכגעפאַכעט אין דער לופטן:

— מיר וועלן אייך ביידע געדענקען, שלמה— האַט ער זיי נאַכגעשריגן אין פּויליש. דער קאַנטראַקטאַר האַט אויף זיי געקוקט מיט אַ געפּלעפטן אויסדרוק. ער האַט אַ וואונק געטאָן צום שערף, און דער שערף האַט זיך געלאָזט גיין צו טאָדעאוש און מיט אַ שטומען רוף צו טאַנין, קלינג גענדיק דערביי מיט די האַנט־קייטן. אַלע איבעריקע האָבן זיך אַ וויג געטאָן פאַראויס מיט צעפינקלטע אויגן. דעם קאַנטראַקטאַרס פנים איז מיטאַמאַל בלייב געוואָרן. ער האַט אויסגעשאָסן אין אַ קאַמיש געלעכ־טער, מיט אַ פאַרשטיקטן כריפּ. דער שערף האַט אַ קער געטאָן צו אים דעם קאַפּ און געקוקט אויף אים מיט שטוינונג.

— לאַמיר זיי מער ניט שרעקן, דושים! — דער שערף האַט אים פאַרשטאַנען און זיך אומגעקערט צוריק.

— איר זעט, באַיעס, עס ווילט זיך אַמאַל אַ שפּאַס טאָן אויך— האַט ער זיך צו זיי געווענדעט מיט געמאַכטער פּריילעכקייט.

— עדן, טראַג אַרויס אַ פאַר פּלעשער און מיר אַלע וועלן איצט אויסטרינקען פאַר גוטברודערשאַפט. דער שערף מיט שפּען האָבן אַפּגעצויגן צום אויטאַמאַביל. טאַני מיט טאָדעאוש האָבן זיך איבער־געקוקט און זיך פאַרשטאַנען. זיי האָבן זיך געלאָזט צום אַרבעטס פּלאַץ. די אַלע אַנדערע האָבן זיי באַלד נאַכגעפּאַלגט. קאַזימיר איז די גאַנצע צייט געזעסן אַליין און אַ זייט, האַט געקוקט צום קאַנטראַקטאַר מיט אַ פּרעגנדיקן בליק. ער האַט אַ וואונק געטאָן, אַז ער זאַל אויך גיין אַהין. ווען ער איז אים פאַרבייגעגאַנגען האַט ער אים אַ זאַג געטאָן: — האַב ניט קיין מורא, איך וועל דיך באַשיצן. האַב וואַכע אויערן.

דער פאַרמאַן איז אַרויסגעקומען מיט צוויי פּלעשער און אַ קוישל גלעזלעך. ער האַט דערזען קראַסבין, דעם קאַנטראַקטאַר, שטיין אַליין אַנגעשפּאַרט לעבן אַ בוים פאַרטראַכט. ער האַט מיטאַמאַל אַלץ פאַר־שטאַנען... און איז אַזעק מיט די פּלעשער צוריק אין קאַנטאַרל.

דער שערף האַט קאַרזאַנען מיט שלמהן אַראַפּגעלאָזן ווייט פון שטעטל, לעבן אַ באַן־סטאַנציע ניט ווייט פון שטאַט. קאַרזאַן האַט אַרויס־גענומען זיך טייסטערל און אַנגעהויבן חשבונען, ווי ווייט ער וועט קענען פאַרפאַרן... .

— איך פאר אין דער וועסט... האסטו עפעס געלט מיט זיך אויף מיטצופארן מיט מיר? — האט ער שלמהן געפרעגט.

— ניין, איך וועל גיין צוריק איסט. איך האב ווייניק געלט, אבער איך וועל זיך שוין דערשלאגן מיין וועג — האט שלמה געענטפערט, נאך אלץ מיט א פארטראכטן בליק... אין באן-סטאנציע האבן זיי אויסגעפונען אז די באן צו מערב וועט באלד אנקומען. זיי האבן ערשט איצט זיך אנגעקוקט מיט בענקענדיקע בליקן.

— זאג מיר, שלמה, פארוואס ביזטו איצט אזא צעטראגענער? אויפן וועג האב איך דיר גארניט געקענט פרעגן, ווען יענער איז געזעסן לעבן אונז. אבער דו ביזט נאך אלץ פארטראכט. וואס זיינען דייענע פלענער? — האט קארזאן אים געפרעגט מיט ווארעמקייט, ווי א צערטלעכער פאטער. שלמה האט זיך צוגערוקט צו אים און געצויגן מיט ווייכקייט די ווערטער: — עס טראכט זיך מיר נאך אלץ דאס זעלבע וואס דארטן, ווען מיר זיינען געשטאנען צוזאמענגעשמידט און אנטקעגן אונדז זיינען געשטאנען דער מר. שפע מיטן קאנטראקטאר אקסל צו אקסל, מיט זייערע געמיינ-שאפטלעכע פארבינדונגען. און דאן האב איך דערפילט, אז מיט מיין צוגעקייטלעך האנט צו דייענער בין איך שוין אויף שטענדיק צוגעקייטלט געווארן, ניט נאר צו מיין פאלק, נאר נאך שטארקער צו מיין קלאס. א נייער ברייטערער וועג עפנט זיך איצט פאר מיר און א מער זיכערער, מיט אזעלכע ווי דו, קארזאן.

עס האט זיך דערהערט דאס פייפן פון דער אנקומענדיקער באן. קארזאן האט אים צוגעדריקט צו זיך און שנעל געפליסטערט: — שלמה, ברודערל מיינער, דו האסט שוין באוויזן אז דו דו קענסט זיין אן אויס-געהאלטענער קעמפער. דו וועסט זיכער די ווערט האבן די פרייד פון זיג. עס האט זיך שוין געהערט דער לעצטער רוף פון דעם קאנדוקטאר. זיי האבן זיך פעסט געדריקט די הענט. קארזאן איז פארשלונגען געווארן דורך דעם שמאלן דורכגאנג אין אן ענג-געפאקטן וואגאן. שלמה האט זיך א וויילע דערפילט ווי פאר'יתומ'ט. א מוראדיקע פארלארנקייט האט אים באהערשט. ער האט ארומגעשפאנט ארום די באן-פענצטער, ביז ער האט דערזען קארזאנס שמייכלדיקן פנים צו אים. ער האט צוזאמענגעדריקט די הענט און צו אים ארויפגעשריען: — ברודער קארזאן, מיר וועלן זיך נאך זען; מיר'ן זיך נאך באגעגענען! די באן האט אנגעהויבן גיין. ער האט זי נאכגעקוקט, ביז זי איז פארשוואונדן אין דער ווייטקייט.

אונטער א כמארע

פאלין איז, ווי יעדן טאג אין דער צייט, אריינגעפאלן אין הויז מיט אימפעט, באלאדן מיט שפיז-פעקלעך, סטיוו, איר עלף יאָריקער יינגל איז ווי אלעמאל געלאָפן איר אַנטקעגן, זיך אַנגעהאנגען מיט ביידע הענט אַרום איר האַלדז, און אויסגעקושט איר פנים. מיט אַ פריידיקן שמייכל האָט זי געקוקט אויף זיין צעשטראַלטן פנים.

— נו, האָסט מיר שוין אָפגעקושט, לאַז מיר שוין אָפּ — האָט זי צערטלעך צענומען זיינע הענט פון איר האַלדז. סטיוו האָט אַ פיר געטאָן די אויגן איבער די שפיז-פעקלעך.

— מאַ, בערנאַרד קומט היינט עסן מיט אונדז? — זי האָט צו אים אַ שמייכל געטאָן מיט אַ פינטל פון אויג. — ער האָט מיר צוגעזאָגט ברענגען אַ פענסיל מיט אַ צירקל, יענער האָט זיך צעבראַכן.

— אַז דו האָסט אים געזאָגט, וועט ער ברענגען — האָט די מוטער אים פאַרויכערט. זי האָט ווי אלעמאל אַ קוק געטאָן אין אייז-קאַסטן אויפן פלעשל מילך, צי ער האָט געטרונקען קומענדיק פון סקול.

פאלין האָט זיך אייליק גענומען צוגרייטן דעם אָונט-מאַלצייט. יעדעס מאָל ווען בערנאַרד האָט געדאַרפט קומען, האָט זי יענעם טאָג גענומען בלויז פופצן מינוט צו עסן מיטאַג און די אַנדערע דריי-פערטל שעה האָט זי זיך געאיילט מיט דער אַרבעט, כדי זי זאָל האָבן מער צייט שפעטער אויף איינצוקויפן. די אַנדערע מיידלעך אין אַפּיס האָבן שוין געוואוסט, אַז אין אַזאַ טאָג קומט איר „באַי-פרענד“ צו איר.

ביידע, מוטער און זון, האָבן זיך געפילט יום-טובדיק ביי אַט-די ספעציעלע צוגרייטונגען. סטיוו האָט אַנגעגאַסן פרישע וואַסער אין בלומען-וואַזע, און דערביי באַמערקט, אַז די בלומען זיינען נאָך פריש, און בערנאַרד וואַלט ניט געדאַרפט קיין נייע. פאלין האָט שטיל גע-שמייכלט. זי איז שנעל פאַרטיק געוואָרן מיט איר אַרבעט, כדי זי זאָל האָבן מער צייט זיך אַפצורוען. מוטער און זון האָבן זיך אַרומגעקוקט צי אַלץ איז אין אַרדענונג. אין די דאָזיקע אָונטן האָט פאלין געמוזט נאָכגעבן דעם יינגל, אַז אויסער דעם גרויסן לאַמפּ זאָלן אויך די קאַלירטע ווענט-לעמפלעך זיין אַנגעצונדן.

סטיוו האָט זיין טאַטן ניט געקענט. זיין פאָטער איז געפאלן אין דער מלחמה אויפן פאַסיפיק, נאָך איידער סטיוו איז געבאָרן געוואָרן. דאָס

יינגל האָט בלוז געוואוסט אז ער טראַגט זיין טאַטנס נאַמען. אָבער ווען ער האָט אָנגעהויבן אַרויסגיין אינדרויסן זיך שפּילן מיט קינדער, האָט ער אָנגעהויבן צו בענקען נאָך אַן „אמתן“ טאַטן. די קינדערשע באַרימע־רייען; וואָס דער פּאַפּאָ האָט זיי געבראַכט און וואָס דער פּאַפּאָ וועט זיי ברענגען, פּלעגן צערודערן זיין קינדערשן געמיט. ערפּלעגט פּיל מאַל אַריינלויפן אין הויז מיט אַ געוויין, אָז ער וויל אויך האָבן אַ פּאַפּאָ ווי די אַנדערע קינדער.

פּונדעסטוועגן האָט סטיוו רעוואָלטירט ווען זיין מאַמע האָט אים איינמאַל דערציילט, אַז זי האָט אַ גוטן פּריינט, וואָס וועט זיין ווי אַן אייגענער טאַטע צו אים, ווייל ער האָט לאַנג געבענקט נאָך אַ קינד. זיין קראַנקע פּרוי האָט קיין קינד ניט געהאַט און איצט איז ער געבליבן אַן אַלמן. מיט צאָרן האָט זיך סטיוו געוואָרפן און געסטראַשעט, אַז ער וועט דעם פּריינט אירן אָפּטאָן עפעס שרעקלעכעס, אויב ער וועט זיך אַריינ־רייסן צווישן זיי ביידן. אָבער ווען ער האָט דערזען, אַז זיין מאַמע באַוואַשט זיך מיט טרערן, און זי האָט אים דערקלערט, אַז איר לעבן וואַלט געוואָרן אַ סך גרינגער, זי וואַלט מער ניט געדאַרפט גיין אַרבעטן און זי וואַלט אים אויך געקאַנט בעסער צווען, האָט שוין סטיוו מיט אַ געמישטן געפּיל פון פּאַרביטערטקייט און רחמנות צו זיין מאַמען, דערלויבט דעם פּריינט אַריינצוקומען.

סטיוו האָט זיך אַליין ניט פּאַרגעשטעלט, אַז ער וועט בערבאַרדן אַזוי שנעל ליב קריגן. ער האָט אַליין ניט גאוואוסט צי עס איז דערפאַר וואָס ער קומט ניט קיינמאַל מיט קיין לידיקע הענט, ברענגט אים מתנות, העלפט אים אַרויס אין זיין סקול־אַרבעט, נעמט אים אַרויס צו „באַל־גיימס“, צי אויך דערפאַר, וואָס אינדערהיים איז מיט אים געוואָרן פּריי־לעכער. זיין מאַמעס אומעטיקע אויגן האָבן באַקומען אַ נייעם גלאַנץ, און זי איז צו אים געוואָרן אפילו צערטלעכער ווי פּריער.

מיט געמיטלעכער דערוואָרטונג האָבן זיך ביידע אַוועקגעזעצט אין פּראַנט־ציימער; סטיוו ביי דער ראַדיאָ, און פּאַלין האָט גענומען אַריינקוקן אין צייטונג. נאָר מיטאַמאַל האָט פּאַלין אַ ציטער געטאָן מיט איר גאַנצן וועזן. זי איז שטאַרק בלאַס געוואָרן, דעם קאַפּ אָנגעשפּאַרט אויף ביידע הענט, איז זי געבליבן זיצן מיט אַ פּאַרטראַגענעם בליק. פון דעם קלונג אין טיר האָט זי זיך אַ טרייסל געטאָן.

— מאַ, וואָס האַסטו זיך דערשראַקן? עס איז דאָך בערבאַרד— האָט דאָס יינגל זיך אַ כאַפּ געטאָן, און מיט אימפעט געלאָפן עפענען די טיר.

פאלין האט פון ערשטן בליק אויף בערנארדס כמורנעם פנים מיט דער צייטונג אונטערן ארעם, שוין אלץ פארשטאנען. זיי האבן זיך אָנגע-קוקט מיט שטומע בליקן. זי האט צוגעלייגט צוויי פינגער צום מויל, ווי אַ צייכן אז סטיוו זאל פון גארניט וויסן.

דער מאַלצייט איז דורכגעגאנגען מיט געמאַכטער רואיקייט. סטיוון האט מען געלאזט פלאַפלען מער ווי אלע מאַל וועגן זיינע באַליבטע העלדן אין די ראַדיאָ-פּראָגראַמען און די „בייז-מאַל“ שפּילער. אָבער אפילו ער האט געפילט, אז היינט איז ניטאָ די געמיטלעכע פּריילעכקייט ווי ביי די אַלע אַנדערע מאַלצייטן ווען בערנארד איז דאָ.

— וואָס חלומט איר ביידע? — האט ער מיטאַמאַל איבערגעריסן זיינע אייגענע רייד, ווען ער האט דערזען אז זיי זיינען ביידע שטום פאַר-טראַכט. זיי האבן ביידע געענטפערט מיט אַ שוואַכן שמייכל.

ווען פאלין איז פאַרטיק געוואָרן מיט דער קיך-אַרבעט, איז זי אַריין אין פּראַנט-צימער. בערנארד איז געווען פאַרנומען מיט העלפן סטיוון אין זיין אַריפּמעטיק-לעקציע. פאלין האט דערפילט פון בערנארדס אָנגע-שטרענגטן שטערן, אַז ער מאַטערט זיך מיט זיין איצטיקער אויפגאַבע. האט זי געבעטן דעם אינגל, אַז ער זאל היינט גיין פּריער שלאָפן, ווייל בערנארד האט אַ קאַפּ-ווייטאג. בערנארד האט צוגעשאַקלט מיטן קאַפּ, אַז ער זאל אים היינט באַפרייען. מיט אַ ברוגזער מינע האט סטיוו צור-זאַמענגעלייגט זיינע סקול-העפטן. זיינע גרויסע ברוינע אויגן האבן גע-פינקלט מיט אַ פייכטן גלאַנץ; די פולע רונדע באַקן האבן געגליט ווי פיייער. דאָס איז שוין געווען זיין שטענדיקער צייכן פון אויפּרעגונג. ער האט מיטגענומען פון קיך זיין קליינע ראַדיאָ, האט זיי ביידן אַ ברוגזן קוש געטאָן און אַוועק אין שלאַפּצימער.

בערנארד איז געבליבן זיצן שווייגנדיק, דעם קאַפּ אָנגעשפאַרט אויף בייד עהענט אויפן טיש, מיט די פינגער געפירט איבער דעם ברייטן שטערן, ווי ער זאל טאַקע פילן אַ קאַפּ-ווייטאג. פאלין האט געקוקט אויף אים מיט אַ שטאַרן בליק.

— מען האט אים שוין אַוועקגעשיקט פון דער אַרבעט? — האט זי שטיל איבערגעריסן דאָס שווערע שווייגן.

— איך ווייס ניט — האט ער שטיל געענטפערט. ער האט אויפ-געהויבן דעם קאַפּ, האט אַ קוק געטאָן אויף איר מיט אַ בליק, וואָס האט אויסגעדריקט פאַרביטערטקייט און פאַרוואורף. דאָס הארץ האט אין איר אַ צאַפל געטאָן. זי האט געקוקט אויף אים מיט פּרעגנדיקע אויגן. מיט אַן אַראַפּגעלאָזטן קאַפּ האט ער ווי צו זיך אַליין גערעדט:

— אַלע מיינע פלענער, מיינע דערוואַרטונגען זיינען מיטאַמאָל צערונגען געוואָרן.

— פאַרוואָס? — האָט זי געפרעגט מיט פאַרהאַלטענעם ציטער.
— ווייל דיין שוואַגער איז אַ פלאַפלער, און איך גלויב ניט צי ער האָט אַ שטאַרקן רוקן־ביין. מען וועט אים צעטומלען, וועט ער אַרייַן־שלעפּן דיך, און מיך אויך...

— ביזטו זיכער אַז ער איז טאַקע אין עפעס שולדיק? — האָט זי געפרעגט, ווי מורא האָבנדיק פאַר זיין ענטפער.
ער האָט זיך דערפילט אומבאַקוועם:

— איך האָב דאָס ניט געמיינט — האָט ער ווייך געענטפערט. ער האָט זיך אָבער צופיל גוועאַרפן מיט זיין קריטיק און דער רעגירונג, און דו פלעגסט דאָך אויך מיט אים איינשטימען — האָט בערנאַרד מיט פאַרוואורף געזאָגט — און דו ווייסט דאָך די איצטיקע צייט, ווענט האָבן אויערן און באַלד לייגט מען אַרויף אַ רויטן שטעמפל... אוירווינג האָט געדאַרפט זיין פאַרויכטיק שוין צוליב זיין דזשאַב אַליין...

פּאָלין איז געזעסן ווי פאַרשטיינערט. זי האָט געקוקט אויף בער־נאַרדן מיט אַ פאַרגליווערטן בליק, ווי זי וואָלט אים צום ערשטן מאל דערזען; אַזאָ ווייטן, אַזאָ פּרעמדן... ער האָט דאָס דערפילט, ער האָט זיך האַסטיק אויפגעהויבן, איז צוגעקומען צו איר, האָט צערטלעך אַרייַן־גענומען אירע הענט אין זיינע, זי האָט פרובירט זיי אַרויסנעמען. ער האָט זיי אָבער פּעסט געהאַלטן אין זיינע הענט. אַ צעווייטיקטע גרימאַסע איז געווען אויסגעגאַסן אויף זיין פנים. מיט געבעט האָט ער שטיל געשטאַמלט:

— פאַרשטיי מיך, טייערע, איך האָב דאָך אַמאָל געאַרבעט מיט אויר־ווינגן אין איין אָפּיס. איך האָב דאָך אַזויפיל געהאַפט און געוואַרט אַז דאָס יאָר זאָל אריבער און איך וועל קאַנען אָנהויבן אַ גליקלעכן פאַמיליע־לעבן. און מיטאַמאָל אַזאָ קלאַפּ. עס האָט מיך אינגאַנצן דערשלאָגן. . .
זיי האָבן דערהערט אַ געמאַכטן הוסט, ווי אַן אַנצעהערעניש אַז עמיצער איז נאַענט. זיי האָבן באַמערקט סטיוון דורכלויפן פון וואַס־צימער. באַלד זיינען זיי געבליבן זיצן אַן לשון.

— דענקט אַז ער האָט אַלץ געהערט? — האָט ער געפרעגט דערשראַקן.
— אפּשר — האָט זי געענטפערט פלעגמאַטיש — און אויב יאָ, מאַכט אויך ניט אויס.

ער האָט זיך אַוועקגעזעצט לעבן איר; האָט אַיינגעלייגט זיין פנים אין אירע ביידע הענט. זי האָט געפילט די צוקן פון יעדן נערוו אויף זיין

פנים, און האָט צוריק דערפילט צו אים אַן אינטימע נאַענטקייט. זי האָט געפילט אַז ער ראַנגלט זיך מיט ווערטער, וועלכע ס'איז אים שווער אַרויסצוריידן. זי איז געוואָרן אומגעדולדיק:

— זאָג, וואָס דאַרפן מיר טאָן? וואָס איז דער אויסוועג? — האָט זי מיטאַמאָל איבערגעריסן די באַפאַלענע שווערקייט. ער האָט זי אַנגע-קוקט מיט אַ נעבעכדיקן פנים.

— עס איז ניטאָ קיין אויסוועג — האָט ער געצויגן די ווערטער.
— דיין הויז וועט געוויס זיין באַוואַכט. מען וועט שוין היטן ווער עס קומט צו דיר; אַלץ וועט פאַרשריבן ווערן. ער איז אַנטשוויגן גע-וואָרן, ווי עס זאָל אים ענג געוואָרן אין האַלדז.

— רעד — האָט זי שוין געצויגן די ווערטער פון אים. און מיט אַ געבראַכענעם קול האָט ער פאַרגעזעצט:

— איך גלויב אַז דאָס בעסטע פאַר אונז ביידע וועט זיין, אַז איך זאָל נישט קומען דאָ פאַר אַ געוויסער צייט. מיר וועלן זיך דאַרפן טרעפן ערגעץ אין אַנדערע פּלעצער.

ער האָט ניט געקענט אויסהאַלטן אירע אַנגעשטעלטע פאַרשנדיקע אויגן. מיט אַן אַראַפּגעלאָזטן קאַפּ האָט ער שטיל געשטאַמלט:

— דו טאַרסט קיינעם ניט רופן פון דיין משפּחה. ניט אויפן טעלעפּאָן, און זיך ניט טרעפן פּערזענלעך. אַט-דאָס איז דער איינציקער אויסוועג. און ווער ווייסט צי דאָס וועט העלפן — האָט ער פאַרצווייפלט צוגעגעבן. עס האָט זיך דערהערט אַ קלונג אין טיר. ביידע האָבן זיך אַ צאַפּל געטאַן, זיך אַנגעקוקט מיט שרעק און זיך ניט גערירט פון אַרט. עס האָט זיך דערהערט אַ צווייטער, אַ לייכטער קורצער קלונג. — גיי עפּן — האָט ער שטיל געזאָגט. דער קורצער קאַרידאָר האָט זיך איר אויסגעוויזן אומענדלעך לאַנג אין איר וואַקלדיקן גאַנג. אין אַ פאַר מינוט אַרום איז זי געקומען צוריק, נאָך אַלץ בלאַס.

אַ שכנה האָט געוואַלט צובייטן פינף דאַלער. איר טאַכטער האָט ניט קיין קליין-געלט צו פאַרן אינדערפרי צו דער אַרבעט — האָט זי גע-ענטפּערט אויף זיין שטומער פּראַגע.

— זי קומט אַפּט אַריין צו דיר? — האָט ער געפרעגט מיט פאַרדאַכט.

— ניט אַזוי אַפּט.

— נו, זי לייענט דאָך צייטונגען, אוירווינגן קען זי. האָט זי שוין געוויס געוואַלט זען ווער עס איז דאָ ביי דיר... זעסט שוין, אַז דאָס בעסטע וועט זיין, אַז מען זאָל מיך ניט זען דאָ אַ געוויסע צייט..

קיין שלאָף האָט איר יענע נאַכט ניט גענומען. אַ פּיינלעכע אימה האָט איר געדריקט. זי איז אַלע מאָל צוגעפאַלן מיטן קאַפּ צום שוויב. אין מוח האָט געקלאַפּט ווי אַ האַמער. די נאַכט האָט זיך אומענדלעך גע-צויגן, ביז אַ פּאַס ליכט האָט זיך אַריינגעריסן דורך די פענצטער. פּאַלין האָט זיך אַרומגעקוקט; די זאַכן אַרום איר האָט איר אויסגעקוקט ניי און פרעמד. אַן אַפּאַטיע און אַ דריקנדיקע איינזאַמקייט האָט זי באַהערשט. — כּאַ, שטיי אויף! — האָט זיך דערהערט סטיוו קלינגענדיק קול. עס האָט איר אַ קלאַפּ געטאַן אין מוח: וואָס איז מיט איר? האָט זי פאַרגעסן אַז זי האָט אַ קינד? עס האָט איר געגעבן אַ טראַג אַראַפּ פון בעט: — מען דאַרף אַנגיין ווייטער מיט דעם לעבן — האָט זי ווי אונטער-געפירט אַ סך־הכל פון אירע געדאַנקען. דאָס איז שוין געווען איר נאַטור; קוים האָט זי באַנומען אַן אומגליק, האָט זי שוין אין זיך געזוכט דאָס אַריבערצוטראַגן.

טעג האָבן זיך געצויגן גרויע מיט איינגעגעסענעם אומעט. די אַרבעט אין אַפּיס און אין הויז האָט איר געדריקט ווי אַ שווערע לאַסט. נאָך די פּריידיקע וואָסן מיט בערנאַרדס באַזוכן, האָט זיך איצט אין דער וואוינונג געלאָזט פילן אַן ערנסט מוראדיקע ליידיקייט. דער טעלעך־פּאַן איז פאַרשטומט געוואָרן. זעלטן ווען עס האָט זיך געהערט אַ קלונג אין טיר. סטיוו האָט אַנגעהויבן מאַנען: פאַרוואָס קומט ניט בערנאַרד? זי האָט געזען אַז דאָס אינגל בענקט נאָך אים. ער האָט שוין עטלעכע מאָל איבערגערעדט אַז עס זיינען דאָ אינטערעסאַנטע באַל־גימס. זי האָט באַמערקט דערביי אַ פּייכטן גלאַנץ אין זיינע אויגן און האָט אים געזאָגט, אַז בערנאַרד איז אַוועקגעפאַרן פאַר אַ שטיקל צייט. ווען ער וועט קומען וועט ער אים אַלץ גוט מאַכן.

— אַבער פאַרוואָס קומט ניט די טאַנטע, דער אַנקל, די קווינס? פאַר-וואָס רופן זיי ניט אַפּ אויפן טעלעפּאָן? איר פּלעגט דאָך אַוועקריידן גאַנצע אָונטן? ... עס איז איר ניט געווען אַזוי גרינג אַפּצופאַטערן מיט אַ תּירוץ. דאָס יינגל איז אויך געוואָרן דענערווירט פון אירע שטענדיקע פּראַגן: — וואָס האָט ער גערעדט מיט דער לערערין? וועגן וואָס רעדט ער מיט די קינדער אין סקול? ער פּלעגט זיך אַ וואָרף טאָן מיט כּעס: — ער קען ניט געדענקען וואָס ער רעדט און וואָס די אַנדערע ריידן צו אים.

נאָך דער ערשטער באַגעגעניש מיט בערנאַרדן ערגעץ אין אַן עק שטאַט אין אַ רעסטאָראַן, האָט זי באַשלאָסן אַז דאָס איז שוין דאָס לעצטע

מאָל, אַלץ איז אויס, פאַרענדיקט... ווען זי איז געקומען אַהיים, האָט זי גענומען נאָכקלערן בערנאַרדס רייד, זיינע אומרואיקע אויגן, ווי ער האָט זיי געוואָרפן אין אַלע זייטן מיט פאַרדעכטיקטע בליקן, ווען זיי זיינען געזעסן צוזאַמען. ער האָט איר אָנגעשטעקט מיט אַן אוימפאַרשטענדלע-כער מורא. ווי אַ גריל האָבן אין איר מוח געבויערט זיינע רייד:

— אַז זיינע קאַלעגן אין פאַסט-אַפּיס מיידן אויס צו ריידן מיט אים פונדערווייטן... מסתמא האָבן זיי זיך שוין דערוואוסט אַז ער האָט אַמאַל געאַרבעט מיט אירוינגן און געווען פריינט מיט אים. די ווערטער האָבן זיך געצויגן ווי אַ זלינדע פליג און זי האָט זיך אַליין געפרעגט:

— פאַרוואָס זאָלן זיינע קאַלעגן אים פּלוצלינג וועלן אויסמיידן?... וואָס האָבן זיי מורא פאַר אים? און מיטאַמאַל גיט איר אַ זעץ אין מוח: — ווער, איינגנטלעך, האָט געמטרט אירוינגן? ווער?...

זי האָט מיט ביידע הענט צוזאַמענגעדריקט דעם קאָפּ, ווי עס וואָלט איר דאַרטן געוואָרן שטאַרק ענג. עס שווימט אויף אין איר זכרון ווי בערנאַרד האָט איר פאַרגעוואָרפן פאַרוואָס זי האָט אַפּט איינגעשטימט מיט די ווערטער פון איר שוואַגער. זי שפּרינגט אַראָפּ פון בעט און שפּאַנט אַרום איבערן צימער, ווי זי זאָל וועלן אַנטלויפן פון אירע געדאַנ-קען. איר בליק פאַלט אויף דעם בלומען-טעפּל, וואו זיינע פרישע בלומען האָבן שטענדיק געבליט. זי שטעלט זיך אַפּ און פאַרטראַכט זיך: אַט דערזעט זי בערנאַרדס גוטמוטיקן פנים, אַזאַ היימישער, אַ נאָענטער. סטיוו האָט אים אמת ליב געקראָגן. ווי אַן עכאַ קלינגען איר אַפּ זיינע געטרייע רייד:

— איך האָב די אַלע יאָרן פון מיין פאַרהייראַטן לעבן געבענקט נאָך אַ זון. איצט אַז איך נעם ערגעץ אַרויס סטיווון און זע ווי ער קוועלט און האָט הנאה, פרייט זיך אין מיר מיין האַרץ ווי פון אַן אייגן קינד, און איך פיל טאַקע ווי ער וואָלט געווען מיין זון. איך וועל נעמען אַן אנטויל אין זיין ווייטערדיקער דערציאונג...

ער האָט אויפריכטיק גערעדט צו איר. זי האָט אים געגלויבט מיט דעם גאַנצן האַרצן. איז עס מעגלעך אַז ער זאָל זיין אַזוי פאַרשטעלט? גיט אין איר אַ לויף דורך אַ געדאַנק. זי דערפילט אַ היץ אין מוח. זי פאַלט צוריק אין בעט און שיסט אויס אין אַ געוויין.

ווען סטיוו איז צוריקגעקומען פון זיינע חברים און האָט אַ קוק געטאָן אויף זיין מאַמען, איז ער געבליבן שטיין מיט ברייטע פרעגנדיקע

אויגן. אירע אויגן און דאָס פנים זיינען געווען געשוואָלן פון טרערן. ער האָט שווייגנדיק געקוקט אויף איר, ווי ער זאָל עפעס געוואָלט דורכ־טראַכטן. מיטאַמאָל האָט ער געגעבן אַ פאַל צו איר, איר אָנגעהויבן קושן און גערעדט מיט האָסט:

— מאָ, זאָל בערנאַרד גיין צום טייוול! מאָ, איך שווער דיר, אזוי שנעל ווי איך וועל נאָך אַביסל אונטערוואַקסן, וועל איך גיין אַרבעטן. איך וועל מאַכן פאַר דיר אַ לעבן, מאָ. איך וועל קיינמאָל ניט חתונה האָבן. איך וועל שטענדיק זיין מיט דיר...

זי האָט היסטעריש געוויינט און געלאַכט; האָט אים געגלעט דעם קאַפּ, אים געקושט.

— ס'איז ניט דאָס, מיין קינד — האָט זי דורך געוויזן און געלעכטער פרובירט אים באַרואיקן.

— איך האָב ליב געהאַט בערנאַרדן ווי אַן אייגענעם טאָטן, איצט האָט איך אים, איך האָט אים — האָט ער ביז געמורמלט.

— וועסט אים נאָך צוריק ליב קריגן — האָט זיך ביי איר אַרויס־געכאַפט. דאָס האַרץ האָט אין איר אַ צאַפּל געטאַן, ווי פון אַן אָנגעזאָגטער פריידיקער בשורה...

* * *

עס האָט זיך דערנענטערט דער טאָג פון אוריווינגס שטעלן זיך צו דער אויספאַרשונג־קאָמיטע. פּאַלין איז געוואָרן מער אָנגעשטרענגט. זי האָט געפילט די אַנגסט וואָס איר שוועסטער און די אַלע אַנדערע אין דער משפּחה לעבן דורך, און זי קען זיך אפילו ניט דורכריידן מיט זיי. איר אייגן לעבן איז איצט אָפּגעשלאָסן אין איינזאַמקייט. זי איז געווען צופרידן וואָס זי האָט דורכגעלאָזן די לעצטע באַגעגעניש מיט בערנאַרדן. זי האָט שוין מורא געהאַט צו ריזיקירן צוליב זיין האַלטונג בנוגע איר־ווינגס מאַרגנדיקן יום־הדין, טאַמער וועט ער זיך אַרויסריידן מיט עפעס אַזוינס, וואָס וועט איר אינגאַנצן פאַרשטויסן... ווען דער טעלעפּאָן האָט זיך פּלוצלינג צעקלונגען, איז זי אויפגעשפרונגען פון איבערראַשונג. נאָך מער איבערראַשט איז זי געוואָרן, ווען זי האָט דערקענט בערנאַרדס שטימע, אַ ציטערנדיקע, אַן אויפּגערעגטע: „ער האָט געוואַרט אויף איר, ער איז אומרואיק, ער וויל וויסן וואָס האָט פאַסירט מיט ארי־“ זי האָט געענטפערט אַז זי איז געווען פאַרקילט און האָט אים ניט געקאַנט לאָזן וויסן. נאָך זיין אומבאַשטימטן מורמלען האָט זי פאַרשטאַנען אַז ער גלויבט איר ניט. ער האָט אויפּגעהאַנגען דאָס טרייבל מיט אַן אָפּגע־האַקטן „אַקעי“ און מיט אַ טיפּן זיפּץ.

אויף מאַרגן איז פּאָלין ניט געגאַנגען צו דער אַרבעט. נאָך אַזאָ אַנגסטלעכער נאַכט, וואָס זי האָט דורכגעלעבט, האָט אויך געגריזשעט אַ פּיינלעכער צווייפל: אפשר האָט זי מיט איר האַלטונג צו בערנאַרדן אָפּגעשטויסן דאָס געאַרטע שטיקל גליק אין איר לעבן. אויב אפילו איר פאַרדאַכט וועגן בערנאַרדן זאָל זיך אַרויסווייזן חלילה פאַר אַן אמת, וועט דאָס אויך זיין פאַר איר דער שטאַרקסטער קלאַפּ. זי איז אויפֿ־געשטאַנען אינגאַנצן אַן אויסגעשעפטע.

אַ גאַנצן טאָג האָט זי געהאַלטן די ראַדיאַ אָפּן; וועט זי הערן עפעס וועגן איר וויינגן? סטיוו איז אַריינגעלאָפּן פון סקול אַן אויפּגערעגטער; אַ שכנה האָט אים אָפּגעשטעלט ביי דער טיר און האָט אים געזאָגט, אַן זיין אַנקל איר וויינג איז אַ רויטער און מען נעמט אים היינט אויף אַ פּאַרהער אין וואַשינגטאָן.

— גלויב איר ניט! — האָט זי געגעבן אַ געשריי מיט אַזאָ קול, אַן סטיוו האָט זיך אַזש דערשראַקן.

ער האָט אַראָפּגעשלונגען די גלאַז מילך וואָס זי האָט אים דערלאָנגט און האָט איר געזאָגט, אַז ער גייט צו אַ חבר קוקן אַ טעלעוויזיע פּראָגראַם. אַ ציטער איז איר דורכגעלאָפּן, טאַמער וועט ער נאָך אין דער טעלעוויזיע דערזען איר וויינג אויפּן עדות־שטול.

— גיי ניט, איך בין קראַנק — האָט זי מיט ווייכקייט זיך געבעטן ביי אים. אָבער זעענדיק ווי ער איז געבליבן שטיין מיט אַ צעקלעמטן אויסדרוק, האָט זי באַלד צוגעגעבן: גיי, אָבער זיי דאַרט ניט צו לאַנג. ער איז מיט אימפעט אַרויס פון הויז און איר איז ווידער באַפּאַלן אַן אַפּאַטיע צו אַלץ און אַלעמען. — זאָל עס שוין פּאַסירן וואָס גיכער. זי האָט שוין מער ניט קיין כוח צו שטיקן אין זיך די אַנגעיאָגטע מוראַ. דער אָונט־ברויט איז שוין געווען גרייט, עס איז געווען צייט צו עסן און סטיוו איז נאָך אַלץ ניט געקומען. זי איז געוואָרן אומרויאיק; ווער ווייסט וואָס מען וועט דעם קינד דאַרט איינריידן און וואָס מען וועט וועלן פון אים אַרויסקריגן? אירע געדאַנקען האָבן זיך געוויקלט ווי אַ צעפּלאַנטערטער קנויל. פּלוצלינג האָט זי דערהערט אַ קורצן לייכטן קלונג אין טיר. זי האָט דערקענט אַז דאָס איז אַ שכנה, וועלכע פּלעגט געוויינלעך אַזוי קלינגען. זי האָט זיך געוואונדערט, ווייל די שכנה איז שוין לאַנג ניט געווען ביי איר. זי האָט געעפנט די טיר און עס האָט זיך אַרויסגעכאַפט ביי איר אַ קרעכץ פון איבעראַשונג. בערנאַרד איז גע־בליבן שטיין אינעווייניק לעבן דער פאַרמאַכטער טיר און דערשטוינט גע־

קוקט ווי זי האָט האַסטיק געגעבן אַ טראַט צוריק און זיך געלאָזן גיין אין פּראַנט-צימער. ער איז איר שווייגנדיק נאָכגעגאַנגען. זיי זיינען געבליבן שטיין איינער קעגן אַנדערן. עס האָט זיי ביידע געצויגן צו פּאַלן איינער דעם אַנדערן אין די אַרעמס, אָבער זיי האָבן זיך ניט גערירט פון אַרט. פּאַלינס פנים האָט אויסגעדריקט פּאַרביטערטקייט. אויף דער צונג זיינען איר געלעגן גאַליקע ווערטער. זי האָט אים געוואָלט וויי טאָן, זיך אַפּרעכענען, וואָס אין אַזעלכע פּיינלעכע טעג פון מורא, האָט ער זי איבערגעלאָזט אַליין, איינזאַם. אָבער איר צונג איז געבליבן שטום. אין זיין פנים האָט זי דערקענט וואָס ער האָט לעצטנס דורכגעלעבט. ער איז געשטאַנען פּאַר איר אַ דערשלאַגענער, מיט אַן אַפּגעצערטן בלאַסן פנים. זיינע מידע, ווי ניט-אויסגעשלאַפענע אויגן האָבן געקוקט אויף איר מיט געבעט. זי האָט מער ניט געקאָנט אויסהאַלטן. זי האָט זיך אַרונטערגעלאָזט אויף דער סאַפּע, איינגעגראָבן דאָס פנים אין די הענט און שטיל זיך צעכליפּעט. ער האָט זי אַנגענומען ביי די הענט:

— פּאַלין, איר האָב גוטע נייעס, דאָ אין דער לעצטער צייטונג.

זי האָט אויפגעריסן דעם קאַפּ, אַרויסגעכאַפּט די צייטונג פון זיינע הענט. אירע הענט האָבן געציטערט און זי האָט ניט געקענט געפינען דעם קאַלום. ער האָט פון איר צוגענומען די צייטונג און גענומען ליינען: „אירוווינג ברים האָט ניט געענטפערט אויף קיין שום פּראַגן. פּאַרקערט, ער האָט דעם אויספאַרשער אָפּן באַשולדיקט, אַז ער, דער אויספאַרשער, איז אַ שונא פון לאַנד, אַן אַנטיסעמיט, אַ פּאַשיסט“...

זיי האָבן זיך ביידע אַנגעקוקט מיט שטומע בליקן. ער האָט אַ לייכטן שמייכל געטאָן. זי האָט מיטאַמאַל אַ פּאַטש געטאָן מיט די הענט און אויסגעשריגן מיט עקסטאַז:

— גוט אַזוי! גוט! — זי האָט אַרויסרופנדיק אים אַריינגעקוקט אין די אויגן; נו, וואָס דענקסטו איצט וועגן אַזאַ „פּלאַפּלער“ מיט אַזאַ ווייכן רוקנביין?

— ער געפעלט מיר — האָט בערנאַרד געענטפערט מיט אַ שולדיקן אָבער צופרידענעם אויסדרוק...

— מער וויל איר ניט מורא האָבן, מער ניט! זאַל זיין וואָס עס ווילט זיך — האָט פּאַלין אַרויסגעזאָגט שטיל, נאָר מיט פעסטן באַשלוס: — איך גיי שוין אַפּרופּן מיין שוועסטער, זי זאַל באַלד קומען צו מיר. — און איך וועל איר גראַטולירן — האָט ער אונטערגעכאַפּט. זיי האָבן זיך ביידע געלאָזט גיין צום טעלעפּאָן-טיש.

ענדזשי'ס דער פארונגען

אין שאַפּ האָט זיך געטומלט. פעני די „פינישעריין“, שוין אין די טיפּע פּופּזיקער, אַ קליינע, אַ דינע, מיט אַן אַרויסגעוהיבענער פּלייצקעלע. האָט זוי מיט קינדערשן שוואונג אַרומגעשוועבט צווישן די געדיכטע רייען מאַשינען. נאָך יעדן קער אירן איז געבליבן שטעקן אַ שליפעלע פון שמאַלע קאַלירטע סטענגעלעך אויפן רוקן פון מאַשין. באַלד האָבן די געדיכטע רייען מאַשינען אויסגעקוקט ווי בייטן מיט ווייענדיקע קאַלירטע בלומען. פעני האָט אַ פיר געטאַן מיט אירע גרויסע בלויע אויגן. דער איינציקער אַנציענדיקער פאַרמעג אויף איר קליין פּנימל. זי האָט צופּרדין געשמייכלט. באַלד האָט זי זיך ווידער אַרומגעבלאַנקעט צווישן די שמאַלע רייען מאַשינען. עס האָבן ווידער אַ העל געטאַן אַ פאַר קאַלירטע בלימעלעך אויף פּרויענשע קעפּ. דער געזשום פון רייד איז כּסדר געוואָרן באַלעבטער און העכער. דאָס איז געווען דער איינציקער טאַג ודרכן יאָר, וואָס דער באַס, מר. פינקל, האָט איר געלאָזט זיך דער־פּילן דערהויבן און ווירדיק, ווי אַ גלייכער מיטגליד פון שאַפּ. ווען ער פּלעגט איר איבערגעבן די צוגרייטונג פון ענדזשי'ס געבורטסטאַג.

צום לעצט האָט פעני זיך גענומען צום לאַנגן שמאַלן „פינישניג“ טיש, וואו ענדזשי, די עלטסטע זקנה פון שאַפּ, און די אַנדערע עטלעכע „פינישערס“ זיינען געזעסן מיט יום־טובדיקער געשפּאַנטקייט... פעני האָט אַוועקגעשטעלט אַ וואַזע מיט בלומען אויפן טיש, באַשטעקט אַלע־מענס קעפּ מיט בלימעלעך און אַנגעטאַן אויף ענדזשי'ס קאַפּ אַ געפּלאַכטן בלומענקרענצל, וואָס איז אויך געווען פעני'ס אייגענע מייסטערשאַפּט. באַלד האָט זיך איבערן שאַפּ צעטראָגן דאָס געזאַנג פון אַ „העפּי בּוירטדעי, דיער ענדזשי!“

דאָס געזאַנג — אַ געמיש פון שפּאַניש, איטאַליעניש און אפּילו יידיש, וואָס דער לאַנגער סעם, דער וויצלער פון שאַפּ, האָט געזונגען מיט אַ באַזונדערן סעם.

ענדזשי האָט קוים באַוועגט מיט דער נאָדל אין האַנט. זי איז געזעסן אַן אויסגעפּוצטע, מיט אַ פאַרשלאָסן מויל און וואַכע חושים. איר פאַר־טראַכטער שטערן איז קענטיק געווען פאַרנומען מיט געוויסע טראַכטונגן. דאָס איז שוין געווען ענדזשי'ס 70טער געבורטסטאַג און די פינפטע

פייערונג אין שאַפּ. אַט דער נומער זיכעציק, האָט איר ווי מיט עפעס אומהיימלעכעס געדראָט.. און מער ווי אַלעמאַל האָט זי זיך דאָס מאָל אַוועקגעטראָגן צוריק צו דער פּאַסירונג מיט פינף יאָר צוריק, ווען זי האָט זיך אָפּגעזעגנט מיט דעם שאַפּ אויף שטענדיק. מיט שטאַלץ האָט זי ווי אַלעמען אָנגעזאַגט: אַז ביז 65 יאָר איז גענוג צו אַרבעטן, איצט וועט זי זיך אויסרוען פאַר אַלע יאָרן. אַלע האָבן זיך דאָן געוואונדערט: וואו האָט זי באַהאַלטן צען יאָר פון איר עלטער, אַז זי קוקט אויס גיט מער ווי 55. גיין, זי האָט זיך דאָן גיט פאַרגשטעלט, אַז מיט דריי חדשים שפעטער וועט זי צוריק אין שאַפּ אַריין, אַ דערשלאַגענע פון אָפּגענאַרטער פרייד... זי האָט דאָך פריער אַזויפיל געחלומט וועגן נעמען דאָס לעבן גרינגער, שלאָפן נאָך אַ שעה, גיין זען אַ נייע „מואָווי“, אַלטע פריינט, אפּשר נאָך מאַכן אַ שטיקל רייע... .

יענעם טאָג זעט זי פאַר זיך מיט די אַלע דעמאַלסטיקע פיינלעכ-קייטן... ווען זי האָט זיך אַריינגעשליכט אין שאַפּ מיט אַ געפיל פון אַ באַשטראַפּטער, אַ פאַרשטויסענער, איז זי גלייך פאַרכאַפּט געוואָרן פון דעם אימפעט פון יעדן איינעם ביי זיין אַרבעט. אַפּיינלעכע בענקשאַפּט האָט זי מיטאַמאַל אַרומגענומען צוריק זיך אַריינזעבן אין דעם דאָזיקן וויברירנדיקן אימפעט, וואָס האָט איר אויסגעזען, ווי אירע אַ פאַרלאָרענע מנוחהדיקע שטיק וועלט. זי געדענקט ווי דאָס האַרץ האָט איר געקלאַפּט ווי אַרויסצושפּרינגען.

פון די ערשטע רייען מאַשינען האָט מען זי דערזען און וואַרעם געשמייכלט צו איר, געמיינט אַז זי איז געקומען זיך זען מיט זיי אַלעמען. זי איז אַ וויילע געשטאַנען אַ פאַרגליווערטע מיט אַ פאַרקילטן שמייכל. איר שטאַרער בליק האָט אַרומגעבלאַנדזשעט וווי איבער אַ פאַרצוימטן וועג וועלכן זי טאָר גיט אַריבערשפּאַנען. דזשעק, דער „שיפּינג-מאַן“, איז אָנגעקומען מיטן קאַסטן אויף רעדלעך, ער האָט זי מיטאַמאַל דערזען און זי אַרומגעכאַפּט: — אַ, ענדזשי, וואָס מאַכסטו? — זי האָט זיך דאָן אַ וויג געטאַן. דער גליווער האָט איר מיטאַמאַל נאָכגעלאָזט. זי האָט געקוקט אויף אים מיט אַ צעמישטן בליק. זי האָט מיטאַמאַל דערפילט איר נעבעכדיקייט. טרערן האָבן אַ פינקל געטאַן אין אירע אויגן. דזשעק האָט אויף איר געקוקט מיט שטוינונג. ער האָט אַ וואונק געטאַן צו די נאָענטסטע רייע אַרבעטער, אַז מען זאָל צו איר צוגיין.

עס איז נאָך געווען אַ פאַר מינוטן צו צוועלף. מען האָט זי באַלד אַרומגערינגלט.

— ענדזשי, וואָס האָט פּאַסירט? דערצייל!

מען האָט געזען ווי זי בייסט די ליפּן. זי וויל פאַרהאַלטן די טרערן. זי האָט שוין אָבער ניט געפילט, ווי די טרערן קייקלען זיך אויף אירע בלאַס-געוואָרענע באַקן. מיט אַ פאַרשטיקטער שטים האָט זי שטיל איבערגעגעבן, אַז מער ווי דריי חדשים האָט זי ניט געקענט אויסהאַלטן. זי וועט שטאַרבן אויב זי וועט נאָך לענגער זיין אין דער היים. זי קען מער ניט. זי בענקט צוריק אין שאַפּ. זי איז נאָך צו-געזונט אַרומצוגיין ליידיק, זי וויל אַרבעטן, אַ שטייפער קנויל האָט איר ווידער צוזאַמען-געדריקט אין האַלדן. זי האָט שטאַרק געצויגן אין זיך די ליפּן, ווי צו פאַרהאַלטן אַ נייעם קוואַל טרערן.

— און איך צייל שוין די וואַכן ווען איך וועל קענען פטור ווערן פון שאַפּ... קענען לייכטער נעמען דאָ לעבן, דערלייענען דאָס וואָס איך האָב נישט געלייענט — האָט „נעט דער פּילאַזאַף“ נישט געקענט פאַר-שטיין די „טראַגעדיע“ ענדזשי'ס... — אַט קען אַ פרוי נאָך וויסן פון אַ שטיקל אינטערעסאַנט לעבן און וואַרפט זיך דערמיט. געוואַלד, מען קען דאָך טאָן אַזויפיל גוטע אינטערעסאַנטע זאַכן; גיין צו לעקציעס, צו דעבאַטעס, צו מיטינגען; זען די נייע זאַכן אין מוזעאומס, אין טעאַטער, אין ביבליאָטעקן... אָבער סידני רייסט אים איבער.

סידני, דער „טשערמאַן“ פון שאַפּ, אין די פריע פערציקער, אַ מיטלואוואַקסער, אַ געפאַקטער, מיט ברוינע קלוגע אויגן, האָט איר געבעטן זיך צו באַרוואַיקן, מען דאַרף זיך דורכריידן זאַכלעך וואָס צו טאָן. ער דערוואווסט זיך באלד אַז זי קומט איצט פון דער יוניאָן. מען האָט איר דאָרט געזאָגט, אַז זיי לאָזן עס צו די אַרבעטער פון שאַפּ. זיי וועלן דאַרפן פאַרהאַנדלען וועגן איר צוריקקומען אין שאַפּ.

בעת דער טשערמאַן האָט דורכן טעלעפּאָן זיך פאַרבונדן מיטן יוניאָן אַפיס, האָבן אירע פריערדיקע מיטאַרבעטער זיך אַוועקגעזעצט לעבן איר און זי געטרייסט, אַז דער גאַנצער שאַפּ וועט זיך איינשטעלן פאַר איר, אַז זי זאָל צוריק בלייבן אַרבעטן.

זי האָט זיך דערפילט דערמונטערט און האָט שוין געקענט זיך אַראַפריידן פון האַרצן; אַוודאי האָט זי פרובירט פאַרשיידענע טעטיקייטן, כדי צו פאַרטרייבן דעם נאַגנדיקן אומעט; צו העלפן קראַנקע, אַרימע. אין אָנפאַנג האָט דאָס איר אַביסל באַפרידיקט, אָבער וואָס ווייטער האָט איר אַלץ מער געפייניקט די איינזאַמקייט. עס האָט איר שטאַרק אָנגעהויבן ציען צוריק אין שאַפּ אַריין, צו דעם האַווענדיקן, רוישנדיקן לעבן. איר

קליינע היים, איר שטיקל אפרווינקל, האָט אָנגעהויבן ווערן פאַר איר אַן אָפּקומעניש. — גיין צו אָפּט צו די קינדער וויל זי ניט, און זיצן דאַרטן צו-לאַנג וויל זי אויך ניט: צו וואָס זאָלן זיי דערפילן אין איר אַ לאַסט פון הילפלאַזן עלטער?...

פון דעם טעלעפאָן איז דער טשערמאַן אַוועק אין אָפיס. נאָך אַ לענגערן זאַמען זיך האָט מען פאַרשטאַנען, אַז דאַרטן קומט פאַר אַן אַמפּערניש. מען האָט פאַרגעשלאָגן, אַז זי זאָל קענען קומען אין שאַפּ און דאַרט זיצן ווי לאַנג זי וועט וועלן, אָבער נישט אַרבעטן. אָבער דאָס האָט ענדזשין אינגאַנצן דערשלאָגן. זי האָט זיך געפילט באַליידיקט. אירע הענט האָבן זיך געביילט אין פּויסטן. זי האָט זיך אַ ריס געטאַן אין דער ריכטיגן צום אָפיס. דער טשערמאַן האָט איר פאַרשטעלט דעם וועג; ער האָט ענדזשין אָנגענומען פאַר די הענט, דערקלערט, אַז דער אַלטער פינקל איז ניטאָ אין שטאַט. ער איז אויף וואַקאַציע אין פּלאַרידע. אַזן זיינע צוויי יורשים — ווייסט זי דאָך, אַז זיי האָבן שוין לאַנג געוואָלט פון איר פטור ווערן... די דאָזיקע דערקלערונג האָט איר אַביסל באַרואַקט, אַז דאָס קומט ניט פון דעם אַלטן באַלעבאַס... אָבער דער אויפברויז אין איר האָט זיך ניט אינגאַנצן איינגעשטילט. מיט אַ געבראַכן קול האָט זי איינגעטענהט: — אויב צו בלייבן אין שאַפּ, איז מיט אַלע רעכטן ווי פריער. — זיך דינגען פאַר פרייזן, טיילן די אַרבעט, זיך באַטייליקן אין אַלע שאַפּ-קאַמפּן; אַלץ, אַלץ ווי פריער.

די עטלעכע האַרציקע ווערטער האָבן אויפגעשטורעמט דעם שאַפּ. נאָך אַ קאַמף מיטן באַסעס בניים אינם שאַפּ-אָפיס, איז דער טשערמאַן צוריק אַריינגעקומען. אויף זיין פנים זיינען נאָך געווען שפורן פון באַר-הערשטער אויפּרעגונג... ער האָט אַ כאַפּ געטאַן אַ ליידיק בענקל, האָט עס אַריינגערוקט אויף דעם זעלבן פּלאַץ וואו ענדזשי איז פריער געזעסן, און הויך אויסגערופן: „ענדזשי! דו ביזט צוריק אַ האַנט אין שאַפּ, מיט אַלע רעכטן ווי פריער.“ מיט האַסט איז ער אַוועק צום עלעקטרישן קעסטעלע אויפן וואַנט. עס האָט ווי אַ פּלאַץ געטאַן אַ זשומענדיקער געברום, און מיטאַמאַל פאַרשלונגען די שטילקייט פון שאַפּ.

ביל, דעם באַס' יינגערער זון, האָט אַוועקגעלייגט לעבן ענדזשין אַ בינטל דרעסעס און איר צוגעוואָרפן אַן אָפענעם פיינטלעכן בליק. פייערלעך האָבן אַ בליץ געטאַן אין ענדזשיס אויגן. — אויף שטיקער וואַלט זי זיי צעריסן, אַט די פוילע שנעקעס! אפילו לערנען האָבן זיי זיך געפוילט. אירע קינדער האָבן שווער געאַרבעט פאַר זייער בילדונג.

און זיי האבן געווארט פארן גרייטן. זי האט געדארפט אוועקרייסן די נויטיקסטע צייט פון אירע קינדער און פון איר קראנקן מאן. געקומען פרי אין שאפ, אוועקגעגאנגען שפעט, אוועקגעגעבן די זונטאגס אפילו; מיט הינטישער געטריישאפט האט זי געגלויבט זיין ארויפגעצויגענעם רחמנות-פנים — אז „ער דערלייגט צו די ביזנעס“, אז ער וועט איר שפעטער פארגיטיקן, זאל זי אים נאך איצט ארויסהעלפן. — און זי, דער נאר, האט געהאלפן... געארבעט פאר צוויי, איינגעשפארט אים נאך אן ארבעטער פאר א פאר צוגעווארפענע דאלער... די אלע ווערטער האבן זיך ארויסגעכאפט פון איר מויל מיט א ווייט-פארטראכטן בליק, מיט ווייטאג אין איר שטים, מיט א טיפער חרטה... זי האט אויפגעכאפט די בליקן אויף איר פון די צוויי נייע פינישערינס, ווי זיי וואלטן פרעגן מיט שטוי-נונג — וואס מיינט זי מיט די דאזיקע רייד?...

האט זי זיך געווענדעט צו די צוויי נייע, און גענומען דערציילן זיי דאס, וואס די שאפ-ארבעטער האבן שוין פיל מאל געהערט. זי האט גע-וואלט, אז די נייע זאלן אויך וויסן וועגן איר יחוס אין דעם דאזיקן שאפ: „מיט דרייסיק יאר צוריק איז עס געווען. מר. פינקל (דאן האט ער נאך געהייסן בעני פינקלשטיין) איז נאך געווען א גרינער. מיר האבן געארבעט אין איין שאפ. צוזאמען זיינען מיר געשטאנען 16 וואכן אין סטרייק. ער האט נאך ניט געקענט קיין ענגליש. ער האט אבער אלעמען צוגעגעבן מוט. אויפן פיקעט-ליין פלעגט ער שטענדיק זיין פון די ערשטע. ער פלעגט מיט שטאלץ דערציילן, אז אין דער אלטער היים פלעגט ער ריידן אויף „מאסאָווקעס“; אז ער האט אין זיין שטאָט אַרגאַני-זירט דעם שניידער-פאך. אלע ארבעטער פון שאפ האבן אים ליב געקראָגן. דעם סטרייק האט מען פארלאָרן. דער באָס האט אויפגעגעבן דעם שאפ. די לעצטע פאר טעג פון סטרייק האט ער איר פארטרויעט, אז ער מיט זיין ווייבס א קרוב עפענען אליין א דרעס-שאפ. יענער גיט די געלט און ער — זיינע קענטענישן. ער האט איר אָנגעבאָטן דעם ערשטן דזשאַב ביי אים. ער האט געוואוסט ווי שנעל און גוט איך בין. איך האב זיך אָנגעכאָפט מיט פרייד, ווייל ער האט מיר פארזיכערט, און איך אליין האב דעמאלט „פארשטאנען“ אז ער וועט ניט זיין ווי אלע אַנדערע באָסעס. אַך, זוי ווייניק איך האב דעמאלט גענוצט מיין קאָפּ!

מיין מאן איז דעמאלט געווען א מענער-שניידער. ער איז אבער באַלד קראַנק געוואָרן אויף די לונגען, און איך האב שוין געדארפט ווערן די שפייזערין פאר אים און פאר אונזערע צוויי קינדער. מיין מאן פלעגט

מיר שטענדיק פאראויסזאגן, אז איך נאר זיך אפ אין באַס' אויפריכטיי-
קייט; אז איך וועל נאך סטרייקן ביי אים פאר א יוניאן-שאַפּ; אז אויב ער
קען שוין זיין א באַס, וועט ער ניט זיין אנדערש פון אלע אנדערע...
— ער איז געווען גערעכט, מיין קלוגער מאַן — האָט זי פאָרגעזעצט

נאָך אַ וויילע שווייגן — זיין שאַפּ איז געוואָרן גרעסער און גרעסער.
זעקס וואָכן האָט מען ביי אים געסטרייקט פאר אַ יוניאן-שאַפּ.

די גאַנצע צייט פון סטרייק האָט ער זיך אויסבאַהאַלטן פון די
סטרייקערס. און ווען איך האָב אים איין מאָל געפאַקט ביים עלעווייטער
בעת ער איז אַריין דורך אַ הינטער-טיר, האָט ער פאר מיר ווידער
אַרויפגעצויגן אויף זיך אַ רחמנות-פנים:

— דו וויסט דאָך, ענדזשי, אז דער געלט-שידוך איז מיין שותף.

ער דערלאָזט ניט קיין יוניאן-שאַפּ. — איך האָב מיט חוץ אים אַריינ-
געלאַכט אין פנים אַריין. — קומט מיט אונז אין פיקעט-ליין, מר. פינקל,
ווי אַמאָל, איר געדענקט?... דערווייל איז דער עלעווייטער אַנגעקומען,
ער האָט מיר צוגעוואָרפן אַ צאַרנדיקן בליק. אויפן מאַמענט בין איך
געוואָרן אַזוי אויפגעברויזט, אז איך האָב אים נאָכגעשיקט אַ גאַלגן-שפיי...
זי האָט זיך ניט געשעמט צו דערציילן די אַרבעטער וועגן דעם שפיי.
אַלע האָבן געלאַכט מיט גרויס הנאה, נאָר זי האָט ניט געקענט דערגיין,
צי מען לאַכט פון איר, צי מען איז צופרידן מיטן שפיי...

— נו, וואָס ווייטער? — האָט איינע פון די מיידלעך געוואַלט וויסן.

— יא, עס איז געוואָרן דאָן אַ יוניאן-שאַפּ. און דאָן האָב איך באַ-
שלאָסן, אז איך וועל פון אים אַראַפרייסן זיין מאַסקע... איך וועל אים אויך
ווייזן וואָס איך קען ...

ווייטער האָט ענדזשי דערציילט ווי זי איז געוואָרן אַקטיוו אין שאַפּ.
זי איז שטענדיק געשטאַנען אויף דער וואַך, אז קיינע פון די יוניאן-פונקטן
זאָל ניט פאַרלעצט ווערן. פון דאָן אָן איז זי געוואָרן פאר אים אַ גע-
שפּענסט. ער האָט פרובירט אַלערליי מיטלען פון איר פטור צו ווערן.
— א, יא — האָט זי דאָן צוגעגעבן מיט אַן איראַגנישן שמייכל —

עס איז געווען ביי אים צייטנווייז געוויסע שטימונגען, וואָס ער האָט
געוואַלט מיט איר גוט ווערן, זי פלעגט אַבער מיט פאַראַכטונג זיך ניט
אומקוקן אויף זיינע פריינטלעכע שמייכלעך. דער שותף איז שוין
געווען אויף יענער וועלט.

ענדזשי איז געווען צופיל צערודערט אז זי זאָל זיך קענען נעמען
צו דער אַרבעט. זי האָט גענומען אַ שפאַציר צווישן די רייען מאַשינען,
אַפגעשטעלט זיך לעבן יעדן איינעם. יעדערער איז דאָן געווען פאר איר

אזוי ליב און נאענט, ווי א צוריקגעפונענע משפחה. אויסגעפרעגט יעדן איינעם וועגן פערזענלעכע פאסירונגען, זינט דער צייט וואס זי איז געווען אוועק. ווען זי איז צוגעקומען צו נייטענען, האט ער זיך נישט געקענט איינהאלטן פון ווידער פרעגן איר:

— וואס אזוינס האט אייך געצויגן צוריק אין שאפ אריין? ווען איך זאל קענען פטור ווערן פון שאפ, וואלט איך קיינמאל ניט געבענקט צוריק. דא איז דאך בלויז ערגערניש און שווערע פראצע. זי האט אים גלייך איבערגעשלאגן; — איר מוזט אבער צוגעבן, אין שאפ זיינען אויך דא פריידיקע מאמענטן! זי האט אים אָנגעהויבן אויסרעכענען א גאנצן צעטל: חתונה-פארדיס, געבורטססאָג, געזונט-פיערונגען, און אפילו ביי סטרייקס און „סטאָפעדזשעס“ זיינען אויך פאראן קאלעקטיווע אונטערהאנדלונגען. היינט די אלגעמיינע פרייד פון געוויסע אַרבעטער געווינסן. — יא, אט נאך דעם דאָזיקן דינאמישן לעבן האט זי שטארק געבענקט...

סעם דער וויצלער, לעבן נייטענס מאשין, האט זיך אָנגערופן אויף זיין וויציקן שטייגער:

— ענדזשי, עפעס שמועסט מען, אַז נאך אונדזערע שטורמישע אַרבעטסלאָזע דעמאָנסטראַציעס האט אַ סענאַטאָר פאַרגעשלאָגן אין סענאַט סאַציאַלע פאַרזיכערונג. אויב עס וועט טאַקע געשען, וועל איך מיט נייטן פאַרלאָזן דעם שאַפ אַ סך פריער פון די זיבעציקער, דאָן וועלן מיר אַלע דריי אַ לעב טאָן! מיר וועלן שוין וויסן ווי אזוי צו לעבן און האָבן אויך אַביסעלע פאַרגעניגן. זי האט אומעטיק געשמייכלט. — הא, ביז דאָן... זי האט אַראַפגעשלאָנגען די איבעריקע ווערטער, מיט אַן אויס-דרוק פון ביטול, אַ מאַך טוענדיק מיט דער האַנט...

ווען דער אַלטער פינקל האט אין אַ וואָך געטראָפן ענדזשי צוריק אין שאַפ, איז ער געבליבן שטיין מיט שטוינונג. ער איז גלייך אוועק צום שאַפ-טשערמאַן, וואו ער האט זיך אַלץ דערוואוסט. מיט אַ כּוּמורנעם פנים האט ער זיך שטיל אַרויסגערוקט פון שאַפ. באלד האט מען דערזען זיינע ביידע בנים זיך אַרומדרייען אין שאַפ, מיט ביינע פנימער, געזוכט צו זיין פאַרנומען מיט עפעס... דאָס איז שוין געווען אַ צייכן אַז זיי זיינען אַנטלאָפן פון אַ קריג מיטן פאַטער, כדי זיינע קולות זאָלן זיך ניט הערן איבערן שאַפ.

צוועלף אזויגער, ווען אַלע זיינען געזעסן ביי דעם לאַנגן עס-טיש, האט מען מיטאַמאַל דערהערט דעם באַקאַנטן שווערן סאַפּען פון מר.

פינקלען. ער האָט געשפּאַנט מיט אימפעט, ער האָט געטראָגן פּאַר זיך אַ טאַץ מיט צוויי פּלעשער וויין, גלעזלעך, און אַ טאַץ מיט קיכעלעך. — מיר וועלן איצט טרינקען אַ לחיים צו ענדזשי'ס צוריקקומען — האָט ער אַרויסגעזאָגט מיט פּאַרכאַפּטן אַטעם. — מיינע יינגלעך האָבן זיך באַנאַרישט, איר ווייסט דאָך „אַמעריקאַנער קינדער“, אַלץ פּאַרמאַגן זיי: שיינע מאַנירן, גלאַטע רייד, געהויבענעם אַנשטעל, אָבער נשמה איז ניטאַ. גייטן מיטן טשערמאַן האָבן זיך איבערגעקוקט: „ווער עס רעדט פון נשמה“...

פינקל האָט אָנגעפּילט די גלעזלעך. די ערשטע צוויי האָט ער צוגעטראָגן צו ענדזשי, צום פינישינג טיש. ער האָט איר דערלאָנגט דאָס גלעזל, אָנגעקלאַפּט זיינע אין אירער, און אָן ווערטער איר געדריקט די האַנט. זי האָט דאָן אַראָפּגעלאָזט די אויגן, אים אויסצומיידן זיין אַמאָליקן רחמנות־בליק.

— דו וועסט מיר שוין מער ניט אָפּנאַרן מיט דיין פּאַלשן אַנשטעל — האָט איר אַ ברען געטאַן אַ כּעס פּאַר דעם אַמאָל... אַלע אין שאַפּ האָבן געוואוסט, אַז אין דעם צו־להכעיס שפּיל, וואָס מר. פינקל פּירט מיט זיינע בנים, געווינט דער שאַפּ געוויסע קאָנצעסיעס. כדי זיך אָפּצורעכענען מיט זיינע זין פּאַר זייער ביטול־באַציאָונג צו אים, און אום צו ווייזן זיי אַז ער בלייבט באַלעבאַס... נישט וואָס דער וואָלף איז געוואָרן אויס וואָלף. ווען די אַרבעטער פּלעגן דערהערן אַ קריג אין אָפּיס, פּלעגט מען זיך שוין וויצלען, אַז עפעס וועט מען שוין געווינען נאָך זייער קריג...

פון דאָן אָן האָט מר. פינקל ניט אויפּגעהערט זיין פּריינטלעך זיך מיט ענדזשי... אַממערסטן פּלעגט ער צוקומען צו איר אין מאַמענטן פון כּעס און פּאַרביטערונג קעגן זיינע זין. מיט אַ צעפּלאַמטן פּנים פּלעגט ער פּאַר איר זיך אַראָפּריידן פון האַרצן, אַז ער ווייסט, אַז ער איז פּאַר זיינען יורשים ווי אַ שטאַך אין אויג; אַז ער פּילט זייער שנאה צו אים. ער פּלעגט איר שטיל דערציילן ווי אַזוי זיי זוכן אַלערליי מיטלען וואָס שנעלער פטור ווערן פון אים.

ענדזשי פּלעגט אים אויסהערן מיט אַ געוויסער העפּלעכקייט, אָבער שטיל אין זיך האָט אין איר געטליעט אַ געוויסע נקמה... און כדי זיך אַ רייץ צו טאַן מיט אים, פּלעגט זי אים דערציילן פון אירע קינדער, ווי געטריי זיי זיינען איר, און ווי זיי באַרימען זיך פּאַר זייערע פּריינט מיט איר שטאַלצער האַלטונג, און אַז עס איז איינגעשטעלט צווישן זיי אַן אימנטימע חבּרשאַפּט. דערביי פּלעגט זי אים נאָך אַ שטאַך טאַן, אַז אירע

קינדער זיינען געלערנטע, זיי האבן טאקע שווער געארבעט. האבן אבער געענדיקט קאלעדזש און האבן פיינע שטעלעס.

נאך אזלכע געשפרעכן פלעגט ענדזשי זיך טיילן מיט די פרויען ארום טיש מיט אירע אַרויסגעזאָגטע מיינונגען: אַז דער הונט איז ווערט דעם טשעקן... אַז ער האָט בלויז געקענט זיין אַ כּיטרער באַלעבאַס אַפּצור-נאַרן מיט קלענערע פּרייזן און אַרויסקריגן מער שטעך... אַבער אויסער דעם שאַפּ און פּראָפּיטן, „האַט דאָס קיין שכל ניט“...

זינט ענדזשיס צוריקקומען אין שאַפּ האָט דער אַלטער פינקל אַפּ-געשפּילט נאָך אַ שפּיצל זיינע זין און איינגעפירט, אַז יעדן יאָר זאָל דער שאַפּ פּיערן ענדזשיס געבורטסטאָג. ער האָט באַזאָרגט זיין אייגענעם כּיבוד מיט אַ פּולער האַנט: וויין און בראַנפּן. טאַני דער פּרעסער, אין די פּריע פּערציקער, אַ שלאַנקער, מיט אַ לענגלעך איידל פּנים און שוואַרצע קלוגע אויגן, האָט נאָך ניט אויפגעגעבן די האַפּענונג צו ווערן אַ בינע-מענטש. נאָך אַ כּוסה פּלעגט ער אַרויסווייזן זיין טאַלאַנט פּון אימיתירן די מואוויסטאַרס, דערביי שוין אויך אַריינגעכאַפט צו אימיתירן געוויסע שאַפּ-טיפּן. פּעני די „פינקערין“ איז שטענדיק געווען זיין ערשטער קרבן. פאַר פּיר יאָר וואָס זי אַרבעט אין שאַפּ האַלט זי זיך נאָך אַלץ ביי די פּופּציק יאָר, ווי זי האָט אַנגעגעבן ווען זי איז אַנגעקומען. זי אַר-בעט אַן אַ יוניאָן-ביכל, ווייל זי האָט געדאַרפט זיין אַ צייטווייליקע, פאַרן „ביזע“-סעזאָן. אַבער אזוי ווי דער באַס האָט איר געלאָזט בלייבן אין שאַפּ, האָט דער טשערמאַן שוין אויך געמאַכט אַ שווייג. כּדי ער זאָל ניט ערגער מאַכן, אַז מען זאָל זי אינגאַנצן ניט אַוועקשיקן. וויסנדיק אַז זי איז אין שאַפּ אַן בירגער־רעכט, האָט זי זיך געהאַלטן שטיל, צוריק-געצויגן מיט אַ פאַרטרויערט פּנימל. מען האָט איר אַ נאַמען געגעבן די „בלו-דזשיי“, ווייל זי האָט קיינמאַל ניט גענאַנגען מיט אַ נאַרמאַלן שפּאַן, נאָר שטענדיק מיט געדיכטע שריטעלעך, ווי געלאַפּן מטי אַ שפּרונג. טאַני פּלעגט איר נאַכמאַכן, ווי זי טראַגט די גרויסע „באַנדלעך“ דרעסעס, וואָס פאַרדעקט זי אינגאַנצן, און שפּרינגט צווישן די רייען מאַשיענן ווי אַ וויזעלע. טאַני פּלעגט אויך ניט דורכלאָזן אַנדערע מיט געוויסע כאַראַקטער־שטריכן. מר. פינקל פּלעגט קיכן פּון געלעכטער פּון טאַנים אימיטאַציעס. די אַנדערע פּלעגן געשמאַק לאַכן, בלויז קוקן-דיק אויפן באַס, ווי זיין פּולער לויזער פּנים טרייסלט זיך, מיט די שמאַלע פאַרגאַסענע אייגעלעך.

איינס אַזויגער, ווען מען איז שוין צוריק געזעסן ביי די מאַשינען

מיט פארשלאסענע מוחות, איז ענדזשי, ווי נאך יעדער פייערונג, צוגע-
גאנגען צו די אימיטירטע און געבעטן אנטשולדיקונג, וואס צוליב איר
זיינען זיי געטראפן געווארן. אבער טאגן האבן אלע ליב געהאט און
מען איז ניט געווע ברונג אויף אים.

* * *

עס איז געווען א פאר וואכן נאך ענדזשילינא'ס זיבעציקסטער
געבורטסטאג-פייערונג, אין א שפעטן נאכמיטאג, די וואכן-הענט האבן
אלעמאל געכאפט א קוק אויפן וואנט-זייגער—אט, נאך א שעה, און דער
טאג איז געענדיקט. די שטיק-ארבעטער האבן מיט פארדריסלעכע בליקן,
ווי באשולדיקט דעם זייגער, וואס די שעהן לויפן, און מען האט זיך
ציעאגט צו אריינכאפן נאך א פאר אפגענייטע נעט.

פלוצלונג איז אריינגעקומען דער עלטערער זון, פאול, א בלאסער,
מיט א פארטראגענעם טעמפן בליק אין די אויגן. ער האט געזאגט א פאר
שטילע ווערטער דעם טשערמאן און שנעל זיך ארויסגעאיילט פון שאפ.
באלד האט מען זיך דערוואוסט... מר. פינקל איז געשטארבן אין
פלארידא. דער שאפ וועט זיין פארמאכט עטלעכע טעג.

קיינער האט ניט באמערקט ווי שנעל ענדזשעלינא האט זיך ארויס-
גערוקט פון שאפ. אינדרויסן האט איר ערשט ארומגענומען א קלעם פון
דערשלאנגקייט. זי האט זיך א וויג געטאן, ווי זי וואלט פארלארן איר
גלייכגעוויכט. זי האט זיך געלאזט גיין, אינגאנצן אן אויסגעליידיקטע,
מיט א פארטעמפטן מוח און א פארשטייפט הארץ. זי האט ארומגעבלאנ-
קעט אין די רוישנדיקע גאסן. זי האט געשפרייזט אן א ציל, א פארגעסענע
פון צייט און רוים, ביז זי האט דערפילט א מידקייט אין אירע פיס און
א דראנג זיך אַוועקצוועצן ערגעץ. דער שפעט-הארבסטיקער אָוונט איז
געקומען מיט א פרינדיקן ווינט און האט זי ווי אריינגעכאפט אין קאלטע
קלאַמערן.

זי האט אליין ניט געוואוסט ווי אירע מידע פיס האבן זי אריינגע-
פירט אין דעם קליינעם קלויסטערל. אין דער מיסטישער טונקלקייט האט
זיך זיך געפונען זיצן אויף איינער פון די לעצטע בענק. וואו ניט וואו
זיינען דארטן געזעסן מענטשלעכע געשטאלטן, איינגעהילט אין א מין
סודותדיקייט. ארום די לאנגע ברענענדיקע ליכט לעבן אלטאר האבן
געקניט מענטשלעכע שאַטנס. ווען זיי האבן זיך אויפגעשטעלט האט זי
אויך געזען יונגע מיידלשע פנימער. אלץ האט איר אויסגעקוקט אַווי
פרימד און קאמיש... זי איז ניט געווען רעליגיעז, דאס איז איר געבליבן

ווי אַ ירושה פון איר אויפגעקלערטן מאַן. כדי ניט אַרײַנצופאַלן אין די שכנישע מיילער פלעגט זי יום־טובים זיך אַרײַנכאַפן אין קלויסטער. זי איז נאָך אַלץ געזעסן פאַרוונקען ווי אין אַ הינער־פלעט. זי האָט מיטאַמאָל דערזען פאַר זיך דעם דאַרן אַלטיטשקן גלח: — דו אַדרפסט עפעס? — האָט ער איר שטיל פאַטערלעך געפרעגט. זי האָט זיך געגעבן אַ כאַפּ אויף ווי פון אַ חלום. זי האָט זיך אַרומגעקוקט און דערזען, אַז זי איז געבליבן אינם קלויסטערל די לעצטע. זי האָט אַ שאַקל געטאַן מיטן קאַפּ אויף ניין און האָט זיך אַרויסגעלאָזט אינדרויסן.

אויף דעם באַלויכטענעם שטאַטישן זיגער האָט זי דערזען אַז עס איז שוין נאָך 8. זי איז געבליבן שטיין אַ צעטומלעטע. וואָס האָט פאַסירט מיט איר?... מיטאַמאָל האָט איר געגעבן ווי אַ זעץ אין מוח: — מינע קינדער! — האָט זי מיט שרעק אַרויסגערעדט אין דער הויך. ווי אַ געיאָגטע האָט זי אָנגעהויבן לויפן צו דער נאַענטסטער אונטערבאַך־סטאַנציע. זי האָט שוין פון וויינטס דערזען ליכט אין אירע פענצטער.

דאָס זיינען געווען אירע קינדער. זיי האָבן זי נישט געטראָפן אין דער היים און איבערגעקלערט שוין ווער ווייסט וואָס מיט זייער מוטער האָט פאַסירט. זי האָט דערפילט אַ פאַרלאַנג שוין אויסזאָגן די קינדער דעם אמת פון איר אַרומבלאַנקען, אַז זי האָט זיך עפעס דערשראָקן פאַר אַזאַ פּולצלינגדיקן טויט ווי איר באַס; אַז עס האָט איר געטראָגן צו אַנט־לויפן ווי פון אַ נאַכיאָגנדיקן געשפענסט... אַבער באַלד האָט זי זיך באַהערשט, ווי איר געוואוינהייט איז געווען, פריער איבערטראַכטן זאָכן, און גלייך באַשלאָסן: ניין, זאָלן זיי ניט וויסן, זי טאָר זיי ניט איבערשרעקן.

ווען זי איז שוין געלעגן אין בעט, אַן איינגעדעקטע, אַן אָנגעקושטע, האָט זי זיך דערפילט דערפרישט מיט נייעם כוח. אין איר וויזיע האָט זי ווידעראַמאָל דערזען דעם אַמאָליקן יונגן פינקלשטיין, וועלכער איז געווען דער ערשטער און דער לעצטער אויף דער פיקעט־ליין; אַלעמען צוגעגעבן מוט און אַלע האָבן אים ליב געהאַט. אַ מאַדנער ווידערגעפיל האָט איר דורכגענומען... אין אַרײַנגעפאַלענעם דרימל האָט זי שטיל געשעפטשעט: — מר. פינקל: מיין אַוועקגיין וועט זיין אַ שענערער ווי דינער... מיין אַוועקגאַנג וועט ניט זיין אַזאַ פאַרהאַסטער, פאַרשטויסענער ווי דינער.

דורך איר מידן מוח האָט נאָך דורכגעשוועבט די קליינע פעני. — וואָס וועט איצט זיין מיט איר?... — האָט זי נאָך באַמיט זיך עפעס צו טראַכטן. אַבער דער שלאַף האָט איר באַזיגט. אין טיפן דרימל האָט זי געהערט אין זיך אַן איבערלעכע שטים: „פעני, וועסט מוזן בלייבן אין שאַפּ. מיר וועלן זיך איינשמעלן פאַר דיר.“

אין גער אַנגל

ביי אַ זייט אין אַ שטאַטישן פאַרק פון אַן אַרעמער געגנט, לעבן אַן אייזערנער אַפּאַמאָנג, אונטער אַ שוואַך באַלויכטענעם לאַמטערן, אויף אַ נאַסער באַנק, איז געזעסן אַ מענטשלעכע פיגור, איינגעקאַרטשעט אין אַ קורצן רעקל. ער איז אַזוי אַפּגעזעסן אַ גאַנצע נאַכט.

דער פאַרטאַג איז געקומען מיט אַ קילן, צפונדיקן ווינט; פלאַכטעס פון נאַכטיקן נעפל זיינען, מיט בלויער דורכזיכטיקייט, געשווונמען איי-בער די טונקל-בלויע שפיצן פון די אַרומיקע הויכע בערג. אַראַפּגעהאַנגן גענע נאַסע צווייגן האָבן מיט ווינטיקן גערויש אַראַפּגעטרייסלט די שווערע טוי-טראַפּנס פון די שיטערע האַבסטיקע בלעטער, און מיט אַפּ-געוואַשענעם גלאַנץ זיך געהויבן אין דער הויך. לאַמטערנעס האָבן אַנגע-הויבן זיך אויסלייטערן און געוואַרפן אַ העלן שיין אויף די, פון נעפל אַרויסגעהויבענע קאַנטורן, פון די אַרומיקע געגנטשאַנדן.

אַנטקעגן פאַרטאַג האָט פון אַ גרויער אַלטער געביידע, אין אַ געדיכט באַוואוינטער גאַס, אַרום פאַרק, זיך אַרויסגעשאַרט אַ דאַר, דין מענטשל. אַ לויז, דין רעקל האָט פון אים אַראַפּגעהאַנגען, ווי אויף אַ פלאַך-ברעטל-דיקער שטוטשעלע. צווישן די אויסגעדרייטע, לאַנגע, שפיציקע שיד און טריפלידיקע הויזן, האָבן אַרויסגעקוקט שטיקער נאַקעט לייב. זיין שטאַ-רער בליק פון די פאַרגאַסענע רויטלעכע אויגן, געריכטעט צום פאַרקל. ער האָט זיך געלאָזט גיין אין יענער ריכטונג. מיט געאיילטע טריט איז ער צוגעקומען צו דער באַנק און מיט אַשאַרפן אויסבויג צום פנים פון דעם זיצנדיקן, האָט ער מיט אַ נאַטירלעכער היימישקייט געפרעגט:

— „באָדי“, ביזט דאָ געזעסן אַ גאַנצע נאַכט? — און ניט וואַרטנדיק אויף קיין ענטפער, האָט ער אַרויסגעשלעפט פון קעשענע אַ פלעשל מיט אַ ביסל פליסיקייט.

— טרינג דאָס אויס וועט דיר ווערן וואַרעמער — האָט ער אַרויס-גערעדט אין אַן אינטימען טאָן. די ווערטער זיינען פון אים געפאַלן ווייכע, דריבנע, מיט האַלב שיכורער צערטלעכקייט. דאָס מענטשל איז געבליבן שטיין געפלעפט, ווען יענער האָט אויפ-געהויבן זיין קאַפּ. ער האָט דערזען פאַר זיך אַ יונגן מענטשן מיט אַ ריין,

גלאַט פנים. ער האָט געגעבן אַ פיר זיינע אויגן איבער זיין הולד— אַ בלוי, כמעט ביי־געפרעסטע אויבער־העמד, דער אַנצוג ריין און נעט, אפילו די הויכע שיך האָבן געגלאַנצט מיט נייקייט. בלויז די דיקע זוילן האָבן באַצייכנט, אַז זיי זיינען געמאַכט פאַר באַרג־קלעטערער. זיין וואַג־דערנדיקער בליק איז געבליבן הענגען אויף דעם נייעם געלן רוק־זעקל, אונטער זיין רוקן. ער האָט אַ רגע געטראַכט און מיטאַמאַל אַלץ פאַר־שטאַנען...

— אַנטשולדיק, איך האָב געמאַכט אַ טעות, דו ביזט ניט פון מיין מיין... — האָט ער שטיל ווי אַרויסגעזיפט צווישן די ציין. זייערע אויגן האָבן זיך באַגעגנט, זיי האָבן זיך אַ מאַמענט אַנגעקוקט מיט אַן אינטימען, פריינטלעכן בליק. דאָס מענטשל האָט אים ווידער אונטערגערוקט דאָס פלעשל: — ווילסט אַ טרונק טאָן? — האָט ער אים געפרעגט היימיש. יענער האָט געכאַפט אַ קוק אויף דעם מענטשלס געלע פאַרפאַפטע ציין און האָט אַ דריי געטאָן מיטן קאַפּ אויף גיין...

ער האָט דאָס גלייך דערפילט. אַ באַליידיקטער אויסדרוק האָט דורכגעדרונגען זיין איינגעפאַלן בלאַס פנים, די דינע שפיציקע נאָז און די שפיציקע מאַרדעטשקע האָט מיט שאַרפקייט זיך אַ הויב־געטאָן. ער האָט אַריינגערוקט דאָס פלעשל צוריק אין קעשענע און האָט זיך געלאָזט גיין. נאָך עטלעכע שפּאַן איז ער שטיין געבליבן — קענטיק ווי ער האָט עפעס דורכגעטראַכט. מיט אַ פאַר ברייטע שפּאַן איז ער צוריק געשאַטנען לעבן באַנק.

— אַנטשולדיקט, מיסטער, איך וויל זיך דאָ צוועצן. די באַנק איז שוין פון לאַנג מיינע. דער בחור האָט אים צוגעוואָרפן אַ חוּק־שמייכל: — עס איז דיין באַנק? האָסט זי דאָ אַליין אַוועקגעשטעלט? — האָט ער אַרויסרופנדיק געפרעגט.

— גיין, דאָס באַלאַנגט צום פאַרק. אָבער אַט־די באַנק ברענגט מיך אַלע מאָל צוריק אין שטאָט. ווי אַ כישוף ציט זי מיך אַהער, און זי האַקט איבער מיינע וואַנדער־וועגן... דער בחור האָט געקוקט אויף אים מיט אַן אַפענעם בליק פון ביטול־וואָס אַ שיכור קען פלאַפלען... אַ גלימער פון צאָרן האָט אַ פינקל געטאָן אין דעם מענטשלס אויסגעלאַשענע אויגן. — איך בין איצט נישט שיכור — האָט ער אים צוגעוואָרפן אַ פאַר־ביטערטן בליק — איך האָב בלויז אַ זופּ געטאָן, זיך צו דערוואַרעמען אַביסל. איך בין אויך אַמאָל געווען אַ ווירדיקער מענטש; עס האָבן

מיט מיר אויך פאסירט זאכן... דער בחור האָט זיך אַ שאַרפֿן קער געטאָן צו אים : — ווילסט דערציילן „באדי“, איך וועל דיך גערן אויסהערן... ביים וואָרט „באדי“ האָט דאָס מענטשל אויף אים אָנגעשטעלט זיינע אויגן מיט אַ דערפרייענדיקן בליק.

— לאַמיר זיך פאַרשטעלן — האָט ער זיך געווענדעט צום בחור מיט אַ ווייכן, פריינטלעכן טאָן. — מיין נאָמען איז יצחק — האָט דער בחור שוועל געענטפערט. — מיין נאָמען איז דען, דעניעל, האָט מיין עגנעס מיך גערופן — דעניעל, מלאך... ער האָט זיך פאַרטראַכט מיט אַ ווייטן בליק און, ווי צו זיך אַליין גערעדט צעוואָרפענע, אָפּגעהאַקטע ווערטער: — אַט אויף דער באַנק האָב איך געטראָפֿן עגנעסן. אַ צאַרטע, אַ שוואַכניקע איז זי געווען. אַנטלאָפֿן פֿון אַ שלעכטער שטיפּמוטער, ווי אַן אַראָפּגעפּאַלן נאַקעט פייגעלע, האָט זי געציערט — מער פֿון עלנט־קייט, ווי פֿון קעלט. זי האָט זיך געבעטן ביי מיר: איך בין נאָך ניט קיין שלעכטע... פאַרהייט מיך, באַשיץ מיך... איך וועל מער ניט גיין אַהיים... און איך האָב זי אָפּגעהייט, זי באַשיצט. ניט געקענט אָנוועטיקן מיט אַט־דער געגאַרטער פרייד, נאָך וועלכער איך האָב געדאַרשט דאָס גאַנצע לעבן. גלייך נאָך מיין געבורט האָט מיין מאַמע אירע אויגן שוין ניט געעפֿנט; דער טאַטע — ערגעץ פאַרלוירן געגאַנגען... בין פאַרשטיינט געוואָרן פֿון איינזאַמקייט אין די עלנדע, קאַלטע קינדער־היימען. און דאָ, מיטאַמאַל האָט אַזאַ וואַרעמער, לאַשטשענדיקער שטראַל מיין פאַררוירן האַרץ דערוואַרעמט. מיט אַזוי פיל ליבשאַפט און צאַרטקייט האָט זי זיך שטענדיק געטויליעט צו מיר... .

ער האָט מיטאַמאַל זיך אַ קער־געטאָן צו יצחק, אים טיף אַרייַנגעקוקט אין פנים.

— דו ביזט נאָך גאָר יונג, אייזיק, אפשר ווייסטו נאָך ניט אַט־דעם פריידיקן געפיל, אַז ערגעץ קלאַפט אַ האַרץ פאַר דיר... און דו דערפילסט זיך אַזוי ווירדיק, אַזוי געהויבן, מיט אַ זיכערקייט, אַז קיינער וועט ניט וואַגן דיר עפעס שלעכטס צו טאָן. — ער האָט מיט ביטול אַ פּאַכע געטאָן מיטן האַנט — נו, וואָס קומט אַרויס... — ער האָט זיך אָפּגעהאַקט אין די רייד, אַראָפּגעלאַזט דעם קאַפּ אין אַן אומעטיקן שווייגן. נאָך אַ קורצן וואַרטן האָט יצחק אים אַ טאַרק געטאָן: — וואָס האָט פאַסירט, דעניעל? — עס איז דיר שווער צו דערציילן... האָט ער אים געפרעגט אַ געריירטער. — עס האָט פאַסירט — האָט ער גערעדט שטיל, פאַר זיך, מיט אַ טרוקן, טעמפֿן קול:

— דער קריזיס איז געקומען. די פירמע, וואו איך האָב געהאַט אַ „שיפּינג-דזשאַב“, איז פאַרמאַכט געוואָרן. מיין עגנעס איז שוין געווען אין די הויכע חדשים, אַ שוואַכע, אַ בלוט-אַרעמע. זי האָט געדאַרפט האָבן נאַרהאַפטע שפּייז. איך בין אַרומגעלאָפּן, געזוכט עפעס צו טאָן. אַמאָל פלעג איך זיך איינבעטן אין אַ רעסטאָראַן מען זאָל מיר געבן צו וואַשן די געשיר, רייניקן די קיך. מיט אַ פּריילעך האַרץ פלעג איך דאָן טראָגן אַ נאַרהאַפטן מאָלצייט פאַר מיין עגנעסן. אָבער ניט אַפט האָט דאָס פאַסירט. די האַרטע געלע קעזן, די טרוקענע ברוינע בעבלעך, פון די שפּייז-פעקלעך, פון דער רעגירונגס הילף, האָבן מיר קוים דערצויגן פון איין פעקל ביזן אַנדערן. מיין עגנעס איז אויסגעצערט געוואָרן; זי האָט קיין כוח ניט געהאַט צו האָבן דאָס קינד. זי איז אויסגעגאַנגען אין די געבורטס-ווייען, אין שטאַטישן שפּיטאַל. ער האָט אַ קוק געטאָן אויף יצחקן מיט אַ פאַרנעפּלטן, טעמפּן בליק.

— איצט פאַרשטייטו שוין, אייזיק, ווארום איך בין אַזוי צוגעבונדן צו דער דאָזיקער באַנק?... פון מיין עגנעס' פּרישן קבר האָב איך זיך אַוועקגעלאָזט וואַנדערן. אויף די ברייטע, עלנדע וועגן האָב איך ערשט דערזען, וואָס פאַר אַ געבענטשטער שטאַט קאַליפּאָרניע איז, פאַר אונדז היימלאָזע הפּקר-מענטשן... זיך אַנגעטראָפּן מיט אַ סך פון מייע קאַלעגן-וואַנדערער פון אַלע שטאַטן פו לאַנד. נישטאַ דאָ קיין מורא פאַר קיין פרעסט און זאָווערוכעס. דאָס פעלד ווערט די בעט; דער הימל — אַ דאָך... דאָס מיינט: פריי פון אַלע זאַרגן — האָט יצחק נאָכאַמאָל באַטאַנט מיט ערנסטקייט... אַ טיפּער אומעט האָט באַדעקט דענס פנים. ער האָט אַ טרויעריקן שמיכל געטאַן.

— ביין, אייזיק, דער הימל איז ניט אַלע מאָל מיט גנאד פאַר די היימ-לאָזע. עס קומען רעגנס, איינגעגעסענע, נאַסע נעכט; די באַהיימטע, זאַטע מענטשן זיינען רשעותדיק אומעטום. מען טרייבט פון די שייערס, פון יעדן פאַרדעקטן ווינקל. עס מאַטערט דיך אַ שטענדיקער הונגער, אפילו ווען דו עסט שוין צו זאָט דיין ערלעך-פאַרדינטן מאָלצייט, מאַטערט דיך שוין די מורא פאַרן קומענדיקן הונגער, וואָס לויערט אויף דיר. . .

ער האָט ווידער אַ קוק געטאַן אויף יצחקן מיט אַ נייגעריקן בליק; זיין פאַרגליווערטע גלייכגילטיקייט האָט ביי אים אָפּגענומען דער חשק צו ריידן. ער האָט אַ טראַכט געטאַן: אַט-דער מענטש איז אַ שווייגנדיקער, אָבער דאָך איז ער אינסטינקטיוו באַוירקט געוואָרן צו עפענען פאַר אים

זיין האַרץ, ווי עס איז גאַרניט אין זיין טבע. שוין פון קינדווייזאָן איז אין אים אַפּגעטעמפּט געוואָרן דער צוטרוי צו מענשן. זיין גאַנץ לעבן איז אַ קייט פון מענטשלעכע רשעות צו אים. אפילו ווען מען האָט אַרויס־געוויזן רחמנות, איז דאָס געווען מיט אַזאַ דערנידערונג, אַז זיין באַליי־דיקט האַרץ האָט זיך געבאָדן אין טרערן. אָבער אַט־דער — איז עפעס באַהויכט מיט אַ געוויסער גוטסקייט. ער האָט אַ זייטיקן בליק אים צו־געוואָרפן; יצחק האָט אים אַפּגעענטפערט מיט אַ וואַרעמען שמייכל. דען האָט זיך געגעבן אַ כאַפ־אויף ווי פון אַ חלום.

— קוקסט אויס צו זיין אַ גוטער יונג, אייזיק, אָבער, מסתמא האָסטו דיינע אורזאָכן צו וואַנדערן אין עלנטקייט, איך וויל דיך אָבער צופיל ניט אַנשרעקן, דו וועסט דאָס שוין אַליין אויסגעפינען, אַז קוים ווערט מען נאָר ביי זיך אַליין הפקר, דאָן איז שוין דאָס לעבן גאַר גרינג... האָסט שוין ניט מורא פאַר קיינע געפאַרן... דיך אַרט שוין ניט וואָס די עסט, וואו דו שלאָפסט. עס שרעקן דיך ניט מער קיינע שוועריקייטן... איך דאַנק דיר פאַר אויסהערן מיך. ער האָט געמאַכט אַ פאַר טריט פאַראויס, האָט צו אים אַ פּאָכע געטאָן מיט דער האַנט ווי אַ געזעגענונג און שנעל אַוועקגעשפּאַנט. יצחק האָט זיך מיטאַמאַל אויפגעכאַפט, ווי פון אַ פאַרפלאַנטערטן חלום. ער האָט זיך געגעבן אַ שטעל־אויף און אים נאַכגעשריגן: — דען, דעניעל יענער האָט אַ קער געטאָן צו אים דעם קאַפּ און ווידער אַ פּאָכע געטאָן מיט דער האַנט און אַוועקגעשפּאַנט ווייטער.

יצחק איז געבליבן שטיין אַ צעטומלטער. ער האָט אַ טרייסל געטאָן מיטן קאַפּ, ווי ער וואַלט געזוכט אַראָפּצוטרייסלען אַ טיפּן קאַשמאַר. ער האָט פלעגמאַטיש אַ שמייכל געטאָן — צו וואָס, אייגנטלעך, רופט ער אים? און צו וואָס זאָל ער אים נאַכלויפן, אַז ער קען אים אפילו ניט אַרויסהעלפן מיט אַ טעפעלע קאַווע. ער האָט צווישן די פינגער דורכ־זיפט אין קעשענע זיינע לעצטע ניינציק סענט. ער האָט זיך ניט געקענט פאַרגינען צו באַצאָלן פאַר נאַכטלעגער, אפילו אין דעם ביליקסטן האַטעל. ווי קען מען זיך אַזוי אַרויסלאָזן אויף פרעמדע ווגען? ער האָט אויסגע־רעכנט, אַז ווען ער וועט דורכקומען מיט דריי זעמל אַ טאַג, און דריי טעפעלעך קאַווע — וועט דאָס קוים קלעקן אויף פינג טעג צו שטילן דעם הונגער. ער האָט זיך צוריק אַראָפּגעלאָזט אויף דער באַנק, ווי צו מאַכן אַ טאַק אין זיינע נייע אַרויסגעשוואומענע געדאַנקען.

אַ מיסטיש געפיל האָט אים אַרומגענומען פון דער פּלוצימדיקער

באגעגעניש מיטן אויסגעצערטן קויטיקן „טרעמפ“, אין וועלכן עם ראנגלט זיך אזא דינע צארטקייט און א בענקשאפט מיט פארביטערטקייט און רעזיגנאציע. — ווען זיין מאמע זאל זיך פון אזעלכעס דערוויסן, וואלט זי שוין מיט איר הייליקן גלויבן אויסגעטייטשט, אז דאס האבן זייערע פרומע אבות זיך געמייט פאר אים, און אראפגעשיקט א פארשטעלטן מלאך אים אפצוקערן פון שלעכטן דרך... א טרויעריקער שמיכל שוועבט דורך זיין פנים. זיי, זיין שוועסטער און שוואגער, פארשטייען ניט, אז ער וויל זיך בלויז אוועקרייסן פון די קליינלעכע האנדל-וואנדל פרנסות... זיי באגרייפן ניט ווי עס האט אים געשטיקט אין דעם שוואגערס קרעמל, מיט די אלטע שוויסיקע בגדים, און נאך א טיפערער עקל פלעגט אים אנכאפן צום שוואגער, ווען אן ארעמער פעלד-ארבעטער האט זיך אויסגעפוצט אים אפגעטראגענעם אַנצוג, און ביי אים איבערגעלאזט דעם גרעסטן טייל פון זיינע שווער-פארהארעוועטע פארדינסטן... מיט א פריידיקן גלי אין זיינע כוטרע אויגן פלעגט אים דער שוואגער א קלאפ טאן איבער דער פלייצע, און נצחונדיק אויסרופן: — זעסט, יצחקל, ווי מען מאכט א גרינגן טאלער אין אמעריקע? ...

פון זיך אליין האבן זיך געביילט זיינע אראפגעלאזטע פויסטן. מיט זודיקן אויפברויז האט זיך געריסן פון אים א געשריי: — גולן! האסטו גארניט קיין געוויסן? ... אבער זיין אויסגעשריי איז געבליבן דערשטיקט אין אים, און אינערלעך געעקבערט, געמאנט...

זיין פיינטשאפט צום שוואגער האט זיך איבערגעטראגן צו די אלע אנדערע, ניט-יידישע געשעפטס-מענטשן פון דעם קליינעם שטעטל. ער האט זיי אלע דערזען אין דעם זעלבן קאליר. צווישן אזעלכע איז זיין שוואגער געווען אן אנגענומענער בכבודיקער בירגער. ווי אן אייגנטימער פון א שיינער, גרויסער געביידע, געפינט זיך זיין נאמען אויפן צעטל פון די געריכט געשוואוירענע. עס האט אים געשלעפט און געצויגן פון שטעטל ארויס.

דאס גראבלדיקע קריכן פון א וועווערקע אויפן בוים, האט איבער-געריסן זיינע רעיונות: דאס שיינ, זשוואווע באשעפעניש האט זיך אוועק-געשטעלט קעגן אים אויף די צוויי הינטערשטע פיסלעך, און געקוקט אויף אים מיט אן ארויסגעשטעלטער מאדעטשקע און הונגעריקע אויגע-לעך. ער האט עס מיט צוויי לידיקע פינגער א רוף-געטאן. עס האט מיט אויפגעבלאזענע גאזלעכער באשמעקט ארום זיך די ערד, און איז אין שנעלן געלויף פארשוואונדן.

ער האט זיך אַרומגעקוקט און מיטאַמאָל דערזען, אַז די זון שטייט שוין הויך אין הימל, אַ צעגליטע. אירע הייסע שטראַלן האָבן צעוואַרעמט זיך פייכטן, קילן קערפער. ער האָט דערפילט אַן אנגענעמע מידקייט; קעגן דער מילדער וואַרעמקייט פון דער האַלב־טראַפישער זון, וואָלט ער איצט געשמאַק איינגעשלאָפן. ער ווייסט אָבער, אַז אין טאַג־ליכט קען ער דאָס ניט טאָן...

פאַרביי אים, און דורך די דורכגעקרייצטע וועגעלעך, האָבן פרויען און מענער, מיט שפייז־קעסטלעך, געאיילט זיך צו די טראַמוויען. אַן אומבאַשטימטע בענקשאַפט איז אים באַפאַלן צו זיין ערגעץ, מיט עמיצן, כאַטש מיט וועמען און וואו האָט ער ניט געוואוסט...

ער האָט אָנגעטאָן דעם רוקזאַק אויף דער פליצע, געוואָרפן אַ צוריקבליק צו דער אויפגעוואַכטער שטאַט, וועלכע האָט אים שוין מער ניט געלאָקט. די עטלעכע טעג דאָ האָבן איינגעשלונגען זיינע פאַר אַפֿ־געשפאַרטע דאלער, באַהאַלטענע פון דער שוועסטער.

ער דערזעט נאַכאַמאָל פאַר זיך זיין שוועסטערס אַנטישיטן, ביזן בליק אויף אים און אירע שניידנדיקע שטראַפרייד: — וואוהין ציט דאָס דיך צו ווערן אַ „באַם“?... גאָטס סטראַפּטשע געוואָרן; ערלעכע אַרבעט גייסטו זוכן, אַליין אָפּגענאַרט ווערן איז בעסער?... ער האָט איר גאַרניט געענטפערט. זי וועט דאָך אים סייזוי ניט פאַרשטיין...

ערשט דאָ אין שטאַט האָט ער דערפילט אַ בענקשאַפט צו די בערג, צו די „סיעראַס“. ער האָט צוריק אַוועקגעשטעלט דאָס רוקזעקל, האָט אַרויסגענומען אַ פאַפירענעם זעקעלע מיט צוויי בולקעלעך, צוריק זיך איינגעשפאַנט אין די רימענס, און זיך געלאָזט מיט דער לאַנגער פאַרק־אַלייע אין דער ריכטונג, וואָס פירט צום ים־ברעג.

ער האָט שוין געפילט, אַז ער וועט פאַרקירצן זיינע וואַנדער־טעג. ניט דעניעלס רייד האָבן אים אָנגעשראַקן, נאָר זיין גאַנצער וועזן, זיינע געלע ציין, דער אָפּגעצערטער קערפער, די אָפּגעדעקטע קויטישע שטיקער לייב, זיין אינערלעכע געפאַלנקייט. ער האָט אינסטינקטיוו אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ אויף גיין, ווי צו געבן אַן אַנטשלאָסענעם ענטפער זיך אַליין...

ער האָט געשפרייזט לאַנגזאַם, קייענדיק שפאַרזאַם די האַרטע זעמל. ער האָט שוין דערוואוסט, אַז ער לאָזט זיך אויף באַקאַנטע וועגן, ער האָט ווידער דערזען פאַר זיך דעם ברייטן פאַס פלאַך־לאַנד ביי די פיס פון די

געקייטלטע בערג, וואו זיין שוועסטער און שוואַגער האָבן אים, זיין ערשטן זונטיק, אַרומגעפירט צו ווייזן די נאַטור־וואונדער פון קאַליפֿאָרניע. ביי דעם לאַנגזאַמען פּאַרן האָט ער מיט די אויגן געמאַסטן די ברייט און די לענג פונם ליידיקן שטח. זיין דאַרפישער חוש האָט אויפגעכאַפט, אַז דער דאָזיקער באַדן וואַלט געבראַכט געוויסע פאַרמערשע נוצלעכקייט. — דאָ וואַלט געווען גוט פאַר הינער־צוכט — האָט ער אין דער הויך אַרוסגעזאַגט זיינע מבינות.

— דער וואַלף ציט אין וואַלד — האָט זיך דער שוואַגער צעלאַכט. ווען זיי זיינען אַרונטערגעסאַרן אין טאַל, זיינען זיינע אויגן ווידער פאַר־כאַפט געוואָרן פון אַ צעגאַסענעם קוואַל־וואַסער, וועלכער איז געלאָפן מיט שטילן גערויש... — דאָ וואַלט געווען גוט פאַר פֿי־צוכט — האָט ער שוין אַ טראַכט געטאַן שטיל פאַר זיך... אַט־דער פאַרלאָזענער באַדן האָט אים געלאַקט דאָס גאַנצע יאָר, זינט ער איז דאָ.

זיין פּאַנטאַזיע האָט זיך מיטאַמאַל צעפּליגלט: — אַט זעט ער שוין דאַרטן זיינע פאַרפלאַנצטע שאַטנדיקע בוימער, אין די אַרומגעצאַמטע הויפן, לעבן די הינער־הייזער. און אַט דערפילט ער שוין די שטילע הנאה פונם פריידיקן געפילדער פון די הונדערטער שניי־ווייסע עופות, ווי זיי כוואַליען קעגן אים מיט צענומענע פליגל, ווען ער קומט־אַריין מיטן זאַק קערנער.

אַ פריידיקער שמייכל צעשפרייט זיך אויף זיין טיף־פאַרקלערטן פנים. אַט זעט ער זיך ווי אַ גלאַט, גלאַנציק קעלבעלע זויגט אַזוי געשמאַק זיינע פינגער, און די מאַמע־קוקט אויף זיי ביידן מיט אַזעלכע מאַמעשע אויגן. זיין געמיט ווערט אים לייכט און פרידלעך... זיינע פיס טראָגן אים אַזוי גרינג, מיט שוואונג, ווי געטראָגן אויף פליגל פון בלויע טרוימען... און אַט זעט ער זיך אויפן ווייס־געקאַלכטן גאַנעקל פון זיינע באַשיידענעם שטיבל, און זיין מרים לעבן אים. אַ זיסע פיינלעכקייט נעמט אים מיט־אַמאַל אַרום. מרים — רעדט ער אַרויס מיט אַן אינעווייניקסטער שטימ. ער האָט גאָר אַליין ניט באַגריפן ווי שטאַרק זי איז אים איינגעבאַקן אין האַרצן. דאַרט אין דער היים איז ער בלוזי געווען באַרוישט פון איר צאַפּליקער ליבע צו אים... זי דענקט אַז ער האָט זיך געענדערט. אַנגע־שטעקט מיט אומעט און יאוש... דאַרפישע נאַאיווקייט — גיט ער אַ טראַכט, ווי שוין אַ דערפאַרענער וועלט־מענטש... זי קען זיך גאַרניט פאַרשטעלן, אַז דורך דעם אויסגעדריקטן אומעט אַנטפלעקט ער זיין בענקשאַפט צו איר...

ער פארשנעלערט זיין גאנג, ווי ער זאל זיך אליין אונטעריאגן, ווי עפעס ניט צו פארשפעטיקן... ווי א זלידנע פליג, טרייבט ער פון זיך אן אויפגעשוואומענעם שטענדיקן געדאנק, וועגן דעם פארטרוימטן הירשל, ווי זיינע טרויעריקע, פארבענקטע אויגן האבן איר שטענדיק נאכגע-פאלגט... יא — טראכט ער שוין מיט האסט, ער מוז זי וואס שנעלער אריבערברענגען, און אויך ביידע משפחות — זיינע און אירע. א פריי-לעכער ניגונדל צעזינגט זיך אין אים. עס בליצט אין אים דורך א נייער געדאנק: ער וועט זיין דער פיאנער פון א נייעם, ברייטן ישוב, א הינער-צוכט ישוב, באשטימט ער אויף זיכער.

ער איז צוגעקומען צום ארויסגאנג פון פארק. ער האט זיך מיט-אמאל דערמאנט אן דאניעלן, איז געבליבן שטיין מיטן פנים צום פארק און געווארפן זיינע בליקן צו דער באנק, וואס ער האט ערשט פארלאזט. וועט ער געדענקען דאס פלאץ? ער וועט דאניעלן אויך מוזן ארויסשלעפן פון אט-דעם הפקרדיק וואנדער-לעבן. מיטאמאל איז אים פארגעקומען אזוי ווילד און פרעמד זיין פריערדיקער באשלוס, צו פארווכן דעם טעם פון אזא לעבן. זיין פנים פארקרימט זיך מיט אן איראנישן שמייכל: — מרים — גיט ער אין זיך א שעפטשע — ער האט דאך איינגטלעך געוואלט ווייזן פאר איר זיין שרעקלאזע געוואגטקייט, כדי צו האבן וואס צו דער-ציילן איר פון זיינע אויסטערלישע דערפארונגען... א נארישע אוואג-צורו-לויפט אין אים דורך א בייסיקער געדאנק. ער האט זיך אינסטינק-טיוו א טרייסל געטאן, ווי אראפצוטרייבן פון זיך א בייסנדיקן געשפענסט.

ער איז ארויס אויף א ברייטער, ראשיקער גאס, איז געבליבן שטיין אויפן ראג און האט זיך ווי מיטאמאל אויסגעניכטערט... — אבער וואוהין גייט ער איצט? — האט ער, ווי נאך א חלום, זיך געריבן דעם שטערן...

מר. קראסבי — האט ווי א פאקל אין דער פינצטערניש אים א לייכט געטאן דער דאזיקער נאמען; דער אלטער פארמער, קראסבי, צו וועמען ער פלעגט קומען איינקויפן עופות און אייער פאר זיין שוועסטער.

ביי זייער ערשטער באקאנטשאפט, האט דער דאזיקער אלטער אים מער דערפילט ווי פארשטאנען, ווען ער האט דערזען מיט וואס פאר א נייגעריקייט און קינדערשער ליבשאפט ער האט געגלעט דאס פערד, וועלכער האט באלד דערפילט זיין צערטלעכע האנט אויף זיך, און האט גענורעט זיין קאפ צו אים, ווי צו אן אלטן פריינט. אפילו דער הונט האט

באלד דערפילט אַ פריינט אין אים און זיך געלאַשטשעט צו אים, פאַכנדיק מיטן ווידל.

דער אַלטער פאַרמער האָט מיט פאַרגאַפונג געפירט זיין בליק אויף זיין געדיכטן, קוטשעראַוון, שוואַרצן קאַפּ האָר, אויף דעם לענגלעך פולן פנים און גרויסע ברוינע אויגן, וואָס האָבן אויסגעדריקט קלוגשאַפט און טראַציקייט. קראַסבי האָט אַ גלעט-געטאַן זיין ברייטע, פעסטע פלייצע; אַ מאַס-געטאַן מיט די אויגן זיין הויכן וואוקס :

— דו האָסט ליב לאַנד-אַרבעט? — האָט ער געפרעגט אין אַ ווייכן טאָן. — דו קוקסט אויס צו זיין אַ וואוילער, ערלעכער יונג. אויב דו וועסט באַשליסן, קום אַריבער צו מיר — וועסט זיך נוצלעך מאַכן, און דערביי האָט ער, צווישן די ציין, אַרויסגעזיפט — עס איז מער ווירדיקער צו לעבן פון ערלעכער אַרבעט... ער געדענקט ווי ער האָט דאָן אויסגעמידן דעם אַלטנס דרינגלעכן בליק אויף אים..

אַ געמישטער געפיל פון צווייפּל און האַפענונג האָט אים באַהערשט. וועט ער קענען פאַרווירקלעכן זיינע באַפליגלטע פאַנטאַזיעס? ער האָט זיך דערמאַנט, אַז זיין טאַטע האָט זיך אַמאָל באַקלאַגט פאַר זיין לערער, אַז ער, יצחק, ווי יונג ער איז נאָך, האָט ער שוין אַבער זיינע אייגענע וועגן, און טוט זאָכן בלויז ווי ער וויל. און דער שטילער, אַבער שטרענג-גער לערער, האָט אים געענטפערט: — דאָס יינגל פאַרמאַגט כאַראַקטער. לאַזט אים, ער וועט זיך שוין זיינס דערשלאַגן... ער האָט זיך געלאָזט גיין אין דער ריכטונג פון דער באַן-סטאַנציע, וועלכע איז אויך ניט געווען זייט פונם קרעמל, וואו ער האָט געקויפט זיין ראַזיר-געצייג. ער וועט דאָס פאַרקויפן און וועט האָבן גענוג פאַר דער רייזע צום פאַרמער, מר. קראַסבי.

א פארשטערטער סדר

— בערקע, שטיי אויף, עס ברענט! — האָט די מאַמע מיט אימפעט געוועקט דעם טאָטן אין מיטן דער נאַכט. דאָס גאַנצע קליינוואָרג האָט זיך אויפגעכאַפט מיט צעשראַקענע פּנימלעך, זיך געטוליעט צו דער מאַמע און מיט שטומע בליקן נאַכגעפּאָלגט ווי דער טאָטע שלעפט אויף זיך שנעל דאָס אַנטוועכץ און כאַפט די צוויי ליידיקע עמערס לעבן דער דייזש-קע וואָסער און לויפט אַרויס פון הויז. פון דער טיר שרייט דער טאָטע אַריין:

— לאה, גיי אַרויס אינדרויסן, מען טאָר נישט זיין אין שטוב ווען עס ברענט ערגעץ.

עס איז געווען אַ מילדע נאַכט אין פּרילינג. אַ טונקעלער הימל מיט קוים, קוים דורכבליקנדיקע שטערן. אין די שמאַלע געסלעך פון די שכנישע הייזער זיינען שוין געווען פאַרזאַמלט פּרויען און קינדער מיט פאַרשלאַפענע אויגן. וואו ניט וואו זיינען פאַרשפּעטיקטע מאַנצבילן מיט אימפעט אַרויסגעלאָפּן פון די שטיבער מיט ליידיקע עמערס אין ביידע הענט און זיך געלאָזט לויפן אין דער ריכטונג צום נעאַנטן וועלדל. פון אַריבער די גערטנער, לעבן דעם שיטערן וועלדל, האָבן גע-טאַנצט רויטע פּלאַמען צווישן געדיכטע זיילן רויך. טעמפע קולות האָבן זיך געטראָגן, ווי ווייטע עכאַס:

— ווער ברענט? — האָבן איינע די אַנדערע געפרעגט מיט ציטער-דיקע שטימען.

— עס קוקט אויס ווי שלמה דעם וואָסערטרעגערס הייזקע — האָבן זיך דערהערט שטימען.

— יא, עס איז טאַקע ער — האָבן די איבעריקע מיט זיכערקייט צוגעגעבן.

— וויי, וויי! האָבן זיך דערהערט קרעכצן פון אַלע זייטן.

— וואָס וועט ער איצט טאָן? ערב פּסח; דריי נפשות, וואו וועלן זיי

זיך אַהינטאָן?

— קיין גרעסערער קבצן קען ער שוין ניט ווערן. עס איז דאָך ניט

זיין הייזקע — האָט איינע געוואַלט טרייסטן.

— נאָך אַ שרפה ווערט מען רייך — האָט אַן אַנדערע זיך אַ וויצל

געטאן. פעסע, די גבאיטע פון שטעטל, האָט ווי אַ טריבון זיך אַרייפֿ-
געהויבן אויף אַ שטאַפל פון אַ געפלאַכטענעם גאַרטן־פלוויט; אַלע זיינען
שטיל געבליבן מיט אַנגעשטעלטע אויגן צו איר.

— פּע, עס איז ניט שייַן! עס איז אַ זינד זיך צו וויצלען איבער
אַ צווייטנס אומגליק, בפרט נאָך אַזאַ אביון — האָט ביי און שטראַפּנדיק
געקלונגען איר קול.

— מיר וועלן שוין דאַרפן מאַרגן אים צוזאַמענשטעלן דעם פּסח —
האָט זי באַפעלעריש אַרויסגערעדט, און מיט האַסט געלאָזט זיך לויפן
אין דער ריכטונג צום פייער.

עס האָט שוין אַנגעהויבן שאַריען אויף טאַג, ווי די מאַנצבילן, פאַר-
רויכערטע, מיט צוויי עמערס אין די אַראַפּגעלאָזטע הענט, האָבן זיך
צוריק אומגעקערט פון דער שרפה. מיט הייזעריקע שטימען און מיט
אַ דערשלאָגענעם געמיט האָבן זיי דערציילט:

— מען איז שוין געקומען צו־שפּעט... דער וועג איז געווען צו ווייט
און דאָס טרוקענע שטיבל איז פאַרברענט געוואָרן נאָך שנעלער ווי אַ
ליכטל... אָבער יעדער איינער האָט מיט התפעלות גערעדט צו די זייניקע
ווי וועגן אַ גרויסן נס; ווי אַזוי סטאַשעווסקי, שלמהס קריסטלעכער שכן,
האָט אַרויסגעראַטעוועט זיינע „בעבעכעס“.

— איר זאָלט געווען זען — האָבן זיי מיט אַ מין פרומקייט געצויגן
די רייד — ווי זי, טעקלע, האָט געפּוּזעט ביי זיך אויפן שטרויענעם דאָך
און געשפּרייט נאָסע ראַגעזשעס, און ער, דאַנקאַ סטאַשעווסקי, האָט גע-
שלעפט פון שטיבל אַלע מאַל אַנאַנדער חפּץ, אפילו דאָס בעטגעוואָנט
אַרויסגעראַטעוועט. — אַזוי האָט זיי שלמה אַליין דערציילט, און איצט
האָבן זיי אים, מיט ווייב און קינד, אַריינגענומען צו זיך אין זייער
קליינעם הייזל.

— זעסט שוין, האַ? . . . — האָט דער טאַטע פאַרענדיקט, ווי מיט
אַן ענטפער אויף דער פּראַגע, און זיך שטיל פאַרטראַכט.

אויף מאַרגן האָבן שוין די שטעטלשע אידן, פון דעם ערשטן מנין
אין שול ביז דעם לעצטן, זיך געבראַכן די קעפּ און זיך גע'מוח'ט מיט
פאַרשידענע סברות, וואָס צו טאָן מיט דעם נשרף. מען האָט שוין מיט
די געדאַנקען דורכגענישטערט דאָס גאַנצע שטעטל און נישטאַ צו זעמען
זיך צו ווענדן, אַז מען זאָל אים אַרייננעמען כאַטש ביז איבער פּסח. נאָר
מיטאַמאָל איז אַריינגעלאָפּן דער שמש מיט אַ פּריידיקן אויסדרוק אויף
זיין פנים. ער האָט געלאָזט וויסן דעם געזעמל אידן, אַז פּעסע די גבאיטע

האָט אים אַט ערשט געהייסן איבערגעבן די גוטע נייעס, אַז דער נשרף
האָט שוין אַ דאָך איבערן קאָפּ, אַז סטאַשעווסקי האָט אים אָנגעכאַטן צו
העלפן דערענדיקן די אַנדערע האַלב פון זיין נייער דירה, און אַז ער
וועט קענען וואוינען ביי אים שוין אַלע יאָרן.

די נייעס האָט זיך שנעל פאַרשפּרייט איבערן גאַנצן שטעטל, און
שכנים האָבן גערעדט וועגן דער פאַסירונג מיט אויפגעריכטע הערצער.
אַ שטילע פּרייד האָט ביי יעדן איינעם געטליעט, וואָס מען איז פּטור
געוואָרן פון אַ נייער צרה. אָבער די גבאיטע האָט זיך געבייזערט און
איינגעטענהט מיט וועמען זי האָט זיך באַגעגנט:

— ניין, צוליב פּסח איז דאָס ניט קיין גלייכער שידוך — ווייל דער
פּראָוואָסלאָווער „פּאַסקע“ יום־טוב פּאַלט אויס די זעלבע צייט מיט דעם
אידישן פּסח, און ווי קענען מיר דערלאָזן, אַז אַן אַרעמער נשרף זאַל
אַפּריכטן זיין סדר אָפּגעטיילט בלויז מיט אַ דינעם ווענטל פון „זייערער“
אַ פּאַסקע סעודה? ! אין שטעטל זיינען ווידער אָנגעגאַנגען נייע וויכוחים
וועגן שלמהס סדר.

פּעסע, די גבאיטע, האָט ווידער געבראַכט אַ נייע בשורה: פּייגע לאַה
די אַלמנה באַט אָן אַריינצונעמען די נשרפים צו זיך צו די צוויי סדרים,
און דערווייל וועט זי אויך געניסן... זי וועט אויך האָבן אַ מאַנצביל ביים
טיש דורכצופירן די סדרים. און פּעשע די גבאיטע האָט שוין איינגע-
שפּאַנט נאָך אַ פּאַר וויבער צו טאָן די צווייפּאַכע מצוה — האַלב פון די
„מעות חטים“ האָט מען אַריינגעטראָגן צו פּייגע לאַהן און אַ העלפט צו
שלמהס נייע היים.

נאָך יענעם טאָג זיינען אין שטעטל אַרומגעגאַנגען נייע גערעדערייען
וועגן שלמהן און די סטאַשעווסקיס.

אַט האָט מען געזען חהקן, שלמהס ווייב, צוזאַמען מיט טעקלין ביים
צולאָזענעם טייכל, וואו הוה האָט געוואָשן די מולטער, די לאַקשן־ברעט
און נאָך אַזעלכע חמצדיקע חפּצים, און טעקלע האָט אויסגעקלאַפּט אַן
איינגעווייקטן, פּריש־אויסגעשפּינטן קלעצל לייוונט און ביידע האָבן אַזוי
נאָענט גערעדט און געלאַכט, און אַט האָט מען געזען פּריידעלע שלמהס
און קאַטיע סטאַשעווסקיס זיך שפּילן מיט אייגענע געמאַכטע ליאַלקעס
און איינע די אַנדערע האָט געלערנט זייערע לידלעך ווי צו פּאַרוויגן
זייערע קינדער.

— נו, מילאַ — האָבן אייניקע געטרייסט פּעסען — זיי זיינען ערשט
8 יאָר אַלט, זיי וועלן עלטער ווערן וועלן זיי באַגרייפן דעם „אונטערשייד“

... אבער די "סקאנדאלן" זיינען יעדן טאג געווארן ערנסטער... אט האט פעסע אליין געזען ווי פריידעלע האט געגעבן א שטיק פון איר מצה צו קאטיען און קאטיע האט געגעבן פריידעלען א שטיק פון איר געלער "פאסקע" מיט ראזשינקעס, און מען האלט זיך ארומגענומען פיסקל צו פיסקל און אין די פארנאכטן זעט מען אויך די גרויסע זיצן אקסל צו אקסל און מען דערציילט זיך מעשות.

ווען שלמהס באלעבאסטעס, צו וועמען ער האט געטראגן וואסער, האבן אים געפרעגט וועגן זיין פריינטשאפט מיט די סטאשעווסקיס, האט זיי שלמה באלד פארמאכט די מיילער:

— נו, איר וועט אונז אלע דריי אפשר ארייננעמען אין אייערע אונטערשטיבלעך? ...

נאך אזעלכע ענטפערס האט מען אים שוין מער גאר ניט געפרעגט און פעסען האט מען שוין אויך געהייסן שווייגן ...

א פאר טעג פאר פסח איז חוה, ווי יעדן יאר, געגאנגען ארויס־העלפן גיטעלע בארג, די גבירטע פון שטעטל, צו העלפן דער דינסט צוצוגרייטן דעם פסח. דערפאר האט מען איר דעם לעצטן טאג מיט געגעבן א שאק אייער, א סלאאיקל הינער־שמאלץ, די דרויבלעך פון הינער, אביסל מצות, און איבערהויפט פלעגט זיך חוה דערפרייען ווען זי האט איר דערלאנגט א פעקל אפגענוצטע קליידלעך און שיכלעך פון אירע קינדער, פאר פריידעלען... כאטש ניט אלץ איז געווען צו פריי־דעלעס מאַס. אבער געוויינלעך, נאך יום־טוב האט שוין חוה געלאטעט און פריידעלע האט שוין א גאנץ יאר געהאט וואָס צו טראָגן.

אבער דעם לעצטן טאג פאר דעם סדר האט איר גיטעלע צוגע־טראָגן א גאר גרויסן פעקל, וואו עס איז אויך געווען א פאר אלטע בגדים פאר חוהן און פאר שלמהן. פריידעלע איז געשטאנען דערביי און זי האט אַזש אַנגעהויבן אונטערטאָנצן מיט א געבעט צו איר מאַמען, אַז זי זאל איר שוין אַנטאָן אין דעם פסחדיקן קלייד. גיטעלע האט איר אַ וואונק געטאָן, אַז זי מעג איבעררייסן די אַרבעט און איר אַנטאָן. אין איילעניש האט זי קוים אויסגעזוכט אַזעלכעס, וואָס זאל זיין אַביסל צו איר מאַס. די שיכלעך זיינען געווען צו־אַפגעטראָגן און אַביסל צו גרויס. אַבער פריידעלע איז געשפרונגען פאַר פרייד. זי איז באלד אַרויסגעלאָפן אין הויף, וואו עס זיינען געשטאָנען עטלעכע מיידע־לעך, חברטעס פון גיטעלעס צוויי מיידעלעך און האָבן אויף אַן אויפ־געשטעלטער גלאַטער ברעט געשפילט אין ניס. פריידעלע איז געשטאַ־

נען ביי א זייט און מיט זשענדע בליקן זיך צוגעקוקט ווי עס קאטשען זיך גרויסע רונדע ניס און עס שלאגט זיך אן איין נוס אין אן אנדערן. עס ווערט אלע וויילע א טרעוואגע ווען איינע געווינט, קלייבט צוזאמען די געוואונענע ניס און די שפיל גייט ווידער אן. פריידעלע איז אריינ-געלאפן אין הויז און איז באלד ארויסגעקומען מיט פיר ניס. זי איז אין איילעניש צוגעלאפן צו די קינדער, האט זיך אוועקגעשטעלט הארט נעבן דער ברעט און אויסגעשטרעקט אירע פיר ניס.

— איך וויל אויך שפילן — האט זי אויסגעשריען. די חברטעס האבן מיטאמאל זיך אפגעשטעלט, די אויגן געווענדעט צו פריידעלען. זיי האבן געקוקט אויף איר מיט טשיקאווע בליקן, ווי אויף א מאדנע חיילע. זיי האבן זיך באלד אלע צוזאמענגענומען, זיך שטיל געסודעט און מיטאמאל האבן אלע צוזאמען אויסגעשאסן מיט א הויכן געלעכטער. פריידעלע איז נאך אלץ געשטאנען לעבן ברעט מיט א בלאס צעשראקן פנימל. די מיידלעך זיינען צוגעקומען צו איר, האבן זי אָנגעהויבן באַטראַכטן פון קאפּ ביז די פיס. איינע האָט אַ טאָפּ געטאַן איר קליידל און איר געפרעגט וואו זי האָט דאָס גענומען. גיטעלעס מיידעלע האָט איר אָנגעטראָטן אויף די פיס און מיט אַ פאַרקרימט פּנימל האָט זי איר געהייסן אויסטאָן די שיכלעך, ווייל זיי זיינען אירע; די צווייטע האָט זי אַ ריס געטאַן ביי קליידעלע:

— נעם דאָס אַרונטער, דאָס איז מיינס! — האָט זי איר שטרענג געזאָגט און דערביי איר אַרויסגעשטעקט איר צונג.

פריידעלע האָט צוריקגעטראָטן, האָלטנדיק שטייף די ניס אין די הענט, מיט פולע פאַרלאַפענע אויגן. זי האָט זיך אָפּגעשטעלט פון ווייטן און שטיל כליפענדיק האָט זי אַלץ זיך איינגעקוקט ווי די מיידעלעך האָבן מיט פריידיקן געלעכטער צוריקגענומען שפילן מיט די ניס. פריידעלע האָט זיך מיטאמאל געגעבן אַ ריס פון אַרט. זי איז האַסטיק צוגעלאפן צו דער ברעט, האָט זי מיט די פולע הענטלעך אומגעוואָרפן, צוגעשפרונגען צו די ניס אויף דער ערד און האָט זיי אָנגעהויבן צו צעשאַרן אין אַלע זייטן. די קינדער זיינען צו איר צוגעלאפן און האָבן פון איר גענומען רייסן שטיקער. מיט די ניס אין די הענט האָט פריי-דעלע מיט איר גאַנצן כוח אַ זעץ געטאַן צוויי פון זיי אין שטערן. די קינדער האָבן אַרויסגעלאָזט אַ קוויטש און ביז זיי זיינען אַריינגעלאַפן אין הויז זיינען די שטערנס שוין געווען מיט אויפגעלאַפענע בלויע גוליעס. אין הויז איז געוואָרן אַ טומל. גיטעלע און זי דינסט האָבן

מיט מעסערס' געפרואווט אריינקוועטשן די אויפגעלאָפּענע שטערנס.
 חוה איז געבליבן שטיין אַ בלאַס־דערשראָקענע, ווען זי האָט דערהערט
 אַז איר פריידעלע האָט דאָס געטאָן. גיטעלע האָט זיך אַ לאָז געטאָן
 צו דער פאַרשטיינערטער חוהן און מיט רציחה אַ געשריי געטאָן:

— שוין זאָלסטו דיין שד'ל אַוועקנעמען פון דאַנעט!

חוה האָט אַ היפשע וויילע אַרומגעזוכט פריידעלען ביז זי האָט זי
 געפונען פאַרשטעקט אין אַ ווייטן ווינקל פון הויף. דאָס פנימל איז געווען
 פאַרשוואַלן פון געוויין. חוה האָט זי שוויגנדיק אויפגעהויבן, איר אָפּגע־
 ווישט דעם נאָסן פנים.

— גיי צו פייגע לאהן— האָט זי שטיל געזאָגט מיט אַ ציטערדיק קול.
 זי האָט איר אַרויסגעפירט פון הויף און זיך אומגעקערט צוריק אין הויז
 אויסצוגעפינען ווי אַזוי האָט עס פאַסירט, און צו פאַרענדיקן איר
 אַרבעט ...

* * *

ווען חוה איז געקומען צו פייגע לאהן איז שוין געווען די לעצטע שעה
 פאַר דעם סדר. דער טיש איז שוין געווען געגרייט. פייגע לאה מיט אירע
 קינדער, און שלמה, זיינען שוין געזעסן אויסגעפוצטע און געוואַרט אויף
 חוהן מיט פריידעלען.

— וואָס האָט פאַסירט? — האָט פייגע לייאה און שלמה מיטאַמאָל
 אויסגעשריען ווען זיי האָבן דערזען חוה'ס פאַראומערט פנים.

— וואו איז פריידעלע? — האָבן זיי ביידע מיטאַמאָל אַרויסגעפלאַצט.

— וואָס? — האָט חוה אַנגעהויבן שטאַמלען, די אויגן ברייט צע־
 עפנט מט טיפן שרעק — פריידעלע איז נאָך נישטאָ? זי האָט זיך אָנגע־
 הויבן קלאַפן אין קאָפּ מיט היסטערישע געשרייען:

— גייט זוכט פריידעלען, גייט! און זי האָט זיך יאָמערלעך צעוויינט.

דאָס גאַנצע שטעטל האָט זיך באַלד דערוואוסט אַז פריידעלע איז
 ערגעץ פאַרפאַלן געוואָרן. מיטפילנדיקע טאַטע־מאַמעס האָבן איבער־
 געלאָזט דעם סדר־טיש און אַרויסגעלאָפן זוכן פריידעלען. מיטאַמאָל איז
 אַרויס אַ קלאַנג, אַז עמיצער האָט געהערט ווי עס האָט עפעס אַ פלוסקע
 געטאָן אין דעם ברונעם לעבן דער באַד. עס איז געוואָרן אַ געלויפערדי
 צום ברונעם. צוויי יונגע געזונטע יונגען האָבן זיך באַוויזן מיט אַ לייטער,
 אַ גאַנצע שרענגע יונגע און עלטערע מאַנצבילן האָבן זיך געלאָזט אין
 ברונעם אַריין. עס האָט זיך אפילו געיאָוועט אַ געוועזענער סאַלדאַט, וואָס
 קען שווימען אונטערן וואַסער. אַ געדיכטע מענגע פון יונג און אַלט

זיינען געשטאנען מיט פארבראכענע הענט און שטומען צער; געווארט פאר די אראפגעלאזטע אין ברונעם.

— ניין, נישטאָ— האָבן אָפּגעהילכט די קולות פונם ברונעם אַרויס...
— צו סטאַשעווסקין — האָבן זיך מיטאַמאַל דערהערט שטימען;
זי איז אפשר אַהין פאַרגאַנגען... די געדיכטע מענגע מענטשן האָבן זיך
אָוועקגעלאָזט צום וועלדל.

— צו וואָס דאַרפן מיר אַלע גיין? — האָט זיינוול דער מלמד זיך
געקאַכט — לאַמיר עטלעכע בעסער גיין מונטערן חוהן, זי האַלט אין איין
חלשן. אייניקע זיינען אים טאַקע נאַכגעגאַנגען צו פייגע לאהן.

סטאַשעווסקין האָט מען געטראָפן ביים הויז לעבן איינגעשפּאַנטן
פערד און וואָגן. ווען ער האָט דערזען די גרופע מענטשן, איז ער זיי
אַנטקעגנגעלאָפן מיט פאַכנדיקע הענט און האָט הויך געשריען:

— זי איז דאָ! זי איז דאָ!... פרייד און געוויין האָט אָפּגעקלונגען אין
דער נאַכטיקער שטילקייט פון אַרום וואַלד. אַלע האָבן זיך אַריינגעשאַטן
אין קליינעם שטיבל. פריידעלע איז געזעסן אויף דער פלאַכער הילצער-
נער סאָפּע צווישן קאַטיען און טעקלען. קאַטיע האָט זי געהאַלטן אַרום-
גענומען מיט ביידע הענטלעך און טעקלע האָט געגלעט איר אַנגעשפּאַרטן
קעפל ביי זיך אויפן שויס און צערטלעך באַרואיקט זי:

— נו, וויין נישט, וויין נישט. מיר וועלן דיר מיט גוואַלד נישט
נעמען; מיר וועלן ברענגען דיין טאַטן מיט דיין מאַמען אַהערצו.

סטאַשעווסקי האָט דערנאָך אין קורצן דערציילט: ער האָט זי געפון
נען אַ פאַרווייניטע אויפן גראָז אַרום זיין שטיבל. זי דערציילט גאַרנישט,
נאָר זי האַלט אין איין וויינען. זי וויל נישט ער זאל זי פירן צוריק; נאָר
זי וויל בעסער בלייבן דאָ מיט זיי. זי האָט מיט ביידע הענט זיך איינגע-
קלאַמערט אין דער קליינער קאַטיען און האָט זיך נישט געלאָזט נעמען...
דאָס האָט ער שוין איצט געוואַלט פאַרן צו פייגע לאהן אַנצוזאָגן, אַז
פריידעלע איז דאָ.

ויהי בחצי הלילה . . .

ביז שפעט אין דער נאַכט איז דאָ שטעטל געגאַנגען כאַדאַראַם. די
סדרים זיינען צוליב דער סומאַטאַכע אַנגעהויבן געוואָרן באַלד האַלבע
נאַכט. פון עטלעכע הייזער האָט זיך טאַקע דערהערט דער „ויהי בחצי
הלילה, אָבער דאָס האָט געהייסן אַ „פאַרשטערטער סדר.“ דאָ און דאַרטן
אויף די שטילע ראָגן צווישן די הייזער, האָבן פרומע יידן און יידענעס,

וואָס האָבן שוין פריער אָפגעפארטיקט, אָדער בעסער געזאָגט, אָפגע-
 כאַפט דעם סדר, גערעדט צווישן זיך, אָ דער פאַרשטערטער פסח איז
 ניט אַנדערש ווי אַ שטראַף פון רבונג של עולם, דערפאַר וואָס מען האָט
 ניט באַזאָרגט דעם נשרף מיט דער געהעריקער פסח-סביבה... פעסע די
 גבאיטע האָט אַרומגעשפרייזט פון גרופע צו גרופע און נצחונדיק מיט
 אַלעמען זיך גערייצט:

— אַהאָ! איך האָב פריער געוואוסט אָ מיר וועלן האָבן
 אַ פאַרשטערטן יום-טוב... וואָרט — זי האָט געטיילט מיטן פינגער:
 — זיי וועלן נאָך אינגאַנצן פון אונדז פאַרפרעמדט ווערן... איך וויל
 עס פאַר מיינע ליפן ניט ברענגען.

פונדערווייטן האָט נאָך נצחונדיקער געשאַלט דאָס קול פון דעם
 פאַרשפעטיקטן זיינוול מלמד, וואָס האָט ערטט אַנגעהויבן פראַווען דעם
 סדר — „כל דכפין ייתי וייכיל...“ (ווער ס'איז הונגעריק זאָל קומען
 און עסן...)

עטלעכע יידן מיט אויפגעשפיצטע אויערן, אַקוראַט ווי זיי וואַלטן עס
 צום ערשטן מאָל געהערט, און דער אַן-אַ-זייט-שטייענדיקער לייב דער
 לאַטוטניק, וועלכער האָט שוין ניט איינמאָל פאַרזוכט דעם טעם פון
 הונגער, האָט אַריינגעלאַכט צו זיך אין דער באַרד אַריין און געמורמלט:
 — מען ווייזט נאָך אַלץ דעם פערד „היי“ אין סידור ..

זי האט געוואגט

עס איז נאך געווען אין פריען באגינען. ליליען איז געלעגן מיט אפענע אויגן און מיט א פארגליווערטן בליק, געקוקט אין ליידיקן חלל. איר נייע מיטוואוינעריין, אן אלטע עלנטע קרובה, איז געלעגן אין צווייטן בעטל און מיט א פארשנדיקן בליק געקוקט אויף ליליען, מיט אן אויסדרוק ווי פון עפעס א דערווארטונג.

מיט שטילער באוועגונג, ווי ניט צו שטערן די שטילקייט ארום א קראנקן, האט די אלטע אביסל ארויפגעצויגן דעם ראַלעט פון פענצטער נעבן איר בעט. די שויבן זיינען געווען מאַט, פאַרנעפלט. עס האָט דורך זיי אַריינגעקוקט אַ קאַלעמוטנער הימל, גרויע געדיכטע וואַלקנס, ווי מעוברתע שעפּס, האָבן זיך גערוקט מיט לאַנגזאַמער שווערקייט.

— עס וועט באלד אַ גאַס טאָן אַ שטאַרקער רעגן — האָט די אלטע איבערגעריסן דאָס אומעטיקע שווייגן.

— הלוואי שטענדיק אַזעלכע טעג — האָט ליליען געענטפערט מיט אַ טרוקן, טעמפן קול.

— אַז מען וויל אַנטלויפן פון דער זון, איז ווי מען זאָל אַנטלויפן פון גאַט! עס איז אַ זינד! — האָט די אלטע אַרויסגערעדט פרום און שטראַפּעריש.

— איך דאַרף זיי איצט ביידן ניט — האָט ליליען געענטפערט מיט אַ גערייצטן קול.

— אוי, שווייג! — האָט די אלטע אַ טיפן זיפן געטאָן.

— דזשימי האָט די זון אַזוי שטאַרק ליב געהאַט! — האָט ליליען זיך אָפּגערופּן, ווי ענטפערנדיק אויף אַ געמאַטערטן געדאַנק. זי האָט אַ קער געטאָן די אויגן צו דעם זייטיקן ביכער־שראַנק, לאַנג געקוקט אויף די געדיכטע רייען ביכער, און איז אַ געבראַכענעם קול האָט זי ווי צו זיך אַליין גערעדט:

— צעוואַקסן ווי אַ הויכער בויס. גאַנץ פרי פלעגט ער זיך אַרויס־כאַפּן אַ האַלב־הוילער און געשלונגען די וואַרעמע זון־שטראַלן. צוזאַמען מיט די ביכער פלעג איך הערן דאָס גערויש פון זיין שנעלן בלעטערן — און איך האָב זיך שטענדיק געבייזערט אויף אים! כ'האַב אפילו פיינט געקראָגן אַט־די אַלע ביכער זיינע, ווייל זיי האָבן אים גערייצט צו גע־

וואַגטקייט; שטענדיק האָב איך זיך נאָר געבייזערט אויף אים! . . . —
האַט זי געזאָגט אין אַ פאַרשטיקטן טאָן פון טיפער חרטה.

אין קיך, ביים קראַן מיט דער קאָווע-קענדל אין האַנט, האָט די אַלטע מיטאַמאַל פאַרדרייט דאָס וואַסער, ווען זי האָט דערהערט עפעס שאַרכן אין צווייטן ציימער. אַ צופרידענער אויסדרוק האָט דורכגעשוועבט אויף איר צעקנייטשטן טונקל-ברוינעם פנים, האָט מיט פאַרגנבעטע בליקן דורך דער קיך-טיר אַריינגעקוקט אין שלאַפצימער. ליליען איז געשטאַנען אַ האַלב-אַנגעטאַנענע. מיט אַ שטאַרן טרויעריקן בליק האָט זי באַטראַכט ליליענס אַפגעצערטן קערפער, וואָס פון זיינע היפטן האָבן איצט אַרויס-געסטאַרטשט פלאַכע שפיציקע ביינער. דער רוקן געבויגן ווי ביי אַ זקנה, די טונקל-ברוינע הויט אויף דעם ברייטלעכן פנים איז אַראַפגעהאַנגען ווי אַן אויסגעליידיקטער פענכער. די טיף-שוואַרצע אויגן האָבן אויס-געזען דערשראָקן און מיט אַ פייכטן גלאַנץ.

די אַלטע האָט אַרומגעפאַרעט אַרום ליליען מיט מאַמעשער צערט-לעכקייט. מיט הילפלאַזער אומרו האָט זי נאַכגעקוקט מיט וואָס פאַר אַ ציטערדיקער איילעניש ליליען פאַקט איין איר אַרבעטס-קליידל און אַרבעטס-שיך. אויף דער אַלטערס געבעט, אַז זי זאָל ניט גיין היינט אַרבעטן, ווייל זי איז אַזוי שוואַך, האָט ליליען בלויז אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט, ווי מען זאָגט: „לאַז מיר“. ביים טיש האָט די אַלטע אפילו ניט פרוּבירט — ווי זי פלעגט דאָס טאָן יעדן טאָג, מיט גוטן און מיט בייזן — צו צווינגען זי עפעס עסן. ווען זי האָט באַגלייט ליליען צו דער טיר, האָט די אַלטע צוזאַמענגעלייגט ביידע הענט און זי געבענטשט מיט אַ שטילער תפילה.

— נאַרישקייט — האָט ליליען איר צוגעוואָרפן אַן איראַנישן בליק — ווער האָט דיך דען באַשיצט אין דיין שווערן עלנטן לעבן? און מיט וואָס בין איך איצט געבליבן, אַן מיין מאַן, און איצט — אַן מיין איינציקן קינד.

* * *

נאָכן פאַרלאָזן די דריטע הויז, האָט ליליען באַשלאָסן, אַז די איבע-ריקע דריי באַלעבאַסטעס וועט זי שוין ניט באַזוכן. אַ פיינלעכער ווידער-געפיל האָט זי אַרומגענומען צו די איינע און די זעלבע טרייסט-ווערטער און די פלוצלונדיקע געטריישאַפט צו איר, אַז „זי מוז זיך בעסער צוזען און אַרויפנעמען מער לייב אויף זיך“, און מען וועט איר שוין לאָזן וויסן ווען זי זאָל קומען צו דער אַרבעט. מען וועט דערווייל אַנהאַלטן די נייע אַרבעטער.

„בעסער אזוי“ — האָט אין איר אַרויסגערעדט אַן אינערלעכער קול!
מיט אַ באַפרידיקטן געפיל, ווי פון אַ צוריקגעוואונענער ווירדיקייט, האָט
זי באַשלאָסן איינשטעלן נייע אַרבעטס־טעג אין אַנדערע הייזער.

עס איז געווען אין אַ זוניקן פרימאַרגן, ווען ליליען האָט אַנגעקלאַפּט
אין איינער פון די צוויי רייען „באַלעבאַטישע“ הייזער, געפאַרבת אין
פאַרשיידענע קאַלירן, מיט הויכע און לאַנגע באַלקאַנען, אַרומגעזוימטע
מיט געשוירנע קוסטעס פלאַנצן.

— מעם, די אַרבעטס־ביראָ האָט מיך געשיקט אַהער אויף טאַג־
אַרבעט — האָט ליליען זיך געווענדעט צו דער דינער שלאַנקער פרוי
קעגנאבער איר און איר דערלעבאַנגט אַ ווייס רעקאַמענדאַציע־קאַרטל.
בשעת יענע האָט אַריינגעקוקט אין קאַרטל, האָט ליליען געגעבן אַ מעסט־
אַפּ איר נייע באַלעבאַסטע. אַ בליק אין אירע ברייט־צעפענטע אויגן איז
געבליבן הענגען אויף דער אויבערשטער זייט בוזים פון איר שוואַרץ
קלייד, וואו עס איז געווען אַנגעשפיליעט אַ דריי־קאַלירט שלייפעלע פון
ווייס, רויט און בלוי, ווי אַ צייכן פון אַ מיליטערישן מעדאַל. אירע וויעס,
האַבן אַ לייכטן ציטער געטאַן.

— גוט — האָט די פרוי געענטפערט, און געכאַפּט אַ קוק אויף
ליליען. איר בליק האָט זיך ווי פאַרטשעפעט אין דעם אַוועקגערוקטן
לאַפעל פון ליליענס שוואַרץ קלייד, וואו עס איז געווען אַנגעשפיליעט דאָס
זעלבע דריי־קאַלירטע שלייפעלע. זייערע בליקן האָבן זיך באַגעגנט. זיי
האַבן ביידע געשוויגן מיט אַראַפּגעלאָזטע קעפּ, ווי אבליים איבער אַן
אַפענעם אַרון.

— יעס מעם, אזוי איז דאָס — האָט ליליען אַרויסגערעדט אין אַ
טאָן, וואָס האָט אויסגעדריקט, אַז זיי פאַרשטייען זיך ביידע און אַז עס איז
ניטאַ קיין טרייסט.

— וואו איז דיינער געפאַלן? — האָט די פרוי געפרעגט ליליען,
מיט אַ ווייך טרויעריק קול.

— אין אַקינאַווע, מעם, ביי דער לעצטער שלאַכט — האָט ליליען
געענטפערט מיט אַ ציטער אין קול.

— און מיינער אין נאַרמאַסדיע — האָט די פרוי אַרויסגערעדט די
ווערטער ווי פאַר זיך אַליין.

ליליען האָט מיטאַמאַל דערפילט אומהיימלעך פון אַט־דער פּלוצלונג־
גער נאַענטקייט און אומגליק.

— וועסט מיר ווייזן וואָס צו טאָן, מעם? — האָט זי איבערגערעיסן דאָס שווערע שווייגן.

די פרוי האָט איר געגעבן אַ צייכן מיט דער האַנט, אַז זי זאָל איר נאָכגיין. מיט אַ צאַרטן אומעטיק קול, ווי מען רעדט צו אַ גלייכן, האָט זי אַנגעוויזן:

— אַט איז מיין דזשאַנס פּיאַנע, אַט־די אָפענע נאָטן שטייען דאָ ווי ער האָט זיי איבערגעלאָזן. אַט־דאָ הענגען זיינע לעצטע בילדער אין די קליידער פון אַלערליי ספּאָרטס.

ליליען איז איר נאָכגעגאַנגען מיט פּאַרנעפּלטע אויגן.

— ער איז געווען אַ גוטער פעאיקער יינגל, מיין דזשאַן — האָט די פרוי גערעדט מיט אַ טרויעריק קול.

— מיינער איז אויך געווען אַ זייער געראַטענער — דערהערט פּלוצ־לונג ליליען, ווי אַ פרעמדן, איר אייגענעם קול, און פון אירע ציטערדיקע ליפּן לויפן קורצע אָפּגעהאַקטע ווערטער:

— מיין דזשימי האָט אויך געשפּילט קלאַרינעט, געלייענט ביכער; עס איז געבליבן ביי מיר אַ פּולע שטוב מיט ביכער. האָב געקראָגן אַ בריוו פון דעם גענעראַל. ער שרייבט מיר, אַז איך זאָל זיין שטאַלץ און גע־טרייסט מיט מיין זון... אַז ער האָט מיט העלדישן מוט...

— גענוג, גענוג צו באַרימען זיך — דערהערט פּלוצלינג ליליען, ווי אַן אַראָפּגעפּאַלענער דובער, אַ בייז דראַענדיק קול!...

דאָס האַרץ האָט איר אַ צאַפּל געטאָן; די פּיס האָבן זיך איר אַ בייג געטאָן. זי האָט אַנגעשטעלט אירע צעשראַקענע אויגן אויף דעם קליינעם ווייסן פּנימל פון דער באַלעבאַסטע, וואָס האָט געקוקט אויף איר מיט גיפטיקן האָס: — נעם זיך צו דער אַרבעט! אַ ניגער דאַרף וויסן זיין פּלאַץ... אַט־די שליפעלעך מאַכן איך פרעך... .

מיט נערוועזע צוקן אַרום די ליפּן האָט ליליען זיך שטיל אַרויס־גערוקט פון צימער. ביים אויסטאַן דאָס אַרבעט־קליידל האָט ווי דורך כּישוף איר אינערלעכער צאַפּל מיטאַמאַל זיך אָפּגעשטעלט. מיט אַ פּאַר־גליווערטער רואיקייט האָט זי זיך געלאָזט גיין צו דער טיר. אַנטקעגן אין וואַנט־שפיגל האָט זי אויפגעכאַפּט די נאָכפּאַלגנדיקע בליקן פון דער דינער געשטאַלט. ווען ליליען איז שוין געשטאַנען אין דער אָפּענער טיר, האָט זי זיך אויסגעדרייט און מיט אַ רואיקן פעסטן קול אַרויסגערעדט:

— מעם! מיין זונס פאַרגאַסן בלוט איז ריינער און הייליקער פאַר דינעמס; מיין זון האָט קיינעם קיין שלעכטס ניט געטאַן, ניט ווי די ווייסע לינטשערס!

דער טאָג האָט זיך געשטעלט אַ הייסער. די קליידער האָבן זיך גע־קלעפט צום פאַרשוויצטן לייב. זי האָט זיך געשטעלט וואָרטן אויף אַן אויטאַבאַס. צוויי באַסעס האָבן זיך שוין געהאַט אָפּגעשטעלט און אַרויפ־גענומען בלוז די ווייסע פּאַסאַזשירן, און פשוט צוריקגעטריבן ליליען, ווייל די הינטערשטע אָפּגעזונדערטע באַנק איז שוין געווען פאַרנומען דורך אַנדערע נעגערס. זי האָט געוואוסט אַז אויף דעם ראַג וועט זי דאַרפן לאַנג וואַרטן ביז זי וועט קריגן איר אָפּגעזונדערטן פּלאַץ. האָט זי אָנגע־הויבן גיין ווייטער. אין האַלדז איז איר געוואָרן שטאַרק ענג און טרוקן. דער שטייפער צונג האָט מיט טרוקענער שאַרפקייט גערבין דעם הייסן גומען. זי איז פאַרבייגעגאַנגען אויסגעפּוצטע געשעפטן מיט אַלערליי פּרישע פּרוכט־זאַפטן, וועלכע האָבן באַר מער גערייצט איר דאַרשט.

מיט ביטערער איראַניע האָט זי אַ קוק געטאַן אויף דעם אָפּגעשפּיי־ליעטן שליפּעלע אויף איר ברוסט. זי האָט זיך מיטאַמאַל דערמאַנט וועגן דער גרויסער באַגייסטערונג וואָס עס האָט געהערשט צווישן אירע שכנים, ווען מען האָט זיך דערוואוסט פון איר טויטן זונס מעדאַל! — נאָענטע און ווייטע פּריינט זיינען געקומען צעלויפן מיט טרייסט פאַר איר און מיט אַן אייגענער דורכזיכטיקער פּרייד!...

עס כאַפט זי נאַכאַמאַל אַרום יענער פּיינלעכער געפיל צו דעם גאַנצן טאַראַראַם אַרום דעם מעדאַל. און זי גיט איצט ווידער אַ טראַכט וועגן די אומפאַרשטענדלעכע ענדערונגען אין איר — דאַן איז זי נאָך ניט געווען ווי זי איז איצט, מיט אַ פאַרשלאַסן מויל, ווי אַ שווערע פאַרגליווערטע לאַווע וואַלט צוגעדעקט איר צעפּייניקטן געמיט. מיט עפעס אַ פרעמד־קייט צו זיך אַליין איז איר שווער אַרויסצוריידן אַ וואַרט. מיט אַ געפיל ווי ניט אָנצערירן אַן אָנגעווייטיקטן געשוויר, מיידט זי אויס ניט צו הערן דעם קלאַנג פון איר אייגן קול. אָבער דעמאַלט, פון אָנהויב, האָט עס איר געטריבן זיך צו פאַרשיכורן מיט רייד. זי האָט ניט געוואַלט אנערקענען די ביטערע ווירקלעכקייט, און זי האָט געטענהט צו אירע פּריינט: — וועט דען אַט־דאַס שליפּעלע פאַרקלענערן מיין צער, מיינע בענקשאַפטן אין עלנטע טעג און שלאַפּלאַזע נעכט? זי וועט זיך לייגן אַן טרייסט און אויפשטיין אַן האַפּענונג. בלוז איין פאַרלאַנג האָט זי דאַן געהאַט: צו ליגן

און ליגן אן א סוף — צו וואָס אויפשטיין? צוליב וועמען? — האָט זי מיט בייזקייט געענטפערט אירע פריינט אויף זייערע גוטע געטרייע רייד. זי האָט דערפילט אַ מידע שוואַכקייט אין איר גאַנצן קערפער. מיט זשענדע בליקן האָט זי געכאַפט אַלע מאָל אַ קוק צו די בענק לענגאויס דעם ים־ברעג. ווי אַ מאַגנעט האָט איר געצויגן אַהין זיך אַוועקצוצו, כאַטש אויף אַ פאַר מינוט.

— ווייסע לינטשערס! — זיינען מיטאַמאָל אַרויפגעשוואומען אין איר מוח. אַט־די ווערטער. זי האָט זיך מיטאַמאָל דערמאנט, אַז אַט־די ווערטער האָט זי אַט־ערשט געוואָרפן אין פנים אַריין אַט יענעם ווייסן געשפענסט, און נאָך ביי אַ ווייסן אויפן שוועל. זי רייבט מיט די פינגער דעם שטערן — ווי האָט זיך צו איר גענומען אַזאַ געוואַגטקייט? ... און מיט די אויגן געווענדעט צום הימל האָט זי שטיל געשעפטשעט:

— זון מייבער! דיין גייסט האָט געוואַכט איבער מיר! איך האָב געוואַגט, מיין זון! און איך וועל ווייטער וואַגן! פאַר דיר און פאַר מיר און פאַר אַלע! — האָט זי אין עקסטאַז, ווי אַן ענטפער צו אַן אַרויסרוף, געזאָגט אין דער הויך.

און זי האָט זיך געלאָזט גיין צוריק אין דער ריכטונג, וואו עס לויפן באַסעס מיט גרויסע אויפשריפטן: „בלויז פאַר קאַלריטע.“

זי איז אים געפעלן

ווען סילוויע האָט זיך אַריינגעקליבן אין דער צייטווייליקער דירה, ביז די באַקאנטע אירע וועט צוריקומען פון אַ לאַנגער וואַקאַציע, האָט זי איר פאַרגעשטעלט פאַר איר נאַענטסטער שכנה, וואָס האָט אָן אייגענעם טעלעפּאָן און זי וועט זיך קענען מיט אים באַנוצן.

סילוויע פלעגט זיך באַגעגענען מיט דער שכנה יעדן מאָל ווען זי האָט געהאַט צו טאָן מיטן טעלעפּאָן. אָבער אין זייערע באַציאונגען האָט זיך געפילט אַ קאַלטע העפלעכקייט, ווי ביידע וואָלטן אַרויסגעוויזן אַ געוויסע פאַרזיכטיקייט. סילוויע האָט שוין געזען אויסצומיידן ניט צו פאַרבינדן מיט איר קיינע שמועסן, אַז זי זאָל ביי איר קיין צייט ניט צוגעמען, און מרס. קרעמער פון איר זייט האָט זיך געהיט, אַז זי זאָל איר מיט קיין זיבעריקן וואָרט ניט פאַרהאַלטן. עס איז פאַרגעקומען, אַז זי איז מיט איר ניט קיין פאַר..

דאָך האָט זי אָנגעהויבן אַרויסווייזן אַ געוויסע דערנענטערונג. יעדן מאָל ווען זי פלעגט אַריינקומען צו סילוויען, זי רופן צום טעלעפּאָן, פלעגט זי מיט נייגעריקע בליקן כאַפן אַ קוק אויף איר שרייב-מאַשינקע און אויף דעם פולן טישל מיט ביכער און צייטונגען. סילוויע האָט אויך אָנגעהויבן באַמערקן, אַז ווי פרי זי זאָל ניט אַריינקומען צו מרס. קרעמער, זיינען אירע צימערלעך שוין געווען אויפגעראַמט און זי אַליין אַ נעט-פאַרקעמטע מיט אַ ציכטיקן אנצוג. אויפן טיש זיינען שטענדיק געשטאַנען פרישע פרוכטן און זיסוואָרג, ווי צוגעגרייט פאַר אַ דערוואָרטעטן גאַסט. יעדן מאָל ווען סילוויע איז אַריינגעקומען האָט מרס. קרעמער אַרויסגעוויזן אַן אומבאַשטימטע פאַרלאַרנדיקייט. מיט לאַשטשענדיקע בליקן האָט זי אַלע מאָל געכאַפט אַ קוק אויף סילוויען און אויפן טיש צום זיסוואָרג, ווי זי זאָל זיך ישובן מיט זיך, צי זי זאָל זי איינלאָזן צו כיבוד אָדער ניט. זי האָט זיך אָבער אַלע מאָל צוריקגעהאַלטן, און נאָך יעדן סילוויעס אוועק-גיין איז זי געבליבן זיצן מיט אַ פאַרדריסלעכן געמיט. אַזוי זיינען אוועק אַ פאַר חדשים. איינמאָל אָבער האָט עפעס פאַ-סירט, וואָס האָט פלוצלינג אַריינגעבראַכט אַ קענטיקע ענדערונג אין זייערע באַציאונגען.

אין אַ שפעטן פרימאַרגן איז סילוויע אַריינגעקומען און געטראָפן מרס. קרעמער אין בעט אַ קראַנקע. סילוויע איז צו איר צוגעקומען, גע-

פרעגט וואָס איר איר, האָט איר געטאַפּט דעם שטערן, דעם דופק, און האָט איר באַלד געפרעגט, וואו עס ליגט איר גומענער פענכער, צי זי האָט אַספּירין אין הויז.

— באַמײט זיך נײַט — האָט זי איר קיל געענטפּערט.

— זיך נײַט באַמײַען?... איר זײַט דאָך קראַנק! סײַלױיע האָט גענומען זיך פאַרען אַרום איר, האָט געטאַן די מיטלען, וואָס מען טוט געוויינלעך צו אַ פאַרקילונג. מרס. קרעמער האָט נאַכגעפאַלגט סײַלױיעס יעדן ריר מיט דאַנקבאַרע אויגן און געוואונדערט זיך, וואָס אַט די זעלבע, וואָס איז אַט ערשט געווען פאַר איר אַזאַ שטייפּע, אַ פאַרשלאַסענע, קען אויך זײַן אַזױ צערטלעך. סײַלױיע איז שױן לעבן איר געבליבן דעם גאַנצן טאַג, האָט איר אַלע מאָל צוגעטראָגן פּרוכט־זאַפּטן צו טרינקען, האָט איר אַפּ־געקאַכט אַ לײכטן עסן, און געפרעגט צי זי דאַרף עפּעס אײַנקויפּן צו־צוגרייטן פאַר איר מאַן דעם אַוונט־מאַלצײַט.

— באַמײט זיך נײַט — האָט זי נאַכאַמאַל זיך געבעטן בײַ סײַלױיען, מיט אַ טאַן וואָס האָט שױן אויסגעדריקט מער ווייכקײַט און וואַרעמקײַט.

— איך וועל זײַן לעבן אײך בײַ אײער מאַן וועט קומען — האָט סײַלױיע הײַמיש און אַנטשלאַסן געענטפּערט.

— מײן מאַן קומט אַמאַל זײער שפּעט — האָט מרס. קרעמער אַרויס־גערעדט מיט אַ פאַרהאַקטן קול. עס האָט זיך איר עפּעס פאַרדריקט אין האַלדז און אַנגסטן האָבן זי באַשלאָגן. סײַלױיע האָט זי באַטראַכט מיט אַ פאַרגלױיערטן אויסדרוק און מיט איר לעבנס־דערפאַרונג פאַרשטאַנען אַז זי וויל עפּעס שווערס אַראַפּקײקלען פון אירע ליפּן. זײ האָבן זיך אײבערגעקוקט מיט זאַרעמע בליקן. מרס. קרעמער האָט דערפליט אַ באַגער אַרומצונעמען סײַלױיען און עפּענען פאַר איר איר פאַרקלעמט האַרץ... אַבער זי האָט בלױז מיט אירע פינגער אַנגעעריט סײַלױיעס האַנט.

— מײן מאַן — האָט זי סודותדיק אַרויסגערעדט — איז זײער זעלטן אין דער הײם; ווי אַן אינשורענס אַגענט דאַרף ער באַזוכן זײנע קלײנעסן בײַ שפּעט אין די אַוונטן, אפילו שבת און זונטאג איז ער פאַרנומען די גאַנצע טעג.

נאָך אַ קורצער פאַרטראַכטונג האָט זי צוגעגעבן:

— אַזױ איז ער זײער אַ גוטער; גיט מיר נאָך, ברענגט מיר זײנע פאַרדינסטן. אַבער מײנע סאַסײעטי חברטעס און אפילו מײנע קרובים קאַרמענען מיך מיט שמעכווערטער... זײ זאַגן; מסתמא לעבט מײן מאַן אַ גוטן טאַג מיט עמיצן... ווער וויסט, אפשר איז עס טאַקע אמת...

זי האָט אַ בליק געטאָן אויף סילווען, ווי בעטנדיק ביי איר הילף. סילווע האָט צערטלעך גערעדט צו איר: — ניין, איר דאַרפט זיי ניט גלויבן. — נאָך אַ רגע טראַכטן האָט זי צוגעגעבן:

— איך האָב אויך אַן אינשורענס אָגענט אין מיין משפּחה. ער איז טאַקע שטענדיק פּאַריאַנט... ניין, ניין, איר דאַרפט זיך ניט פּייניקן מיט שלעכטע מחשבות.

סילווע איז מיטאַמאָל שטיל געבליבן. זי האָט באַמערקט ווי מרס. קרעמערס פּאַרנעפּלטע אויגן האָבן באַקומען אַ העלן גלאַנץ. אַ געמיט־לעכע פּרייד האָט זיך געשפּרייט אויף איר פּנים... זי האָט געדריקט סילוועס האַנט מיט פּיל דאַנקבאַרקייט.

פּון דאָן אָן האָט זיך פּאַרוועבט אַ וואַרעמע פּריינטשאַפט צווישן די צוויי שכנים. סילווע, שטענדיק אַ פּאַרנומענע מיט געזעלשאַפטלעכע אַרבעט, האָט מער געפּילט ווי אויסגעדריקט. אָבער מרס. קרעמער האָט איר אַנטקעגנגעטראַגן מוטערלעכע געטריישאַפט, וואָס האָט זיך בלויז געקענט אויסדריקן דורך אַ גוטן געשמאַקן מאַכל. שטיל אין זיך האָט מרס. קרעמער אַלץ געזוכט פּלענער ווי אויפצוטאָן פּאַר סילווען עפעס אַ גאָר גרויסע זאַך, עפעס וואָס זאָל זי אַרויסנעמען פּון דער פּאַרבריק און ענדערן איר איצטיקן מצב.

די צייט איז גיך איבערגעלאָפּן. סילוועס באַקאַנטע איז צוריק־געקומען. זי האָט שוין געדאַרפט צוריק איבערגעבן די וואוינונג. זי האָט זיך אַרויסגעקליבן אין אַ ווייטערן געגנט. דאָס צעשיידן זיך אין געווען אַ רירנדיקע, עפעס ווי יעדע פּון זיי האָט פּאַרלאָרן אַ זיכערן אַנשפּאַר. סילווע האָט זי געטרייסט, אַז זי וועט איר אָפט באַזוכן און זיי וועלן זיך דורכשמועסן דורכן טעלעפּאָן.

איינמאָל אין אַ פּרימאַרגן, איידער סילווע האָט זיך אַרויסגעלאָזן צו דער אַרבעט, האָט איר מרס. קרעמער אַנגעקלונגען אין טעלעפּאָן, אַז זי איז עפעס „ניט מיט אַלעמען“ און זי בעט איר זייער אַז זי זאָל קומען צו איר באַלד נאָך דער אַרבעט און זי וועט שוין מיט איר עסן דעם אָונט־מאַלצייט.

ווען סילווע איז אַריינגעקומען איז איר באַזאָרגטער אויסדרוק באַלד פּאַרביטן געוואָרן מיט שטוינונג. זי האָט דערזען מרס. קרעמער אַן אויסגעפּוצטע, אַ צוגעפּאַרבעטע; די דריי צימערלעך, פּריש אויפּגע־ראַמטע, האָבן געשיינט מיט העלער ליכטיקייט; דער טיש יום־טובדיק געגרייט מיט אירע בעסטע סערוויזן. מרס. קרעמער האָט קעגן איר פּאַר־

לָרָן געשמייכלט. מיט אַ שולדיקער מינע האָט זי איר דערקלערט, אַז זי איז טאַקע אַביסל קראַנק, אָבער איר מאַן האָט איר אָפּגערופּן, אַז ער וועט היינט ברענגען זיינעם אַ פּריינט צו וועטשערע, האָט זי שוין געמוזט זי האָט אַ מילדן שמייכל געטאָן.

סילוויע האָט אַ רגע געטראַכט און מיטאַמאל אַלץ פאַרשטאַנען... זי האָט אַ מילדן שמייכל געטאָן.

— נו, גוט, אָבי איר פילט שוין בעסער — האָט זי שוין געוואָלט גרינג מאַכן איר געמיט. מרס. קרעמער האָט איר געבעטן, אַז זי זאל זיך צוקעמען, זיך צופאַרבן, אַט ווי זי אַליין האָט דאָס געטאָן מיט זיך.

— עס קומט דאָך אַ פּרעמדער מענטש, לאַמיר אויסקוקן לייטיש — האָט זי געפרוּאוּט מיט שפּאַס צו פאַרדעקן איר אומרואַיקייט.

סילוויען האָט אַרומגעכאַפּט אַ געמישטער געפיל פון גערירטקייט און רחמנות צו אַט־דער געטרייער האַרציקער פּאַלקס־פּרוי. זי האָט געטאָן אַלץ וואָס זי האָט איר געהייסן.

מרס. קרעמער איז געשטאַנען לעבן איר אין וואַש־צימער און גע־וואונטשן זיך אַזאַ יאָר, ווי שייך זי, סילוויע, איז.

— איר ווייסט — האָט זי צו איר גערעדט מיט פיל געטריישאַפּט —

איר דאַרפט ניט אויסזאָגן אייערע אמתע יאָרן. איר זיינט דאָך כמעט נאָך ניט גרוי און אייערע אויגן שיינען דאָך, און אייער פּנימל — פול מיט חן. און פאַרגעסט ניט, אַז איר זיינט ניט ווי אַנדערע אַלמנות, וועלכע פּוצן זיך און פאַרבן זיך. זי האָט איר געגעבן אַ מעסט אַפּ און אויסגערופּן אין עקסטאַז:

— זעט, אפילו אייער טאַליע איז פון אַ יונגער מיידל!

סילוויע האָט גוטמוטיק געשמייכלט.

אין פּראַנט־צימער האָט סילוויע מער געפילט ווי געהערט, אַז מר. קרעמער מיטן גאַסט זיינען שוין געקומען. אַ שטאַרקער ריח פון פּערפּום האָט אַ וויי געטאָן. זי האָט אַזש אַ קנייטש געטאָן מיט דער נאַז.

— „האַן דו יו דו“, מאַדאַם קרעמער! — האָט סילוויע דערהערט אַ

טיפּן באַסאָוון קול. דורך דער אָפּענער טיר האָט איר אַ בלענד געטאָן אַ פּלאַכער, נאַקעטער קאַפּ. ער האָט געגעבן אַ פיר די אויגן איבערן צימער. — אַזעלכע קליינע וואוינונגען בויט מען נאָך ביי אונדז אין אַמע־

ריקע פּאַר אַזעלכע הויכע ווי איר בידע? — האָט זיך דערקייקלט צו איר אַ דרייבנער געלעכטערל.

— און אפּשר קוקן זיי מיר אויס קליין — האָט ער באַלד אונטער־

געכאפט — זייל איך בין צוגעוואוינט צו גרויסע וואוינונגען. איינער פון מיינע צימערן קען איינשלינגען אַט־די אַלע דריי — האָט ער זיך באַרימט. ער האָט אַ קער געטאַן די אויגן צו דער אָפענער טיר פון פּאַדער־צימער.

— אַ, איר האָט נאָך אַ גאַסט?— האָט ער געפרעגט ווי מיט אַ חידוש.

— יאָ, קומט, וועל איך אייך באַקענען.

— מרס. קרעמער האָט אים אַריינגעפירט אין זאַלכל.

— דאָס איז מיין...

— אַ פּריינדין — האָט סילוויע אונטערגעכאַפט. מרס. קרעמער

האָט צו איר געוואָרפן אַ צופרידענעם בליק. זי האָט זיי פאַרגעשטעלט:

— סילוויע לאַנדין, מר. גריין.

אַן אויסגעצויגענער האָט ער זיך פאַר איר אַ נייג געטאַן מיט סאַלאַן

עטיקעט. אָבער ביי זיין אויסבוֹיג פאַראויס, האָט סילוויע בלויו אויפ־

געכאַפט דאָס אַרויסגעסטאַרטשעט שפיציקע בייכל.

ביים טיש האָבן ביידע מענער געשמועסט וועגן געשעפט. מר. קרע־

מער, אַ געשולטער אַנצוהאַלטן שמועסן, ווי אַ וויכטיקער טייל פון זיין

פאַך, האָט גראַדע געגעבן דעם פאַרצוג דעם גאַסט. ער האָט אַזוי אַנגע־

צויגן דעם געשפרעך, אַז מר. גריין זאָל קענען אַרויסווייזן זיינע גרויסע

פעאיקייטן און טיפע חכמה אין דער וועלט פון האַנדל.

— איך דענק, אַז דער דערפאַלג פון אַ ביזנעסמאַן איז מערסטנטײל

פשוט דער גוטער צופאַל. אַמאָל — צוליב אַ צווייטנס דורכפאַל, אַדער

אַנדערע פּאַסירונגען אין די געגעבענע פירמעס.

— אַ נײַן, מר. קרעמער— האָט דער גאַסט אונטערגעכאַפט מיט

האַסט. זיינע גרויע זשוואַווע אויגעלעך האָבן זיך צעפּינקלט. — דער

דערפאַלג אין ביזנעס ווענדט זיך אין דעם ביזנעסמאַן אַליין. אַ פעאיקער

ביזנעסמאַן וועט ניט וואַרטן ביז ערגעץ אַ שלימזל וועט פאַרלירן. מען

דאַרף וויסן ווי דעם אַנדערן צו צעקוועטשן... אַז אַזעלכע זאָלן פאַרלירן

וואָס שנעלער. איר פאַרשטייט, מיין פּריינט, מען דאַרף קענען פאַרשטיין

ביזנעס . . .

— מיין לאַנדספּרוי, וואָס אַרבעט ביי אייך, האָט מיר דערציילט, אַז

די אַרבעטער זיינען צופרידן מיט אייך— האָט מרס. קרעמער זיך אַנגע־

רופן מיט אַן אומזיכערן קול. אַ לייכטע רויטקייט האָט זיך צעשפּרייט

אויף איר פנים.

— יו בעטש יור לייף— האָט זיין פולער, רונדער פנים זיך ברייט

צעשמיכלט. — מיינע „הענט“ מאכן ביי מיר א פיינעם לעבן. ווען עס קומט דער סעזאן און זיי נעמען מיך צושפארן צו דער וואנט, ווארף איך זיי צו נאך א דאים, אבער אז די ארדערס ווערן ארויסגעשיקט אין צייט בין איך אויפן פערד. איר פארשטייט, „סמעקאלקע“ דארף מען האבן. בלויז „סמעקאלקע“! ער האט מיט צוויי פוכקע פינגער אַנגעוויזן אויף איין זייט פון שטערן.

סילוויע האט אלע מאַל געפילט אויף זיך מרס. קרעמערס אויפגע- ריסענע אויגן, ווי זי זאל איר וועקן פון פאַרשלאַפנקייט. אַלס ענטפער אויף אירע דורכדרינגלעכע בליקן האט זי צו איר פלעגמאַטיש געשמייכלט. נאָכן עסן האט סילוויע די ערשטע זיך אויפגעהויבן.

איך מוז שוין גיין, איך דארף מאַרגן אַרבעטן — האט זי דערמאָנט. עס האט אויסגעקוקט, אז די אַנדערע דריי זיינען געווען צופרידן צו איבעררייסן די אַנגעשטרענגטקייט. מר. גרין האט באלד פאַרגעשלאָגן סילוויען זי צו פירן אַהיים אין זיין אויטאָמאָביל. מרס. קרעמער האט מיט נייגעריקע וואַרעמע בליקן געוואונקען צו סילוויען אז זי זאל גיין מיט אים. ער האט זיך אַוועקגעזעצט ביים רעדל ברייטלעך, אז זיין קני האט זיך אַנגעשפּאַרט אויף איר קני. זי האט שנעל אַוועקגערוקט איר פוס. ער האט איר צוגעוואָרפן אַן אומבאַשטימטן בליק. ער האט אַ וויילע געשווינג און מיט דר-דאָרף אַ זאַג-געטאַן: — איך וועל פאַרן דורכן פאַרק, דאָרט איז שטילער. איך דארף מיט אייך ריידן.

— לעבן פאַרק — האט זי קורץ געענטפערט.

— אַ-קעי לימדי!“ — האט ער געענטפערט מיט אַ קורץ געלעכ- טערל. ער האט געדאַרפט קוקן צום וועג פאַראויס, האט ער ניט געקענט אויפכאַפן איר אומהיימלעכן בליק אויף אים.

זיי זיינען אַרויסגעפאַרן פון טומל. ער האט באלד אַנגעפאַנגען מיט אַ באַזאָכטן געשעפטמעסיקן טאָן, מיט די אויגן געווענדעט צום שליאַך. — נו, איר ווייסט דאָך צוליב וואָס מרס. קרעמער האט אונדז צו- זאַמענגעבראַכט? וועגן אייך האט מיר די מרס. קרעמער שוין דערציילט, אז איר זיינט זייער אַ פיינע פרוי, און אז איר זיינט אַרעם און עלנט. אָבער איר געפעלט מיר — האט ער מיט הנאה געשמייכלט צו איר. ער האט אפליי ניט באַמערקט איר איראַנישן טראַציקן בליק, און פאַרגעזעצט: — ס'איז ערשט געוואָרן אַ יאָר אז איך בין אַן אַלמן. פרויען מיט גרויסע ירושות קלאַפן מיר שוין לאַנג אַפ די טירן. אָבער איך זוך ניט קיין געלט, איך האָב „פלענטי“ מיין אייגנס. וואָס איך וויל, איז סחורה —

און גוטע סחורה — האָט ער באַדייטונגספול אַרויסגערעדט. ער האָט נאָכאַמאָל געכאַפט אַ קוק אויף איר.

— יא, איר געפעלט מיר! — האָט ער אויסגערופן צופרידן. — איר ווייסט, איר האָט זייער אַ שיינעם שמייכל... אייער שמייכל ביים טיש האָט מיך צוגעצויגן.

ער האָט איר אַריינגעקוקט אין פנים און מיטאַמאָל באַמערקט איר פאַרשטיינערטן אויסדרוק.

— נו, גיט מיר איצט אַזאַ שמייכל. האָט ער לעבהאַפט געפאַדערט. זי האָט אויף אים אַ קוק געטאָן מיט ברייט־צעפענטע אויגן און האָט בייסיק געשמייכלט, און באַלד האָט זי אויסגעשאַסן מיט אַ הויכן געלעכ־טער, באַהאַלטנדיק דאָס פנים אין ביידע הענט.

— אַזוי איז פיין! פיין... האָט ער מיט התפעלות זיך פאַסמאַקעוועט. — הער אויס קינד — איז ער מיטאַמאָל איבערגעגאַנגען אויף „דו“ — איך וועל דיר איצט דערציילן מיינע פלענער. איך האָב מיין גאַנצן לעבן געגאַרט נאָך ווייטע ריזעס, צו זען די וועלט, אַמווייניקסטנס, די „קאַנטרי.“ אָבער איצט, קינד, געלט איז דאָ גענוג, וועלן מיר שוין ביידע אַ לעב־טאָן!

סילוויזע האָט פון דער זייט שטום געקוקט אויף אים מיט אויסער־לעכער רואיקייט. ער האָט גערעדט מיט עקסטאַז; האָט איר דערציילט פון זיין רייך אוסיגעשאַטער היים אויפן קאַנקורס, אַ זומער־היים אין די ווייסע בערג, און... ער וועט זי נעמען אין נאַכט־קלובן, אַפערעס, טעאַטערס, רייכע האַטעלן.

— אַט דאָ איז מיינ וואוינונג — האָט זי מיטאַמאָל איבערגעריסן זיינע רייד. זי האָט אים פאַרגעשלאָגן, אַז ער זאָל זי אַרויפפירן צו איר אין צימער. ער האָט געקוקט אויף איר מיט שטוינונג. ער האָט אַ קוק געטאָן אויף זיין זייגערל.

— עס איז שוין נאָך עלף — האָט ער אַרויסגעזייעט צווישן די ציין מיט פאַרדאַכט.

— ניט אויף לאַנג — האָט זי אַרויסגערעדט מיט אַ פעסטער שטיים. — איר האָט מיר שוין אַלץ דערציילט פון זיך, פון אייערע רייכע היימען און פון אייער פאַרמעגנס, וויל איך אַז איר זאָלט אויך זען מיינ פאַרמעגן און מיינ וואוינונג — קומט! — האָט זי באַפעלעריש אים אַ צי געטאָן פאַרן אַרבל. ער איז איר נאַכגעגאַנגען אַ צעטומלטער. זיי זיינען אַרויפ־געגאַנגען מיט די שטיגן אויפן צווייטן שטאַק. ער האָט זיך גלייך אַ כאַפּ געטאָן ביים נאָז.

— עפעס שמעקט דאָ רויך! — האָט ער זיך אַרומגעקוקט אַ דער-
שראַקענער.

— עס איז דאָ געווען אַ קליינער פייער — האָט זי אים באַרואיקט,
און גענומען אויפשליסן די טיר.

— גייט מיר נאָך! — האָט זי געוואָרנט. אין קאַרידאָר איז געווען
פינצטער. פון ביידע זייטן איז געלעגן אַנגעוואַלגערט ליים, ציגל, ברע-
טער; בלויז אַ שמאַל סטעזשקעלע איז געבליבן אינמיטן.

— וואוהין פירט איר מיך? ... — האָט ער אומרואיק געפרעגט.

— אָט נאָך אַ פאַר טריט — האָט זי אים ווידער באַוועגט און אים
געהאַלטן פעסט ביים אַרבל. זי האָט אַ דרוק געטאָן אַ קנעפל אויפן וואַנט.
אַ מאַטע ליכטיקייט האָט אַ שיין געטאָן. זיי זיינען געבליבן שטיין ביים טיר
פון אַ קליין שמאַל צימערל. מיט דער געוויינלעכער אַרעמער אויסשטאַ-
טונג פון די באַרדער צימערלעך. די ווענט זיינען געווען נאָך פאַר-
רויכערט פון דער שריפה.

— אַט-דאָס איז מיין פאַלאַץ — האָט זי אויסגערופן ניט אָן שטאַלק.
אַ חוּק-שמייכל האָט זיך צעשפרייט אויף איר פנים. ער האָט געקוקט
אויף איר אַ צעטומלטער מיט אַ פרעגנדיקן בליק.

— עס איז זייער שיין פון אייך, וואָס איך געפעל אייך, און אייערע
פלענער זיינען גאָר גרויסאַרטיקע — האָט זי אַרויסגערעדט בייסיק. —
איר האָט אָבער פאַרגעסן איין קלייניקייט: צו פרעגן מיר צי איר געפעלט
מיר. זי האָט אים צוגעוואָרפן אַ פאַראַכטלעכן בליק.

— אָבער אַט-דאָס צימערל געפעלט מיר איצט נאָך בעסער! — האָט
זי מיט ביטול געקוקט אויף אים.

— איך פאַרשטיי, איך פאַרשטיי — האָט ער מיט פאַרלאַרנקייט געמור-
מעלט און זיך געלאָזט צו דער טיר. זי האָט אים שווייגנדיק אַרויסבאַגלייט.

— באַסישע חוצפה — האָט זי מיט גאַל אים צוגעוואָרפן און מיט
האַסט פאַרהאַקט די טיר. אַ געמישער געפיל פון באַפרידיקונג און אויפ-
רעגונג האָט איר אַרומגענומען. זי האָט לאַנג ניט געקענט איינשלאָפן.

ווי אויף אַ מואווי-בילד האָט זי דורך פאַרמאַכטע אויגן דערזען פאַר זיך
אַ גאַנצע גאַלערייע, אירע איצטיקע און געוועזענע שאַפּ-באַלעבאַטיים,
פון דעם זעלביקן מין. מיט זייערע אומגעלומפערטע גייציקייטן, זייער
חוצפהדיקע זעלבסטזיכערקייט, זייער ביטולדיקע באַציאונג צו די, וועלכע
דאַרפן פאַר זיי פאַרבעטן.

מיט אַ פאַרקלעמטן געפיל האָט זי אַ טראַכט געטאָן פון דער
געטרייער מרס. קרעמער.